

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

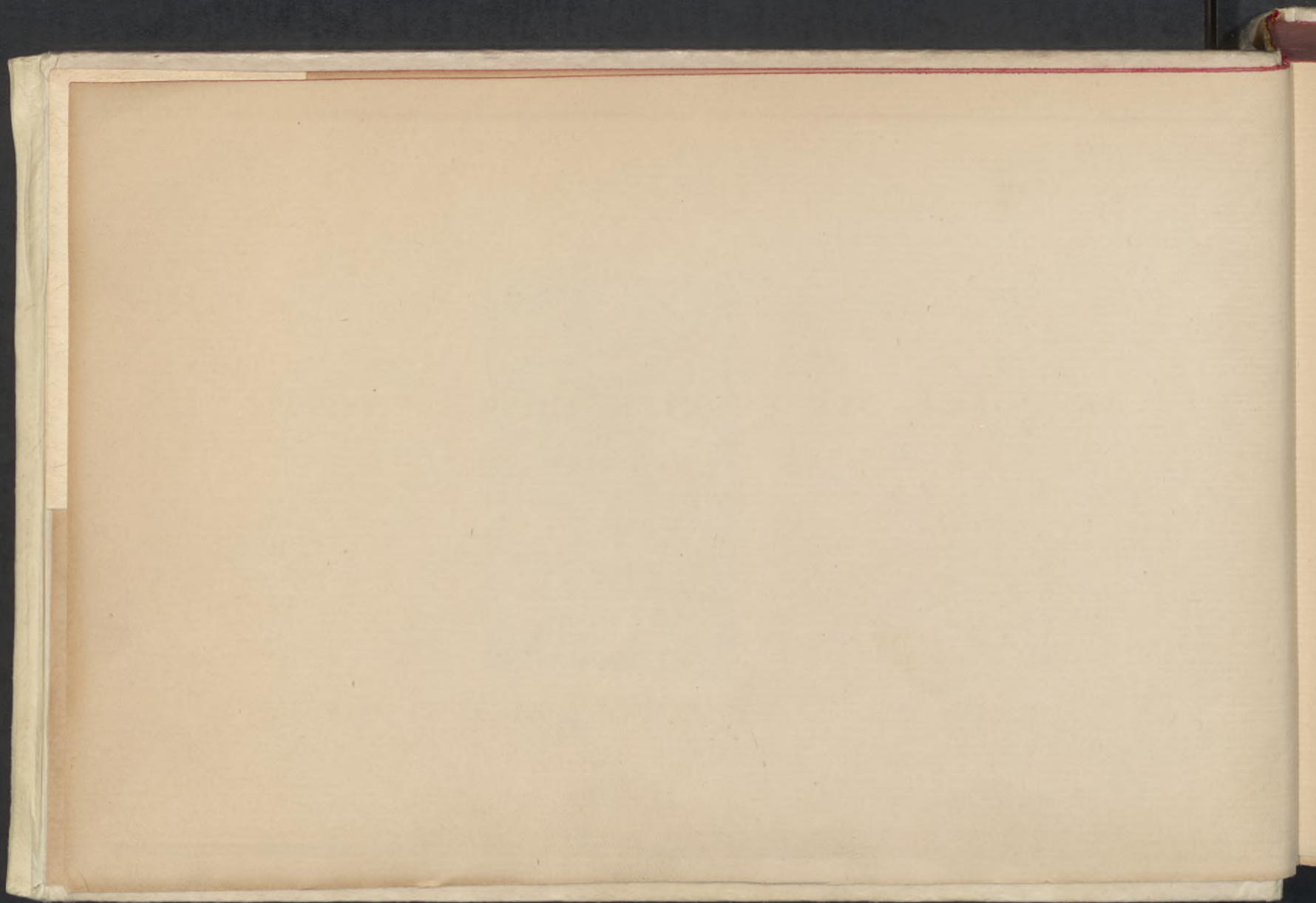

Allmänna Sektionen

Hist.
Sv.
II

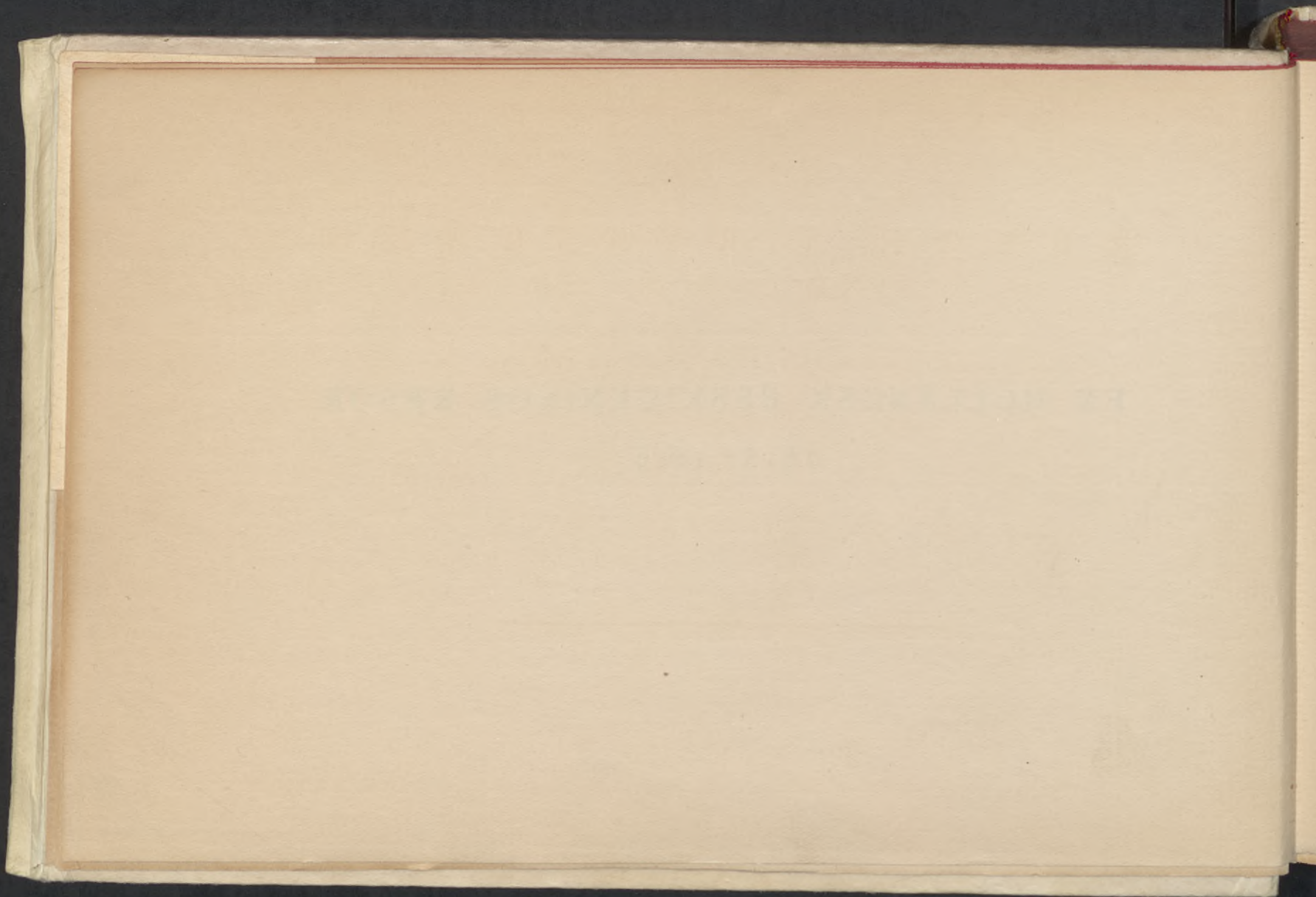

A. Goetseeris, A. & van Boven, CA,

EN HOLLÄNSK BESKICKNINGS RESOR

1615—1616

EN HOLLÄNSK
B E S K I C K N I N G S

R E S O R I R Y S S L A N D
F I N L A N D O C H S V E R I G E

1615—1616

*Trenne reseberättelser, från de tryckta och
handskrivna holländska
originalen*

Översatta och utgivna
av

SUNE HILDEBRAND

S T O C K H O L M

P. A. Norstedt & Söners Förlag

DENNA BOK ÄR TRYCKT Å LINNELUMPPAPPER FRÅN LESSEBO
I 300 NUMRERADE EXEMPLAR, AV VILKA DETTA ÄR

N:R

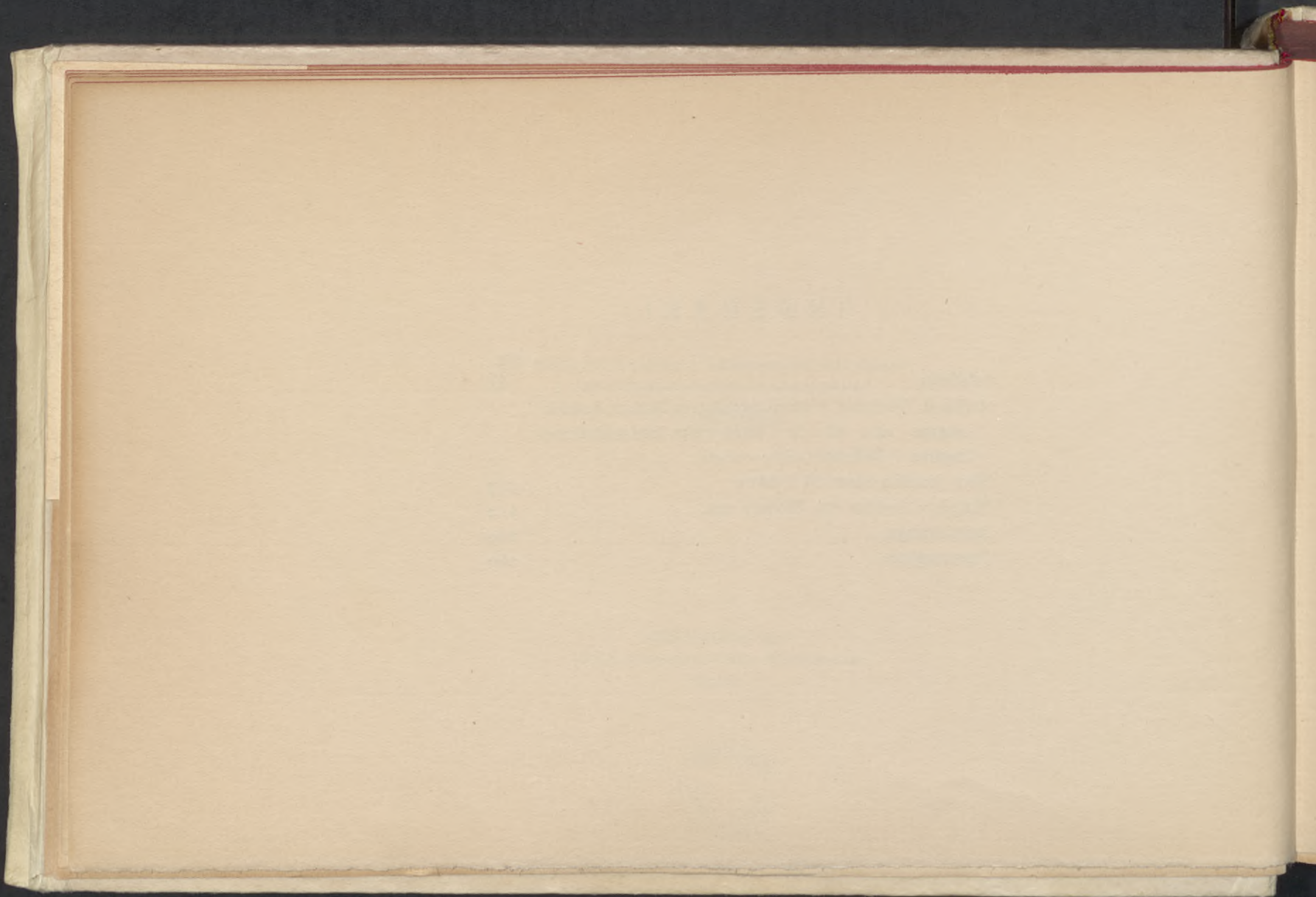
50

STOCKHOLM 1917
KUNGL. HOFBOKTR. IDUNS TRYCKERI-A.-B.
163217

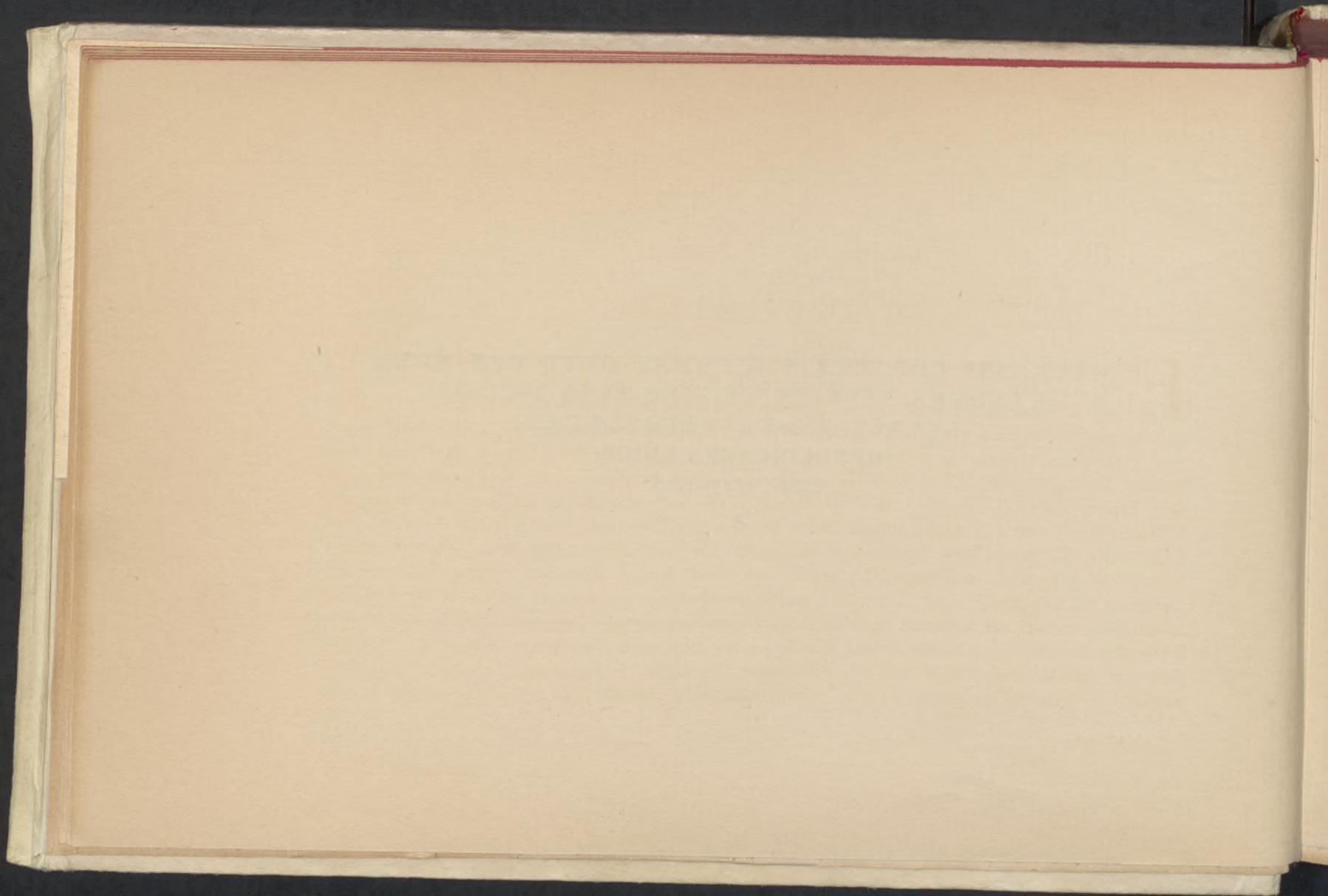
INNEHÅLL.

	Sid.
Inledning	IX
Anthonis Goeteeris' journal över den holländska beskickningens resa till de svensk-ryska fredsunderhandlingarna i Diderina 1615—1616	I
Herr Joachim reser till Pleskov	197
Monsieur Andries van Wouw's resa	212
Anmärkningar	249
Personregister	269

ANTHONIS GOETEERIS' JOURNAL ÖVER DEN HOLL-
LÄNSKA BESKICKNINGENS RESA TILL DE
SVENSK-RYSKA FREDSUNDER-
HANDLINGARNA I DIDE-
RINA 1615—1616

*

INLEDNING.

Efter freden i Teusina 1595, som åt Sverige tryggade besittningen av Estland och Reval, hade Ryssland under de falska Dmitrierna skakats av häftiga tronstrider och inträtt i ett skede av vanmakt och upplösning. Det nationella motståndet under tsar Vasilij Schuiskij hade brutits genom Polens seger vid Kluschino 1610 och Moskva tvungits att hylla Sigismund Vasas son Vladislav som tsar. Svenskarna å sin sida, som genom fördraget i Viborg 1609 blivit ryske tsarens bundsförvanter, hade efter Jacob De la Gardies fruktlösa fälttåg mot polackerna, som fört honom ända till och inom Moskvas murar, börjat göra erövringar för egen räkning utmed Finlands och Estlands gränser, intagit Stora Novgorod och tvungit staden att utvälja en av Karl IX:s söner till tsar. Men nu skedde omslaget. En nationellt-religiös folkrörelse uppstod i hjärtat av Ryssland, polackerna fördrevs, och med Mikael Romanov uppsteg ett inhemskt furstehus på Rysslands tron. Även mot svenskarna började ryssarna gå anfallsvis till väga, bemäktigade sig ett par av deras fasta utposter i öster och hotade Novgorod. Under sådana förhållanden blev huvudmålet för Gustaf Adolfs politik att genom förmånliga gränser söka trygga Sveriges gamla besittningar och nya erövringar. År 1614 på sommaren hade konungen själv begivit sig över till krigsskådeplatsen, och påföljande år ämnade han genom erövringen av det

starkt befästa Pleskov (Pskov) vid sjön Pejpus' sydspets förmå ryssarna att träda i fredsunderhandlingar. Han hade i samma syfte själv gjort fredsänbud och dessutom vänt sig till konungarna i England, Frankrike och Danmark samt till Generalstaterna med anhållan om bemedling. Konung Jakob I i England hade skickat ett sitt sändebud till Ryssland, och även Nederländerna hade genom brev och beskickning till Moskva förmanat till fred med Sverige och erbjudit sig att biträda vid fredsunderhandlingarna. Den engelske gesanten John Merick fick företräde hos Gustaf Adolf på Narva slott, varvid överenskoms, att underhandlingarna skulle taga sin början den 10 aug. 1615. Gustaf Adolf utfäste sig att uppskjuta belägringen av Pleskov till den 20 aug., och Merick å sin sida skulle förmå storfursten att skyndsammast sända sina fullmäktige. Jacob De la Gardie, som utsetts att på svensk sida leda förhandlingarna, avfärdades till Novgorod med de svenska lejdebrev. Då emellertid storfursten i dessa icke tillagts titeln *samoderžets* eller självhärskare, gjordes invändningar mot deras behörighet, och då ryssarna till den utsatta tiden den 20 aug. icke skickat några fullmäktige, började Gustaf Adolf samma dag belägringen av Pleskov. Den fortgick under närmare två månader, men stadens sega motstånd, vinterns annalkande och sjukdomar bland svenska krigsfolket föranledde slutligen konungen att den 17 okt. upphäva densamma. Den engelske gesanten hade länge och enträget yrkat därpå och hotat att, om konungen ej avstode därifrån, taga sin hand från fredsverket, och även de svenska fullmäktige hade yttrat sina betänkligheter, men Gustaf Adolf lät Merick förstå, att upphävandet av belägringen skett på hans föreställningar. — Härmed voro de egentliga krigsrörelserna avslutade, och de diplomatiska förhandlingarna vidtogo. Den 6 okt. (gamla stilen) avreste de svenska fullmäktige till den blivande förhandlingsplatsen, men nära tre månader skulle förflyta under allehanda preliminäer och tvistigheter om titelfrågor, ryssarnas »onödige och barbariske ceremonier», som Gustaf Adolf kallade dem, innan lejdebrev omsider kunde utväxlas. Det skedde den 8 dec. på en bro över Pesockes-ån.

Emellertid hade den utlovade holländska beskickningen under ledning av presidenten i Höga rådet i Holland, Zeeland och Friesland *Reinhoud van Brederode*, herre till Veenhuysen, borgmästaren i Amsterdam Jur. Dr. *Diederik Bas* och stadsadvokaten (pensionaris) i Goes *Albert Joachimi* i början av september sjöledes ankommit till Reval och inträffade den 19 nov. (nya stilen) i sitt kvarter i Milagona åtta mil från det söder om Ilmen belägna Staraja Russa. Här sammanträffade de med de svenska kommissarierna och den engelske gesanten. Efter några veckors förberedande förhandlingar begåvo sig samtliga till den i närheten av ryska kvarteret belägna byn Glebova, där svenskarna och holländarna togo logi, under det att engelsmannen bodde på den för fredsunderhandlingarna utsedda platsen, Diderina. Vid ett möte i Glebova den 14 dec. (gamla stilen) mellan de svenska och ryska kommissarierna uppstodo emellertid vid fullmakternas utväxlande nya tvistigheter angående titlarna, och det drog ut ända till början av januari 1616, innan svårigheterna kunde biläggas och de egentliga underhandlingarna taga sin början. De pågingo i över halvannan månad, men då de ryska underhandlarna avvisade såväl svenskarnas fordringar som de framställda medlingsförslagen och hotade att förmå storfursten att söka stöd hos Polen, beslöts omsider, att medlarna skulle inhämta såväl storfurstens som ock konungens av Sverige utlåtanden över fredsvillkoren.¹ I avvaktan på dessa ingicks ett stillestånd på 3 månader eller till den 1 juni 1616, varpå de svenska kommissarierna och holländska sändebuden avreste från Glebova till Novgorod. Då de sistnämnda till följd av storfurstens yttrade missnöje med de föreslagna fredsvillkoren och vanskligheten av samarbetet med den engelske gesanten icke ansågo sig kunna uträtta något vidare med sin närvaro, anhöllo de skriftligen hos Gustaf Adolf om tillstånd att resa tillbaka till Holland, vilket även beviljades. Hemfärden anträdde över Reval och genom de finska skären till Stockholm och därifrån

¹ Om de närmare detaljerna vid dessa förhandlingar lämnas åtskilliga upplysningar i den första av de här meddelade reseberättelserna, varjämte hänvisas till de bifogade anmärkningarna.

sjövägen till Lübeck. Ehuru de holländska sändebuden sålunda kunde anse sin diplomatiska mission i huvudsak förfelad (de omnämnas ej heller i de utväxlade försäkringsskrifterna eller i själva fredstraktaten, detta på den engelske gesantens bedrivande, som ville tillförskriva sig själv och sin konung hela äran av fredsverket), bidrogo de dock genom sin ådagalagda opartiskhet, varigenom de fördelaktigt skilde sig från den för ryssarna intagne engelske medlaren, till en för Sverige gynnsam utgång av fredsförhandlingarna. Gustaf Adolf visade dem också sin synnerliga bevågenhet och gav uttryck åt sin tacksamhet genom frikostiga hedersbevisningar. Vid hemkomsten till Holland tilldelades dem av Generalstaterna en belöning av 10,000 gulden som erkänsla för deras ådagalagda nit och gjorda tjänster.

Den 17 okt. 1616 avgåvo sändebuden officiell rapport¹ över sin beskickning, ett diplomatiskt aktstycke av betydenhet, utmärkt av en livlig och klar stil, innehållsrikedom och moget omdöme. Men dessutom har den holländska beskickningens resa gjorts till föremål för en privat reseberättelse, den första av de här nedan meddelade. Den utkom av trycket i s'Gravenhage år 1619 med titel (förkortad) *Journal der Legatie ghedaen inde Jaren 1615 ende 1616 by de Edele, Gestrenge, Hoochheleerde Heeren, Heer Reynhout van Brederode, Ridder, Heere van Veenhuysen . . ., President inden Hooghen Rade van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt; Dirck Bas, der Rechten Doctor ende Burghemeester der Stede van Amsterdam . . .; ende Aelbrecht Joachimi, Ridder . . .: Te samen . . . afghesonden aende Grootmachtichste Coninghen van Sweden ende Denemercken; mitsgaders aenden Groot-Vorst van Moscovien, Keyser van Ruschlandt. Ende namentlick op den Vreden-handel tusschen den Hoochghemelten Coninck van Sweden ter eenre, ende den Groot-Vorst van Moscovien ter anderer sijde . . .* Dess författare

¹ Verbaal van de Nederlandsche Gesanten Reynout van Brederode, Diderich Bass en Albert Joachimi van hunne legatie in Sweden en Rusland in de jaren 1615 en 1616, jämte rysk översättning intagen i Kejsrerliga ryska historiska sällskapets *Sbornik*, Tom 24, S. Petersburg 1878.

är en viss ANTHONIS GOETEERIS, förste ordinarie *deurwaarder* i Höga rådet i Holland, vilken i egenskap av penning- och hovmästare medföljde på resan. Boken, som är ganska sällsynt, är försedd med 24 kopparstick (av vilka det på fol. 14 återkommer fol. 17) efter teckningar av författaren; formatet är tvär-8°, detsamma som i föreliggande översättning. Om författaren stå för övrigt inga vidare upplysningar att inhämta.¹ I ett i Kungl. biblioteket befintligt, år 1876 hos bokhandlaren Fr. Müller i Amsterdam inköpt, interfolierat exemplar av detta arbete finnas i handskrift dels en serie noter till den tryckta texten, dels ytterligare ett par av samma hand nedskrivna reseberättelser över tvenne i samband med beskickningen företagna diplomatiska delegationer. Samtliga äro medtagna i föreliggande edition. De handskrivna noterna äro författade av en av deltagarna i färden, tillhörande Herr Joachimis svit, något som framgår därav, att anteckningarna upphöra under tiden för den sistnämndes resa från Narva till Gustaf Adolfs läger utanför Pleskov och därifrån till Staraja Russa. Den första av dessa reseberättelser, sid. 197 ff., har till föremål just denna resa, men av noten sid. 33 härnedan att döma är den författad av någon annan av deltagarna i denna färd. Den andra reseberättelsen, sid. 212 ff., är författad av underceremonimästaren i Herr Joachimis svit ANDRIES VAN WOUW och skildrar dennes i sällskap med den engelske ambassadkavaljeren Henry Buddel företagna resa från kvarteret i Glebova till Finland och Åbo.² Noten 2 sid. 116 upplyser, att Herr Van Wouw

¹ Ett kortfattat referat av Goeteeris' 'Journael' meddelas i Fr. v. Adelungs *Kritisch-literäriscbe Übersicht der Reisenden in Russland*, Bd 2 (1846), och en refererande framsättning av densamma är lämnad av H. Beijerman med titel *Bijzonderheden, rakende een gezantschap, door onze republiek in 1615 naar het Noorden afgevaardigd ter bemiddeling van den vrede tusschen Zweden en Rusland*. En redogörelse för ambassaden ingår även i J. Scheltemas *Rusland en de Nederlanden*. D. 1 (1817).

² Van Wouw's reseberättelse ligger till grund för Harald Wieselgrens uppsats 'Med prestav och profoss' i 'I gamla dagar och våra' (1900). Möjligen är Van Wouw, som tillhörde Herr Joachimis svit, författare även till den första hand-

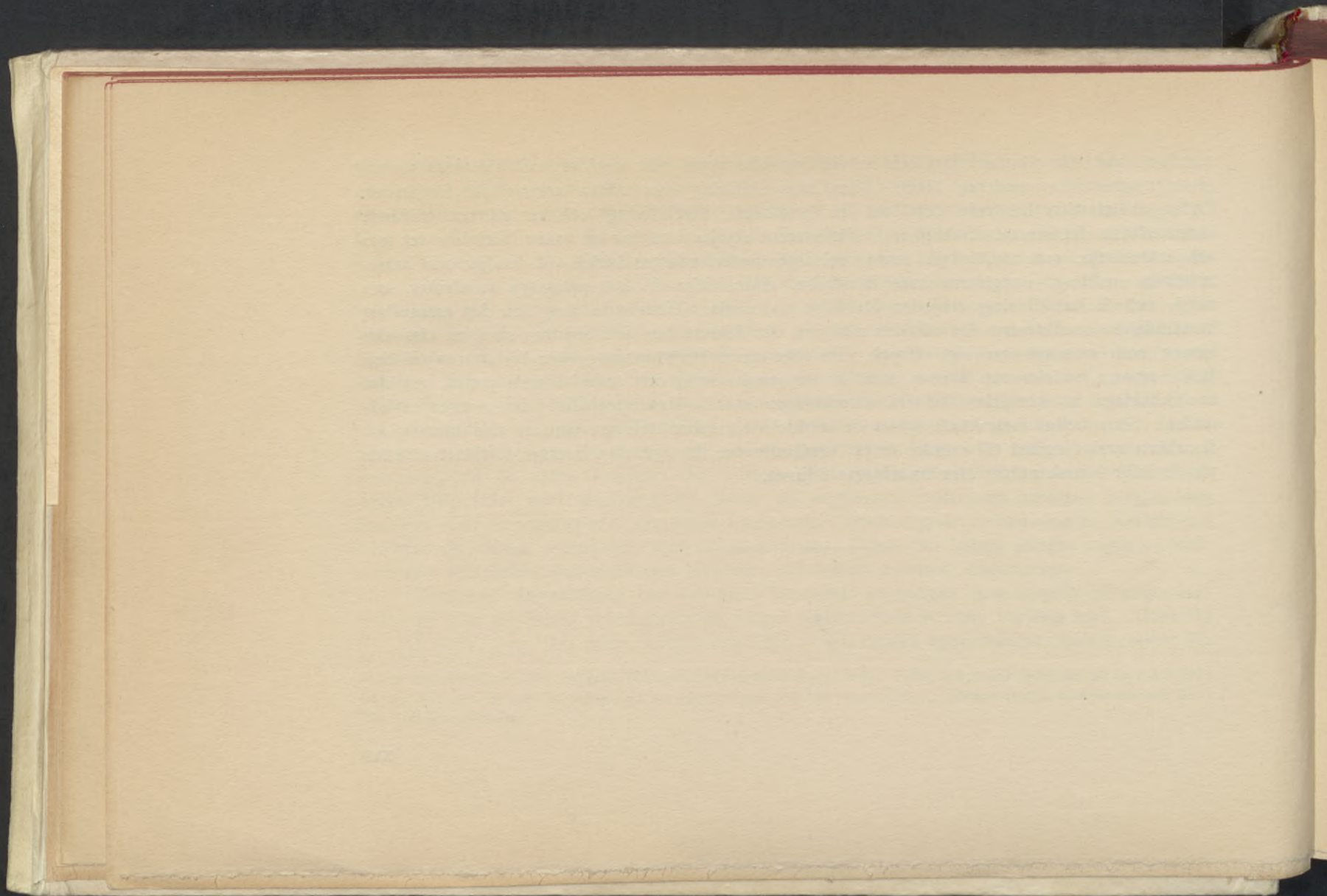
själv ställt sin berättelse till författarens av de handskrivna noterna förfogande. Det interfolierade exemplaret innehåller för övrigt en av Van Wouw uppgjord lista över alla de orter han på sin resa besökt jämte miltalen mellan dessa samt vidare en av densamme författad beskrivning över Herr Joachimis ambassad till Danmark 23 maj—6 aug. 1618, på vilken han medföljde som kavaljer. Boken är dessutom försedd med 9 särskilt insatta kopparstick, i likhet med de övriga kolorerade.

Utgivaren har trots sig böra meddela reseberättelserna in extenso; dock hava av olika anledningar här och där smärre och oväsentligare uteslutningar företagits. I Van Wouw's reseberättelse hava de till innehållet med Goeteeris' journal i huvudsak överensstämmande partierna utelämnats. Över i texterna namngivna personer har upprättats ett register med kortfattade notiser. Namnformerna äro, för så vitt personen i fråga kunnat identifieras, de med det nationella skrivsättet överensstämmande. Svårigheter, delvis oöverkomliga, hava förorsakats av de i holländska originalen ofta i hög grad vanställda geografiska, särskilt ryska och finska, namnen. De allmännare bekanta, om vilka ingen tvekan kan råda, anföras i moderniserad skrivning, vid de mera ovanliga eller i högre grad korrumperade har, i den mån kartor och andra hjälpmedel stått utgivaren till buds, till originalens form inom klammer bifogats den korrekta eller av utgivaren såsom sådan förmodade. Dock angivas de sistnämnda, särskilt vad beträffar de finska ortnamnen, med all reservation. I slutet av boken bifogas några av textinnehållet föranledda, huvudsakligen historiska och kulturhistoriska anmärkningar.

Goeteeris' framställning kan i formellt hänseende näppeligen göra anspråk på några lovord: var han en duktig penningmästare, någon språkmästare av rang var han icke. Hans stil rör sig med tunga och oviga former och lider av pedantiska upprepningar, hans perioder äro

skrivna reseberättelsen. Ett originellt bildligt uttryck tycks häntyda därpå. Sidan 208 nedan heter det på tal om byarna vid en flod, att de voro så många, att det såg ut, »som hade det regnat byar». Samma uttryck återkommer sid. 221 i Van Wouw's berättelse.

stundom hart när överskådliga och ha vid översättningen måst upplösas och förenklas för att göras njutbara för moderna läsare. Men hans skildring som sådan saknar icke förtjänster. Redan en samtida berömde den som en 'pertinente beschrijving' och har därmed träffande kännetecknat densamma. Saklighet är författarens styrka, han har en vaken blick för det nya och intressanta, som mötte på resan, och äger nederländarens kärlek till detaljer och karaktéristiska smådrag, varigenom hans berättelse, ehuru icke fri från påtagliga överdrifter, som miljö- och kulturskildring erbjuder åtskilligt av värde. Tilltalande drag äro den esomoftast framträdande medkänslan för all den nöd och det lidande han fick bevittna samt en viss torr humor, som stundom tar sig uttryck. En icke oäven berättartalang röjer författaren till den finska resan, Andries van Wouw, som har en ganska ledig och underhållande penna, och det är att beklaga, att han icke låtit sina anteckningar omfatta även uppehållet i den svenska huvudstaden. Som helhet betraktade synas de meddelade reseberättelserna vara av det intresse, att de, ehuru tyvärr endast till mindre delen handlande om det egentliga Sverige, förtjänat att efter 300 år inför svensk publik åter framdragas i ljuset.

Vid sjutiden på morgonen den 25 aug. 1615 avreste Herrar Van Veenhuysen och Joachimi jämte till sviten hörande adelsmän, officerrare och tjänare* från s' Gravenhage, beledsagade av Hans Kungl. svenska Majestäts ordinarie ambassadör Herr Jacob van Dijck, och ankommo samma dag på aftonen över Leiden till Amsterdam. Här anslöt sig stadens borgmästare, doktor Diederik Bas, till sällskapet. Sedan man tagit avsked av herr ambassadören, fortsattes resan den 27 över Hoorn, där middag intogs, till Medenblik, dit man ankom på kvällen.

Den 28 aug. tidigt på morgonen gingo herrar sändebuden till segels från Medenblik på en kravell och satte kurs på 't Vlie.¹ Vädret var lugnt och vackert, men på eftermiddagen stack plötsligt en häftig storm

* De adliga kavaljererna i Herr *Van Veenhuysens* svit voro: *Claes Claessen Brederode*, kapten i Höga Generalstaternas tjänst; junker *Hendrik Pinsen van der Aa*; junker *Osinga*; *N. Cromhout*. Doktor *Dirk Bas*' kavaljerer voro: *Nicolaas Hasselaer*, *Hillebrant Piet rsz. Vinck*; *Govert Boelisz.*; *Pauw*; *Verburch*. Herr *Joachimis* voro: *Andries van Wouw*; *Wiebolt de Wael*; *Jan Messy*. Följande högre funktionärer medföljde: *Michiel de Mist*, hovmästare, *Jan Serwouters*, sekreterare, *Anthonis Goeteeris*, penning- och hovmästare, *Johan Danckert*, generalsekreterare, *Dirk de Roy* och *Jacob Mol*, vinskänkar, mästare *Jan van Nessen*, kock, m. fl., till ett antal av 40 personer, däri inberäknade tjänare och pojkar.

med blix och dunder upp från sydväst; flera fartyg råkade på grund, några gingo under i vår åsyn, och spillror av master, tunnor och båtar drevo förbi oss. Även vi själva sutto en stund fast,* men kommo med Guds hjälp loss igen, endast med förlust av vår ankartross. Först den 30 på f. m. ankommo vi till 't Vlie, där ett väl utrustat örlogsfartyg** med 60 mans besättning under befäl av kapten Roobol låg och väntade för att föra herrar sändebuden till Reval eller Narva i Livland.¹ Dessa jämte hela sviten inskeppade sig nu ombord. Även detta fartyg hade svävat i stor fara under stormen, man hade redan satt yxan till masten, men den allsmäktige Guden hade avvärjt ovädret. — För motvind blevo vi liggande här till den 3 september.

Den 1 sept. gingo herrarna i land på Vlieland och företogo med några av sviten en åktur till västra sidan av ön, varefter de åter gingo ombord.***

* Utanför Harlingen.² Vi förlorade vårt ena ankare. Det förskräckliga ovädret räckte två nätter och en dag. Det var ynkligt att se lättmatroserna, som aldrig förr varit till sjöss, än mindre känt en sådan storm vana kring öronen. Är detta början, hurudant skall då icke slutet bliva?

** Fartyget hette »Marsvinet», hade 14 metall- och 4 järnstycken samt 8 stenbyssor.

*** Den 2 sept. voro åtskilliga av oss i land och roade sig med ridning och kaninjakt.

Den 3 sept. gingo vi till segels vid middagstiden, och då vi kommit ut till havs, avskedades lotsen, som fört ut fartyget, varpå resan fortsattes.*

Den 5 sept. kommo vi mellan Jutland och Norge och sågo vid 4-tiden på middagen en höjd vid namn Robbeknuyt (Rubjærg-Knude¹), som hör till Danmark.

Den 6 sept. på f. m. passerade vi några klippor hörande till Norge (Bohuslän?) och vid middagstiden ett berg vid namn het Col (Kullen). Så snart man fått det tydligt i sikte, är det brukligt att »döpa» dem som komma dit för första gången, i det de tre gånger nedsläppas i vattnet med en lina från en rå och åter upphalas. Dock kan man köpa sig fri med ett penningbelopp till besättningen; härav begagnade sig herrar sändebuden och sviten,** men några av besättningen, som aldrig förut varit där, sluppo icke undan.***

* Vid sydvästlig vind; kursen sattes NNO. Gud give oss lyckosam resa! Med samma vind och kurs som ovan seglade vi den 4 vid midnatt över Revet. Den 5 sågo vi på middagen Witte Olms(?) och erforo av en fiskare, att vi befunno oss 8 mil utanför land. På aftonen sågo vi Rubjærg-Knude och Harthals (Hirshals)², rundade på natten Skagens rev och seglade förbi Lesou (Läsö) på 9 till 11 famnars vatten.

** För två tunnor gott öl och tre skinkor.

*** Hur hade de kunnat slippa undan, då t. o. m. Hans Maj:t av Danmark blivit »döpt» utanför denna klippa!

Även denna klippa hör till Danmark och ser ut som å vidstående avbildning.*

Sundet

Om aftonen vid pass kl. 5 eller 6 ankommo vi till Sundet** mellan Helsingör och Hälsingborg, vardera platsen med ett slott, och kastade ankar där.*** Sedan vi erfarit, att Hans Kungl. Maj:t av Danmark avrest till Braunschweig,¹ underrättade herrar sändebuden tullnären i Helsingör, att de ärnade fortsätta sin resa, varpå denne svarade, att han icke fått några instruktioner i saken, men att herrarna gjorde bäst i att sända någon av sviten med rapport till riksråden i Köpenhamn. Detta funno herrar sändebuden dock icke lämpligt.

Helsingör

Den 7 sept. anhöllo herrar sändebuden om audiens hos prins Christian av Danmark, konungens äldste son, nu tolv och ett halvt år gammal. Han höll hov på slottet i Helsingör, Kronborg, så kallat, emedan många konungar blivit krönta där(?). Denna anhållan beviljades,

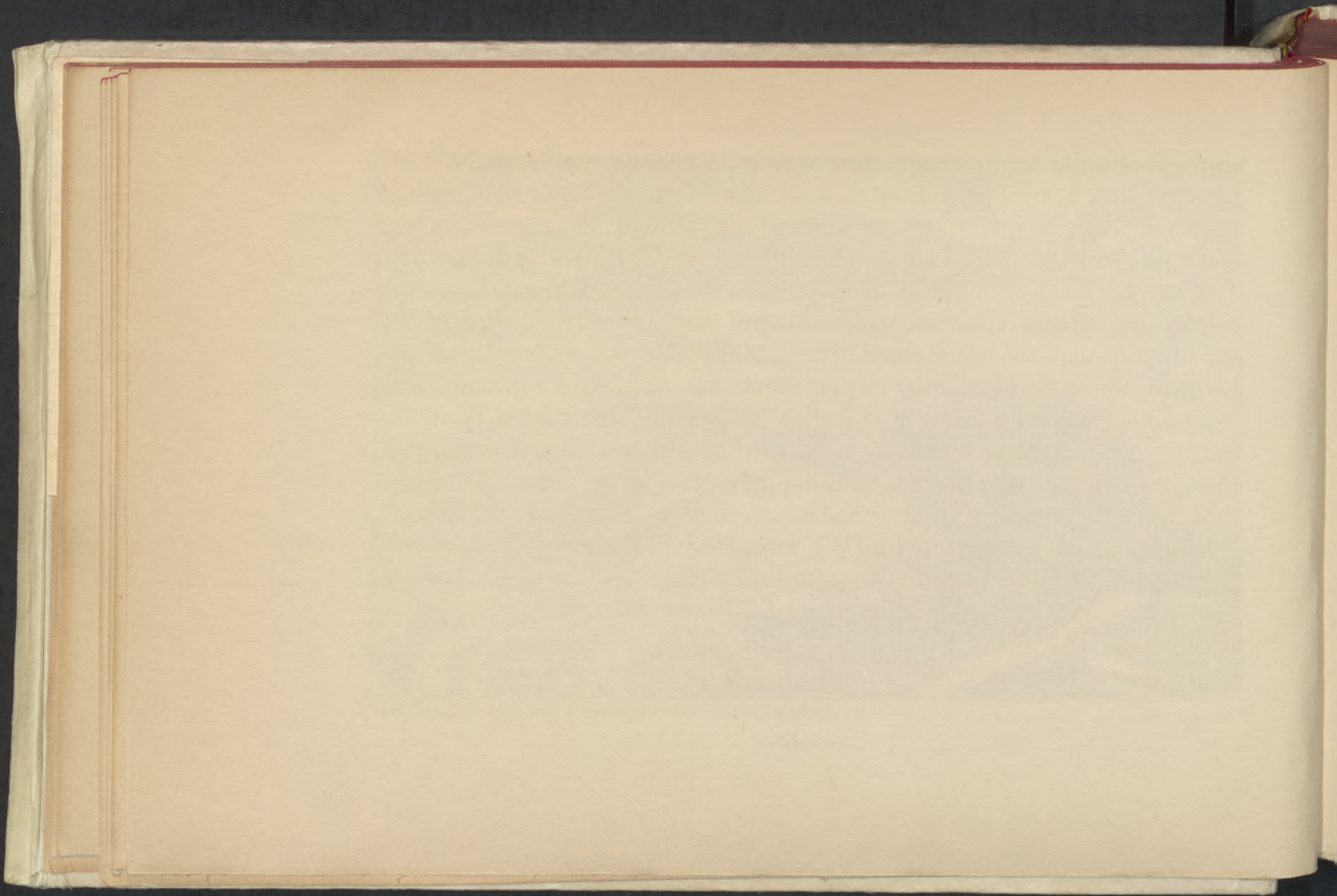
* Den 6 sågo vi ön Anholt. I likhet med Läsö är den mycket farlig för sjöfarande, och många fartyg stranda där. Ett ordspråk lyder: »Anholt ger mången en kall ändalykt» eller: »Läsö och Anholt göra, att mången skeppare ej blir gammal».

** Som är omkring en mil brett.

*** Tätt under slottet Kronborg. Helsingör är en prydlig ort med god belägenhet vid sjön, men Hälsingborg är tämligen obetydligt och dess slott mycket förfallet.

KULLEN.

varför herrarna begåvo sig i land och avlade besök hos Hans Höghet. De omtalade i korthet anledningen till sin resa, varjämte de sade sig medhava kreditiv och instruktioner¹ till Hans Maj:t, vilka de skulle ha överlämnat till honom, om han befunnit sig i riket. Hans Höghet mottog dem mycket vänligt, önskade dem lycklig resa och god framgång på sin beskickning och erbjöd sina *bona officia* samt åtog sig att avgiva rapport om allt till konungen sin Herr fader. Därjämte iklädde han sig de kostnader herrarna haft vid sin ankomst för förtäringen på värdshuset. Efter audiensens slut begåvo vi oss åter genast ombord, men kunde för motvind icke omedelbart avsegla. Mellan kl. 2 och 3 på natten gick vinden emellertid över på nord, varför vi före dagbräckningen den 8 sept. gingo till segels. Omkring kl. 7 passerade vi Köpenhamn, beläget 5 mil från Helsingör, och ungefär en timme senare ön Amager.* Här äro sedan långt tillbaka nordholländska bönder bosatta, vilka bibehållit sitt språk och sin klädedräkt.² Vi foro även förbi en ort vid namn Vasterborn (Falsterbo), belägen vid Östersjön.**

* Farleden, som kallas Drogden, är mycket grund, på sina ställen endast 5 till 9 famnar djup.

** På kvällen siktade vi den mycket fruktbara ön Bornholm och seglade förbi den om natten.

— Här måste jag berätta om ett mirakel, som skedde i morse. Gunstig Herr Vinck hade dagen förut

Den 9 sept. passerade vi Öland, och den 10 siktade vi ön Gottland,* som är 18 mil lång och 2 mil bred.¹ Samma dag kom ett holländskt fartyg på väg från Spanien upp till oss med anhållan om en kompass, då man ombord var i förlägenhet för en sådan. Detta beviljades, och i vedergällning erhöilo herrar sändebuden en föräring av några vackra klasar spanska druvor, somliga vägande ända till tre pund.

Då vi den 11 sept. kommit omkring 6 eller 7 mil norr om Gottland, fingo vi full motvind, varför vi påföljande natt drevo tillbaka några mil.** Den 12 på f. m. förändrades vinden något, så att vi nätt och jämnt kunde hålla vår kurs, och den 13 vid 2-tiden på middagen siktade vi ön Dagerort. Den är 5 mil bred, och på vardera spetsen står ett torn som märke för sjöfarande.²

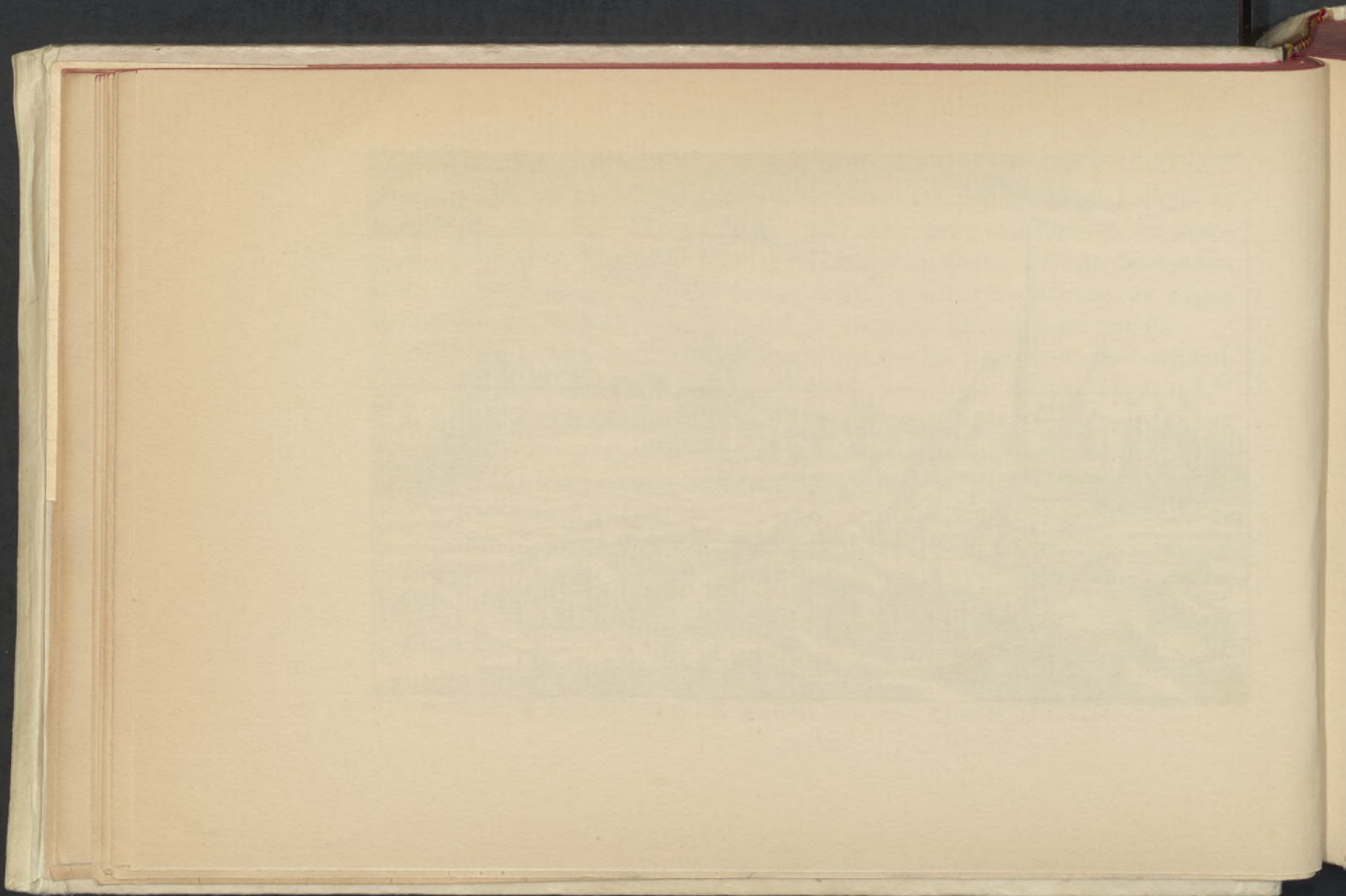
varit i land och offrat åt Gud Backus, varför han något trött gick och lade sig till vila i sin koj. Denna befann sig mitt emellan tvenne gjutjärnskanoner, och rätt över hans huvud stod ännu en dylik kanon. Då vi nu gingo till segels i Helsingör, gavs salut med 9 skott från Kronborg, och ombord avlossades utom de tre nämnda kanonerna även sex andra, varför det, som man kan tänka sig, var ett förskräckligt oväsen; men ändå vaknade icke vår backustjänare förrän vi hunnit förbi Köpenhamn. Det kan man kalla god sömn!

* Eller »*Goetlands*». Det är en vacker, väl befolkad och fruktbar ö, om vilken historieskrivarna ha mycket att förtälja.

** Vädret var byigt och ruskigt och vårt fartyg icke någon synnerligen god seglare.

REVAL.

Den 14 sept.* siktade vi Lilla och Stora Rogghe (Rågö), vilka äro utskjutande uddar från fasta landet,¹ och vid 1-tiden på middagen tornet i Reval,** dit vi ankommo på aftonen och där vi kastade ankar. Staden tog sig på avstånd ut som å vidstående bild.

* Sågo vi Oetgensholm (Odensholm)² på styrbords sida och de finska skären på babords. Vi talade med en lybsk skeppare, kommande från Viborg, som berättade oss, att Hans Maj:t av Sverige belägrade Pleskov.

** Reval är tämligen litet, men mycket starkt befäst. Staden är omgiven av en stark och hög mur och därjämte av en tjock och hög jordvall samt en bred och djup stenvmurad grav. Murarna äro försedda med 36 runda torn, täckta med röda tegelpannor, och så tjocka, att man kan köra med vagn på dem, och ändå finns där utrymme för en person vid sidan. Dessutom finnas två stora runda fästningstorn, byggda på samma sätt. Det ena kallas Kiek in de pot och det andra Roosegaert (Rosengård).³ Artilleriet är förträffligt. Staden ligger mycket vackert vid havet, men är så förstörd av kriget, att det är en jämmer att se. Den har ännu aldrig intagits i krig, ehuru den ofta belägrats, såväl av polacken som av moskoviten. En gång lågo de där med tusen man, men måste draga sina färde med skam och nesa. Utanför staden äro trenne stora kors uppresta, på vilka med guld-bokstäver äro inristade namnen på de borgare, som stupat vid ett utfall, då moskoviterna fördrevs.⁴ Husen äro stora och präktiga, ty staden drev fordom vidsträckt handel med allehanda varor, ehuru rörelsen nu tyvärr ligger nere. Kyrkor och torn äro här i landet vanligen täckta med koppar. I domkyrkan finns ett praktfullt gravmonument, under vilket friherre Lars Fleming ligger begravnen. Sankt Olofs kyrka har ett 20 famnar högt, spetsigt torn och ligger dessutom på en höjd, varför tornet vid klart väder är synligt mer än tio mil ut till havs. För att nå spetsen måste man klättra uppför 250 trappsteg av sten och 150 av trä, alla ganska branta. Kyrkans byggmästare, som vid nedstigandet störtade och slog ihjäl sig, vilar på kyrkogården vid foten av tornet under en ståtlig gravsten, i vilken

Vid 3-tiden på e. m. den 15 sept. läto herrar sändebuden sätta sig i land med skeppsbåten och möttes och välkomnades vid ankomsten av en av stadens borgmästare jämte tvenne andra herrar. Då vädret var mycket regnigt, inbjöd dem den förstnämnde att hemma hos sig avvakta iordningställandet av deras logi, dit de sedermera beledsagades. Herrarna bodde var för sig och medlemmarna av sviten två eller tre tillsammans. Alla välfägnades vi på bästa sätt.¹

Den 16 sept. beledsagades herrar sändebuden av magistratspersonerna på en promenad runt stadsvallarna och till stadsarsenalen, varvid saluterades med grova styckeskott, först från samtliga bastioner och därefter från slottet.*

Den 17 sept. på e. m. voro herrar sändebuden av magistraten i Reval inbjudna till Kansliet, där de rikligen välfägnades. I Herr Joachi-

hela Kristi passionshistoria är inhuggen som ett epitafium.² Utanför strandporten finns en stor och djup grop, ur vilken en myckenhet vatten framväller; det utströmmar i havet genom en kanal, vid vilken ligger ett kopparvalsverk. Det sägs, att gropen är utan botten, en gång släppte skepparna ned 6,000 famnar rep utan att nå densamma. Vid stranden ligger ett ståtligt kloster, nu förstört av kriget.

* Detta, som är utomordentligt starkt befäst, ligger på en hög klippa och har ett högt, starkt torn, som kallas Långe Herman.³

mis logi hos Sr. Caspar Goldberghen vankades det till middagen ny-plockade körsbär.*

Den 18 sept. avreste herrar sändebuden från Reval i tvenne vagnar, i vilka även några av adelsmännen togo plats. De övriga färdades till häst, och bagaget och tjänarna följde efter på kärror. Om aftonen kommo vi till Walcuel (Walküll),¹ en by fem mil från Reval,** och togo kvarter i en adelsmans gård. Som utrymmet var knappt för ett så stort sällskap, hade herrarna det mycket obekvämt och sviten än mer.*** Tidigt påföljande morgon fortsattes resan. Middag intogs på slottet Kolk,² tillhörande Hans Vålborenhet Herr Jacob De la Gardie, greve till Leckö, friherre till Ekholmen, Svenska kronans överstefältherre och riksråd. Slottet utgjordes av en gammal förfallen byggnad† med en övermåttan hög

* Samt ärter, dem vi plockat på gården. — Bagaget och provianten lastades nu på ett annat fartyg för att föras till Narva, då vårt fartyg var för djupgående.

** Tre mil från staden flyter en liten flod med ett vackert vattenfall (eller fors).

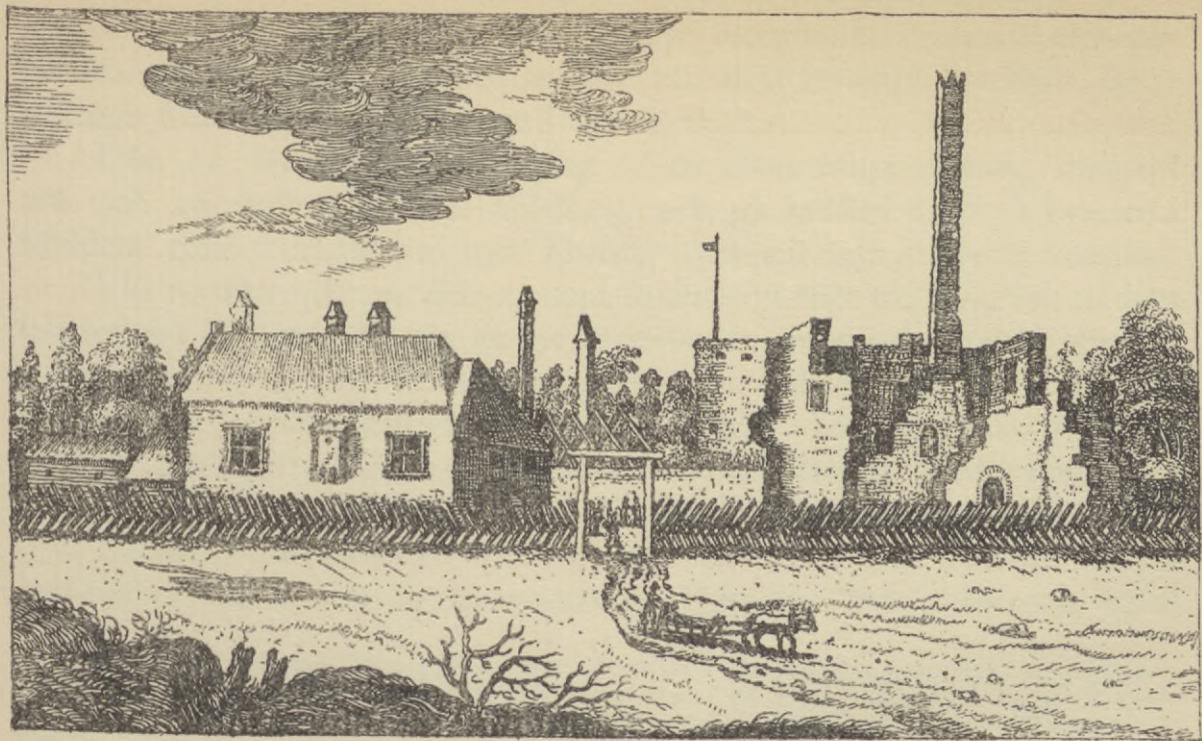
*** Sviten måste bestrida vakthållningen och fick sova på halm. Kallmat fanns det tämligen gott om, men de som voro törstiga fingo hålla sig till *Madame La Rivière*, vilket förekom en del läcker-gommar nog så underligt. Den vackra värdinnan i härbärgen, fru Pinse, skänkte i av det kalla vattnet i små silverbägare och bjöd var och en att dricka efter behag och lystmäte.

† Det har även förstörts av polackerna.

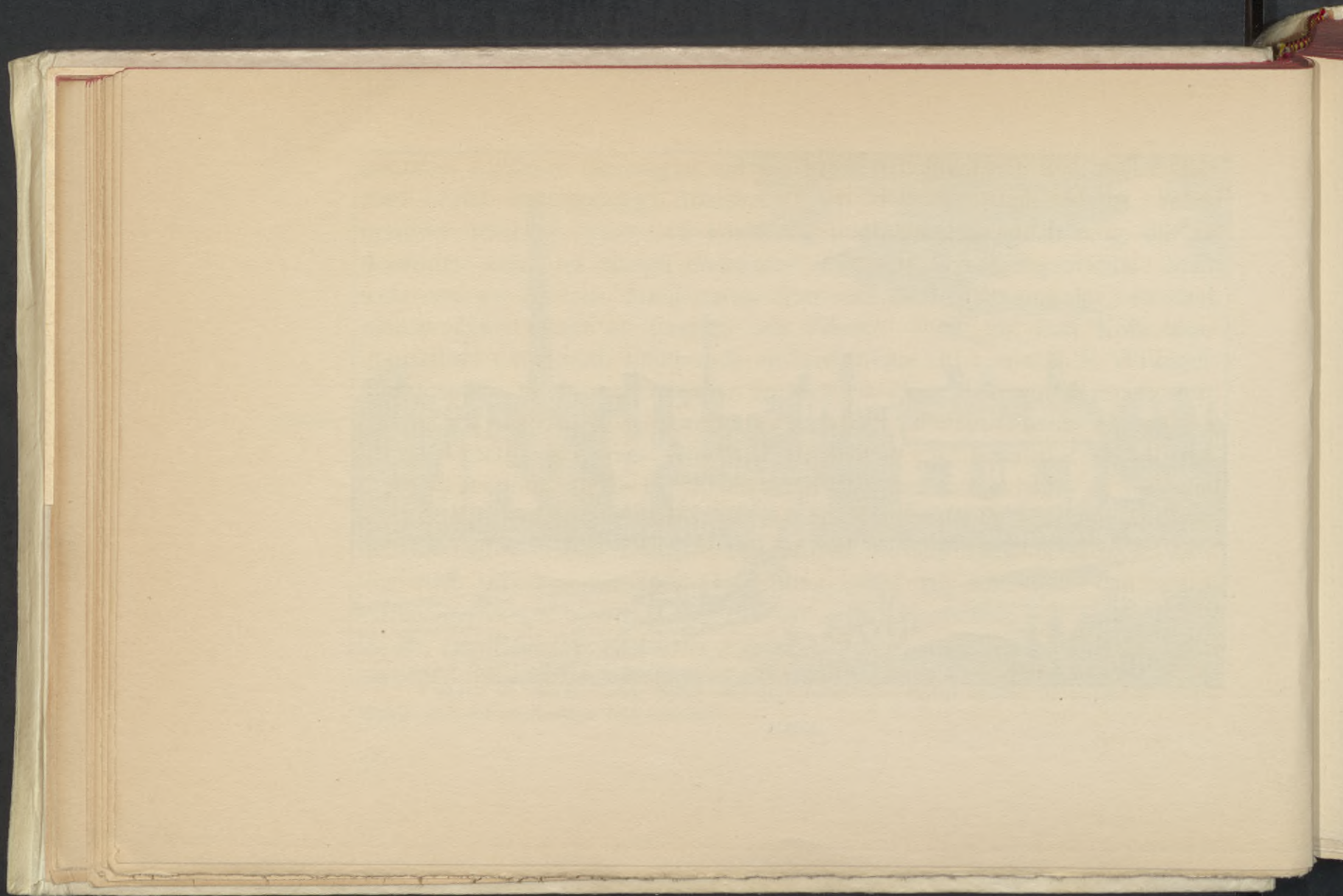
skorsten, varjämte lämningar syntes av ännu en byggnad. På en sida har man börjat återuppbygga detsamma, som vidstående bild utvisar. Efter måltiden reste vi vidare och kommo genom en vidsträckt skog, där vi flerstädes sågo en mängd dödsallar och ben ligga kringströdda. Man sade oss, att det var lämningarna efter soldater, som stupat där i en strid mellan Hans Maj:t av Sverige och Polen.¹ Fyra mil från Kolk togo vi nattlogi i en gård, tillhörande en hovjunkare vid namn N. N. Wrangel.

Tolsburg Den 20 sept. intogo vi vår middag på Hans Maj:ts av Sverige slott Tolsburg*² 15 mil från Reval och ungefär halvvägs mellan Reval och Narva. Det ligger vid havet, som sköljer dess murar. Ståthållaren Georg Gersdorff sörjde för vår välfägnad. Om natten bröto vi upp och logerade i en övergiven bondgård tre och en halv mil från slottet. Vi indelade nu vårt folk i trenne avdelningar, vardera under befäl av en kapten, vilka turvis skulle hålla skarp vakt, såväl dag som natt. Om natten skulle lägret väl besättas runt om till skydd för hästar och bagage; det hände nämligen, att bönderna i mörkret gävo sig av med de förra, vilket

* Slottet är mycket starkt befäst med höga vallar och präktigt artilleri; då platsen är mycket klippig, kan det icke anfallas från sjösidan.

KOLK.

vållade oss stor förlägenhet. Tidigt varje morgon skulle vaktmanskapet inställa sig hos herrar sändebuden för att uträtta nödiga ärenden. Detta iakttogs från denna dag allt intill vår återkomst.

Den 21 intogo vi vår middag på en Hans Maj:t tillhörig lantgård två och en halv mil från Tolsburg, och på kvällen togo vi kvarter i Mulders gård, belägen vid byn Karrifer fyra mil från nämnda lantgård.

Vid 10-tiden på f. m. den 22 sept. kommo vi efter tre mils resa till byn Couterkeul (Kutterküll), där herrar sändebuden intogo en måltid, och vid 3-tiden på e. m. anlände vi efter ytterligare två mil till Narva, som är den längst i öster belägna staden i Livland.* Vid vår ankomst saluterades med grova kanoner och muskötskott. Herrar sändebuden togo samtliga logi hos rådsherren Hans Mulder, och adelsmännen, officerarna och tjänarna inkvarterades i borgarhus på olika håll i staden. Dess belägenhet ses å vidstående avbildning. Den har svårt hemsökts såväl

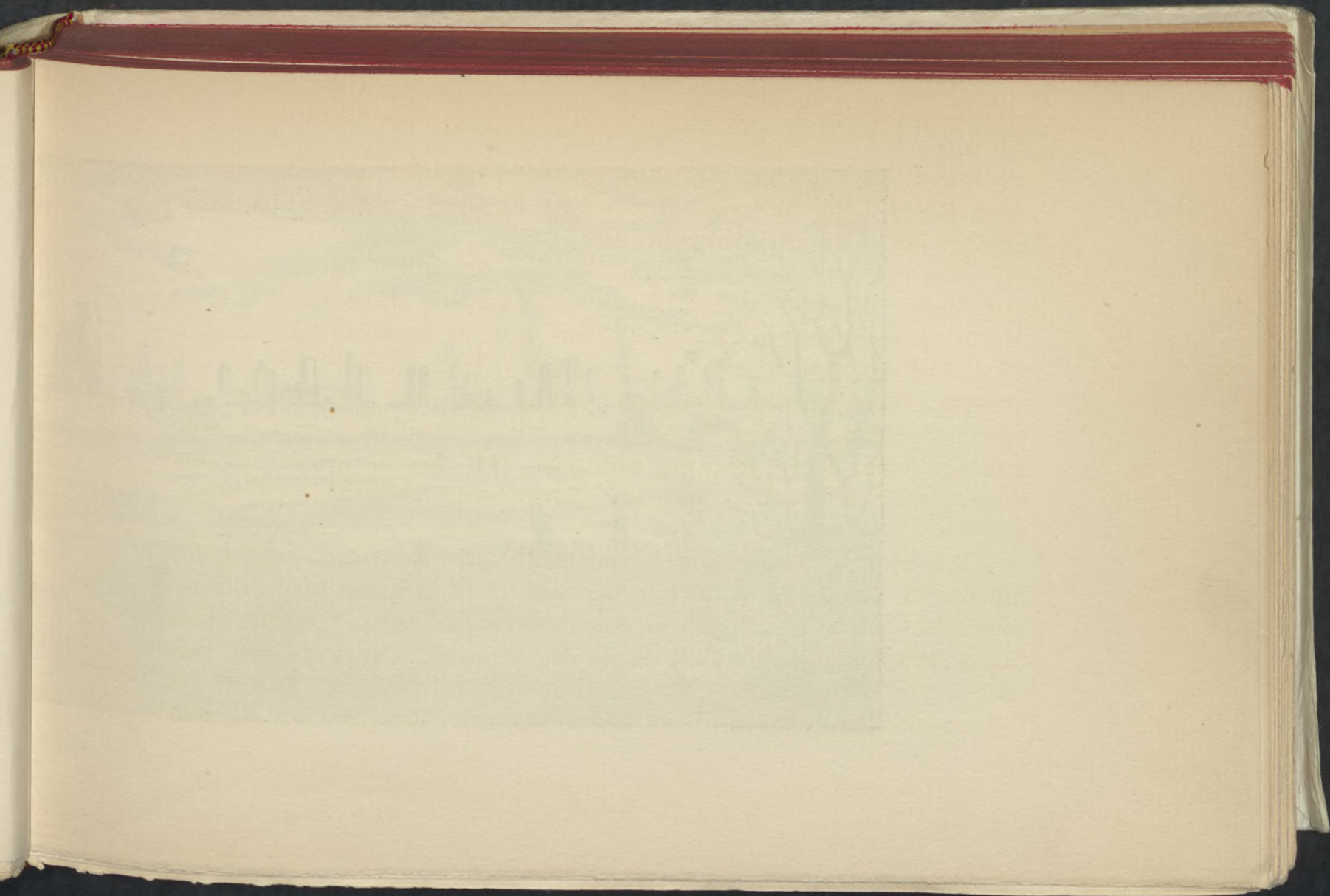
Narva

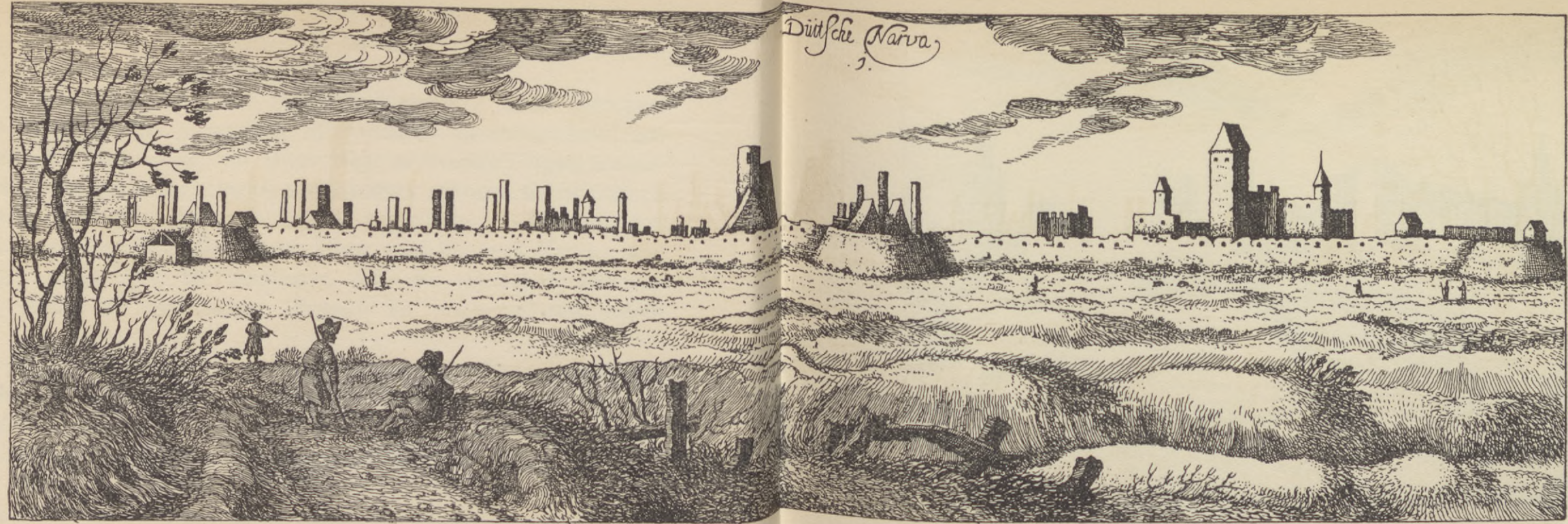
* Narva är icke stort, men ganska starkt och kallas Tyska Narva, enär det ligger på tysk botten. Det är beläget vid den fiskrika floden Narff (Narova), genom vilken 72(?) strömmar avbördas sitt vatten i havet. Mönnichhofen ligger begravnen i stadens kyrka under en enkel gravvård. — Herrarna voro tämligen väl härbärgerade, men några andra mycket illa: mellan mitt logi och en svinstia var föga åtskillnad, ty om natten logerade vanligen grisarna hos oss, då vi icke kunde stänga dem ute.

av kriget¹ som av en för några år sedan inträffad stor eldsvåda; de flesta husen ligga, som synes, i ruiner och ha under det alltjämt pågående kriget ännu ej kunnat återuppbyggas.

Den 23 sept. avsändes MM. Nicolaas Hasselaer, Johan Danckert och Andries Moetrich, den sistnämnde förutvarande sekreterare hos Hans Maj:ts ambassadör [van Dijck], till Hans Maj:t av Sverige i lägret utanför Pleskov (Pskov) för att anmäla herrar sändebudens ankomst till Narva och inhämta instruktioner, vart de skulle begiva sig vidare. — På f. m. den 24 sept. mottogo herrarna besök av Herr ståthållaren i Narva, som stannade som deras gäst till middagen, och den 25 avlade herrarna kontravisit, varefter de gemensamt företogo en promenad runt stadsvallarna.

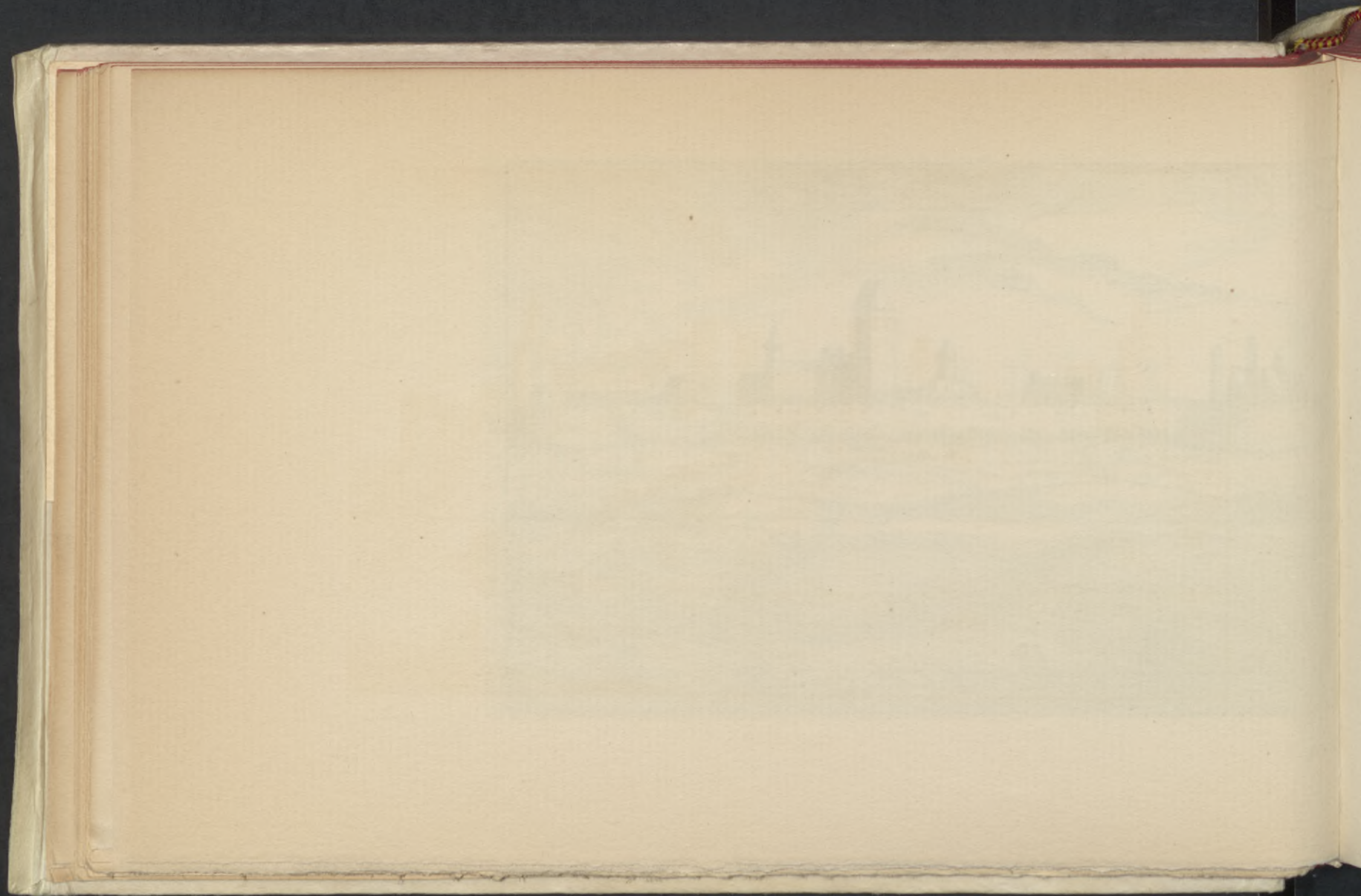
Den 26 sept. inemot aftonen anlände till Narva Herr Axel Oxenstierna, friherre till Kimito, herre till Fiholm och Tidö, Hans Kungl. Maj:ts riddare och Svea rikets kansler.² På f. m. den 27 mottogo herrarna besök av Hans Maj:ts proviantmästare, vilken denna dag stannade som deras gäst, och på e. m. av Herr Johannes Rutgers, Hans Maj:ts rådsherre. Den 28 på f. m. uppvaktades de av Herr Evert Bremen, ståthållare i Ivangorod,

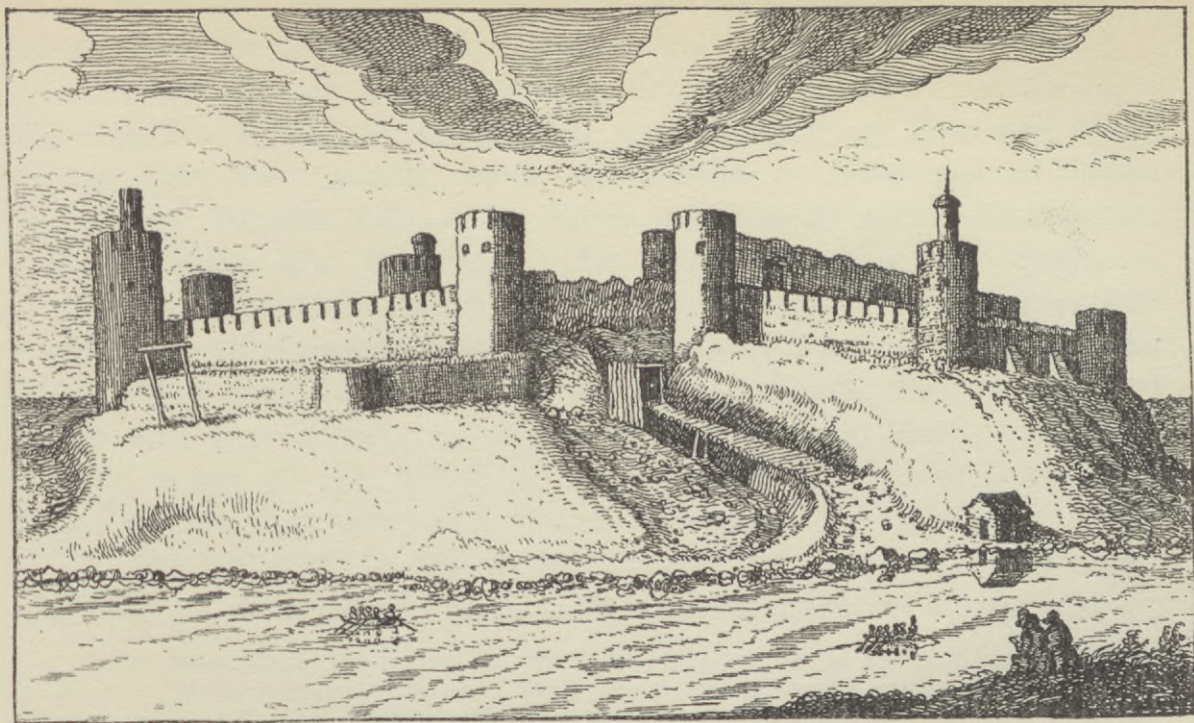

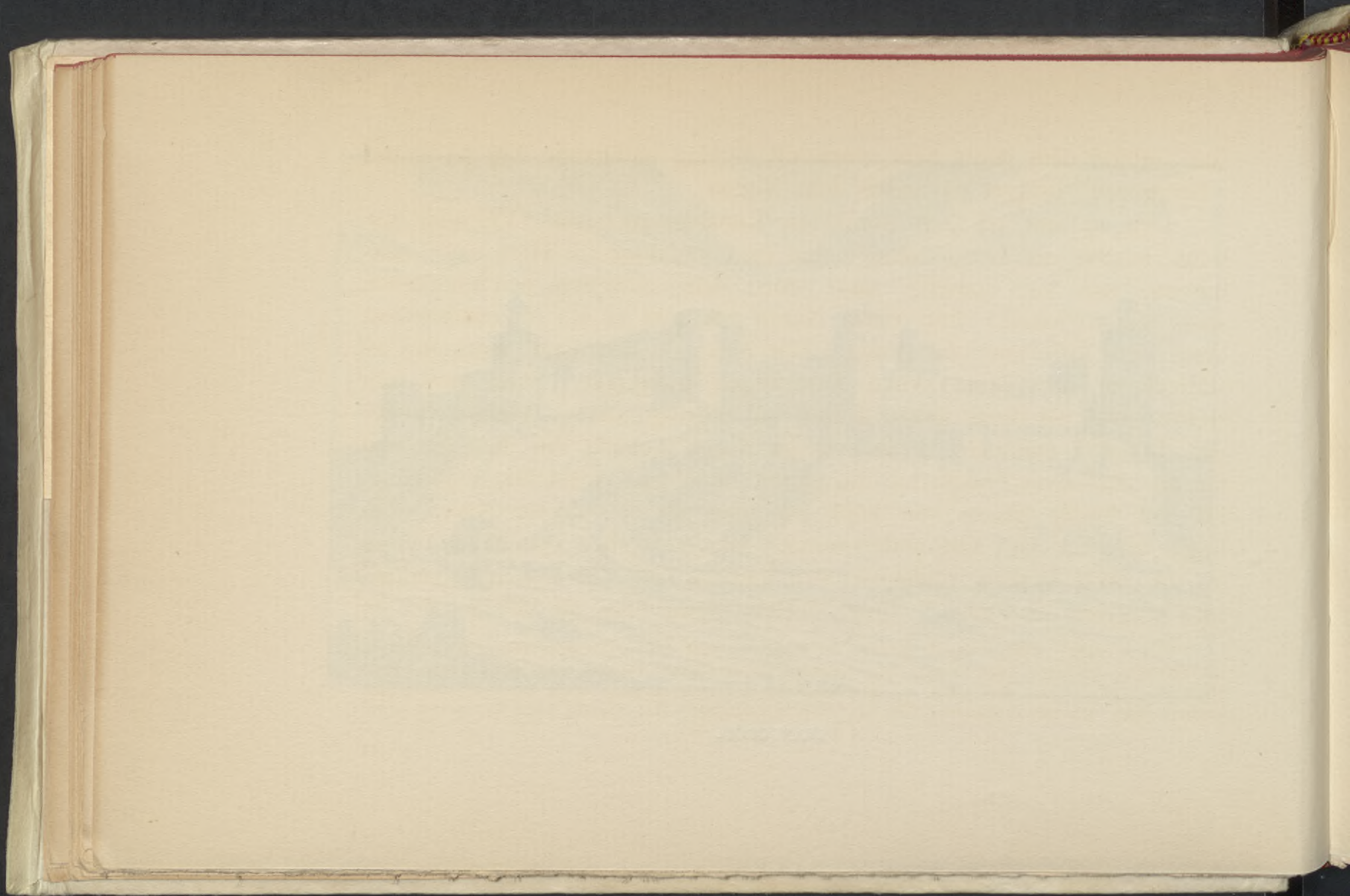
Duitsche Narva
1.

TYSKA NARVA.

IVANGOROD.

som inbjöd dem jämte hela sviten till middag påföljande dag på slottet i Ivangorod,¹ beläget på andra sidan floden.

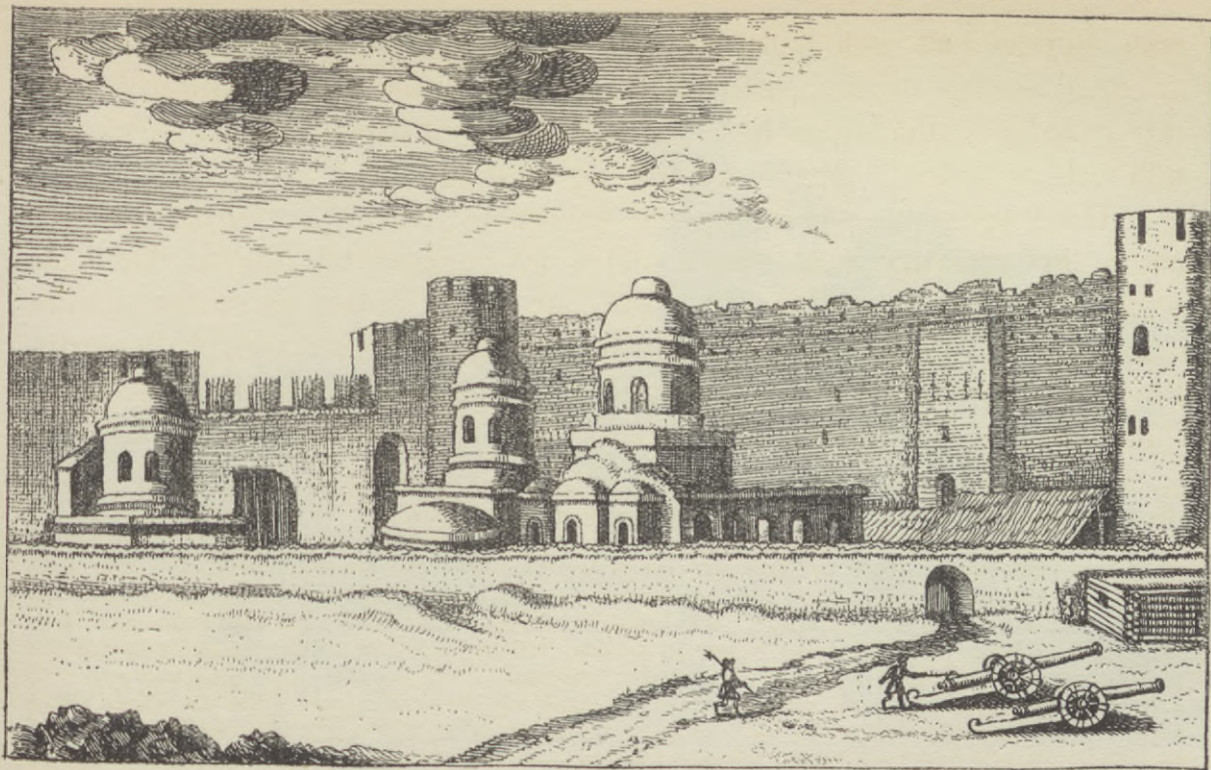
Den 29 sept. på f. m. kom Herr Kanslern på besök. Vid middags-tiden begåvo sig herrar sändebuden med undantag av Herr van Veenhuysen, som var opasslig, samt större delen av sviten ned till floden, som skiljer svenska från ryska Narva och som är väl ett muskötskott bred, och foro över till slottet. Här blevo de hedersamt mottagna av ståthållaren och jämte sviten förträffligen trakterade. Salut gavs från slottet såväl vid deras ankomst som vid utbringandet av skålarna under den präktiga måltiden. Från svenska Narva, ungefär där man går ned för att sätta över floden, tog sig slottet ut som på vidstående avbildning. Då det ligger på en stor höjd, kan man alls ej se ryska Narva, som ligger mycket lågt tätt under slottet. Staden är helt och hållet byggd av trä, såväl kyrkan, stadshuset och gatorna som det s. k. hakelverket,² som omgiver densamma.* Inom slottets murar finns ett kloster eller en

* Det kallas Ryska Narva, emedan det ligger på rysk botten på andra sidan floden Narova. Då de båda platserna ligga så nära intill varandra, ha de tillfogat varandra stor skada i krig. Hans Maj:t av Sverige äger dem båda. — Då Pontus De la Gardie en gång skulle fara över denna flod, kantrade båten och han drunknade. Det skedde på en söndag, vilket ryssarna hålla för en stor straff-

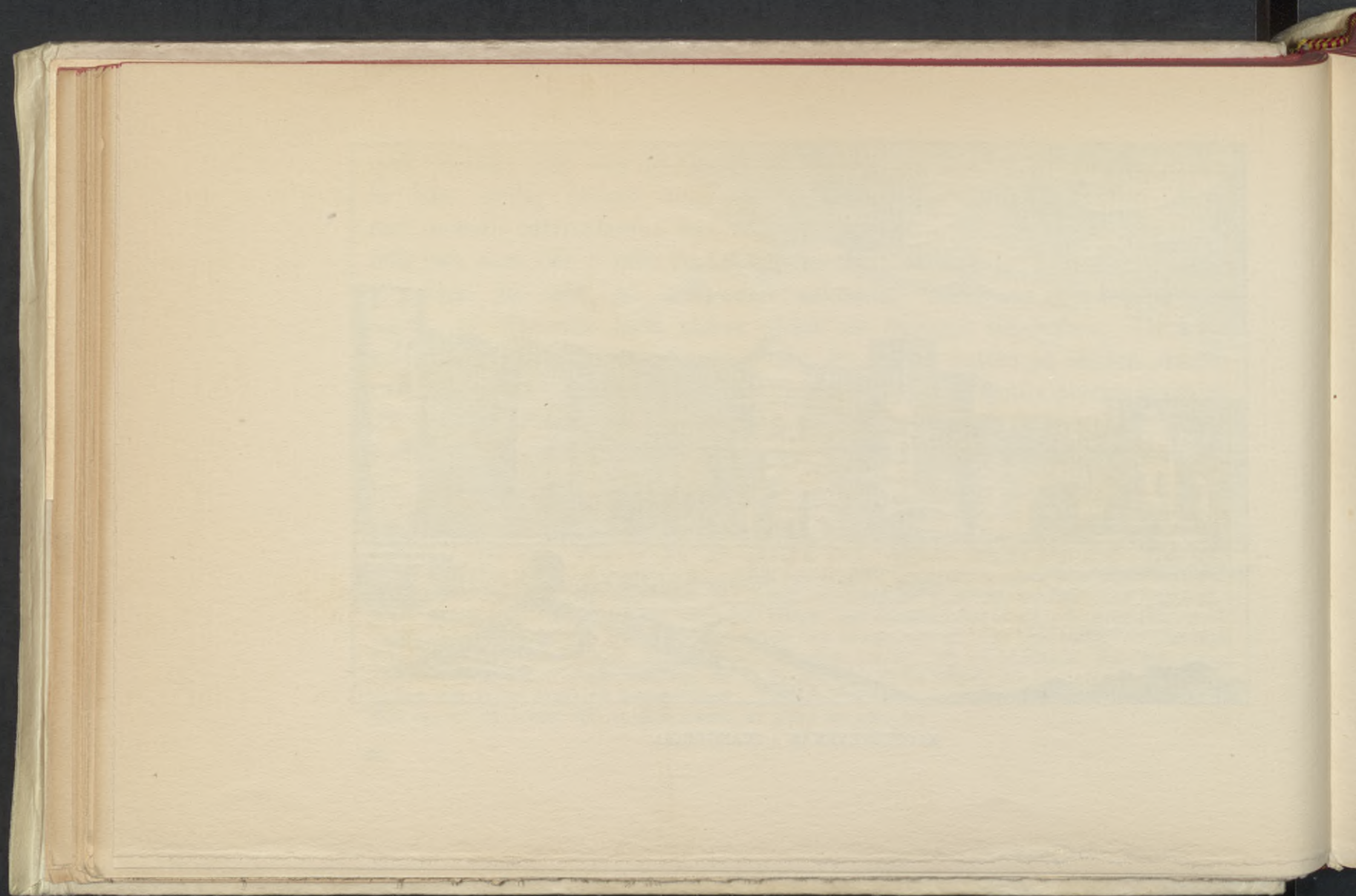
rysk kyrka, helt och hållet av sten och byggd på gammalt sätt. Den är icke synlig utifrån, men då jag vid en promenad på murarna kom rätt ovanför ståthållarens hus, såg jag den som den ter sig på vidstående bild och som den i mitt tycke tog sig bäst ut.

Den 30 sept. på morgonen ankommo herrarnas vinskänkar och några av tjänarna med större delen av bagaget till Narva. De hade under några dagar svävat i stor fara att gå till botten på redden utanför hamnen i Reval, och endast med Guds hjälp hade denna olycka avvärjts. På e. m. företogo herrar sändebuden en promenad till en plats kallad Fallet en god halvtimmes väg utanför Narva.¹ Det var en mycket strid

dom. Ryska Narva, även kallat Ivangorod, är byggt av Ivan Vasiljevič, av många kallad tyrannen. Därvid tillgick på följande sätt. Sedan Ivan funnit en god byggmästare, lät han honom bese platsen och sade, att han ämnade uppföra ett starkt slott därstädes och att staden skulle kallas Ivangorod efter hans eget namn (Ivan är Jan och gorod är stad, Ivangorod sålunda Jans stad). Han ålade honom att göra slottet så starkt som möjligt och att icke spara någon möda eller några kostnader därvid. Mästaren åtog sig uppdraget och lovade att bygga det så starkt, att dess make ingenstädes skulle stå att finna. Då verket var fullbordat, kallade Ivan byggmästaren till sig, och under förebärande av att han ville låta bygga ännu ett slott, frågade han honom, om det icke vore möjligt att göra detta ännu starkare. Mästaren sade sig vilja tänka på saken, tog sitt verk i beskådande, övervägde allting noga, och brinnande av begär som han var att få utföra ett dylikt arbete, gav han storfursten till svar att han nog kunde bygga ett ännu starkare. Häröver blev storfursten så vredgad, att han lät sticka ut båda ögonen på honom för att sätta honom ur stånd att göra det.

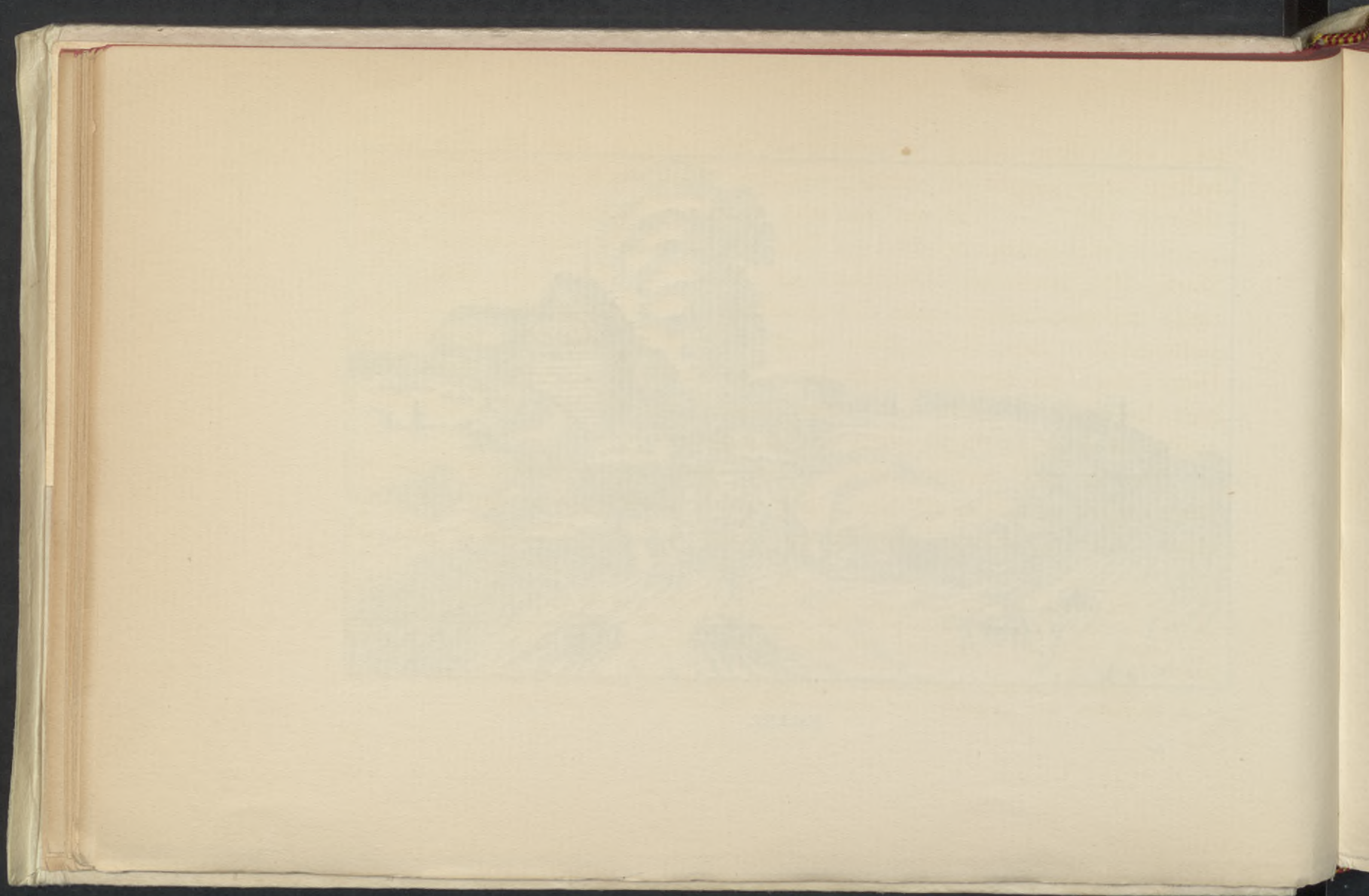

KLOSTERKYRKAN I IVANGOROD.

FALLET.

fors, vid vilken några vattenkvarnar äro belägna; man kan om natten tydligt höra bruset av vattnet i staden. Dess belägenhet ses av vidstående bild.* — Vid det herrarna spatserade utmed strömmen något ovanför fallet ankommo dit i en liten båt de trenne utskickade till Hans Maj:t, MM. Hasselaer, Danckert och Moetrich.¹ De hade varit i icke ringa farlighet under resan och medförde underrättelse, att Hans Maj:ts stallmästare Claës Horn inom kort skulle följa efter med besked från Hans Maj:t på herrarnas skrivelse. De berättade även, att Hans Maj:t hårt belägrade Pleskov och redan närmat sig vallarna med gallerier i avsikt att inom få dagar börja beskjutningen.**

Den 4 okt.² ankom junker Claës Horn, Hans Maj:ts stallmästare, jämte några adelsmän till Narva och överlämnade samma dag brev från Hans Maj:t till herrar sändebuden. Den 5 var rikskanslern åter på

* Folket som bor vid fallet säges vara trollkunnigt, något som här ej är ovanligt. Floden är rik på lax, och vi fingo ofta dylik på bordet. Medan vi voro här, framfödde en piga ett barn, som hon kastade under en smutsig bro, där man fann det. Flickan fastogs och blev efter vår avresa levande bränd.

** Sedan det stormiga vädret något saktat sig, ankom till vår stora glädje fartyget den 1 okt. på e. m. till staden. För att komma över revlarna hade man måst lossa ett parti salt.

besök för att rådslå om resan. Den 7 ankom hertig Julius av Württemberg till Narva med en svit av omkring 40 personer. Den 8 avlade herrar sändebuden besök hos hertigen. Den 9 beslöts att fortsätta resan och träffades alla därtill nödiga förberedelser.

Den 10 okt. avreste några av de till sviten hörande adelsmän* och tjänarna,** sju till antalet, en del till följd av ohälsa, en del av andra orsaker, från Narva för att begiva sig tillbaka till Holland.*** Till dem anslöt sig kapten Roobol, som i vissa angelägenheter följt med hit, men nu måste återvända till sitt fartyg i Reval. — Denna dag mottogo herrar sändebuden besök av hertigen av Württemberg.

Den 11 okt. sändes vinskänkarna och några av tjänarna sjöledes i förväg med bagaget till Jama.¹

* Pauw, Verburch, Cromhout, som var opasslig, och Osinga.

** Heemskerck och Daniel Dominicus. Lontcius insjuknade på aftonen efter att ha druckit för mycket spanskt vin.

*** Sändebuden läto kalla in allt sitt folk i matsalen och frågade dem, om där funnos några flera som ville fara tillbaka med fartyget. I så fall entledigade de dem och gåvo dem tillstånd att resa. De framhöllo för dem den svåra kölden och resans farligheter och att de nu sett sina bästa dagar. Denna gång var det emellertid ingen som hade lust till något så skamligt; endast Lontcius for tillbaka till Reval för att i sällskap med de andra segla hem till mammans köksgrötor. — Nu fyllas vattenbehållarna, vilket är ett tecken till att frosten snart kommer.

Den 12 okt. avreste herrar sändebuden jämte sviten från Tyska Narva, av staden saluterade med tvenne styckeskott. Som gåva av Hans Maj:t av Sverige överlämnade stadens ståthållare Claës Eriksson och stallmästaren Claës Horn till var och en av herrarna tvenne ridhästar och till alla gemensamt en med goda vagnshästar förspänd resvagn. Därefter ledsagade de jämte rådsherren Rutgers herrarna till den ryska sidan av floden, där kanslern Axel Oxenstierna och ståthållaren i Ivangorod junker Evert Bremen inväntade dem. Efter en stunds samspråk togo herrar Van Veenhuysen och Bas avsked av Herr kanslern och därefter av Herr Joachimi och de två förstnämnda herrarna, varpå dessa herrar med undantag av ståthållaren Claës Eriksson fortsatte sin resa till konungen i lägret framför Pleskov,* under det att herrar Van Veenhuysen och Bas med svit (undantagandes kapten Nicolaas van Brederode, som följde med Herr Joachimi till Pleskov) avreste till Novgorod, åtföljda av friherre Anders Grip, kammarjunkare hos Hans Maj:t, samt några ryttare. Vid avfärden gavs salut med sex skott från slottet i Ivangorod. — Sedan

* En beskrivning av denna farliga och mödosamma resa är kommen mig till handa och bifogas här nedan. (Se sid. 197.)

man sålunda skilts åt, fortsatte vardera sällskapet sin resa. När herrar Van Veenhuysen och Bas vid middagstiden kommit omkring en halv timmes väg från Jama, möttes och välkomnades de av en åldrig livländsk adelsman, Detlof von Tiesenhausen, ståthållare i Jama, och en ståtlig rysk adelsman eller bojar samt sju eller åtta ryttare. Dessa herrar förde herrar sändebuden in i slottet, där de hälsades med salut från grova stycken och muskötsalvor från några kompanier soldater, som vid infärden stodo under vapen å båda sidor. — Här stannade vi till den 16 okt., inväntande bagaget, som följde sjöledes.

Den 16 okt. avreste herrarna, åtföljda av ståthållaren och friherre Grip samt några ryttare, från Jama, där de jämte sviten rönt ett vänligt mottagande och där det på bästa sätt sörjts för deras välfägnad och bekvämlighet. Under vägen fodrade vi hästarna litet i byn Outstoppel (Ansztepel?) tre mil från Jama, och om natten lågo vi i en annan by vid namn 't Vrouda (Wruda?) tre mil längre bort. Denna dag hade vi haft mycket besvärligt regnväder. Påföljande dag bröto vi upp efter frukosten, och då vi på e. m. kommit en halv mil längre fram, möttes och välkomnades vi av junker Joachim Berendes, ståthållare i Koporje,¹ i spetsen för en fännika ryttare 150

hästar stark. Av dessa ledsagades vi till Zaris (Starits) skans, där ståthållaren i Jama tog avsked av herrar sändebuden och återvände hem. Skansen var på alla sidor omgiven av vatten och hakelverk, och inom dess vallar stodo några trähus.

Starits

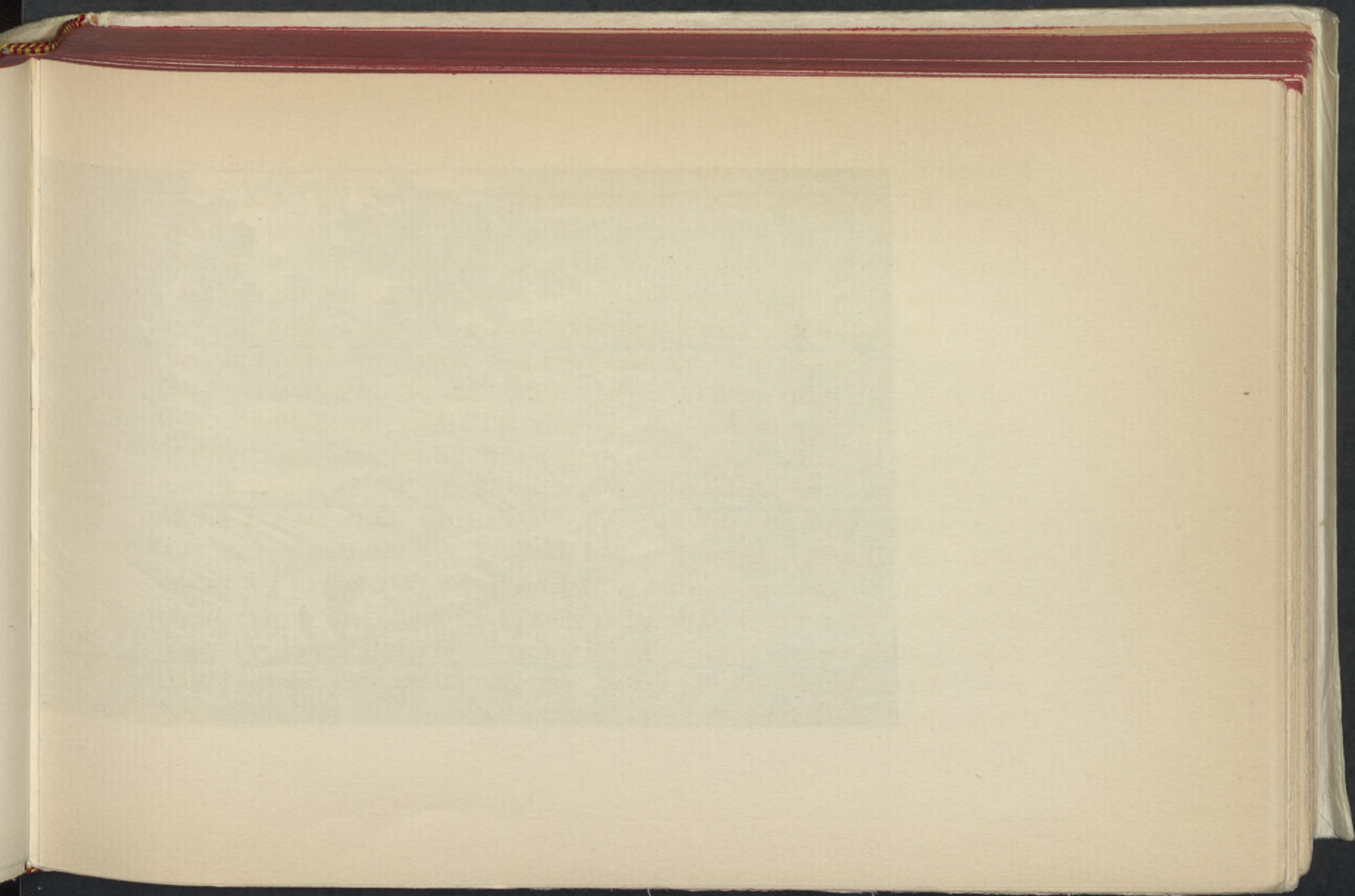
Den 18 okt. på morgonen lämnade vi Starits under konvoj av ståthållaren med rytteriet och några musketerare. Vägen var nämligen icke fullt säker, då skaror av kosacker och andra rövare, på ryska kallade streltser,¹ uppehöll sig på vägarna och i skogarna. Vårt middagsmål intogo vi två mil från skansen i skogen, och efter ytterligare två mil i denna kamperade vi om natten i det fria. För herrar sändebuden och ståthållaren restes ett litet tält, i vilket de åto och sovo, under det att sviten högg sig träd i skogen och gjorde sig hyddor, vilka täcktes med granruskor. Kocken fick hålla till godo under bar himmel.

På morgonen den 19 okt. kommo vi efter omkring två och en halv mil till en högst besvärlig och nära nog obeskrivlig kavelbro,² ja den hade icke kunnat vara värre, om den så fört till själva helvetet. Den var lagd över moras och rinnande vatten och förfärdigad av runda timmerstockar. Det finns gott om dylika broar där i landet, och vi måste

passera en hel del på vår väg. Deras längd kan uppgå ända till 14 mil, ehuru ställvis med avbrott av ett bågskotts längd eller mindre, där marken höjer sig något. Då timmerstockarna ofta till följd av sin ålder äro söndriga och stundom fem stycken eller fler alldeles uppruttade, så att de bredvidliggande stammarna rulla lösa fram och tillbaka, är det förenat med stort besvär för människor och än större för hästar och bagage att komma över. Många slädar gingo också sönder för oss, så att bagaget, som ävenledes tog skada, med stort besvär måste lastas på andra slädar. Hästarna snavade ofta på stockarna och föllo med sina ryttare, vilka kommo upp igen alldeles nedsmorda av gyttja. Många sutto av och ledde hästarna vid tygeln eller drevo dem framför sig för att endast en åt gången skulle falla, vare sig häst eller karl. Då vi kommit ut på bron, hade ståthållarens ryttare ridit långt i förväg för att välja ett gott kvarter och iordningställa vårt nattläger i skogen. Hans hovmästare, som jämte en av herrarnas tjänare ävenledes ridit i förväg ungefär en kvarts timme, fick syn på en hop kosacker och streltser, ett rövar- och mördarband till ett antal av omkring 80, vilka med all sannolikhet tagit till flykten för ryttarna. Då han icke visste, vilken väg de ämnade taga,

stannade han kvar och höll ett öga på dem, under det att tjänaren skyndsammast sändes tillbaka för att varna sändebuden att vara på sin vakt med allt sitt folk. Ståthållaren, som med sju eller åtta soldater kom marscherande i rask takt på bron, på båda sidor omgiven av moras, under det att bagaget långsamt följde efter på fasta marken, beslöt att fortsätta med gevären redo. Då en av sviten, som ridit i förväg med de andra, ämnade sig tillbaka till sällskapet, kunde han ej få sin häst att återvända samma usla väg den kommit; till sist, sedan han länge givit den sporrarna och slagit den, fastnade den med ena bakfoten mellan ett par stockar, så att han störtade med hästen och blev liggande med benen under. Då han nu låg där fångslad utan att kunna göra sig loss, hörde han hovmästaren högljutt ropa, att kosackerna snabbt närmade sig och att han, förlitande sig på sin goda häst, skulle skynda sig att varna sändebuden. Detta ljud föga angenämt i den fallne ryttarens öron, och icke låg han heller särdeles bekvämt för att invänta rövarna. Alltjämt i liggande ställning skar han då en gren från en hasselbuske, som hängde ned mot bron rätt över honom, och piskade med den utan uppehåll så länge på hästen, att den till sist med våld gjorde sig lös,

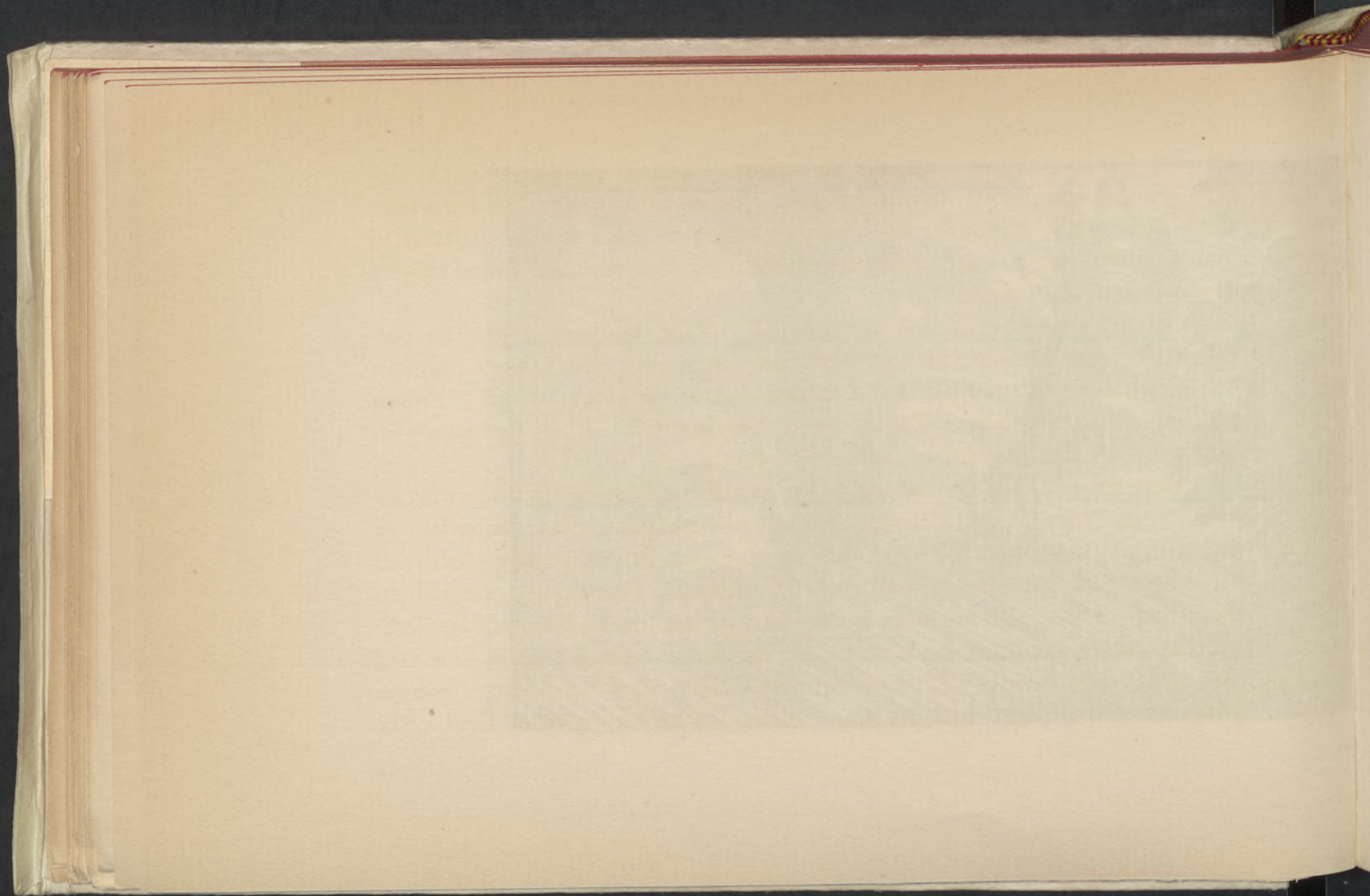
lyckligtvis utan att ha skadat sig i fallet. Han satt nu genast upp och ankom till sällskapet, som snabbt nalkades i god ordning. Här följer en avbildning av en dylik kavelbro, sådana de se ut, där de slingra sig i bukter och krökar, här och där försedda med ett kors till tecken att någon där blivit ihjälslagen. Dock är det omöjligt att fullt verklighetstroget återgiva dessa broars usla beskaffenhet. — När vi kommit över bron och in i skogen utan att höra av något vidare, sutto herrarna och hela sviten av och intogo middag, under det att hästarna fingo stå sadlade. Efter ungefär en och en halv mil kommo vi därefter till en stor öppen plats eller slätt mitt i skogen, där vi återfunno våra ryttare, sysselsatta med att iordningställa vårt nattläger. De berättade, att de jagat en hop kosacker på flykten, vilka kvarlämnat några av sina bröd-påsar och åtskilliga lägereldar, dem de gjort upp föregående natt. Vi antogo, att de voro desamma hovmästaren sett. Ståthållaren i Koporje indelade nu sitt rytteri i ett 20-tal avdelningar och posterade dem på olika ställen i utkanten av slätten, där de var på sitt håll uppgjorde stora eldar. I nattens mörker såg det ut, som om väl ett par tusen soldater slagit läger. Dessutom utsändes några avdelningar på rekognoscering

Route Knejsel Brügge
2

KAVELBRO.

för att förvissa sig om, att allt var lugnt i omnejden. Bagaget ställdes i en ring, i vars mitt herrarnas tält slogos upp, under det att sviten med sina yxor hämtade sig virke i skogen till sina hyddor. Även vi själva höllo skarp vakt, och ridhästarna fingo stå sadlade inom ringen. Dock förblev allt lugnt.

Sedan vi rest två och en halv mil vidare, kommo vi den 20 okt. till ett förfallet kloster vid namn Siverina, som förr haft många munkar. Vi intogo här vår middag och fortsatte sedan ytterligare två mil. Natten tillbringade vi återigen i skogen under bar himmel. Även nu gjorde vi upp talrika eldar, då det började frysa på starkt.

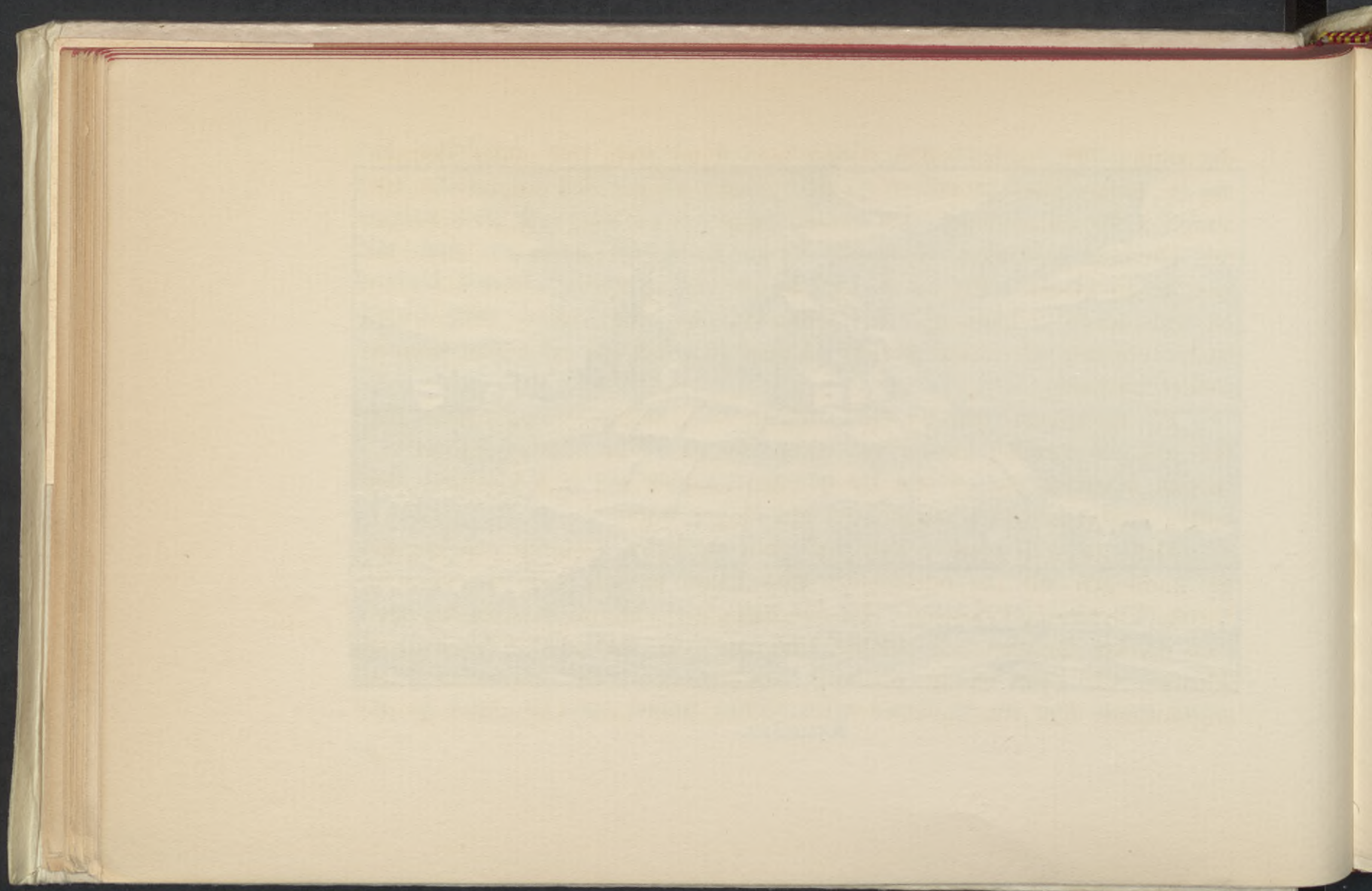
Den 21 okt. hade vi tillryggalagt två mil, då Herr Bas överfölls av kolik, och som han ej kunde fördraga skakandet och stötandet av vagnen på kavelbroarna, satte han sig upp på en passgångare och red i förväg. Om aftonen kommo vi till skansen Tessau, belägen vid en stor flod. Över denna förde en flottbro av timmerstockar, endast fastgjorda vid varandra med bastrep, varför det var förenat med stor fara att färdas över den. På bron var också Herr Van Veenhuysen tvenne gånger i dödlig fara att drunkna i floden, som var mycket strid. Då

Tessau

han nämligen kom åkande med vagnen, gled denna åt sidan över en rund stock, och om icke hjulen klämts fast mellan ett par stammar, så att vagnen med knapp nöd hållits uppe, hade hela ekipaget störtat i floden. När han nu stigit ned på bron, råkade en av adelsmännen, som stod bredvid honom på brokanten, halka ned från den runda stocken i vattnet; därvid grep han tag i Herr Van Veenhuysens kappa och drog ned honom med ena benet i vattnet, och hade icke herr sändebudet snabbt fattat tag i ett av vagnshjulen, skulle de båda ha glidit ned i floden och dragits under vattnet av den starka strömmen. I lika stor livsfara svävade trumpetaren, som störtade i vattnet med sin häst; dock hulpos båda med stort besvär och som genom ett under åter upp igen, hästen nära nog halvdöd och trumpetaren alldeles stelfrusen. Herr Bas, vilken som nämnt ridit i förväg, hade Gudi lov kommit välbehållen över. Vi återfunno honom nu i Tessau. Hit anlände även vårt rytteri, medförande en kosack, som de tagit till fånga, sedan de skilts från oss i skogen. Han var illa skadad, men detta hade ju föga att betyda. Skansen låg på en höjd och var omgiven av åldrigt pål- eller hakelverk, som var så högt, att man endast ofullständigt kunde se de små husen inom

BOJARGÅRD.

detsamma. På andra sidan floden, som flyter förbi tätt under skansen, låg en bojars eller banerherres gård, ganska vacker och omgiven av fält, lämpliga för sädesodling. På gården fanns ett av höga stänger uppburet tak, liknande höskjulen i Holland; det var en klockstapel, och i densamma hängde en klocka. Ett av de små husen var en kyrka, vilket allt synes på vidstående avbildning. — Medan vi lågo här, blevo tre av våra hästar uppätta av vargar utanför skansporten, och på en annan revo de sönder bakdelen.

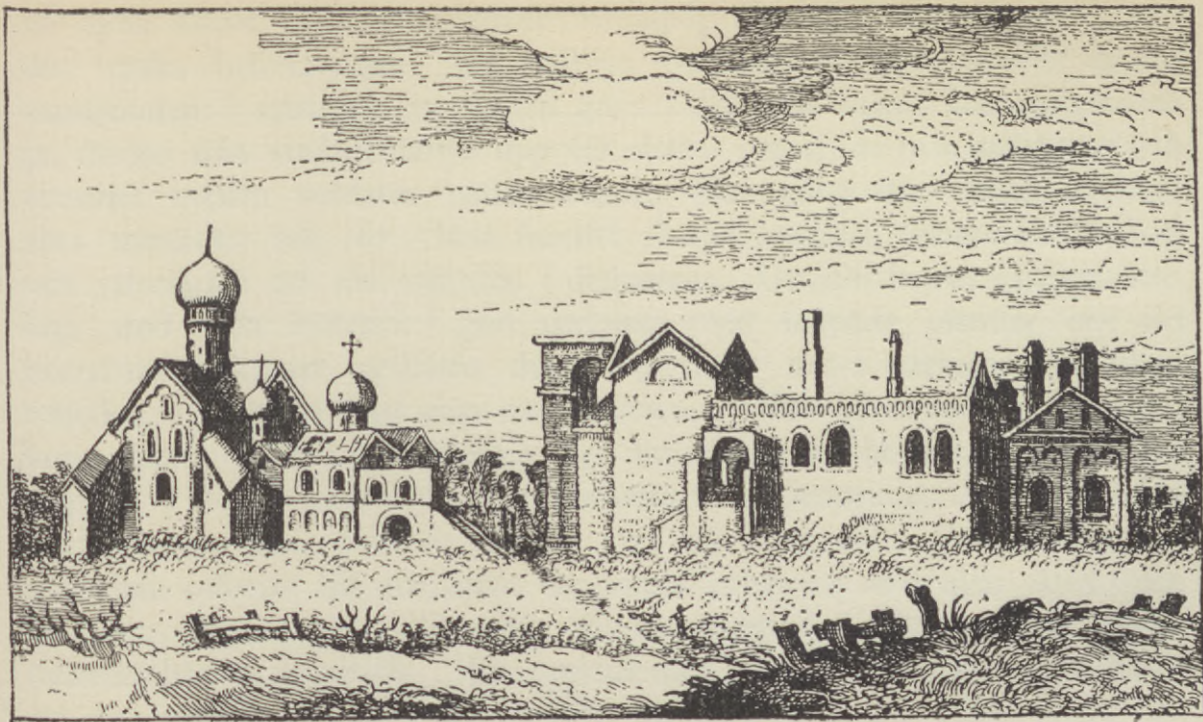
På morgonen den 23 okt. lämnade vi skansen och passerade efter två mil ett förfallet kloster vid namn Polana. Vår middag intogo vi i skogen, i vilken låg en stor by två och en halv mil från klostret. Om natten kamperade vi i skogen två mil längre fram.

Den 24 okt. reste vi fyra mil utan att fodra hästarna och kommo på middagen till ett ödekloster, vars namn en tolk sade oss vara St. Nicolai Vaysitsquy (Vjasišči). Här övernattade vi. Herrar sändebuden sovo i en mycket förfallen och bofällig kammare, vars tak till stor del instörtat (klostret var som nämnt obebott), adelsmännen och officerarna i ett angränsande litet rum, ävenledes till hälften utan tak. Om natten gjorde

St. Nicolai
Vjasišči

vi upp väldiga eldbrator mitt i rummen. Man berättade oss, att några soldater kort förut funnit några hundra rubler i denningar gömda i murarna (hundra denningar gå på en rubel, var denning utgör nio styver).¹ Hit till klostret hade vi oavbrutet färdats över korta och långa träbroar av ovan beskrivet slag, alla i dåligt stånd. Klostrets belägenhet ses av vidstående avbildning. De runda äpplena på tornen voro täckta med gott, starkt bleck liksom bruket är mest överallt i landet; alla ha de ungefär samma form.

Tidigt den 25 okt. bröto vi upp och kommo efter två mil till ett annat ödekloster, där vi sutto av. Här rastade vi en god timme och värmdo oss litet, medan vi väntade på den från Novgorod utskickade högtidliga mottagningsdeputationen. En kvarts timmes väg från staden möttes och välkomnades herrar sändebuden av junker Hans Boije, överste och ståthållare i Novgorod, och knäs Ivan Nikitič Odoevskij med son samt ytterligare några bojarer eller adelsmän och fyra kompanier rytteri. Knäs Ivan tillhörde de förnämsta ryska knäserna eller furstarna och vistades på slottet i Novgorod i egenskap av rysk ståthållare eller vojvod. Konungen av Sverige hade nämligen förordnat, att i alla ryska städer

KLOSTRET ST. NICOLAI VJASIŠČI.

en dylik skulle vara den svenske behjälplig att skipa lag och rätt bland den ryska befolkningen. Ett ståtligt mottagande hade beretts herrar sändebuden: i närheten av staden gavs salut med tvenne kanonskott, och på färden från stadsportarna upp till slottet passerade hela sällskapet och rytteriet mellan soldater under vapen, vilka gång efter annan avsköto sina musköter och rör. Mitt framför slottet lossades tvenne kanonskott och ytterligare två vid infärden i detsamma. Utanför herrar sändebudens logi stod hela rytteriet i god ordning med laddade pistoler, och vid herrarnas ankomst avskötos dessa, varjämte det i närheten befintliga fotfolket saluterade med sina rör. Husen, i vilka herrarna togo kvarter, voro uppförda av timmerstockar och försedda med höga och breda trätrappor.¹ Dessa liksom marken nedanför och förrummet voro beströdda med granris, som spred en mycket god och frisk doft. För att bibehålla grönskan utbytas allt emellanåt de gamla kvistarna mot nya. Mitt emot herrarnas logi låg en liknande timmerbyggnad, i vilken Hans Maj:ts överstefältherre logerade. Här uppdukades på f. m. i en stor och präktig sal en måltid för herrarna, i vilken ståthållaren junker Hans Boije och knäs Ivan med son jämte några av de högsta officerarna deltog.

Novgorod

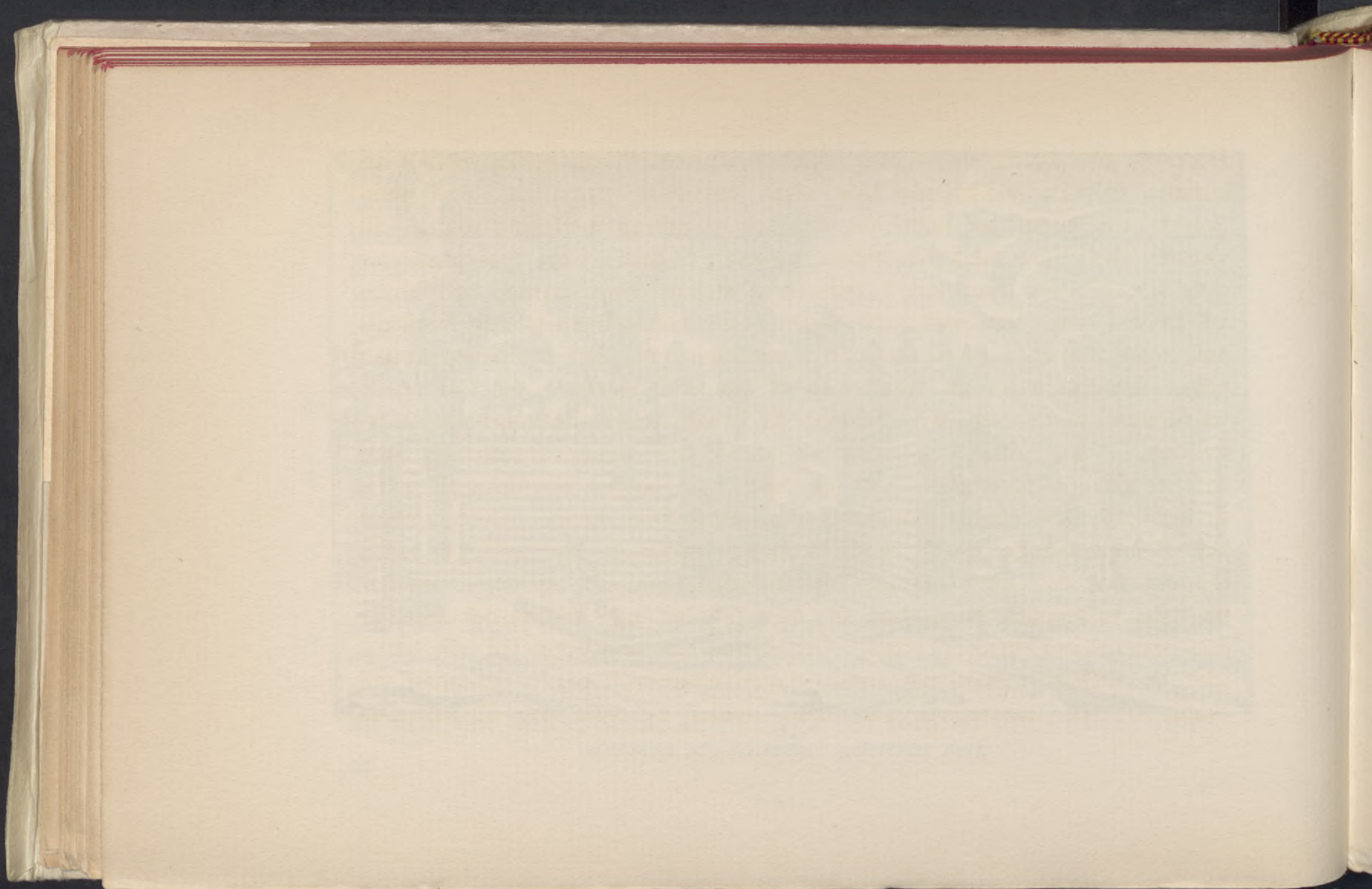
Den stora staden Novgorod eller Nougården säges i omkrets mäta två ryska mil, av vilka ungefär två(?) gå på en holländsk. Genom staden flyter en snabb ström vid namn Wolgada (Volchov), som driver åtskilliga vattenkvarnar. Staden är huvudstad i storfurstendömet Novgorod och kunde i fredstid ställa upp 40,000 man soldater för storfursten. Också ha ryssarna ett gammalt ordspråk, så lydande: Ho kan stå emot Gud och Stora Novgorod? varav stadens forna makt kan förstås. Ännu finnas där omkring 70 kloster med tjocka, starka stenmurar, prydda med runda torn. Dessa äro stora och små, men för övrigt av ungefär enahanda utseende, liknande dem vi sågo på klostret St. Nicolai Vjasišci. De äro mestadels täckta av bleckplåt, men stundom av koppar. Husen i hela landet äro byggda av timmerstockar, som hämtas ur skogarna och som man förstår att utan något som helst järnsmide så skickligt och konstrikt hopfoga, att ingen blåst tränger igenom.¹ En del stora hus hava flera med varandra fast hoptimrade rum, såsom här nedan delvis är att se av några avbildningar. Även gatläggningen utgöres av dylika runda timmerstockar, lagda på tvären tätt intill varandra,² och likaså bestå befästningarna runt omkring staden av dylika stockar, ställda kors-

vis med ena ändan neddriven ett par fot i marken och den andra, som är tillspetsad, höjande sig omkring 12 fot däröver. Detta slags befästningar kallas hakelverk, och deras utseende framgår av bilden från Kolk här ovan och av Glebova längre fram. Husen, såväl i staden som på landet, äro vanligen försedda med ugnar, och även i små stugor på fyra väggar finnas dylika. Dessa ugnar likna icke dem i Tyskland eller Livland, utan äro hopmurade av stora gråstenar; i stället för murbruk användes ler, som hämtas på låglänta ställen. I de stora herrgårdarna, där det är högre i taket, når ugnen lika högt som bakugnarna i Holland eller högre; detta för att man bekvämligen skall kunna vistas i rummet, då det eldas, ty skorstenar finnas aldrig eller ytterst sällan, varför röken driver ut över rummet i jämnhöjd med ugnsöppningen. De små husen eller stugorna i städerna och på landet utgöras sällan av annat än fyra väggar på marken, täckta av ett platt tak av timmerstockar. Där takresning finnes, täckes med bräder, och över dessa lägges björknäver på samma sätt som skiffer.¹ Näverstyckena, som mäta ända till två fot i kvadrat, beläggas med grästorvor, som stickas ur jorden och på vilka gräset växer grönt. Denna taktäckning är fullkomligt

tät, ty nävern håller sig många år utan att ruttna. Bjälktaken åter täckas och tätas med säv eller rör, som växer vid morasen, varöver breder ett fotstjockt jordlager, stundom belagt med grästorvor. Det förstnämnda sättet är emellertid bättre. I dessa stugor muras ugnarna alldeles utmed golvet i en vrå, varför man, då det eldas, har svårt att stanna inne för rökens skull.¹ Hela rummet alltifrån ugnöppningen upp till taket fylles nämligen av ogenomtränglig rök, och för att undgå densamma måste man sitta eller ligga på golvet. Väggarna äro lika nedsvärtade och nedsotade som våra holländska skortstensrör, och hängde man upp något på dem, skulle det alldeles förstöras. Röken drar ut endast genom dörren och fönstren, tills dess ugnen är varm nog. Man eldar i regeln alla morgnar före uppstigningen och om aftonen innan man går till vila. Veden, mest tallved, hämtas ur skogen och finhugges. Stugorna hava vanligtvis två till tre eller högst fyra små fönster, endast en fot eller föga mer i kvadrat; de äro försedda med tvenne skjutluckor, en av oljepapper eller glas, som kan tagas ut när man eldar, den andra av trä, vilken tillskjutes om natten. Det är då så varmt inne i rummet, att man om vintern skulle kunna ligga och sova en stund nästan naken.

RYSK RÖKSTUGA. INTERIÖR OCH EXTERIÖR.

Dörrarna äro ävenledes mycket små, så att man måste bocka sig för att komma in. På vidstående bild visas en dylik stuga med ugn invid golvet: till höger ser man, hur den ser ut utifrån med sina rökhål, till vänster dess inre med den eldade ugnen i hörnet. Som lyse använder man i stället för ljus långa och torra stickor, som späntas helt tunna av tallved och som torkas på ugnen. De kallas luciner¹ och instickas med ena ändan mellan ett par ugnstenar med den brinnande ändan något nedåtlutad för att lågan icke så lätt skall slockna. Så fort en är utbrunnen, tändes en ny. Sådant är bruket mest allestädes på landsbygden. — De gifta kvinnorna av stånd och deras döttrar ser man nästan aldrig i Ryssland. Vill en ung man begära en flicka till äkta, så ber han först någon gammal kvinna att besöka henne och taga såväl hennes uppträdande som utseende m. m. i betraktande. Hon avlägger sedan rapport hos den unge mannen, och för den händelse, att denna utfaller till hans belåtenhet, beger han sig hem till den unga flickan och anhåller hos fadern om hennes hand. Ger denne sitt samtycke, får han likväl icke se flickan förrän på andra dagen efter bröllopet.² Om man vill skaffa sig en tjänstepiga, så finnas dylika av olika slag till salu alla

fredagar i Novgorod. T. o. m. adelsfruar, som äro änkor eller på annat sätt förlorat sina män, kan man stundom tillhandla sig för en ringa penning. Man kan behandla dem efter behag och låta dem löpa, när man är trött på dem. De utbjuda sig själva till salu på torget, hållande ett stycke linnevävnad i handen, som stode de där för att sälja det. Kl. 12 på middagen slå alla ryssar igen sina bodar, och sedan de intagit en måltid, lägga de sig att sova till kl. 3, under vilken tid ingen skulle kunna väcka dem och få dem ur huset, om de också kunde göra en god affär.¹ Komma ståndspersoner, såsom gesanter och deras gelikar, å Hans Maj:ts vägnar på genomresa och äro i behov av hästar, kärror, slädar eller livsmedel, så sänder översten på platsen bud till bojarerna eller adelsmännen och till borgarna, vilka måste uppbringa allt som står i deras förmåga. Vägra de att godvilligt lämna något ifrån sig, så smäller man dem med små fingertjocka käppar så länge på skenbenen (vilket de icke tycka bra om), tills de lova att anskaffa allt som begäres av dem. Utan hugg och slag står nämligen ingenting att få av en ryss.² — Ryssarna äro mycket skickliga i att efterbilda saker och ting, såväl handarbeten som annat. — Om vintern råder stor nöd, särskilt bland

lantbefolkningen, som av kriget drives från de brända byarna, varom utförligare skall berättas vid vår återkomst.

Den 27 okt. gästades herrar sändebuden av ståthållarna i Novgorod och Koporje jämte några andra officerare, varpå de sistnämnda ledsagade herrarna upp på slottsvallarna, till kyrkan och till en plats i klostret, kallad Paradiset, där metropoliten vistas. Här öppnades endast dörrarna, tröskeln fick man ej överskrida. Kyrkan var invändigt smutsig och mörk, endast några ljus brunno därinne, och väggarna pryddes av talrika målerier, ej synnerligen framstående. I närheten av kyrkan står ett litet träkapell med en i trä snidad bild av metropoliten, synlig genom ett galler. Förbigående ryssar böja ofta knä för densamma.

Den 28 okt. avlade herrar sändebuden i sällskap med ståthållarna besök hos metropoliten. Hans namn är Isidor av Stora Novgorod och Velikija-Luki, och hans rang motsvarar en kardinals. Ehuru han före sitt inträde i det andligaståndet varit en kosack och stråtrövare och mördare, hålles han nu nästan för en gud.¹ Klostret, i vilket han vistas på slottet i Novgorod, är prytt med flera av vit bleckplåt täckta torn; det mellersta, vars tak är av förgyllt koppar, uppbär ett dubbelkors av förgyllt silver,

Metropo-
liten

krönt av en duva av fint guld och av ansenlig storlek. Vid ingåendet i klostret passerade vi först en stor port, därefter en trätrappa samt åtskilliga gångar, dörrar och smårum, en del alldeles mörka, för att slutligen ankomma till ett stort rum, i vilket metropoliten befann sig. Innan ögonen hunnit vänja sig vid det rådande mörkret, var det dock omöjligt att urskilja vare sig rummets storlek eller något föremål därinne eller metropoliten själv. Endast i ett hörn av rummet var en glugg knappt en fot i kvadrat uthuggen i timmerväggen, genom vilken ljuset föll på ett litet bord med en pulpet. Där stod metropoliten. Han bar ett långt, grått skägg och var iförd en lång rock, vars tyg eller färg man dock ej kunde urskilja; i handen höll han en stav eller dylikt, på vilken han stödde sig till följd av sin ålder. Han var omgiven av munkar i svarta rockar och huvudbonader med en rund tingest liknande en tallrik hängande på ryggen under klädnaden. Munkarna lupo till och från och kringsvärmade honom som bin sin kupa, vilket tog sig sällsamt och nästan spöklikt ut i mörkret. Med hjälp av en medhavd tolk, Sr. Gerrith van der Heyden, tillkännagåvo herrarna nu sin ankomst, varför metropoliten, ävenledes genom tolken, vänligt tackade. Knäs Ivan Odoevskij, som under tiden anlant,

gick fram till metropoliten och kysste hans huvud med synnerlig vördnad och belevenhet, så som här är bruket, varpå han en stund samtalade med honom. Därefter fingo alla svenskarna lämna rummet för att metropoliten skulle få samtala något allena med herrar sändebuden, vilka endast behöllo sin svit kvar. Sedan man till sist tagit vänligt farväl av varandra, lämnade vi metropoliten i sitt mörker och begåvo oss med längtan och glädje åter ut i dagsljuset.

Samma dag på e. m. förde ståthållarna herrar sändebuden till St. Anthonius' kloster, uppfört av metropoliten med samma namn.¹ Här visades dem en rund, målad sten, omkring tre fot i diameter, på vilken St. Anthonius säges ha drivit dit över havet från Rom. En mindre sten, som legat på den större och på vilken han suttit, visades även, likaså tvenne buntar grönklädda och förgyllda spanska rör, dem han säges ha nyttjat som båtshakar för att bära av med, när han ibland drev för nära land.

Den 30 okt. hämtade ståthållaren i Novgorod herrar sändebuden för att avlägga besök hos knäs Ivan, där de jämte sviten välfägnades med en festmåltid och starka drycker.

Den 1 nov. företogs en spatsertur utanför staden längs floden, som redan var så starkt tillfrusen, att några av sällskapet sprungo över på isen. Den 2 mottogo herrarna besök av knäs Ivan, som i sin tur trakterades med bankett, brännvin och andra starka saker. Den 5 på f. m. promenerade herrarna åter längs floden för att fördriva tiden. De avvaktade nu en lämplig tidpunkt för sin avresa, men det drog ut ända till den 12 i denna månad, innan isen blev stark nog att tillåta oss passera med hela sviten, bagage och konvoj på slädar. Nu hade det icke kunnat ske utan stor fara, då isen skulle ha brustit under de främsta slädarna, så att de efterföljande ej kunnat komma efter.

Den 8 nov. kom knäs Ivan åter på besök och välfägnades liksom förra gången med bankett och dryckeslag.

Avresa
från
Novgorod

Den 12 nov. kl. 8 på morgonen var allting redo till avfärden, och slädarna stodo färdiga med förspända hästar för att föra oss till Staraja Russa. Medan herrarna ännu sutto till bords, kommo knäs Ivan med son samt några bojarer på avskedsbesök, och sedan man tagit hjärtligt farväl, togo herrar Van Veenhuysen och Bas plats bredvid varandra i en stor släde, förspänd med de två vagnshästarna. De flesta med-

lemmarna av sviten sutto två och två i enspända slädar, och i dylika fördes även bagaget. Som betäckning medföljde Herr ståthållaren i Koporje med sitt rytteri, vilken beledsagat herrarna allt ifrån skansen Starits, samt ryttmästaren friherre Fleming med några av sina ryttare; en del av hans hästar hade måst spännas för slädarna. I allt bestod sällskapet av omkring 150 slädar, därtill kom rytteriet samt ett 30-tal fotsoldater. På vägen mellan herrar sändebudens logi och slottsporten stodo soldater å omse sidor under vapen, och då vi passerat den sistnämnda och kommit ned på floden Volchov, som var starkt tillfrusen, gavs hederssalut från slottet med tvenne grova styckeskott, varjämte de på flodstränderna uppställda soldaterna avlossade sina musköter. Nu kommo knäs Ivan och son i var sin släde och ledsagade herrarna förbi den nedbrända delen av staden, från vars vallar ävenledes gavs salut. Sedan vi härefter tagit avsked av ståthållaren i Novgorod Hans Boije och av den ryske ståthållaren knäs Ivan Odoevskij med son, fortsatte vi vår resa längs flodstranden och kommo till en stor sjö vid namn Ilmen, tolv mil lång och fyra mil bred. Omkring en halv mil från Novgorod hade herrarna vält med sin släde, dock Gud ske lov utan att skada sig.

På kvällen kommo vi fram till ett kloster, beläget vid floden omkring sju mil från Novgorod. Här måste vi övernatta, ty slädarna med provianten och bagaget, som kört i förväg, hade råkat vilse, och vi hade ingen med oss som kände vägen. Vi lyckades ej få rätt på dem, men förmodade, att några eldar, som brunno i fjärran, tillhörde vårt folk; dock var det för långt att komma dit. Då ett par tre brödbullar var allt vi hade med oss i matväg, voro vi i stor förlägenhet för föda; herrarna skuro upp bröden och delade ut dem, så långt de räckte. Vi tillbragte alltså en mycket dålig natt, föga överlastade av mat och dryck som vi voro.

Sedan vi följande morgon fortsatt vår resa utan att ha frukosterat, påträffade vi omsider vårt folk och intogo med god aptit vårt middagsmål på flodstranden. Till all lycka mötte vi på aftonen en ryss, vilken vi anmodade att följa med oss och visa oss på rätt väg, något som han även gjorde. Vid det vi nu följde floden på isen, gingo några av oss ned sig på densamma, och på ett ställe, där en liten biflod inmynnade, brast isen även under herrar sändebudens släde. Då isen var tunn och sliten av det starka strömdraget, kommo båda hästarna i vattnet, men

starka som de voro togo de sig, ehuru med möda, upp igen. Släden välte över hålet, som den gjort ännu större, varvid Herr Bas föll med vänstra armbågen mot isen, som dock lyckligtvis höll, och herr Van Veenhuysen huvudstupa kastades ur ovanpå herr Bas. Båda voro emelertid oskadda och ej heller synnerligen våta. De kommo sålunda genom Guds nåd välbehållna från äventyret, men hade herr Bas vid fallet brutit igenom isen, vartill ej mycket fattades, så hade båda av den starka strömmen dragits under densamma, utan att det funnits någon möjlighet att bispringa dem. Vi hade tänkt hinna fram till Staraja Russa på kvällen, men råkade vilse, i det vid togo av på en annan liten flod, som vi följde väl en halv mil. Vi måste nu tillbaka samma väg, men isen var av den stora slädträngen så uppkörd och sliten, att detta var förenat med stor fara. Sprucken och brusten som den var, brast den även under åtskilliga bagage- och proviantslädar samt ridhästar. Med hjälp av rep och träd, som vi höggo i skogen, gjorde vi fast dem, icke utan stor risk för dem, som därvid voro behjälpliga, att själva falla i vattnet och drunkna. Med stor möda och efter lång tidsutdräkt fingo vi till sist upp slädarna, alla mycket ramponerade och sönderbrutna, och en mängd

kläder och linne till hälften förstörda. Somligt blev alldeles fördärvat, då vi ej hade tillfälle att taga det ur koffertarna och låta det torka förrän i Milagona. Under allt detta hade tiden så långt framskridit, att vi överraskades av mörkret, och då det under sådana förhållanden icke var rådligt att fara vidare, kamperade vi under bar himmel på flodstranden i skogen. Var och en sov i sin släde, bagage- och proviantslädarna ställdes nere vid floden under god bevakning. Då det frös starkt på om natten och var övermåttan kallt, gjorde vi på flera ställen upp väldiga eldar. För att underhålla dessa måste några av sviten gå med sina yxor i skogen och hugga bränsle, varvid en del såväl av detta arbete som av den föregående ansträngningen att få upp slädarna ur vattnet blivit så törstiga, att de nödvändigt måste läska sig. Då emellertid ölet och vinet frusit till is, kunde man intet tappa därav, utan fick släcka sin törst i brännvin och spanskt. Till följd härav och i glädjen över att ha räddat slädarna blevo några så yra i mössan, att de gingo och letade efter sina tappade yxor nere vid floden och det spanska vinfatet. Då de sedan lade sig att sova i sina slädar, blevo de, berövade sina sinnens bruk som de voro, så förslöade av kölden, att det, om vi icke fört dem till elden för

att värma sig, varit fara värt, att de låtit sällskapet resa ifrån sig och aldrig kommit efter. Detta var också nära att hända en av dem. Då vi saknade honom, måste en ryttare rida en god mil tillbaka för att hämta honom, eljest hade han fått stanna efter i stor fara för vargar och björnar. Han var ej synnerligen väl till mods, men allt avlöpte ju genom Guds hjälp lyckligt.*

Den 14 nov. på morgonen fortsatte vi resan och kommo på midnatten till Staraja Russa med alla våra effekter i behåll. Här mottogos herrarna av ståthållaren junker Frans Dücker, och från skansen gav garnisonen salut med två grova styckeskott. I Staraja Russa inväntades herrar sändebuden av herr Joachimi med svit, vilka återkommit från sitt besök i lägret utanför Pleskov. Skansen ligger 12 mil från Novgorod och var fordom en stad eller köping drygt två mil i omkrets, vilket kan ses

Staraja
Russa

* Det berättades även en historia om en som låg och sov i sin släde *pour ce qu'il avoit trop goûté de vin*. Då man lade honom vid elden för att tina upp hans styvnade stövlar litet, stack han båda fötterna i brasan, och då man varskodde honom om faran, muttrade han bara: »Det rör er inte, det är mina egna stövlar.» Här är så mycket prøvosamt, att man måste muntra upp sig litet med att berättas lustigheter, det förundrar mig storligen att M. Anthoni Goute glömt att tala om den här historien.

av klostren, som ligga runt omkring; nu är den alldeles öde och bränd, så att endast ett fåtal obebodda hus stå kvar, en bedrövlig syn. Här liksom i omgivningen var nöden till följd av kriget utomordentligt stor, allt var bränt och förstört. Man berättade oss, att några ryttare, som kort förut ridit ut på rekognoscering i den närbelägna skogen, i ett hus påträffat en kvinna och bett henne om litet mat. Då hon nekade dem det, sökte de själva runt omkring och hittade till slut en säck med kokt kött, av vilket de åto. Då kvinnan blev varse detta, sade hon dem under tårar, att om de visste vad de åto, skulle de nog låta det vara. Tillfrågad vad det då var för slags kött, svarade hon, att det var hennes eget barn, som bortrövats av vargarna och som hon kokat för att därmed stilla sin rasande hunger. Ryttarna blevo förfärade och stjälppte ut säcken, varvid de funno det lilla barnets händer och fötter. Av andra lämningar kunde de dock sluta, att ännu ett litet barn blivit behandlat på samma sätt och att bortrövandet av vargen endast tjänat henne till en förevändning. De läto nu allt ligga och skyndade därifrån. På ett annat ställe erforo de, hurusom en liten gosse slagits med sin lille bror och dödat honom samt kokat och ätit av köttet. Själva sågo vi i Staraja Russa, hur en liten pojke, som föregående vin-

ter fått sina fötter förfrusna, grävt ned sig bredvid ett stall i en stor hög hästspillning; endast huvudet och högra armen intill axeln stucko fram därur för att sätta honom i stånd att inmundiga den svindrav och orenlighet, som en annan liten gosse uppsamlade åt honom på vägen. Han satt så infrusen i den med en tjock isskorpa överdragna gödselhögen, att det varit honom omöjligt att utan hjälp komma upp ur densamma. Man berättade oss även såsom verkligen passerat, att man i sin olidliga hungersnöd grävt upp ett lik, som legat åtta dagar i jorden, och förtärt det, ja en man med hustru och dotter skulle på kort tid ha dödat och uppätit åtta personer. Vi sågo själva, huru hundar och barn stodo omkring ett ruttnande hästkadaver, sletos om köttet och åto av detsamma. Allt detta låter övermåttan sällsamt och rysligt, ja kunde synas otroligt, om vi icke själva bevittnat det, så som här nedan skall ytterligare berättas.

Den 15 nov. företogo herrarna samtligen en promenad till den s. k. Saltbrunnen, från vilken det salta vattnet ledes genom trärör under jorden till husen med saltpannorna. I fredstid fanns ett 40-tal dylika, vilka inbragte storfursten av Moskovien ända till 40,000 rubel eller flamska pund årligen.¹

Den 17 nov. avreste vi från Staraja Russa, där ståthållaren efter råd och lägenhet väl trakterat oss. Såsom varande sjuk kvarlämnade vi Monsieur Wijbolt de Wael, vilken ankommit dit med Herr Joachimi, och gävo honom till sällskap Monsieur Nicolaas Hasselaer jämte vår doktor och en av vinskänkarna. Vi åtföljdes av ståthållaren i Koporje och ryttmästaren Lorenz Wagner med några av sina ryttare, vilkas hästar måste spännas för våra slädar, då vi icke kunnat uppbringa andra. Vid avfärden gavs salut med tvenne grova styckeskott, och soldaterna avsköto sina rör. Ståthållaren Frans Dücker följde oss ett gott stycke på väg. På kvällen ankommo vi till Gessup, alldeles folktomt och med de flesta byggnaderna nedbrända eller i ruiner. Här stannade vi över natten och hade det obekvämt nog.

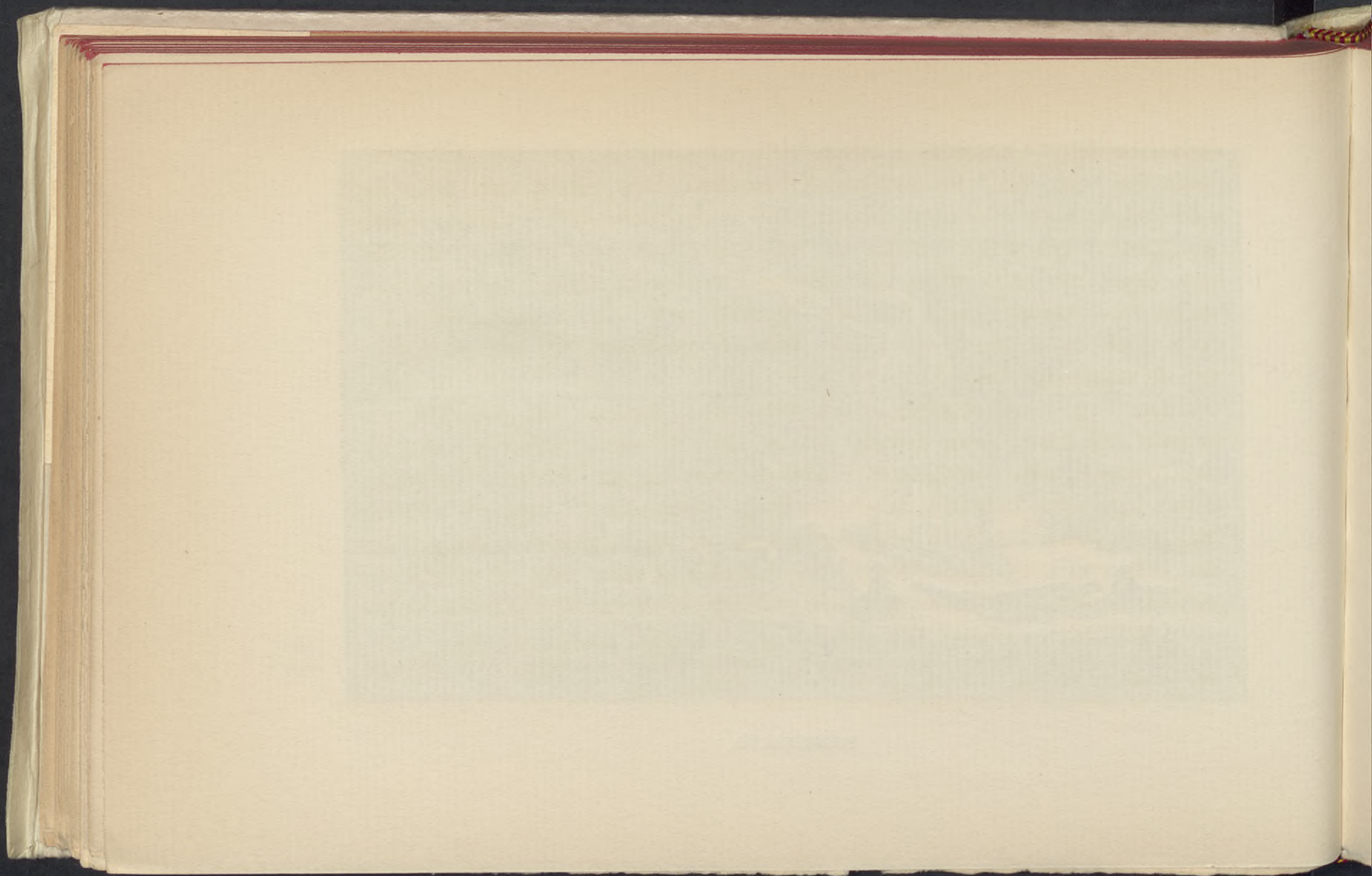
Den 18 nov. foro vi omkring 4 mil vidare utefter floden* och kommo till ett ensligt trähus, där vi intogo vår middag. För att skaffa oss värme stucko ryttarna huset i brand, annat bränsle syntes ej till. Efter ytterligare omkring 3 mils färd på floden kommo vi mot aftonen till det vid flodstranden belägna Posseleauvo, där ännu några byggnader

Posse-
leauvo

* Polna (Pola).

POSSELEAUVO.

voro i behåll. Flerstädes i husen och stugorna måste vi kasta ut lik, dödsallar och ben* för att kunna övernatta där. Skarp vakt hölls nu som alltid, vari alla utom herrar sändebuden deltog.** Våldiga eldar uppgjordes, vid vilka många av sällskapet satte sig att sova, tills det blev deras tur att gå på vakt; andra sovo i sina slådar, herrar sändebuden i en smutsig och nedrökt stuga,*** andra åter i dylika, ur vilka man först måst kasta ut liken. Från flodstranden tog sig platsen ut som å vidstående bild.

Den 19 nov. fortsatte vi två mil uteder floden. Vid pass sju och en halv mil från Staraja Russa, där av allt att döma fordom en stor by varit belägen, åkte ståthållaren i Kaporje ned sig på isen med sin slåde, så att han kom ända till halsen i vattnet. Isen var så uppkörd av den långa slådträngen och så söndersprucken, att den stundom tycktes bölja som vågorna i en sjö. Dock voro isflaken tjocka nog att tillåta oss passera, ehuru en och annan gick ned sig. För att ståthållaren skulle

* Lämningar, sade man oss, efter ihjålvultna eller av polacken nedhuggna inbyggare.

** Man sade, att polacken var på benen, likaså kosacker och andra stråtrövare. Även mot vargar måste vi vara på vår vakt, så att de icke åto upp våra hästar för oss.

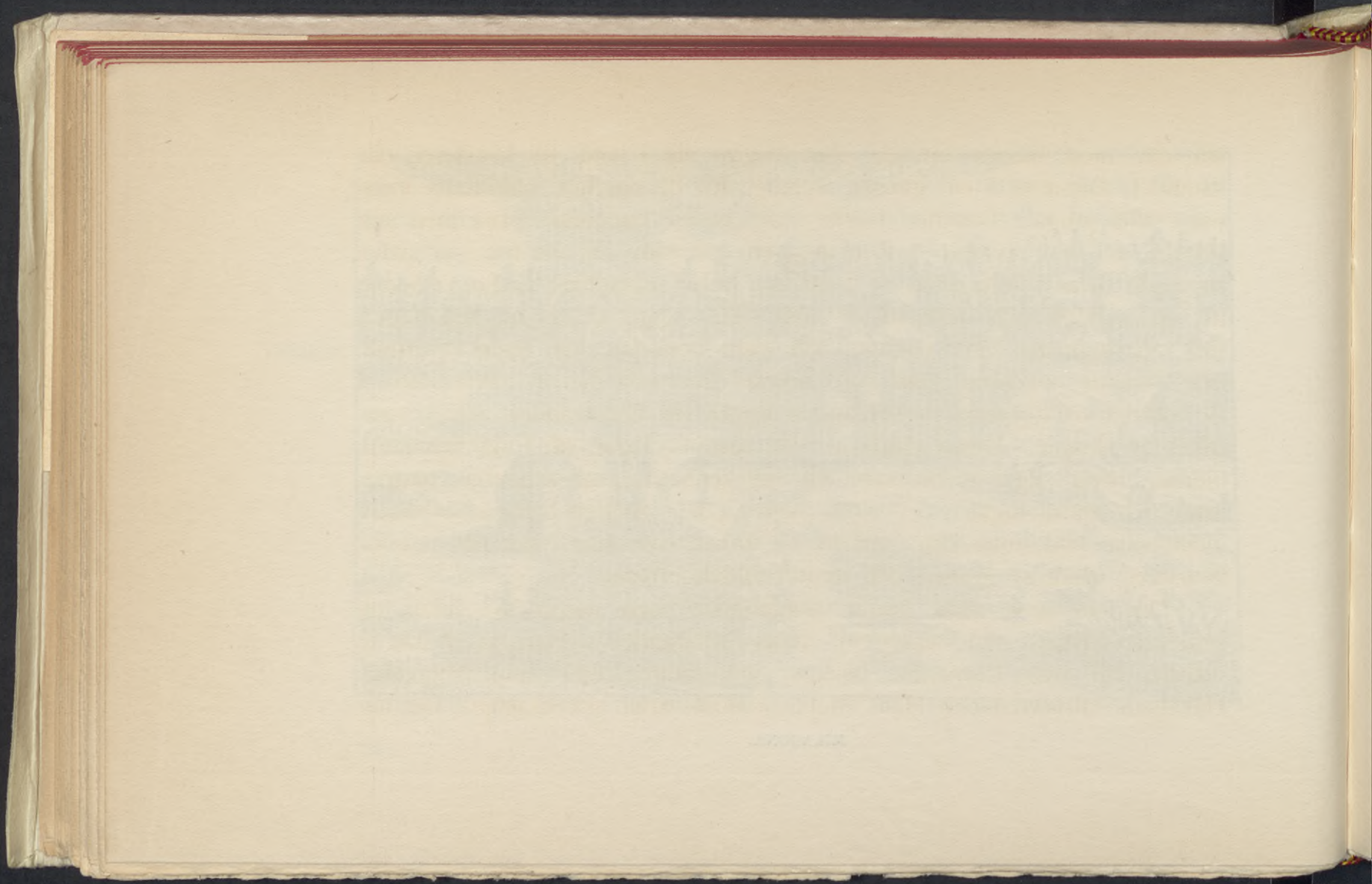
*** Ur vilken sju lik och några dödsallar utburits.

Milagona

få torka sig gjorde vi upp en stor eld på land och intogo under tiden vårt middagsmål. Sedan en av ståthållarens folk sänts i förväg för att underrätta Hans Maj:ts av Sverige kommissarier, vilka befunno sig i närheten, om vår förestående ankomst, bröto vi åter upp och ankommo på e. m. till ett tätt invid floden beläget kvarter, där några övergivna ryska »rökstugor» av ovan beskrivet slag iordningställts till logi för herrar sändebuden och sviten. Stället hette Milagona och ligger åtta mil från Staraja Russa. På isen mottogos herrar sändebuden högtidligen av de svenska kommissarierna, av Hans Maj:t utsedda att deltaga i fredsunderhandlingarna med tsaren, nämligen: Herr *Jacob De la Gardie*, greve till Leckö, friherre till Ekholmen, herre till Kolk och Runsa, Svea rikets råd och Överstefältherre, Herr *Henrik Horn*, Hans Kungl. Maj:ts riddare och Svea rikets råd och marskalk, arvinge till Kankas, Wenden¹ och Hesslö, lagman eller domare på Öland, *Arvid Tönnesson* (Wilde-
man) till Tjusterby, ståthållare på Viborg och i karelska domsagan, *Måns Mårtensson* (Palm), sekreterare, m. fl. De åtföljdes av ryttmästaren junker Otto Scheiding och några officerare samt en fännika ryttare. Efter en stunds samspråk på isen ville man till följd av den skarpa kölden icke längre

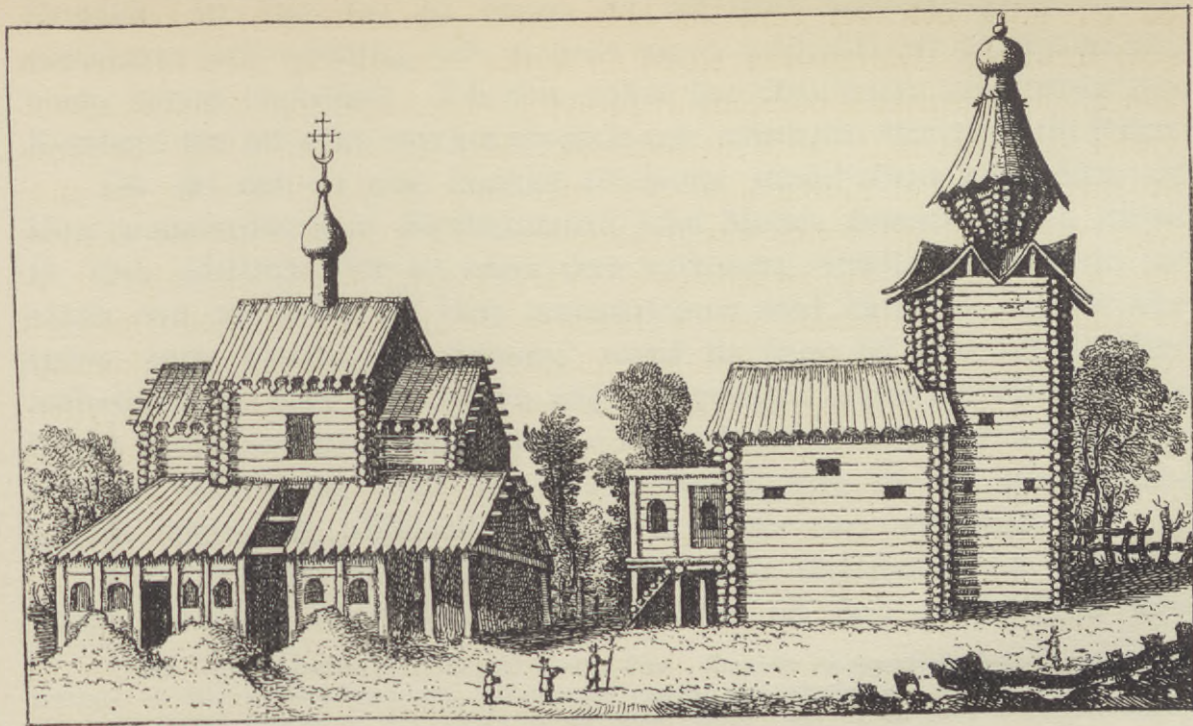
MILAGONA.

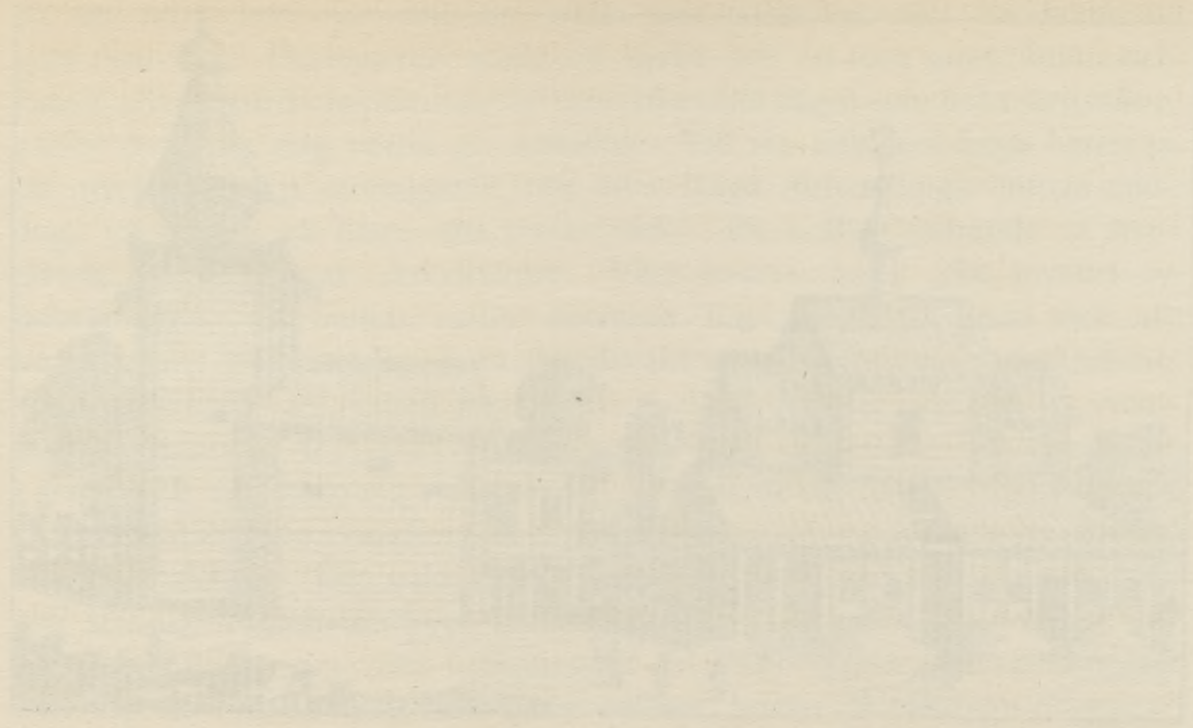
stå där med blottat huvud, utan begav sig i land till kvarteret, där samtalet fortsattes i en ganska rymlig, för de dagliga måltiderna iordningställd stuga. Därefter begåvo sig herrar kommissarierna med svit tillbaka till sitt kvarter i Romanov en god halv mil därifrån; vi själva stannade kvar i Milagona. — I ett av husen därstädes funno vi benen av en avliden och bortskaffade dem. Här slog vi oss nu ned någon tid. Vi öppnade vårt bagage och våra koffertar, som legat i vattnet, och torkade kläderna, som voro mycket förstörda och ej blivit bättre i de otäcka rökstugorna. — Milagona ligger vid flodstranden och är omgivet av skogar. Dessa vimla av vilt, såsom vargar, nu i sin brunsttid, björnar, rävar, älgar m. m. samt en myckenhet fasaner, raphöns, tjädrar, orrar och andra fåglar. Vi sköto även en del. Ställets belägenhet ses av vidstående bild; man lägge märke till köket, som står i det fria utanför kvarteret, täckt av granris och upptill alldeles öppet.

Den 20 nov. redo herrar sändebuden med några av sviten på präktiga hästar, som ställts till deras förfogande av Herr Jacob De la Gardie, till byn Romanov, belägen vid samma flod som Milagona. Här hade fältherren och Hans Maj:ts kommissarier sitt kvarter. Det låg

på en höjd och var runt om befäst med palissader eller hakelverk av gott furuvirke. Därinnanför stodo en kyrka och ett torn samt rådhus och kansli, alla konstrikt hoptimrade av furuvirke utan något som helst järnsmide, varför de syntes mig värda att avbildas. Vid sin ankomst fingo herrarna ett mycket vänligt mottagande, och efter långa förhandlingar intogs middag, varvid de på bästa sätt trakterades.¹ På kvällen anträdde vi återfärden, ledsagade av fackelbärare. Vårt kvarter hade icke mycket av bekvämlighet att bjuda, varför herrarna fingo hålla till godo med att vara ganska trångbodda. Som skyddsvakt hade vi omkring 30 fotknektar, vilka sedermera om natten förstärktes med 12 ryttare, och för att ytterligare trygga oss mot anfall av björnar, vargar och andra vilda djur, som i stort antal uppehöll sig i skogarna å ömse sidor om floden, och av de talrika kringströvande kosackerna och rövarna omgavs platsen med ett pålverk eller en palissad. Det oaktat svävade vi under fjorton dagar i stor fara och ständig fruktan att bliva överfallna av en beryktad polsk rövare vid namn Lisovskij, som varit i konungens av Polen tjänst. Denne, som låg omkring 40 mil därifrån med 2,000 ryttare, kunde på ett dygn tillryggelägga mellan 20 och 30 mil, nästan utan att fodra hästarna. Ryktet

ROMANOV.

förmälde, att han var på benen för att störa förhandlingarna mellan svenskarna och ryssarna, och vi hade ingen möjlighet att på minsta sätt bjuda honom motstånd. Till slut ställde han dock kosan annorstädes in i Ryssland för att efter mycket rövande och mördande återvända till Polen.

Då det den 21 nov. kommit till herrar sändebudens kännedom, att Herr ambassadören av Storbritannien John Merick ämnade skicka några av sina adelsmän för att hälsa dem välkomna, beslöto de att i sin tur sända två av sviten till Herr ambassadören med förfrågan, om de icke själva finge komma till honom;¹ varpå de fingo till svar, att då Herr ambassadören hade att avgiva några angelägna depescher till de ryska herrar kommissarierna angående den för fredsunderhandlingarna beramade platsen,² detta i dag fölle sig mindre lägligt, men att om herrarna behagade infinna sig påföljande dag, de då skulle vara välkomna.

Den 22 nov. på e. m. begåvo sig herrar sändebuden till ambassadörens kvarter,* en bojargård, belägen tre till fyra muskötskott från

* Det hette Palestina och låg vid floden Pola. Engelske ambassadören hade en svit på 60 personer, av vilka 28 buro hans livré, karmosinröda mantlar med silverbårder. På andra sidan floden mitt emot Palestina ligger en stor, vacker by vid namn Pallith. Den var obebodd till följd av kriget, varför engelsmännen revo ned den och använde virket till bränsle i sitt kvarter.

Romanov och tillhörande kvarteret därstädes. Vid sin ankomst mottogos herrarna vänligen av Herr ambassadören, och sedan de något samspråkade,¹ foro vi om aftonen tillbaka till vårt kvarter i Milagona.

Den 23 nov. läto herrar sändebuden efterhöra hos Hans Maj:ts av Sverige kommissarier, om det fölle sig lägligt, att de avlade besök, men fingo till svar, att dessa själva ville komma till herrarna. Kort därefter ankommo de också och återvände på aftonen.

Den 26 nov. avlade herrar sändebuden besök hos ambassadören av Storbritannien. Här erforo de, att svar ankommit från de ryska kommissarierna av den lydelse, att dessa, ehuru de icke fått någon befallning därom, av skyldig aktning för Hans Maj:ts av Storbritannien önskan samtyckte till den av Herr ambassadören föreslagna platsen, dock med villkor, att korskyssandet skulle äga rum vid en flod, belägen ett stycke ifrån nämnda plats, och där föregående år utväxlingen av fångar skett.² Till denna korskyssning och edliga försäkran voro från Hans Maj:ts av Sverige sida delegerade ryttmästare *Lorenz Wagner*, herre till Stensholm, *Arvid Horn* till Wuorentaka, *Anders Nilsson* till Farenthal(?) och *Abraham Specht*, sekreterare.³ Den sista november redo Herrar

Van Veenhuysen och Joachimi till Romanov för att besöka de svenska kommissarierna. Den 2 dec. ankom Svea rikets marskalk Herr Henrik Horn till Milagona och överlämnade några skrivelser.¹ Den 4 på e. m. mottogo herrarna besök av storbritanniske ambassadören, med vilken de konfererade om några angelägenheter rörande fredshandeln. Efteråt gavs en bankett efter ortens råd och lägenhet.*

Den 5 dec. på morgonen ankom en adelsman från Herr ambassadören med några depescher. På e. m. begåvo sig herrar sändebuden till de svenska kommissarierna, men då dessa redan tidigt ridit till engelske ambassadörens kvarter, anträffade de dem icke och vände åter tillbaka.**

Den 7 dec. kommo de svenska kommissarierna för att överlägga om fredshandeln och stannade som herrar sändebudens gäster till midnatten. Vid deras återfärd på kvällen blev en överstefältherren tillhörig,

* Fältherren sände till vårt kvarter efter bröd för sin egen taffel, ty i Romanov stod varken bröd, kött eller öl att få, än mindre havre och hö för hästarna; korteligen, där var brist på allting. Fältherrens kock sjuknade och avreste med sina två hjälppojkar i en enspänd släde.

** Den 6 på St. Niklas dag kommo över 50 slädar med proviant från Novgorod, varöver glädjen blev stor.

utmärkt vackert tecknad spansk jakthund, vid vilken han var mycket fästad, överfallen och uppäten av vargarna.*

Den 8 dec. ankommo Monsieur Wijbolt de Wael, Monsieur Hasselaer samt vinskänken och doktorn från Staraja Russa, den förstnämnde nu alldeles återställd. Som exempel på den därstädes härskande utomordentliga nöden berättade de oss, att ryssarna helt hastigt och lustigt på gatan försökt att skära strupen av en överstefältherren tillhörig hund för att äta upp den, men skurit miste, varpå hunden räddats av överstefältherrens jägare, som händelsevis kom gående förbi. Ryssarna hade även på gatan funnit liket av ett barn, ett offer för hungern och kölden, skurit stycken av dess kött och uppätit. Under sådana förhållanden var det omöjligt för ståthållaren, som endast med möda kunde anskaffa det nödvändigaste till sin familjs och sitt husfolks livsuppehälle, att förse dem med livsmedel; dock erbjöd han sig att slakta ned en fölunge, som stod på stallet, till proviant på resan, vilket de dock med tacksamhet avböjt, beslutna att härda ut, tills de ankommo till oss. Detta

* Han var mycket ledsen över händelsen, hade betalt 300 kronor för hunden.

hade de även gjort, och hade nu allesammans mycket god aptit, så att det riktigt kliade i tänderna och magen på dem.*

Den 10 dec. uppstod vid eldningen brand i Herr Bas' stuga, men den släcktes snart av soldaterna, innan den åstadkommit synnerlig skada. Herrar Bas och Joachimi foro därpå i sina slädar till Romanov för att inhämta upplysningar om korskyssandet. På vägen mötte de herrar sändebudens utskickade, som sänts i förväg och som fått till svar, att ännu ingen säker underrättelse ankommit; om det så behagade herrarna, skulle de i alla fall komma och äta middag med herrar kommissarierna. Vi återvände därpå till vårt kvarter. Samma dag hade sekreteraren Serwouters, som jämte några andra av sviten varit i Romanov, i kapten Appelmans logi fått smaka på björnstek. Björnen hade skjutits i skogen mellan Milagona och Romanov och smakade förträffligt.** — På e. m. ankom de ryska kommissariernas tolk Timotheus, kallad

* De hade med sig fältherrens kock, som kört ner sig med sin släde på floden. Själv kom han från äventyret med livet, men de två pojkarna och hästen drunknade.

** Kaptenen förärade M. Andries van Wouw, som också var hans gäst, en av björnens huggtänder.

Dirk, med skrivelser till herrar sändebuden. Han inbjöds att deltaga i aftonmåltiden och stannade kvar över natten.

Den 11 dec. på morgonen begåvo sig herrarna till storbritanniske ambassadörens kvarter och stannade som hans gäster till middagen. Vid 1-tiden på middagen ankommo även de svenska kommissarierna. Efter långa diskurser råkade man i häftig dispyt såväl om ryske tsarens och Hans Maj:ts av Sverige titlar som de å båda sidor utsedda kommissariernas. Till slut uppställde Herr ambassadören tvenne alternativ, av vilka man kunde välja det som syntes bäst, vilket gav anledning till nytt meningsutbyte, allt för långt att här relatera.¹ Det är för övrigt icke min avsikt att i detalj redogöra för fredsunderhandlingarna, utan att i all enkelhet skildra de märkligaste händelserna under vår resa.

Den 12 dec. sände herrarna brev till ambassadörens kvarter för att med tolken Timotheus låta vidarebefordra det till de ryska kommissarierna. Emot aftonen ankom fältöverstens tolk Hans Brakel, som var mycket skicklig i ryska språket, för att delgiva herrar sändebuden utkastet till korskyssningsformuläret, men då avfattningen av titlarna icke överens-

stämde med vad som först föreslagits, sändes Brakel tillbaka ännu en gång med annat svar.

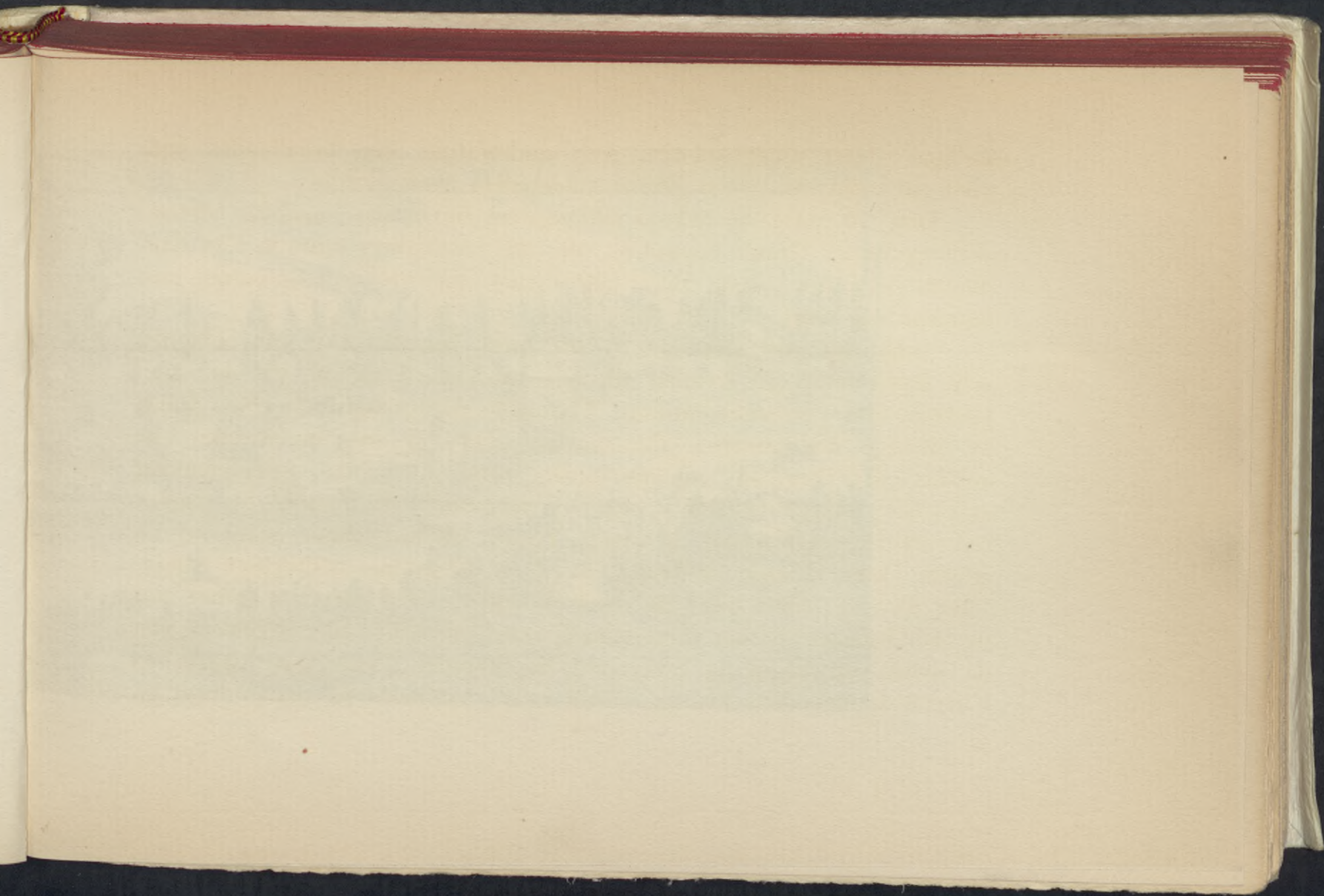
Den 13 dec. på e. m. foro herrar sändebuden till svenska kommissariernas kvarter för att konferera om den förestående resan till förhandlingsplatsen. Dock uppsköts på grund av Herr ambassadörens opasslighet avresan till nästföljande tisdag. Följande morgon läto herrarna genom hovmästaren Michiel de Mist efterhöra Herr ambassadörens befinnande och fingo till svar, att det var som förut, men att han hoppades på bättring till påföljande dag; han tackade herrar sändebuden för deras artighet att vilja dröja så länge för hans skull och bad dem uppskjuta resan ännu en dag, då han under tiden hoppades få underrättelse om, huruvida korskyssandet skulle äga rum eller icke. Denna hans anhållan beviljades. Den 15 på morgonen sände herrarna bagaget i förväg till den beramade förhandlingsplatsen i akt och mening att nästa dag själva följa efter. Men efter kvällsmåltiden ankom en av överstefältherrens kavaljerer med anmodan från kommissarierna till herrar sändebuden att dröja en dag till eller i händelse av dåligt väder ytterligare en, då en del skrivelser, som kommissarierna måste medhava, icke förr hunno bli

färdiga. Herr ambassadören, som underrättats om förhållandet, hade givit sitt samtycke, vilket herrar sändebuden även gjorde.

Den 16 på f. m. ankom fältöverstens hovmästare med de nämnda skriftstyckena.¹ Resan uppsköts åter till nästa dags morgon före dagningen. På e. m. kom Herr fältöversten själv för att konferera med herrarna om resan.

Avresa från
Milagona
Glebova

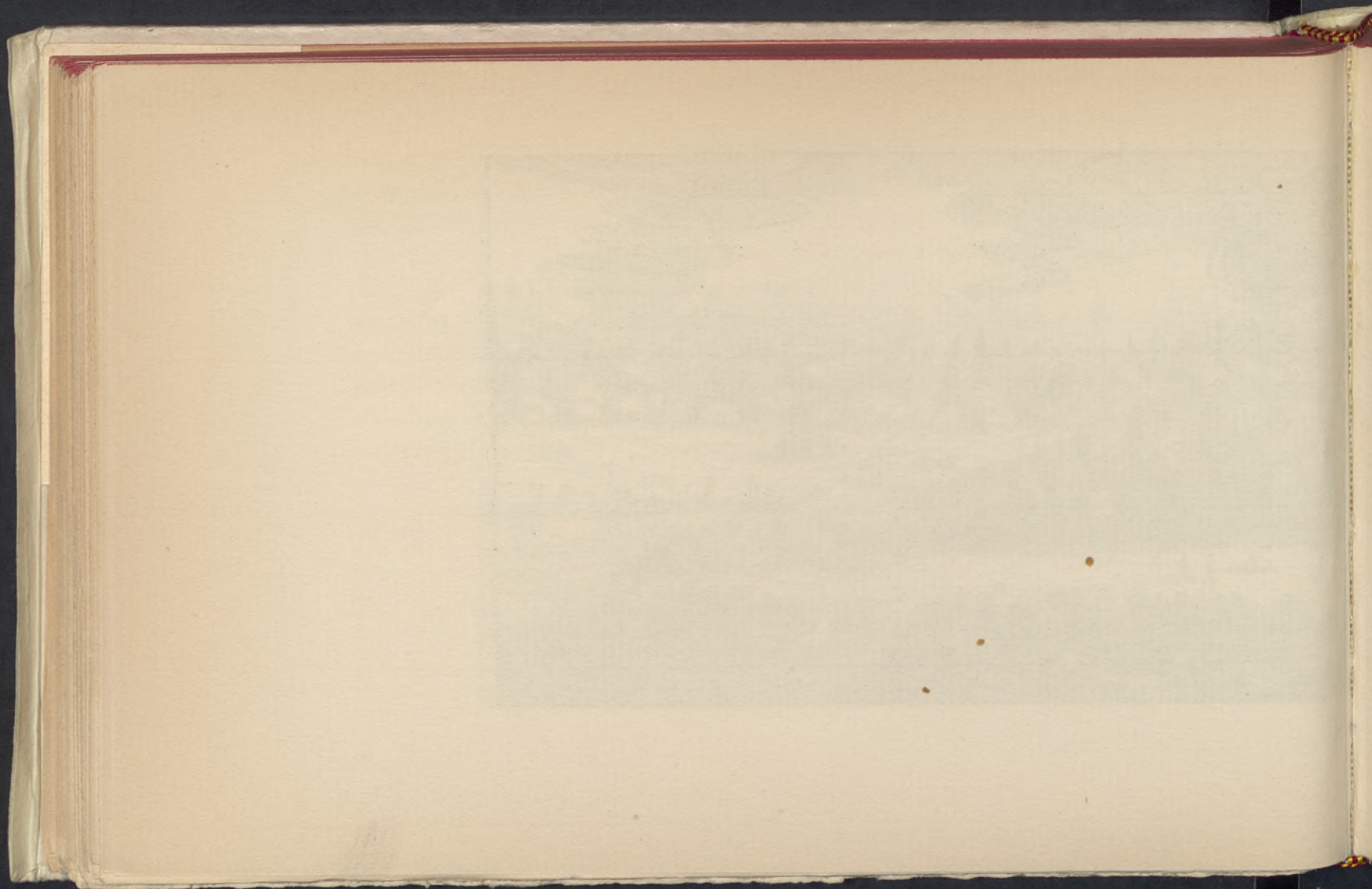
Tidigt på morgonen den 17 dec. bröto herrarna upp från Milagona och framkommo på kvällen till sitt nya kvarter i en by vid namn Glebova åtta tyska mil därifrån. Här hade fältöversten och Hans Maj:ts av Sverige kommissarier sitt kvarter, ehuru de sistnämnda ännu icke anlant.² Ett kompani soldater under befäl av kapten Appelman var ävenledes förlagt i Glebova, och i en nedbränd och förstörd by utanför i skogen låg ryttmästar Wagners rytteri. Byn Glebova själv var till största delen förstörd av kriget, ehuru en del trähus nödtorftigt istandsatts för att skaffa oss tak över huvudet. Till större säkerhet mot överfall befästes platsen runt omkring med palissader eller hakelverk, och då sviten var något för trångbodd, hoptimrade vi ytterligare några hus i herrar sändebudens kvarter, vartill virket hämtades på slädar drygt en

Glebova
3

GLEBOVA.

och en halv timmes väg över isen.* Köket inrättades ute i det fria tätt bakom matstugan och bestod liksom i Milagona helt enkelt av en inhägnad, utvändigt klädd med granris och upptill alldeles öppen. Glebova låg nedanför ett tämligen högt berg, varifrån det tog sig ut som å vidstående bild. — Här lågo herrar sändebuden under tiden för förhandlingarna. Två gånger om dagen måste de i sina slädar åka till storbritanniske ambassadörens kvarter, beläget norr om vårt och ungefär en verst från de ryska gesanternas. (En verst betecknar i ryska språket en mil och är en femtedel av en tysk.) Den för förhandlingarna bestämda platsen hette Diderina och skall längre fram avbildas med tälten uppslagna, då den tog sig prydligare ut.

* M. Van Wouw och jag begåvo oss med vår släde (ty här är var och en sin egen tjä-nare) till den på andra sidan en sjö belägna stora byn Silisca och hämtade oss där en prydlig liten ugu, vilken vi satte upp i vårt logi i Glebova. Detta hade vi själva byggt på fint italienskt maner med platt bjälktak, täckt av säv och vass och därovanpå sand. Huset var 13 fot långt, 9 fot brett och 6 fot högt. Det var försett med skorsten och möblerat med en prydlig säng, ett bord och en bänk. Då jämväl våra koffertar och hela vårt bagage stodo därinne, var det icke över sig gott om utrymme, men ändå måste det räcka till som salong, då vi hade främmande, till tvätt, när vi tvättade, och stundom till stall, då vi gåvo våra hästar stulet foder. Vi hade själva förfärdigat allehanda husgeråd av trä, så att vi voro väl försedda med allting och mycket belåtna att få bo i fred tillsammans i vår lilla hydda, hur torftig den än var.

Den 18 dec. på morgonen begåvo sig herrar sändebuden till ambassadören i Diderina och konfererade med honom om fredsangelägenheterna. På e. m. ägde edsavläggelsen och korskyssandet rum.¹ Den 19 sändes hovmästaren Michiel de Mist och Joriaan Cats med skriftlig förfrågan till ryska herrar kommissarierna, när det skulle falla sig lägligt, att herrarna avlade besök och överlämnade brevet från Höga Generalstaterna.*

Den 20 dec. återkommo hovmästaren och Cats med skrivelser från de ryska sändebuden, men sändes följande dag tillbaka med anhållan att

* Då det var mycket kallt, skaffade sig var och en så mycket bränsle han kunde. Även jag och M. Van Wouw spände hästen för vår släde och foro till Silisca för att förse oss med dylikt. Där påträffade vi MM. Vinck och Boelisz., som begivit sig dit i samma ärende. Dessa hade i den därvarande kyrkan tillgripit några vapensköldar, varför vi bestraffade dem, sägande, att herrarna säkerligen skulle ta illa upp, om de finge veta, att de begått kyrkorån. Häråt endast skrattade de hånfullt. Då vi med vår lastade släde vände tillbaka till vårt kvarter, funno vi på vägen ett stort stycke av en dylik sköld, som vi togo med oss i avsikt att göra ett bord av den. Knappt voro vi framme, förrän Herr Bas, en belevad, men på samma gång hetleuvad herre, fick veta det. Han blev ytterst uppbragt och menade, att om det komme till ryssarnas kännedom, dessa kunde taga det illa upp, och att man, om de så fordrade, icke kunde neka dem att låta rättvisan ha sin gång; ja, tillade han, de skyldiga förtjänade att hängas. Herr Van Veenhuysen sade blikkande: »Min herre, ni passar icke rätt väl till kriminaldomare, man hänger inte folk så där hastigt och lustigt.» Herr Joachimi skrattade, Herr Bas gormade än värre. Då gick M. Van Wouw till Herr Joachimi och berättade, hur vi kommit över tavlan och hur MM. Boelisz. och Vinck begått kyrkorån. Herr Joachimi tövade icke att rapportera det för Herr Van Veenhuysen, varpå de gemensamt omtalade det för Herr Bas, tillfogande, att det var de till brottet verk-

få dessa jämte ett tidigare erhållet brev översatta.* De återkommo den 22 dec. mot aftonen med svar, att tolken Timotheus skulle följa efter för att översätta breven. De hade även av ryssarna erfarit, att Georg van der Heyden var på väg från Moskva, dit han av herrar sändebuden skickats direkt med brev till storfursten för att skaffa en tolk. Samma dag mottog herrarna brev från Hans Kungl. Maj:t av Sverige och från Hans Maj:ts kommissarier.¹

Den 23 dec. ankom tolken Timotheus för att översätta de nämnda breven. Påföljande morgon anlände Georg (eller Gerrith) van der Heyden med storfurstens tolk Paulus Sterling.² Tolken Timotheus åter reste strax före middagen tillbaka till ryska kvarteret, dit de ryska kommissarierna samma dag anlät. Det låg endast tre verst från Glebova och

ligen skyldige, som borde straffas, och icke de som handlat utan argt uppsåt. Den som nu stämde ned tonen något var Herr Bas, ty kyrkorånarna tillhörde båda hans eget folk. Det bestämdes nu, att det stora stycket skulle återföras till det ställe, där vi hittat det, och att de andra skulle skaffa sina stulna sköldar tillbaka till kyrkan. Därvid sparades det icke på skratt och håfulla tillmälen.

* Herrar sändebuden skrevo brev till fältöversten i Romanov med anhållan om furage för hästarna, ty här fanns intet att få. Hästarna åto sin egen spillning och annan orenlighet man kastade för dem, märkvärdigt nog även spicken sill, ja, drivna av hungern sletto de till och med manarna och svansarna av varandra, vilket kan tyckas alldeles otroligt.

hette Polonovo.* På e. m. ankommo de svenska kommissarierna till Glebova,¹ undantagandes hovmarskalken Henrik Horn, som i Romanov överfallits av en hetsig feber och tvangs att återvända till Novgorod.

Den 25 dec. på morgonen sändes bud till ryska kommissarierna med ursäkt, att tolken Paulus Sterling icke kommit till deras kvarter; detta hade enkom underlåtits för att icke ingiva de svenska kommissarierna några ofördelaktiga tankar.**

Den 26 dec. kommo de svenska kommissarierna åter på besök.²

Den 28 dec. ankom en bojar från de ryska kommissarierna med inbjudan till herrar sändebuden att gästa dem. Vid bister köld och mycket djup snö begåvo sig herrarna dit i sina slädar. Här blevo de jämte sviten hederligen trakterade*** på ryskt maner med få rätter åt

* Bör vara Pesko, som var starkt befäst.³ Då det låg på ett tämligen högt berg, kunde man endast från en sida närma sig detsamma.

** Tidigt på morgonen denna dag sändes många hästar av brist på furage till Novgorod. Om natten hade två av fältherrns bästa hästar dött. Det var en jämmer att se de arma kreaturen, som rasade av hunger. Ibland dogo fem till sex på samma dag.

*** Då det var fastetid, hade någon riktig bankett icke kunnat tillredas. Ryssarna fasta fyra gånger om året, var gång under sex veckor.⁴ Herrar sändebuden mottogos mycket ståligt av knäserna och bojarerna, som voro mycket praktfullt klädda. Detta är ej att undra på, ty såväl deras som svitens och soldaternas praktklädnader tillhöra icke dem själva utan storfursten och sparas för att

gången, men så många fler omgångar.¹ Där fanns många slags kaviar av olika fiskar och andra sällsynta anrättningar. En gås serverades fyrstyckad på fyra fat, så att den upptog hela bordet. Som dryck brukades brännvin och annat starkt, även mjöd,² som där brygges på flera olika sätt och som är mycket i bruk. — Man förde långa diskurser om fredshandeln.³

Den 29 dec. på morgonen voro vi i engelske ambassadörens kvarter, och samtidigt begynte ryssarna uppresa sina tält på höger hand utanför Diderina. Vid middagstiden avreste vi åter till vårt kvarter för att på e. m. återvända till förhandlingsplatsen. De ryska och svenska kommissarierna hade också kommit tillstädes, och där diskuterades och dispute-
rades vitt och brett om fredsangelägenheterna.⁴

Diderina

Den 30 dec. borttogos åter tälten, då man icke kunde uppnå något samförstånd.*

ståta med vid högtidliga tillfällen. Herrar kommissarierna voro klädda i karmosinrött sammet och högrött siden och buro brokiga damastkappor, mycket dyrbart arbetade och broderade med pärlor. Då det blev sent, innan vi skildes, fingo vi facklor med oss på hemvägen, vilket tog sig mycket ståtligt ut i skogen. — Det som här står om måltiden hör till den 5 jan. 1616.

* Våra herrar redo till engelske ambassadören, dit även de ryska kommissarierna kommo med ett ståtligt följe av 150 beridna adelsmän och s. k. kosacker. De sistnämnda äro beväpnade med

Den 31 dec. besökte herrar sändebuden den engelske ambassadören i Diderina.*

Anno 1616

Den 1 jan. 1616 begåvo vi oss åter till engelska kvarteret. Bister köld rådde.**

Den 2 jan. voro herrarna två gånger i nämnda kvarter. Där infunno sig även de ryska gesanterna med en fännika ryssar om 50 hästar samt några bojarer. De sistnämnda sutto ståtligt till häst och hade små trum-

bågar och därjämte med åtskilliga andra vapen. Dessutom medföljde hundra streltser eller fotsoldater, beväpnade med rör, som skjuta mycket små kulor.

* Vi erhöilo av ryssarna fyra slädar med proviant, en levande oxe, gäss och en säck hårdfrusna ägg. Dessutom öl, bröd och brännvin, vilket allt var mycket välkommet, ehuru det ej förslog långt. Hö till våra hästar kunde vi däremot icke få, av vilka allt emellanåt en dog för oss.

** I försalen i engelsmannens hus befunno sig tre stora målningar, vilka förts dit från en eller annan kyrka. De föreställde detsamma, nämligen Marie bebedelse, men på olika sätt. På den första stod Maria vid sin spinnrock och spann, på den andra satt hon och spann, och på den tredje satt hon sysslolös och såg på, hur hennes tjänarinna spann. Vilken av dem överensstämmer med verkliga förhållandet vet jag icke, men så mycket vet jag, att de icke kunna göra det alla tre. — Soldaterna i vårt kvarter slaktade en halvdöd häst, kokade och stekte en del av köttet och gjorde sig lustiga det nya året till ära. — Jag och många med mig hade hittat stycken av tavlor, vilka vi ämnade föra med oss till Holland som en märkvärdighet, men Herr Bas' tal om hängning låg mig så i sinnet, att jag icke tordes behålla dem längre, utan klöv dem i stycken och eldade en brasa av dem för att fira helgen. Det syntes bättre att värma sig vid dem än att man gjorde dem till stegpinnar att klättra upp i galgen på.

mor hängande framför sadelbommen, sådana befälet här brukar för att giva signal till anfall eller återtåg.*¹

Den 3 jan. besökte engelske ambassadören överstefältherren i vårt kvarter i Glebova, och även våra sändebud voro hos honom.

Den 5 jan. voro herrar sändebuden med svit samt storbritanniske ambassadören på bankett hos de ryska kommissarierna.**²

Den 6 jan. voro herrarna åter tvenne gånger i engelska kvarteret, men då man icke kunde uppnå fullt samförstånd, framskredo förhandlingarna föga.

Den 7 jan. voro herrarna jämte sviten inbjudna till den svenske överstefältherren.

Den 8 jan. sammanträffade parterna åter i det engelska kvarteret, men kommo till intet resultat.³

* De använda dem i stället för vanliga trummor och trumpeter.

** Jfr sid. 96, not ***. I matsalen stod en buffet med 170 dryckeskärl av guld eller silver, stora och små. Vid uppfärden till skansen stodo alla soldaterna å ömse sidor under vapen och förblevo stående där, tills herrarna åter avrest. De voro iförda den storfursten tillhörande galamunderingen, vilken de sedermera avlade i magasinet för att åter påtaga sina gamla kläder. Detta kallas moskovitisk ståt.

Samman-
komst i
tälten

Den 12 jan. restes tälten ånyo.

Den 13 jan. avlade herrar fredsmäklarna besök i tälten. Härvid uppkastades åtskilliga frågor angående placeringen av desamma och av bordet, enär ryssarna och jämväl engelske ambassadören yrkade på, att två tredjedelar av bordet skulle stå på deras område, vilket efter deras sätt att räkna blev gott tre fjärdedelar.¹ Efter mycket ordande fram och tillbaka kom man dock slutligen överens. Tälten, fem ryska och tre svenska, upprestes nu alla i en rad bakom Diderina. Av de ryska, som alla vette med tältöppningarna mot varandra, stod det minsta, som dagligen nedtogs, längst ut närmast det ryska kvarteret, under det att det femte och största stod tätt invid Hans Maj:ts av Sverige första tält. Detta och det andra svenska tältet vände sina tältöppningar mot varandra, det tredje stod längre bort. Härtill kom herrar fredsmäklarnas tält, som var upprest åt engelska kvarteret till, i omedelbar närhet av de två intill varandra stötande ryska och svenska tälten. Ungefär mitt emellan de sistnämnda placerades ett bord på så sätt, att de båda parterna kunde sitta mitt emot varandra på var sin sida om detsamma inom sina respektive tält; för att de icke skulle kunna se varandra, spändes ett förhänge längs

utmed bordet. I fredsmäklarnas tält stod tvärs för detta bord ett annat, vid vilket dessa hade sina platser.¹ För att hålla fötterna varma lågo stora björnfällar utbredda på marken, vilket dock föga båtade, då kölden var utomordentligt stark.* Efter dessa förberedelser öppnades fredsförhandlingarna.² Herrar fredsmäklarna, ambassadören av Storbritannien och de nederländska sändebuden, intogo sina platser vid det för dem bestämda bordet, och i Hans Maj:ts av Sverige tält togo fältöversten samt de tre andra kommissarierna plats, om vilka senare utförligare talats under den 19 nov. vid vår ankomst till Milagona. De hade anlant till Diderina med kapten Appelmans kompani och något rytteri, tillsammans 200 man,** såsom förut avtalats. Av den ryske tsaren eller storfursten voro följande herrar utsedda till kommissarier: Knäs *Daniel Ivanovič Mezetskij*, överste hovmästare och ståthållare i Suzdal, *Aleksëi Ivanovič Zjuzin*, adelsman

* Den ryske kommissarien Nikolai Nikitič (Novokščenov) fick sina tår förfrusna, Claës Claësson Uggla ett lillfinger och Andries van Wouw ena örsnibben. Trots den starka frosten frös dock icke den utanför kvarteret befintliga brunnen till.

** De voro vid mycket gott mod, slogo på trummor och blåste trumpet, så att det var en fröjd att höra och se.

och ståthållare i Šatsk, *Nikolai Nikitič Novokščenov*, sekreterare, och *Dobrynja Semenov*.* De ledsagades av ett kompani soldater eller skyttar samt rytteri, omkring 300 man, men dessutom lågo minst 200 dolda i skogarna runt omkring. Denna bakslughet bekymrade dock svenskarna föga, ty de svenska kommissarierna voro beslutna att göra motstånd, vad som än komme att hända, detta oaktat ryssarna voro beridna och beväpnade åtminstone för två. De äro nämligen behängda med vapen alldeles som St. Jakob med musslor:¹ i ett koger vid gördeln hänger en pilbåge, på vänster sida ha de ett pilkoger i en rem kring halsen, ur vilket de med högra handen framtaga pilarna över vänstra axeln, vidare en bred sabel på vänstra sidan under pilkogret, samt under sadeln på högra sidan ett långt eldrör och på den vänstra en pallasch, d. v. s. en lång och bred sabel att föras med båda händerna; några hava dessutom ett par pistoler framför sadelbommen.** För det mesta äro de vidare beväpnade med en kort och tjock piska, kallad karbas,² som hänger i gördeln och

* De kommo tyst och högtidligt med flygande fanor. Trummor och trumpeter brukas icke, men i stället för de sistnämnda stundom säckpipor.

** Gammalt folk ha vanligen sina glasögon, sin kniv och ett slipjärn hängande vid sidan.

är försedd med en ögla vid handtaget att träda handen igenom. Den kommer dem bäst till pass, då svenskarna äro dem i hälarna på öppna fältet, i det de då låta alla sina övriga redskap fara och endast bruka karbasen; vändande sig om i sadeln, piska de därmed oavlåtligen på sina hästar för att så fort som möjligt uppnå sina förskansningar, där de, så snart porten är stängd om baken på dem och deras rygg säker, åter fatta stånd som schweizare. Med dessa ryttare och soldater uppställda å ömse sidor intogo herrar kommissarier och fredsmäklare de för dem bestämda platserna med sina tolkar stående bredvid sig. Då förhänget hindrade båda parterna att se varandra, frågade de ryska kommissarierna fredsmäklarna, om svenske överstefältherren hade några pistoler på sig. Härpå svarades nej. Strax därpå sporde de, om han medhade sitt sidogevär, varpå svarades, att detta vore båda parterna tillåtet. Nu frågade herrar fredsmäklarna, om båda parterna voro färdiga. När svaret blev jakande, gavs befallning, att förhänget, som hindrade kontrahenterna att se varandra, hastigt skulle borttagas. Detta skedde, och de två förträffliga herrar, som så länge bekrigat varandra som dödsfiender, var och en i sin herres tjänst, och som aldrig förut befunnit sig

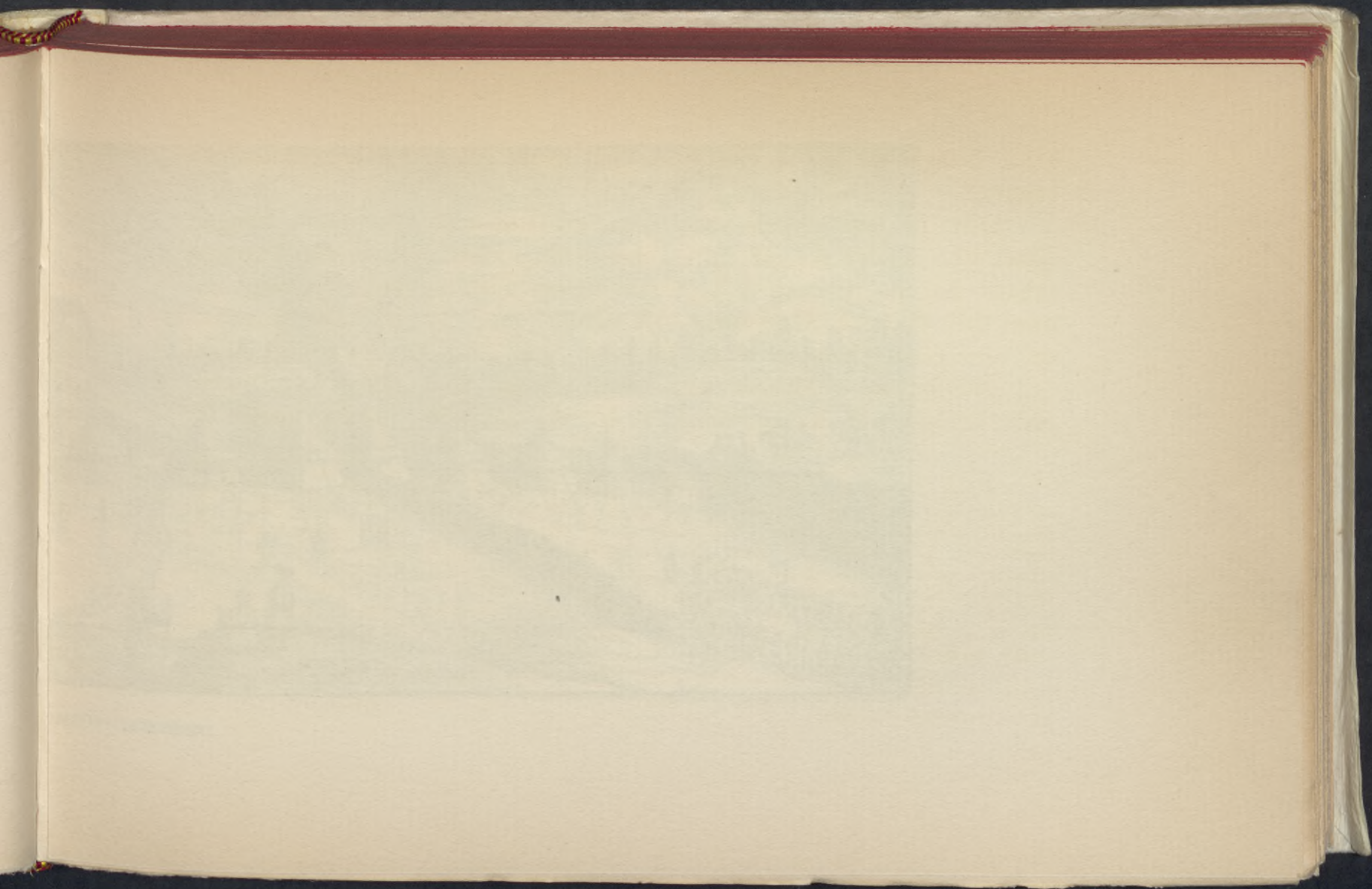
så nära varandra, sågo varandra plötsligt ansikte mot ansikte, icke utan stor alteration och rörelse å ömse sidor. Båda reste sig samtidigt och räckte varandra handen, vänligt hälsande varandra välkomna till platsen. Härpå togo förhandlingarna omedelbart sin början. Först sysselsatte man sig med titelfrågan, såväl beträffande storfursten som Hans Maj:t av Sverige. Detta blev en omständlig sak, då ryssarna övermåttan upphöjde sin egen herre, men vägrade att tillerkänna Hans Maj:t av Sverige de honom tillkommande titlarna, något som överstefältherren på intet vis ville godtaga. Tvenne gånger reste han sig från bordet och besteg sin häst för att rida sin väg och avbryta förhandlingarna, men på vänskaplig anmodan av fredsmäklarna begav han sig åter till sitt tält och intog sin plats.¹ Då man nu lyckades komma något bättre överens, återupptogos förhandlingarna och pågingo under två dagar, var dag minst sex timmar, ute i tälten i närvaro av engelska och holländska sändebuden. Hela tiden rådde den bistraste köld, så att en av ryssarna förfrös sina tår. Man beslöt därför att förlägga sammankomsterna till engelske ambassadörens kvarter och stuga. Då förhandlingarna den 15 jan. här återupptogos, vände sig den ryske fältöversten till den svenske, räckte honom

handen och hälsade honom välkommen dit till platsen, menande att han befann sig i Ryssland, varpå den senare svarade: »Huru? Det är jag som hälsar Eder välkommen, ty den plats, där vi nu stå, har Hans Kungl. Maj:t vunnit med sitt svärd; därför tillkommer det ingalunda Eder att hälsa mig välkommen här.»¹ Härpå drogo sig herrarna tillbaka för att överlägga, under det att sviten stannade utanför i ett stort rum, försett med en hög ugn, liknande bakugnarna i Holland; då den eldades och började röka, kunde man till följd av dess höjd likväl utan olägenhet vistas i rummet. Hit infunno sig herrarna nästan dagligen, ibland en, vanligen två gånger om dagen. Ryssarna kommo för det mesta på morgonen och i så stort antal, att hela rummet upptogs av dem. Då de dagligen äta lök,² fylldes rummet av en sådan löklukt, att vi till en början voro glada att lämna dem i okvald besittning av detsamma, ehuru vi med tiden vande oss därvid. Den bästa utsikten över förhandlingsplatsen med tälten hade man från ryska kvarteret till höger bakom Diderina, ty på andra sidan skymdes den av engelske ambassadörens hus; jag var där tre gånger, innan jag för den utomordentligt starka köldens skull lyckades avteckna densamma.

Dess belägenhet ses å vidstående bild jämte ankommande soldater och ryttare.*

Den 18 jan. började våra hästar en efter annan att dö av hunger, vilket icke behövt ske, om vi i likhet med engelske ambassadören kunnat erhålla hö av ryssarna. Trots de största ansträngningar lyckades det icke den svenske fältöversten att skaffa vare sig hö eller proviant, då allt måste hämtas ända till 100 mil därifrån borta i Finland och annorstädes. Mycket folk, såväl ryssar som finnar och andra, gick förlorat vid transporterna, i det de på sjön dukade under för

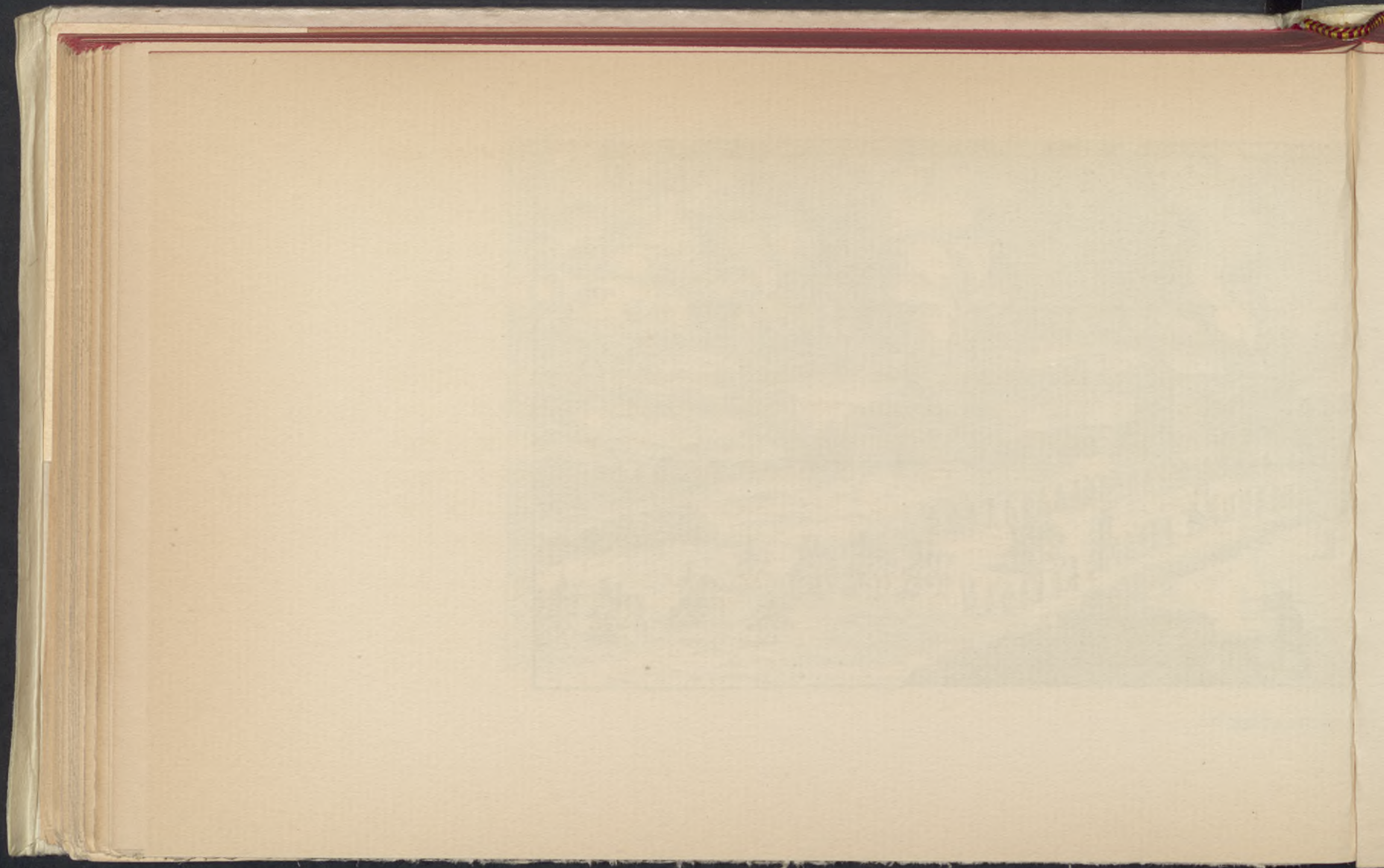
* Den 14 jan. Fältherren De la Gardie meddelade herrarna, att han endast under ytterligare tio dagar såg sig i stånd att förse oss med proviant och hö för hästarna. Allt måste hämtas från Novgorod eller ännu längre ifrån, och även där var det svårt att få något. På Novgorodska sjön hade några slädar blivit stående, då deras formän frusit ihjäl och blivit ett byte för vargarna. Även ryssarna sade sig kunna erbjuda oss mycket ringa hjälp, då de själva måste skaffa sig proviant ända från det 500 verst eller 100 holländska mil avlägsna Jelixla (Jelets?). Drar det ut på tiden, tänker jag, att vi här få bevittna ett jämmerligt skådespel; vore herrarna väl hemma, skulle de nog inte så lätt ge sig hit igen. — Den 15 jan. förhandlades i engelsmannens hus. Svenskarna hade endast så mycket folk med sig som avtalat, men ryssarna hade väl dubbelt så många; opålitliga som de äro, lita de ej heller på andra. — Den 16 påträffades en man ihjälfrusen vid spiskvarteret. Många ha fått händer och fötter förfrusna. Av ryssarna erhöilo vi i dag något proviant, varibland ankor, välsmakande och stora som gäss. Vi sjöngo tedeum i glädjen.

Diderina, St. Antons Plats

DIDERINA. FÖRHANDLINGSPLATSEN.

köld och vedermödor och blevo liggande, ett byte för björnar och vargar.*

Den 28 jan. började några av den svenske fältöverstens folk att löpa över till ryska sidan, en del av hunger, då det var så ont om bröd, att en mans ration kostade 18 denningar (d. v. s. 20 styver och 4 penningar)¹ för varje mål, andra av argt uppsåt, i det den ene intalade den andre därtill.

Den 29 jan. sjuknade Herr presidenten livsfarligt i feber och pleuresi, varför man trots den skarpaste köld måste slå åder på honom tvenne gånger på samma dag. Någon tid därefter var han på bättringsvägen, men fick efter fjorton dagar ett återfall och måste för tredje gången åderlåtas. Därefter tillfrisknade han, Gud ske lov, och återfick sina krafter. Herr Bas besvärades ofta av kolik, så även i dag, varför Herr

* Den 19 dogo ytterligare några hästar. Cats förfrös sina tår, men lyckades rädda dem genom att ingnida dem med snö. — Den 20 fröso 16 ryttare ihjäl i ryttmästar Wagners kvarter, varjämte några hästar dogo. Här talas om allt annat än köpenskap och affärer, endast om hunger, nöd, ihjälslagning, hängning, plundring, ihjälfrysning, sväldöd, överlöpande och dylikt. Fältherren förklarade, att han endast fyra dagar till kunde förse oss med proviant. — Den 24 åto herrarna hos engelske ambassadören. Av brist på proviant måste tjänarna vända tillbaka till sitt kvarter, och även där hade kocken mycket litet att komma med.

Joachimi ensam fick bege sig till engelska kvarteret, åtföljd av några av sviten.* Den 31, då Herr presidenten och Herr Bas voro något bättre, blev det Herr Joachimis tur att bli sjuk, varför Herr Bas for ensam till engelska kvarteret. Här rådde stor uppståndelse, då en av överlöparna gjort skada på Hans Maj:ts av Sverige tält och tagit med sig ett stycke därav.**¹

Den 1 febr. löpte åter några över från vårt kvarter, såväl ryska bojarer som andra, av vilka två infångades.***

Den 2 febr. nedtogos åter tälten. Dagligen svulto hästar ihjäl för oss.†

* Den 29 sändes några av sviten med tolv slädar bagage till Novgorod. Svenskarna kunde nu icke giva oss mer proviant, så att vi måste leva på ryssarnas nåd, och det var knappt nog. Penningmästaren fick ett finger förfruset. Ett stycke kött, som kocken kokat, var, då man skar upp det för att sätta det på bordet, inuti ännu alldeles fruset.

** Som man kan tänka sig, blev fältherrn ytterst vredgad häröver. Så snart överlöparna kommo till ryssarna, fingo de en ny dräkt och fem rubel var i handpenningar, vilket lockade många över.

*** Då de satt sig till motvärn, hade de erhållit svåra sår, den ene blev skjuten genom livet, den andre fick huvudet kluvet och dog strax efteråt. Då man sade, att vi följande dag skulle avresa, sändes Danckert och några andra med allt bagaget till Novgorod, så att vi endast behöllo kläderna på kroppen.

† Den 3 febr.² anhöllö ryssarna om vapenstillestånd på fyra månader, vilket avslogs. De kommo mycket ståtligt åkande på kälkar. Framför var och en av dem red en förridare med

Den 5 febr. ankom post från Holland, som lästes med icke ringa glädje av de respektive mottagarna.*

Den 12 febr. begav sig kaptenen junker Nicolaas van Brederode tvenne upprepade gånger på väg för att resa till Moskva med brev¹ till storfursten, men kom båda gångerna tillbaka till följd av mellankommande hinder. Även den 13 gjorde han ett försök, och först den 14 lyckades han komma i väg, medtagande två tjänare och åtföljd av en adelsman ur engelske ambassadörens svit med sina två tjänare. De foro åstad i var sin släde vid bister köld.**

sin herres sabel i handen och en annan, som bar hans bästa pälsmössa, under det att en tredje ryttare följde efter med hans rock. Den sistnämnda påtaga de under resan för att icke smutsa ned sina dyrbara mantlar (dessa tillhöra icke dem själva, utan storfursten). För var fläck de sätta på dem få de ett slag på bara kroppen med en piska.

* Den 8 febr. voro herrarna åter på bättringsvägen. Åto hos engelsmannen, som väl har en 'engelsk' tunga, men en vargs hjärta. Den 9 febr. voro MM. De Mist och Cats hos ryssarna för att meddela dem, att vi, om de icke kunde skaffa oss proviant och hö, sägo oss nödsakade att avresa. De erhöllo var och en ett par sablar i present. Den 11 erhöllo vi av ryssarna något fläsk samt färsk fisk. Den sistnämnda var över sex veckor gammal, men icke kokt, utan stelfrusen. Ibland få vi gäddor stora som en kabeljo.

** Den 13 hade en finsk löjtnant Erik Jörenssohn gillrat en bössa framför ett stycke kött i skogen. En hungrig varg kom för att äta av åteln, men då han slet i köttet för att springa bort med det, brann skottet av och dödade honom. Strax kommo två andra hungriga vargar och åto så full-

Den 15 febr. löpte åter några av svenske fältöverstens folk över till fienden. En av dem infångades på väg till Diderina, där på fältöverstens befallning skarp vakt hölls av två ryttare och två fotsoldater. Detta överlöpande förorsakade honom mycket besvär och stora svårigheter, och mycket av hans bästa folk gick förlorat. Den ene satte upp den andre, och i synnerhet uppviglades de därtill, då de voro på vakt i engelska kvarteret. Fältöversten beslöt därför att statuera ett exempel och låta hänga den ovannämnde överlöparen i omedelbar närhet av platsen för hans infångande.*

Den 16 febr. ställde åter några soldater till krakel och nära nog myteri i vårt kvarter i avsikt att uppegga varandra att löpa sin kos. Till höger om porten, där man dagligen måste passera ut och in, alldeles vid högvakten, där skyltvakten stod, upphängde de på en lång stör en

ständig up den döda kroppen, att endast benen och svansen voro kvar. Här gäller ordspråket: »Det måtte råda stor hunger i skogen, då den ena vargen äter upp den andra.»

* Detta överlöpande var icke så mycket att förundra sig över, ty hunger driver vem som helst till vad som helst. Många hade ej smakat bröd på fyra eller fem dagar, och i skogen var det mycket ont om vilt och fågel. Då ingen proviant kommer från Novgorod, så är att befara, att soldaterna göra myteri och löpa över allihop. Fältherrn låter genom oss och andra hemligen uppköpa bröd i ryska lägret, men det förslår icke mycket, då även där föga står att få.

yxa, en kniv, ett par glasögon och ett slipstål, allt beräknat att givas en viss skurkaktig uttolkning i överensstämmelse med deras arga uppsåt.* Då fältöversten, som aldrig tappade modet och städse uppträdde med stor försiktighet och klokhets, så som förhållandena krävde, fick kännedom om detta ganska farliga och ryssarna välbehagliga tilltag, lät han genast taga två av de förnämsta anstiftarna vid halsen, vilka levat i den tron, att han icke skulle våga förgripa sig på dem av fruktan, att de alla skulle sammangadda sig mot honom och tillfoga honom något ont. Men då de sattes i häkte och sågo, att de gjort upp räkningen utan värden och att de nu måste göra upp den på nytt, och då man sade dem, att såväl de själva som de av deras medbrottslingar man finge tag i ofördröjligen skulle hängas upp på den där stören i porten i stället för de nämnda verktygen och att de skulle förbereda sig därtill, så föllo de till föga och blevo spåka som lamm och började bedja och tigga om nåd, sägande,

* De menade, att fältherrn, av vilken de ansågo sig illa behandlade, skulle skära halsen av dem med kniven, om denna icke vore skarp nog, skulle han bryna den på slipstålet, sågo han ej bra, skulle han sätta glasögonen på näsan, och var det icke nog med halsavskärningen, skulle han taga yxan och hugga huvudet av dem.

att ryssarna uppviglat dem med vackra löften. I dessa böner förenade sig även de nederländska sändebuden, varpå fältöversten, ehuru ogärna, benådade dem till livet. De kommo båda till vårt kvarter för att tacka herrarna, beklagade det skedda och lovade att för framtiden uppföra sig ärligt och duktigt och att taga sig till vara för dylika och andra upproriska tilltag.

Den 18 febr. åto herrar sändebuden hos ryssarna.* Denna dag avsändes Andries Jacobsz. van Wouw jämte en av engelske ambassadörens kavaljerer och var sin tjänare med brev till konungen av Sverige till Åbo i Finland, där Hans Maj:t en tid vistats.**

En soldat
blir hängd

Den 19 febr. fördes den på vägen till Diderina gripne överlöparen till det närmaste grannskapet av ifrågavarande ställe, drygt omkring två muskötskott från Diderina, för att upphängas i ett där befintligt stort träd. En ryss, som kom körande vägen fram med sin släde, uppfångades för att förrätta exekutionen. Då han såg, att han icke slapp undan, reste

* Undantagandes Herr Joachimi, som var opasslig.

** Så förmodade man. Då M. Andries van Wouw's resebeskrivning ställts till mitt förfogande, bifogar jag den här nedan, enär den synes mig märklig. (Se sid. 212.)

han släden bakfram mot trädet för att använda den som en stege, skar ett bastrep från densamma och fastgjorde det vid en gren, lämnande en ögla öppen, enligt hans förmenande lagom stor att träda huvudet igenom. Delinkventen, som vid sin ankomst fördes upp på släden, hade icke händerna bundna på ryggen, utan framför sig, så att han själv kunde hjälpa sig att träda huvudet genom slingan; denna hade dock gjorts något för trång. Härvid ropade han med hög röst: »O, skall jag så gruvligen dö vid detta rep, finns det ingen nåd och ingen som vill fälla förbön för mig?» Härpå svarade ryttmästar Wagner: »Finns där någon som vill fälla förbön för er, så skall ni släppas lös och fri» — varmed han menade, att den andre skulle hängas i hans ställe. Soldaterna, som väl kände honom, tego stilla och ville icke ge sig in i sådant trångmål, och sergeanten svarade å de andras vägnar: »Nej, vi lägga oss ej ut för en skälm.» Då frågade ryttmästaren med hög röst delinkventen, vad som förmått honom att löpa över, om han lidit brist på pengar, mat eller något annat, varpå denne svarade endast nej, men att det funnits även andra överlöpare och att han icke vore den första. Sedan han så urskuldat sig, bad han att få förrätta sin bön, vilket tillstaddes honom.

Men då ryssen, som icke förstått ett ord av hela samtalet och som såg, att endast delinkventen fortsatte att tala, förmenade, att han nu stått länge nog på slädpinnarna och hackat tänder i den bistra kölden, så knuffade han ned honom innan han ännu ens hunnit börja med sin andakt. Därpå klättrade han ned från släden och nedtog densamma, och då han själv var illa utrustad med kläder i kölden, klädde han genast av den hängde och påtog hans kläder medan de ännu voro varma. Dragande släden efter sig vid repet gick han så sina färde som om ingenting passerat och lät delinkventen hänga där och sprattla med benen. Men efter detta tordes han icke mer begiva sig till ryska kvarteret, då man där lovat, att han, om man finge tag i honom, skulle kastas på elden och uppbrännas. Storbritanniske ambassadören var mycket missnöjd med att man hängt den där karlen så nära hans kvarter och sände omedelbart bud till den svenske fältöversten med anmodan att låta taga bort honom. Fältöversten fann emellertid ingen anledning att efterkomma denna begäran, då avståndet syntes honom tillräckligt stort från Herr ambassadörens kvarter och åsyn, utan lät honom hänga kvar. Men påföljande natt skars han ned, som man trodde av ryssarna, varför

fältöversten ångrade, att han ej utsatt vakt för att förhindra detta; den hängde skulle nämligen ha tjänat till varnagel för de andra soldaterna, när de dagligen gingo där förbi till sin vaktjänstgöring.

Då det skulle bli för långt att dag för dag berätta allt som hände under vår vistelse i Glebova och hela gången av fredsunderhandlingarna, så förbigår jag detta och vill endast tillfoga något om den här rådande nöden och kölden. Dagligen dogo hästar av svält, såväl av våra egna och rytteriets som av dem som voro utanför kvarteret. De som stodo på stallen åto med respekt till sägandes upp sin egen träck och orenlighet, och därefter sina krubbor och grimmor och så mycket de kunde av sina slädar, korteligen allt de kunde komma över. Till sist sletto de manarna av halsen på varandra och åto upp dem, ja en häst bet t. o. m. av tröjknapparna på en av sviten för att därmed stilla sin rasande hunger. Hjälp stod ej att finna, då vi varken för pengar eller goda ord kunde erhålla något hö eller havre av ryssarna, under det att engelske ambassadören fick allt vad han behagade. Då nu till på köpet av de 300 ryssar, finnar och andra, vilka, som ovan nämnts, fått i uppdrag att proviantera oss, 220 aldrig kommo tillbaka, i det de omkommo av köld och veder-

Nöden i
Glebova

mödor eller föllo offer för de vilda djuren, så blev oss detta till slut så prövande, att vi önskade få draga våra färde igen. Därtill var dock ännu föga utsikt. Kölden var så fruktansvärd, att flera ryssar fingo sina fingrar bortfrusna; svarta som kol hängde och slängde de vid sina senor, och då vi räckte dem deras föda, måste de fasthålla den med handstumparna, en ömklig syn. Andra förfröso öron, näsa och fötter, Joris van Cats fick en frostfläck stor som en daler i ansiktet, Andries van Wouw förfrös ena örsnibben och penningmästaren en av sina fingrar. Om de gått in i värmen, så skulle dessa vitfrusna kroppsdelar ha svartnat och fallit bort, men genom att först länge gnida dem med snö, blevo de Gud ske lov räddade utan att deras ägare hade vidare men av det. Då kocken stod över elden för att laga maten, fröso vid flera tillfällen hans skägg och mustascher fast vid varandra och voro så fulla av istappar, att han knappast kunde tala. Försökte han taga bort de sistnämnda, rann stundom bloden. Detsamma hände upprepade gånger mig själv och Andries Jacobsz. van Wouw inne i vår stuga. Med herrar sändebudens tillstånd hade vi nämligen själva uppfört en dylik i vårt kvarter av virke, som vi hämtat från andra sidan en sjö. Innan den ännu hunnit

bli helt och hållet tätad mellan stockarna, funno vi vid uppvaknandet överlakanet till följd av ångan från andedräkten fastfruset vid skägg och mustascher och dessa så fulla av ispiggar, att vi hade god tid att tänka oss för vad vi ville säga, innan vi tinat upp dem. Detta avlopp vanligen icke utan blodflöde, och på samma sätt blödde läpparna, då vi drucko ur flaskor, remmare eller bägare, i det huden fastnade vid dem. Då jag satt och skrev vid elden med bläcket stående på en liten bräda över knäna, hände det, att det förra trots värmen tillfrös så starkt, att det var mig omöjligt att få en enda bokstav ur pennan på papperet, ja, det frös även i själva pennan. Dylikt passerade dock icke i de stugor, som voro försedda med ugnar och där man eldade. I vår stuga fanns ingen ugn, men för snygghetens skull hade vi förfärdigat en skorsten av en tunna utan botten, som placerades ovanpå taket; om aftonen, när en stor brasa brunnit ned, täckte vi tunnans upptill med ett härtill passande lock. På samma sätt gjorde herrar Bas och Joachimi, under det att Herr Van Veenhuysen behöll sin ugn, vilket var bättre för värmen, men mindre fördelaktigt för snyggheten. En gång hade kocken i omkring fem timmar kokat ett stycke nötkött på c:a 20 pund, men då han skar itu det för att lägga upp det

på ett par fat, var det ännu ej upptöat inuti. En annan gång serverades en lång och tjock gädda, som stekts på rost, av vilken vi kunde äta ytterbitarna, under det att den var frusen kring benet. Detta kan synas omöjligt, om man icke förstår orsaken. Som nämnt stod vårt kök under bar himmel och bestod av en med granris täckt inhägnad utan tak. Det kunde därför ej bli mycket varmt och tjänade huvudsakligen som tillflyktsort för kocken. Då nu gäddan sattes på elden, blev den visserligen kokt på undersidan, men förblev till följd av den fruktansvärda kölden i köket frusen ovanpå, varjämte eldsvärmen hade svårt att tränga in till benet på den tjocka fisken. På samma sätt var det med köttet, ty kittlarna voro vanligen så fulla, att de översta bitarna icke kommo under vattnet, varför de hindrades från att koka. Det liknade för resten mest en stenhård isklump, då det lades i grytan. Även gäddorna, somliga två till tre fot långa, voro hårda som stockar, då de kastades ned i köket, och hade då varit frusna i fjorton dar eller tre veckor. Äggen, som vi fingo i säckar, voro så hårdfrusna, att intet enda gick sönder, då säcken sattes ned från släden på köksgolvet. De voro ej heller alltid så färska som önskligt, men voro två eller tre skämnda i en omelett, så

var det icke så noga, man fick vara glad att få några alls. Då vi som sagt icke fingo någon tillförsel, började på sistone allting att tryta, och värre blev det dag för dag. Vi hade därför redan omkring fyra veckor tillbaka beslutat att draga oss från förhandlingarna, så mycket mer som vi sågo, att vi icke kommo någon vart med ryssarna och att dessa kunde låta oss ligga där ett år, obekymrade om vi omkommo av hunger och umbäranden. På herrar sändebudens befallning hade vi därför sänt en del av tjänarna med vårt bagage i förväg till Novgorod i den fasta övertygelsen att vi själva en dag senare skulle följa efter, och för att så litet som möjligt betunga oss med resgods på vägen, behöllo vi icke ens ombyte av linne och kläder. Då ryssarna märkte detta, hade de samma natt sänt ett bud till herrar sändebuden och fältöversten med underrättelse, att brev ankommit från storfursten och med begäran, att herrarna samtligen ville begiva sig till engelske ambassadören i Diderina för att rådpläga i anledning därav. Det sades, att ryssarna satt ihop detta brev för att kvarhålla herrarna ännu längre på platsen.¹ De stannade också i ytterligare fjorton dagar. Vi hade nu omkring sex veckors tid varit utan ombyte av linne och kläder, och några av sällskapet hade fått

sina skjortor så nötta av byxlinningen och ärmarna upptill så slitna av armrörelserna, att plagget föll i stycken och endast en kort, ärmlös tröja blev kvar. På samma sätt var det beställt med övriga klädespersedlar. Allt måste inom kort ha fördärvats av smuts, och rent linne fanns ej att få för pengar. Dessutom hade vi lätteligen kunnat råka ut för ett plötsligt inträdande töväder, något som vid denna årstid icke är ovanligt här i landet. Genom de väldiga snömassornas smältning skulle alla dalar ha förvandlats till strida älvar, och sålunda överrumplade hade vi icke kunnat komma någon vart, utan varit hänvisade till ryssarnas nåd eller måst dö av hunger. Herr fältöversten, som väl kände till landets beskaffenhet, under det att herrar sändebuden voro i okunnighet därom, hade upprepade gånger framhållit detta för dem. Då de nu insågo, att man icke kunde komma längre med ryssarna, som endast sökte kvarhålla oss efter eget behag, beslöto de åter att avresa. För att förmå dem att stanna lovade oss nu ryssarna att förse oss med proviant och vad vi eljest hade av nöden och gjorde det även under fjorton dagars tid, ehuru det var magert nog. Dock fingo vi även något av fältöversten, som städse var full av omsorger för oss och dag och natt tänkte på,

hur han skulle kunna skaffa oss det nödvändigaste. Eljest hade vi haft det nog så illa ställt och måst omkomma av hunger.

Den 1 mars talade man åter om att avresa och började göra en del förberedelser. — Den 4 vid dagbräckningen väntade herrarna kallelse från engelske ambassadören, men då en sådan icke inträffade, foro de själva och fältöversten jämte några av deras respektive sviter i sina slädar till Diderina, dit även de ryska kommissarierna infunnit sig. Samma dag slöts ett stillestånd på tre månader i avvaktan på storfurstens och Hans Maj:ts av Sverige närmare instruktioner angående trenne föreslagna punkter; under tiden skulle inga fientligheter få äga rum å ömse sidor.¹ Traktaten undertecknades och beseglades av båda parterna och av herrar fredsmäklarna samt överlämnades i engelske ambassadörens förvar. — Vid middagstiden avreste herrar sändebuden och de svenska kommissarierna jämte sviterna och återstoden av rytteriet och soldaterna från Glebova² och ankommo om aftonen till Romanov omkring 8 mil därfån. Några av de medföljande soldaterna voro utrustade med träskridskor, fem till sju fot långa eller ännu längre och omkring handsbreda, på vilka de kunde löpa över snön i skogarna, där människor och hästar

Avresa från
Glebova

Romanov

Ivasko
Sytna

sjönko flera fot djupt ned i snön. Bönderna här i landet begagna sig denna årstid med fördel av dylika. I Romanov övernattade vi och begåvo oss den 6 mars tidigt i väg. Nästa natt tillbringade vi i en by vid namn Ivasko åtta mil därifrån och kommo den 7 vid middagstiden till byn Sytna fyra mil längre fram. I en där befintlig kyrka, invändigt helt och hållet ramponerad, sågo vi liken av flera människor, som dött av hunger och köld. Under golvplankorna i ingångsporten lågo en kvinna och två små barn tätt hopkrupna, alla nästan nakna, endast kvinnan med ett trasigt linnelivstycke på sig. Inne på kyrkgolvet låg en annan kvinna med hemskt förvridna anletsdrag, varav man kunde sluta, att hon dött i stort elände och under svåra plågor. Hon var alldeles svart av hunger och styv som ett bräde av köld med naglarna gula som guldslogarhinna. I koret vid ett altare låg ännu en rysk kvinna utsträckt på en lång bräda. Hon hade vackra anletsdrag, var iklädd en linnerock och syntes icke länge ha varit död. Man sade, att hon var av förnäm börd, eftersom hon lagts uppe i koret. Det hela erbjöd en sorglig och ynkelig anblick. I kyrkan funnos en mängd små tavlor, av vilka åtskilliga fallit ned och gått i stycken, samt ett stort antal s. k.

passersedlar eller vägabrev,¹ hela som söndriga, sådana ryssarna, efter vad man berättade oss, lägga hos den döda kroppen vid begravningen. Dessa vägabrev bestå av omkring handsbreda och ända till två spann långa pergamentremsor, skrivna på ryskt maner och med rött och svart bläck samt upprullade på ihåliga rullar. — Sytna, där vi övernattade, var helt och hållet förstört av kriget, och då de där befintliga rökstugorna erbjödo mycket dåliga bekvämligheter, stannade större delen av sviten kvar i sina slädar. Som kölden var skarp, hade vi den natten litet svårt att komma i svettning.

Den 8 mars på morgonen avreste herrar sändebuden jämte de svenska kommissarierna från Sytna och ankommo på e. m. till Novgorod, beläget sju mil därifrån. Här bereddes herrarna ett mycket ståtligt mottagande av Herr guvernören och den ryske ståthållaren Knäs Ivan Odoevskij, den sistnämnde illa sjuk. Soldaterna stodo under vapen, och borgerskapet överräckte bröd, vilket är en hedersbevisning. Vi voro mycket glada att åter råka människor, med vilka vi kunde samspråka, ty på vägen hade vi varken i byarna eller på godsens sett något folk. Överallt hade vi funnit nedbrända hus och ihjälslagna eller av köld och hunger

omkomna människor. Flerstädes på vägen mellan Glebova och Novgorod hade vi sett lik, uppättna intill benen av vilda björnar och vargar, somliga till hälften, andra helt sönderslitna. Även talrika hästar hade rönt samma öde, däribland många av våra egna provianthästar, allt högst jämmerligt och sorgligt att åse.

Den 10 mars besökte herrarna åter den andlige metropoliten och relaterade för honom i korthet vad som tilldragit sig vid fredsförhandlingarna och på vilka konditioner de avrest. — Den 13 på morgonen återkom kapten Brederode från Moskva, medförande brev från storfursten till herrar sändebuden.¹ Han berättade, hurusom det vid hans ankomst till staden mycket noga vakats över, att han och hans tjänare gingo raka vägen till sitt logi eller rum, där de måst stanna under hela tiden för sin vistelse därstädes eller omkring tolv dagar. Han fick icke sätta sin fot på gatan utom en enda gång, då han fördes till storfursten för att avlägga vederbörlig artighetsvisit.² Denna förlöpte utan att han fått säga ett enda ord och utan att han själv tilltalats av storfursten, men dennes folk sade honom, att han kunde skatta sig lycklig att ha fått komma under storfurstens klara ansikte. Då han fått sitt besked och sina brev,

fördes han tillbaka på samma sätt som han kommit, raka vägen ut genom stadsporten, och kunde ingenting se av staden och dess belägenhet, varför han ej heller närmare kunde yttra sig därom. Den engelske adelsmannen däremot och hans tjänare hade tillstånd att gå vart de behagade. Den skänk han erhöll var också mycket obetydlig.¹ — Under den tid vi lågo på slottet i Novgorod gingo vi nästan dagligen ut i staden, dels för att promenera, dels för att göra nödiga uppköp, och blevo därvid vittne till den stora nöd och det elände, som där rådde. Här och där på gatorna sågo vi de stackars människorna ligga ihjälhungrade eller ihjälfrusna, av ryssarna föga bättre aktade än hundar. Om morgnarna lastades de av ett par karlar på slädar och bortforslades utan alla ceremonier till en för ändamålet avsedd byggnad, där de styva liken, somliga dubbelböjda och alla nästan nakna, uppstaplades på varandra som tunnor. En eller stundom två gånger i veckan fördes liken omkring en mil utanför staden, där man grävt trenne stora och djupa gropar. I de två största av dessa hade man denna vinter på varandra nedkastat över 18,000 människor, som alla fallit offer för den olidliga kölden, den rasande hungern och andra vedermödor. Den ryska befolkningen bekymrade

Den förfärliga nöden i Novgorod

sig föga därom och gjorde sig ringa möda att bringa hjälp i nöden. De arma stackare, som ännu voro vid liv, släpade sig omkring på gatorna, så länge benen buro dem, och vi kunde se man, hustru och barn hålla varandra under armarna för att stödja varandra. Alla voro nästan utan kläder, svarta av hunger och knappast annat än skinn och ben. De klagade och hylade så ynkeligen på gatorna av hunger och köld, att ett hjärta av sten hade måst bevekas att giva dem en allmosa. Detta händer dock sällan, och giver man något, är det icke mer än ett stycke bröd av en valnöts storlek, vilket förslår ungefär lika mycket som en böna i en bryggkittel. Då de till sist falla omkull av matthet, krypa de omkring så långt de kunna i smutsen kring husen, tills de förbli liggande för att dö i elände utan vare sig hjälp eller tröst.

En ung ryss
uppbränd
på elden

Den 14 mars sågo vi en ung ryss, som kocken på morgonen funnit liggande på elden i köket. Den förstnämnde, som var sjuklig och därför icke kunnat sätta sig till motvärn, hade av några andra unga män kastats på elden och bränts till döds. Liket var alldeles hopskrumpet. Detta hade de gjort av missunnsamhet, ty förövarna av dådet, som voro alldeles nakna och svarta som morer av hunger, umbäranden och smuts,

hade resonerat som så, ju flera grisar, desto tunnare drank. De hade gett sig in i köket från gatan för att då och då vrida på spettet, och kröpo sedan ovanpå varandra in i en där befintlig ugn. Grymma, hårda och obarmhjärtiga som de voro, kastade de den ihjälbrände utan vidare åt sidan och läto honom ligga i smutsen som en hund. Vi hörde där även berättas, huru tyrannen Ivan Vasiljevič, storfurste till Moskva, en gång tagit hustrun från sin sekreterare och våldfört sig på henne; då nu sekreteraren i sin ovilja över den honom tillfogade skymfen visade ett icke alltför blott ansikte och storfursten märkte detta, så beslöt han att hämnas och befallde, att kvinnan skulle upphängas i benen över hennes mans bord; där fick hon hänga hela åtta dagar, under det hennes man dagligen måste intaga sina måltider vid bordet. En mycket åldrig moskovit, som för oss bekräftade sanningsenligheten av ovanstående, omtalade även såsom något verkligen passerat, att Vasiljevič, då han år 1569 var i Novgorod, från bron över floden Volchov låtit nedkasta 1,700 av de förnämsta borgarna och dessutom en hel del munkar och fattigt folk, vilka man, för att bereda honom ett nöje, alla låtit ömkligen omkomma genom drunkning. En hederlig köpman, som han ävenledes

Ivan Vasil-
jevič'
grymhet

låt it kasta i floden från bron, och som, bunden som han var, varit nära att drunkna, hade han åter låtit draga upp ur vattnet, och då han kommit till sans igen, tillsport honom, vad han sett för märkvärdiga ting därnere. Köpmannen svarade, att han varit i helvetet och där sett den plats och den stol, som stodo redo för honom, Vasiljevič, då han en gång skulle dö. Detta uppretade så storfursten, att han lät placera köpmannen i en kittel fylld med olja och så småningom uppvärma den, tills den blev sjudhet och köpmannen koktes till döds. En annan gång lät storfursten sätta den dåvarande metropoliten i Novgorod bakfram på en häst, gav honom en säckpipa i handen, på vilken han måste blåsa som en spelman, och skickade honom sålunda under stor smälek i väg till Moskva. Denne tyrann fattade även en gång hat till sin kansler, vartill behövdes endast ringa anledning. Han befallde därför, att han jämte de flesta av hans vänner skulle föras in i ett rum, varpå de senare måste skära ut ett duktigt stycke kött på honom, på det han sålunda skulle dö som en martyr. Vasiljevič' sekreterare, som hörde till kanslerns bästa vänner, berövade honom då, för att göra pinan kort, hans manslem, varefter han också inom kort avled. Då tyrannen märkte, att en alltför

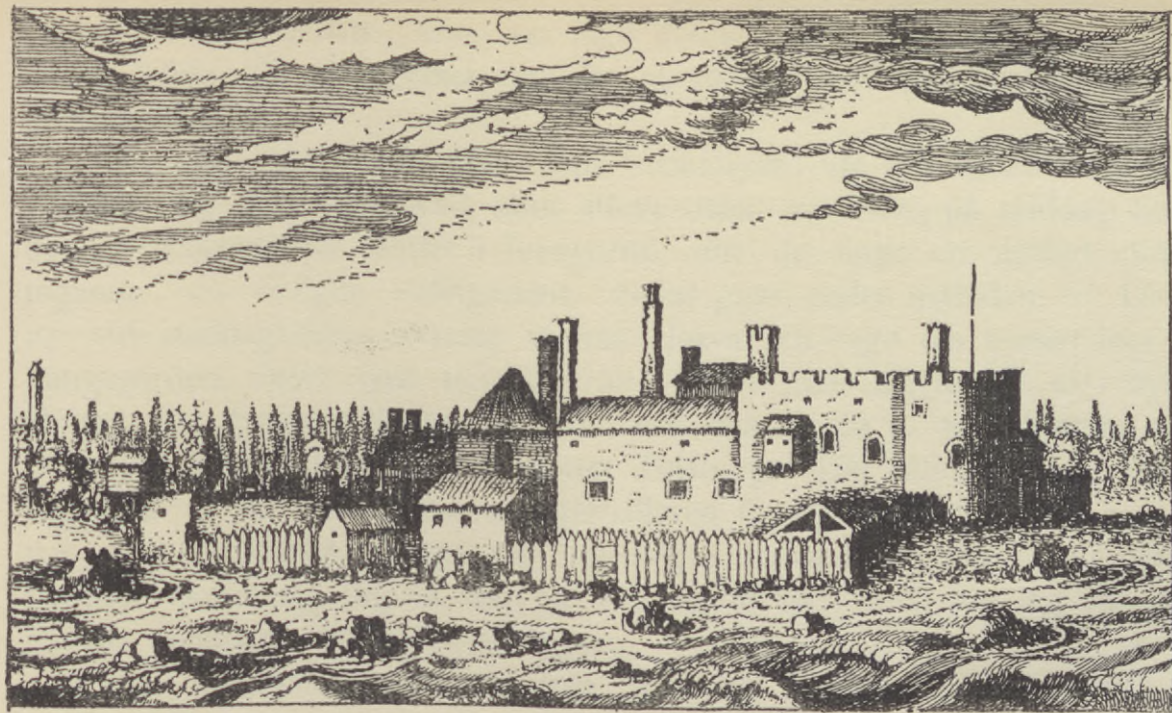
stor nåd kommit honom till del och denna snabba död tycktes honom alltför lätt, lät han genast gripa sekreteraren, sägande, att då han, efter vad han förstod, vore orsaken till det hastiga förloppet, han nu finge välja mellan tvenne straffdomar: att antingen i rått tillstånd oförtövat uppäta det han skurit av kanslern eller bereda sig på att själv på samma sätt bli skuren i stycken. Nödd och tvungen måste han då i storfurstens närvaro uppäta det avskurna. Ibland, när lusten föll på Ivan, lät han stänga in några arga björnar i en inhägnad, skära klorna av dem och knipa av deras tänder, varpå han lät föra dit några personer, allt som det föll honom in, vilka björnarna slog till döds med sina ramar.¹ Vi hade funnit ett porträtt av denne tyrann i Herr Bas' logi på slottet i Novgorod, och av denna anledning kommo vi att tala om honom; dock lämpade sig bilden icke att avteckna. Av en sådan grymhet kan man lätteligen förstå, huru mycket barmhärtighet kan påträffas hos folket.

Den 17 mars på morgonen togo de tre herrar sändebuden avsked av fältöversten Herr Jacob De la Gardie och avreste jämte sviten från Novgorod. Som betäckning för slädarna medföljde 60 ryttare och som

Avresa från
Novgorod

prestav och skaffare ståthållaren Claës Claësson Uggla. Vi intogo vår
Tessau middag i skogen och ankommo på aftonen till skansen Tessau, sedan
vi denna dag tillryggalagt tio tyska mil. Den 18 reste vi vidare, sovo
om natten i en skog i våra slädar och ankommo den 19 på f. m. till
Starits skansen Starits, 14 mil från Tessau. Här vände rytteriet om. Samtidigt
anlände hit Lambert Massa, som vi mött på vägen och som till herrar
sändebuden överlämnade brev från Holland. Dessa, av olika datum och
sedan hopsamlade, mottogos och lästes med stor glädje. Samma dag
avreste Massa till Moskva.

Den 20 mars på morgonen lämnade vi Starits med tio franska ryttare
från skansen som betäckning och intogo vår middag i en by vid namn
Vestlale. Natten tillbringade vi i byn Schledevits, åtta mil från Starits.
Båda byarna voro mycket förstörda. Vid middagstiden påföljande dag
Jama ankommo vi till staden Jama, där vi fingo ett mycket hedersamt och
vänligt mottagande av ståthållaren junker Claës Galle med familj. De
tio franska ryttarna vände här tillbaka. Den 22 på morgonen lämnade
Narva vi Jama och framkommo vid middagstiden till Narva. Även här rönte
vi ett hedersamt mottagande av därvarande ståthållaren junker Nils

SLOTTET TOLSBURG.

Jansson samt hela garnisonen. Vår väg hade åter gått över de ovan omtalade kavelbroarna, som nu lågo dolda under hårdfrusen snö. Då denna fyllde alla gropigheter, var det nu förenat med mindre besvär att komma över.

Den 24 mars voro Herr Van Veenhuysen (de två andra herrarna befunno sig icke rätt väl) samt större delen av sviten på middag hos överste Cobron på slottet i Ivangorod, där de fingo ett ståtligt mottagande och rikligen välfägnades. Salut gavs under måltiden. — Den 27 vid middagstiden avreste vi från Narva och togo om natten logi i kungsgården Peets fyra mil därifrån. Nästa natt tillbringade vi i byn Warry sex tyska mil längre fram, och den 29 på e. m. ankommo vi efter ytterligare fem mil till slottet Tolsburg. Här mottogos och välfägnades vi på det bästa av ståthållaren Georg Gersdorff. Då havet var starkt tillfruset, gingo jag och några andra ut ett stycke på isen, varifrån slottet tog sig ut som på vidstående bild; dock har jag för att förhöja anblicken låtit sjön gå öppen.

Den 31 mars avreste vi från Tolsburg, furagerade efter tre mil i en by vid namn Auts och ankommo på aftonen till fältöverstens gård

Kolk Kolk fem mil därifrån. Den 2 april bröto vi åter upp, furagerade efter fyra
Reval mil i byn Jilleth (Jeglecht?) och ankommo på e. m. till Reval. Endast med
knapp nöd hade vi fått fram några av våra hästar ända dit, de övriga voro
så utmattade av hunger och vedermödor, att de icke förmådde draga slä-
darna längre och måste lämnas kvar på vägen. Då vi närmade oss
staden, gick det lättare. Vi mottogos ståtligt av guvernören Herr Gabriel
Oxenstierna, friherre till Mörby, och friherre Nils Bielke i spetsen för
några ryttare samt av stadens magistrat. De tre herrarna samt några
av sviten togo logi hos köpmannen Seigneur Herman Wustman, åter-
stoden av sviten i andra borgarhus. Alla rönste vi ett mycket vänligt
bemötande, så att vi i jämförelse med vår föregående belägenhet nu
tyckte oss ha kommit till det förlovade landet. Samma dag mottogo
herrarna brev från marskalk Henrik Horn, vilka besvarades.

Den 5 april på e. m. avlade guvernören och andra officerare besök
hos herrar sändebuden, och den 6 på e. m. mottogo de besök av mar-
skalk Henrik Horn, som på morgonen anlant till Reval.

Den 7 april på morgonen återkom Seigneur Andries Jacobsz. van
Wouw till Reval från sin resa till Åbo, medförande svar från Hans Maj:t

av Sverige¹ samt brev från Höga Generalstaterna. Han hade även i Åbo inhändigat privata brev från Holland, vilka mottogos med stor glädje. Då han haft en mödosam resa, hade Hans Maj:t av Sverige förärat honom en vacker guldkedja med vidhängande medaljong.* Samma dag avlade herrar sändebuden kontravisit hos Herr marskalken Horn, vilken omedelbart därefter lämnade Reval.

Den 8 april på f. m. avlade rådsherrarna i Reval besök hos herrar sändebuden och trakterades med rhenskt vin. Den 12 voro herrarna och hela sviten av guvernören Oxenstierna inbjudna till middag på slottet. Välfägnaden var utomordentligt riklig och ståtlig. I dryckesväg fanns där utom lybskt och rostockskt öl endast hypokras, tillsatt med kardedmumma,² och av allt dracks det redeligen. Då vi medhunnit ungefär halva antalet rätter, ljödo trumpetstötar, vilka vi trodde förebåda en ny rätt, men i stället inträdde efter trumpetarna prestaven Claës Claësson Ugglä

* Han tog åter logi tillsammans med mig hos Anna Bous på Munkgatan. Hennes svärmor, som hon hade boende hos sig, blir nästkommande juni 99 år gammal. Hon går ännu stundom ut, har god syn och hörsel, och det är icke mer än fyra år sedan hon dansade en *gaillard*³ för sin dotterdotter och slog ihop händer och fötter. I 51 år har hon varit änka, 20 år hade hon sin man sängliggande sjuk och i 83 år har hon bott i detta hus. Medan vi ännu voro här, fick hon brev från Danzig, att hennes son dött som ungarl vid 82 års ålder. Det synes mig i sanning underbart.

med en hovmästarstav i handen, med vilken han saluterade. Han åtföljdes av ett antal personer, lika många som bordsgästerna, vilka i händerna buro stora gyllene eller förgyllda bägare för herrarna och vida, höga glas för sviten, somliga rymmande mer, andra mindre än ett stop och alla fyllda med hypokras. Alla dryckeskärnen sattes samtidigt ned på bordet, ett framför varje bordsgäst, så att vi förvånades över att på en gång se en så stor mängd vin. Än mer förundrade blevo vi, då guvernören lät tillsäga oss, att den som sist hade druckit i botten, skulle få sitt glas fyllt på nytt för att utan pardon åter tömma detsamma. För att slippa undan med ett gjorde sig nu några så bråttom, att de fingo nog av dryckjom ända till påföljande dag och måste taga den kortaste vägen till sina respektive login.*

* Om också herrarna förträffligen välfägnas på måltider och banketter, så bidrager denna stora hovhållning i sin tur till alltings fördyrande. Så t. ex. kostade före vår hitkomst ett får $\frac{1}{2}$ och en ox 12 daler, under det att man nu får ge drygt en, resp. 25 daler, och så är det med allting. Om vi stanna här länge, komma vi att förorsaka svår dyrtid och skaffa oss mångas förbannelse på halsen. — Ännu den 15 april kom folk resande över isen från Helsingfors i Finland. Havet är här 15 mil brett. De sade oss, att isen ännu var tjockare än en halv manslängd, men då det töade starkt och isen blev lös, åkte många ned sig med sina hästar. Luften börjar nu att klarna över bergstopparna, varför vi hoppas på öppet vatten inom fjorton dagar. Herrarna gå dagligen på gästabud eller ha själva gäster, varvid det ofta drickes tappert.

Den 17 april på e. m. mottogo herrarna besök av guvernören och av friherre Bielke, vilka stannade till kvällen som deras gäster.* Den 20 låg havet ännu alldeles tillfruset och stängt, så att man kunde köra med häst och släde på isen, men kort tid därefter började denna gå upp och öppet vatten att inträda. Den 21 kommo herrar borgmästarna samt syndikus Derentals på besök. Den 23 skrevo herrarna till Höga Generalstaterna i Förenade Nederländerna.¹

Söndagen den 24 april på morgonen avled Johan Exalto, tillhörande Herr presidenten Veenhuysens svit, efter åtta till nio dagars sjukdom.**

Den 25 april foro herrar sändebuden jämte hela sviten i vagnar och till häst till guvernören Oxenstiernas gård omkring två timmars körväg utanför Reval. Här roade man sig först med fiske och infångade över 200 abborrar och gäddor, varefter vi på e. m. hederligen och

* Den 19 blev en bondpojke, som bragt sin husbonde om livet, halshuggen.

** Hans kusin Jacques Exalto försäkrade, att han, då han vakade vid den sjukes bädd, sett en vacker och rikt smyckad ungmö stående framför densamma. — Då man skulle bära liket utför traporna, bad husfolket, att man för all del icke skulle stöta emot väggarna, ty gjorde man det, komme det hädanefter att spöka i huset. I sanning en alltför stor vantro hos luteraner!

hjärtligen välfägnades av Herr guvernören och hans husfru Anna Bande(?)¹ samt friherre Nils Bielke.

Den 26 april på morgonen begrovs Johan Exalto i storkyrkan i Reval, kallad St. Niklas' kyrka.² I begravningståget deltog utom herrar sändebuden även magistraten i Reval och därvarande andliga samt ett stort antal borgare, män, kvinnor och barn.* Enligt bruket därstädes bars framför de andliga av en man med en lång duk kring halsen ett ljus, vägande, efter vad man sade oss, över 60 pund.³ Liket, som föregående afton förts till herrar sändebudens logi, bars därifrån av dessas tjänare. Det var en mycket ståtlig och hederlig begravning.**

Den 28 april kom ett bud från Tolsburg över isen med brev till Burmania † herrar sändebuden. — Den 29 avled Thomas Burmania efter åtta dagars sjukdom, även han tillhörande Herr presidenten Veenhuysens svit.*** Detta gjorde oss så mycket mera nedslagna, som även herrarnas hovmästare

* Framför de andliga kom skolmästaren med sina skolbarn, vilka sjöngo.

** Alla som följde liket till kyrkan fingo något till bästa, männen bröd, doppat i vin, vin och *kandeel*,⁴ kvinnorna och flickorna allehanda läckra konfityrer. I kyrkan hölls en likpredikan, varefter man skildes åt. Guvernören och friherre Bielke stannade som herrarnas gäster.

*** Han dog av strypsjuka, en elak sjukdom.

Michiel de Mist, vilken bodde i samma hus som Burmania, varit sjuk allt ifrån första dagen av vår vistelse i Reval. Dessutom låg en av Herr Joachimis tjänare i häftig feber, och en av Herr Bas' svit var insjuknad. Då herrar sändebuden själva i tur och ordning voro mindre väl till pass, så började vi frukta, att vi nu, då vi kommit i lugn och ro, skulle förlora för oss ännu oersättligare personer. Men Gud lät det i sin nåd bliva vid de förluster vi redan haft.

Efter majpredikan på f. m. den 1 maj begrovs Burmania i St. Niklas' kyrka bredvid den ovannämnde Exalto.* Begravningen bivistades, utom av herrar sändebuden, magistraten och prästerskapet, av guvernören Oxenstierna, friherre Bielke och några andra officerare. Dessa stannade därefter till middagen hos herrarna.**

* Svartrockarnas girighet och Guds rättfärdighet vara evinnerligen: naturligtvis måste återigen ett 60 punds vaxljus bäras framför liket! Emellertid blåste det ut under vägen. Huruvida den avlidne vid sådant förhållande for raka vägen till himmelrik, vet jag inte.

** Då herrarna fått underrättelse om, att de finska skären voro öppna, men att de två örlogsskepp, som av Hans Maj:t beordrats att hämta dem över, till följd av motvind icke kunde komma in till Reval, förhyrde de ett där liggande holländskt fartyg. — Den 8 maj kunde vi ännu löpa över isen. Tvenne fartyg ankommo, det ena från Spanien, det andra från Zeeland, lastade med salt, vin och andra varor, varför glädjen var stor i staden. De hade icke påträffat mycket is på vägen utom vid Dagerort, där den ännu var över tre famnar tjock. Här är ännu ibland stark frost om nätterna.

Den 4 maj på e. m. avlade herrar sändebuden besök hos Herr guvernören på slottet. Samma dag mottogo de brev från marskalk Horn, vilka omedelbart besvarades.

Den 7 maj på e. m. företogo herrarna samtligen en promenad utanför Reval till ett ställe, där man hugger lasursten ur klipporna och jorden. Vid hemkomsten på aftonen mottogo de brev från Hans Kungl. Maj:t av Sverige, vilka de påföljande dag besvarade.¹

Den 12 maj voro Herr presidenten och Herr Joachimi ute och promenerade. Den 14 var Herr guvernören på besök och talade om en viss fånge, som dömts till döden. På e. m. spatserade herrarna utanför staden. Den 15 hade herrar sändebuden middagsbjudning för Herr guvernören, magistraten i Reval samt de husvärdar, hos vilka de logerat, då vi först ankommo till staden. Den 16 kom Herr marskalk Horn på besök och den 17 på morgonen två av Revals borgmästare för att göra några meddelanden. — Några dagar förut, då jag själv och Andries Jacobsz. van Wouw befunno oss på en promenad utanför staden, sågo vi rytt-

Skepparen från Zeeland berättade, att kapten Roobol på hemvägen till Holland förlorat sitt fartyg på ett rev, men att hela besättningen räddats.

mästar Lorenz Wagner ute på en ridtur i sällskap med en junker N. N. Delwich, förlovad med hans syster och av honom mycket avhållen, båda glada och väl till mods.* Då nu ryttmästaren på lek avlossade sin pistol, råkade han oförvarandes skjuta sin blivande svåger en kula** genom kroppen, så att han störtade död från hästen eller i varje fall avled strax därpå. Ryttmästaren, som nästan blev från sina sinnen av sorg, sände i största hast en av ridknektarna till Reval för att hämta en kirurg i den tron, att den skjutne ännu stode att rädda. Men det var för sent. Till följd härav blev ryttmästaren så förtvivlad av sorg, att han föresatte sig att icke mer intaga någon föda, då han icke längre ville leva. Ständigt ropade han på sin älskade Delwich. Nästan varje natt vakade någon av sviten hos honom och försökte intala honom att äta litet. Endast så småningom kunde han förmås därtill, ty var gång han erinrade sig det skedda, ville hjärtat brista i bröstet på honom.***

Den 18 maj gästade herrarna jämte sviten Herr kommissarien Adam Schraffer, som bodde omkring en mil utanför Reval. Där voro även

* Och beskänkta.

** Två.

*** Ack, vilket elände medför ej dryckenskapen!

Herr marskalken Horn och guvernören Oxenstierna samt några andra officerare, och alla välfägnades vi på det förträffligaste.*

Avresa från
Reval

Sedan vi nu länge och väl väntat på öppet vatten (ett par dagar förut hade man från ett under land liggande fartyg mätt ända till tolv fots uppstaplad is), beslöts äntligen att göra allt redo till avfärd, och påföljande dag, den 19 maj, lämnade vi vid middagstiden Reval för att resa till Åbo i Finland. Vi beledsagades av marskalk Horn, guvernör Oxenstierna och andra officerare samt av magistraten i Reval till yttersta ändan av hamnpiren, där vi inskeppade oss på ett fartyg vid namn Såningsmannen av omkring 60 lästers dräktighet. Kapten var Jacob Mantgens van Abbekerck.** Vi satte kurs*** rakt på de finska skären och Åbo, beläget 36 mil från Reval.

* Då en ordväxling uppstått mellan M. Jan Messy och några av marskalk Horns svit, kom marskalken oförväntat tillstädes, berövade utan att spörja om orsaken till tvisten Messy hans vapen, bröt det i stycken och kastade det på marken. Därpå gick han åter sin väg. Saken fick inga följder och herrarna låtsade icke om någonting.

** Vid avfärden sparades icke på varma tårar från deras sida, som alltför lättroget givit våra gossar sin tro och tillbragt mången kärleksnatt med dem. Få se, om där icke med tiden kommer en skeppslast små holländare till oss!

*** N.N. till W. på ön Narrien (Nargö) vid O.N.O. vind, och därefter . . . Nargö, som är ganska vacker, passerade vi inemot aftonen.⁷ Om natten drejade vi bi, då vi icke tordes närma oss skären.

Tidigt på morgonen den 20 maj ankommo vi till de finska skären, vilka bestå av i havet kringströdda, tätt invid varandra liggande stenklippor. Vi befunno oss nu 12 mil från Reval, men då vi vid middags-tiden kommit ett par mil in bland skären, måste vi till följd av motvind kasta ankar.* På e. m. ankom i en roddbåt** Hans Vevyer, en skotte, kapten på Hans Maj:ts av Sverige örlogsfartyg »Merkurius».¹ Han meddelade oss, att hans fartyg låg ungefär en halv mil längre bort, och att han hade befallning av Hans Maj:t att hämta herrarna ombord och föra dem

* Vi företogo spatserturer på de kringliggande holmarna och klipporna. De stora öarna äro bebodda av bönder. Det är förenat med stor fara att segla i dessa farvatten, särskilt vid dåligt väder, ty där vimlar av stenar och blindskär. De sistnämnda ligga jäms med vattenytan eller en till tolv fot under densamma. På en del klippor stå små stenrosen som sjömärken, utmärkande god ankarbotten. Varannan eller var tredje mil måste man ha ny lots. Klipporna vimla av fåglar och öarna av harar, mårdar och annat småvilt. Vi sågo här myrstackar sex fot i omkrets och fyra fot höga; myrorna voro drygt tre gånger så stora som hemma i Holland. Bönderna kommo till oss i sina båtar med färsk fisk, ägg och fågel. Vår prestav Claës Claësson Ugglå begav sig på middagen till Åbo för att underätta Hans Maj:t om herrarnas ankomst. Efter omkring en halv mil påträffade han de kungliga fartygen liggande bland klipporna. Till följd av det slingrande farvattnet kunde varken de se oss eller vi dem. Så snart man erfor herrarnas därvaro, avlossades en mängd kanonskott, varigenom vi förstodo, att de icke voro långt borta. Dock kunde vi icke komma till dem, utan måste förbliva liggande där vi voro.

** Med åtta rödklädda roddare.

Barösund till Åbo.* Han vände därpå tillbaka och sände oss inemot aftonen fyra båtar, vilka togo oss på släp till Barasund (Barösund),** där han låg med sina fartyg.*** Vid vår ankomst gavs salut från dem samtliga. Natten tillbringades ombord.†

Jungfrusund Den 21 på morgonen fingo vi god vind och fortsatte tolv mil till Jungfrusund.†† Här kom Tomas Tomasson, enspännare¹ hos Hans Maj:t av Sverige, ombord, vilken meddelade oss, att några adelsmän på Hans Maj:ts order skulle komma oss till mötes en mil från Åbo.††† Han begav sig därefter landvägen i förväg för att underrätta Hans Maj:t om herrar sändebudens ankomst. Mot aftonen passerade vi genom Terwesund (Tervösund), men då vinden blivit motig, måste vi åter kasta ankar, då vi kommo till Pargasport Paris Port (Pargasport). Det var en god och trygg hamn, på alla sidor omgiven av höga holmar och öar. Där fanns ett trefaldigt,

* Där Hans Maj:t inväntade dem.

** Då det var stillt väder och vinden rätt emot.

*** Sju till antalet.

† Av bönderna erhöles vi förträfflig fisk, bl. a. en fot långa abborrar samt gäddor, vägende 10 till 14 pund.

†† Färden gick mellan tätt invid varandra liggande, mycket skrovliga klippor.

††† Han medhade fågel och ägg för vår räkning.

vackert eko, som förträffligt återgav trumpetstötar och hela meningar.*

Den 22 maj på morgonen foro vi med god vind tre mil vidare. Vid 9-tiden på f. m. kom junker Robert von Rosen, en livländsk adelsman och Hans Maj:ts hovjunkare, ombord, medförande en del livsförnödenheter.** Han sade sig vara utsänd av Hans Maj:t för att anmoda herrarna att icke komma till Åbo, såsom först var sagt, utan fortsätta sin resa till Stockholm, då Hans Maj:t med det snaraste skulle följa efter. Han hade befallning att stanna hos oss och sörja för den nödiga provianteringen under resan. Under sådana förhållanden kastade vi ankar i Labbedasund (Lapilansalmi?) omkring två mil från Åbo, huvudstaden i Finland. Från ett högt berg i närheten kunde man tydligt se den med dess torn och slott.*** Medan vi lågo och väntade på god vind, gingo vi ofta i land och sågo inåt landet många vackra platser med bergshöjder, beprydda

* Vi åtföljdes av tre av konungens fartyg, vilka stannade i Jungfrusund. De övriga fyra gingo till Livland.

** Såsom två levande oxar, som väl gått en tio år för plogen, 25 harar, en mängd fågel och ägg, även sill, öl, bröd och vin.

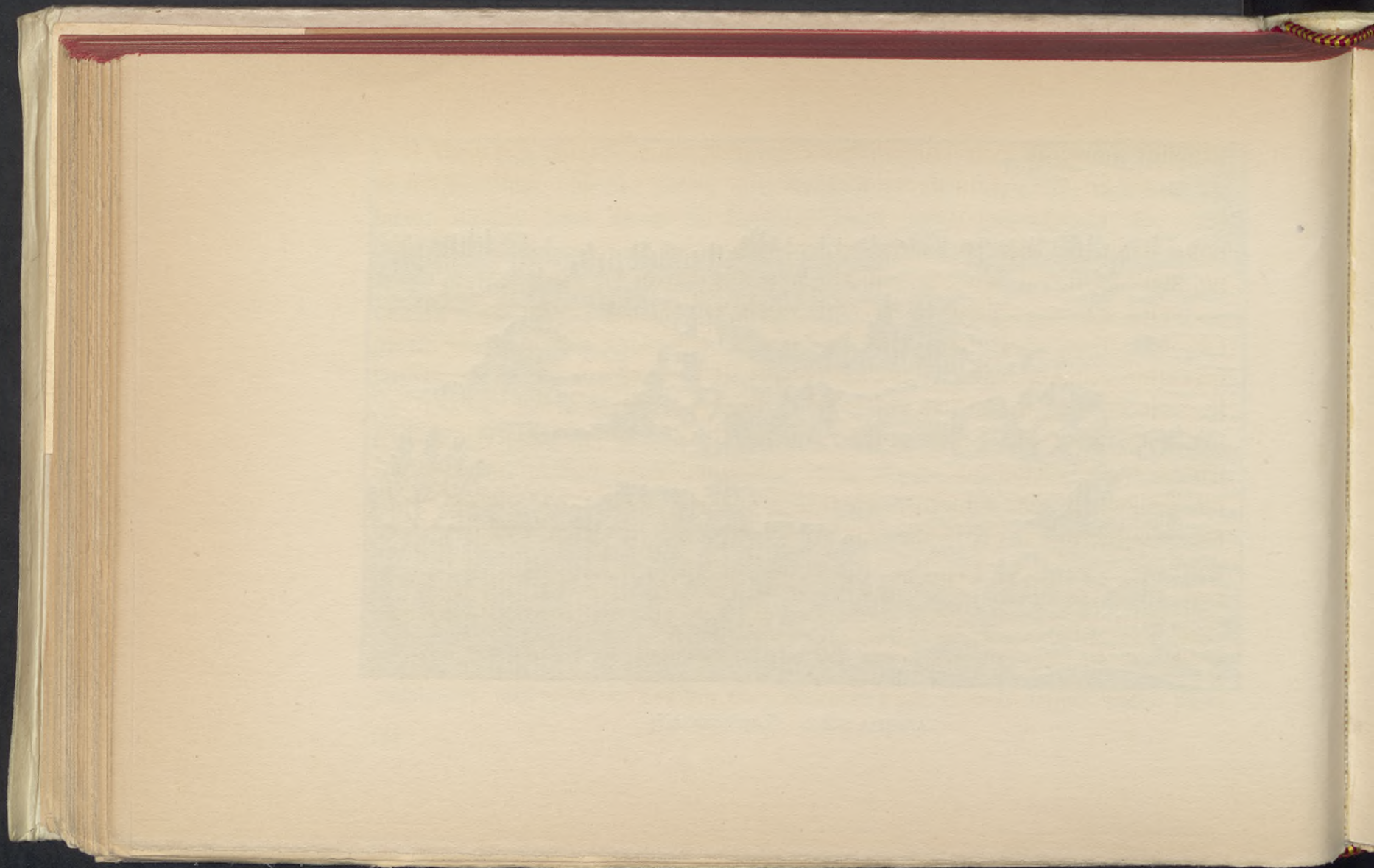
*** Många av oss voro förargade över att endast få se staden på avstånd och icke komma in till densamma.

med vilt växande träd, och på låglänta ställen grönskande åkerfält, besådda som obesådda. Nedåt havet, som kringflyter alla dessa öar och holmar, fanns nästan intet annat än klippor, ehuru delvis grönskande och trädbevuxna. Båtarna, med vilka bönderna färdas mellan öarna, hava segel med svarta och vita tvärränder, såsom synes å vidstående avbildning. Denna föreställer Labbeda (Lapilan) sund eller hamn, och teckningen är gjord så, att man kan se de flesta holmarna och öarna, men icke vårt fartyg, som ligger något åt sidan.

På e. m. kom Herr Johan Pontusson De la Gardie, friherre till Ekholmen, guvernör i Åbo och äldste bror till fältherren, ombord, åtföljd av några adelsmän och officerare, och senare på kvällen rikskanslern Axel Oxenstierna, utsänd av Hans Maj:t, jämte en del adelsmän och andra personer. Bland dessa befann sig även kontrollören Anthonis Monyer från 's Gravenhage, vilken medförde brev från Holland till herrar sändebuden och några andra i sällskapet. Stor blev därför glädjen i våra hjärtan att så oförmodat påträffa en så god vän och bekant, som till på köpet kom med goda underrättelser från de respektive adressaternas vänner och bekanta. Hela sällskapet stannade till kvällen som herrarnas gäster och dröjde under vän-

LABBEDA SUND. (Lapilansalmi?)

skapligt samspråk kvar ända till framemot morgonen. På mat och dryck ledo de ingen brist. — Ehuru det icke var månsken, var den korta natten så ljus, att vi icke behövde tända något lyse, och då solen plötsligt rann upp, hade vi icke en aning om, att det blivit så sent. Gästerna togo nu hjärtligt farväl och foro jämte sin svit tillbaka till Åbo.*

Den 24 maj gingo vi åter till segels för att, då vinden var otjänlig, försöka att taga oss fram med kryssning. Då vi emellertid på lång tid ingenting vunno, blevo vi nödsakade att åter kasta ankar. Alltsedan vi kommit in i de finska skären fingo vi dagligen utmärkt fisk ombord, av det slag, som här kallas pomochel eller torsk.¹ Den liknar kolja; men har mörkare skinn, som vid kokning blir ännu något svartare och lossnar; till smaken är den sötaktig, och den är ganska lös i köttet. Andra fiskar äro rombformiga och kallas rudor, till färg och utseende liknande våra

* Den 23 var vädret vackert, men vinden rätt emot, varför vi förblevo liggande för ankar. Vi gingo i land på holmarna för att fördriva tiden, köpte präktiga får för 16 rundstycken. Som dryck brukas här saven av björkar, vilken tappas på följande sätt. Om våren vid lövsprickningen hugger man ett hål med en yxa i stammen och sätter in en plugg, varpå laken rinner ut och uppsamlas i ett fat. Den giver en svalkande, syrlig och hälsosam dryck, och man kan även brygga ett gott öl av densamma. — Enligt vad lotsarna säga finnas här i trakten magnetiska stenar; det kan väl ha sin riktighet, ty våra kompasser kunde ej hålla sig stilla, utan snurrade ständigt runt.

karpar, men kortare och bredare, och mycket välsmakande. Dessutom fingo vi braxen och mört. — Seigneur Anders Bureus, Hans Maj:ts sekreterare, kom ävenledes ombord.

Den 25 maj på morgonen seglade vi med god vind vidare och ankommo vid 5-tiden på e. m. till Corper stroom (Korpoström). Här kastade vi ankar för att byta lots, vilket stundom måste ske varannan, var tredje eller fjärde mil. Utan dessa lotsar, som äro mycket föfarna, hade det varit förenat med stor risk för fartyg, last och alla ombordvarande att passera skärgården. Den vimlar nämligen av blindklippor, några en halv, andra en till fyra famnar under vattnet. Varje lots är därför inövad på en viss sträcka och känner denna i grund.*

Den 26 maj i daggroningen foro vi vidare med ny lots och ankommo tidigt utanför Åland.** Vid middagstiden kom ståthållaren på slottet

* Då vi seglat omkring två mil, stötte vi med god fart på ett blindskär. Vi kastade genast ut lodlinan och funno tre famnars vatten, men fartyget hade Gud ske lov icke tagit någon skada. Det är betydligt farligare att navigera här än i Spanska sjön, men också nöjsammare, ty om aftonen går man i land och spatserar, och kocken kokar maten där. Man ser här på öarna och klipporna talrika träkors, vilka utmärka, att någon drunknat eller begravts på platsen.

** Eller, som andra säga, Eland, emedan där finnas många *elanden* (älgar).

Kastelholm junker Jörgen Wulfsdorff ombord.¹ På e. m. kommo vi ut på Ålandshav, som tolv mil brett sträcker sig från de finska till de svenska skären, och då det blåste en frisk bris, uppnådde vi inemot aftonen de sistnämnda.² De erbjödo i likhet med de finska en vacker och leende anblick.* I dagbräckningen påföljande dag kommo vi in i Stegsund vid Vaxholms tullhus, som varit synligt redan på långt håll, och då vinden var motig, ankrade vi där. Den förut nämnde adelsmannen Rosen begav sig nu med en båt i förväg in till Stockholm för att iordningställa kvarter för herrarna och sviten och kom vid middags-tiden åter ombord. Medan vi lågo och väntade på vind, gingo vi i land på flera av de kringliggande holmarna. Där doftade övermåttan ljuvligt av allehanda örter, såsom rams, även kallad Salomos sigill, bellis, blå- och vitsippor, satureja³ och andra liknande, mig obekanta blomster. Även mejram, krusbär och smultron funnos där i mängd samt svarta vinbär, hasselbuskar och portulak. Den sistnämnda var mycket stor och välsmakande, varför vi plockade en hel del och åto som sallat. Ehuru holmarna till största delen bestå av enbart klippor, så

* De voro mycket vackrare än de finska och ej så svårnavigabla.

finnas där icke destomindre åtskilliga vackra och fruktbara dälдер, vilka väl uppodlade skulle giva mycket god äring. Här och där voro de också bevuxna med vacker gröda. På sina ställen var marken alldeles översållad av smultron, så att det här, liksom annorstädes, där vi gingo i land, lyste alldeles rött av dessa bär.¹ Holmarna äro små och stora, somliga ej bredare än ett stenkast, andra dubbelt, ja ända till hundra gånger så stora och bebyggda med en eller flera byar. Alla äro de kringflutna av vatten och vimla av harar, om vintern vita, om sommaren grå eller rödbruna. Hur denna vår ankarplats såg ut ses å vidstående bild.

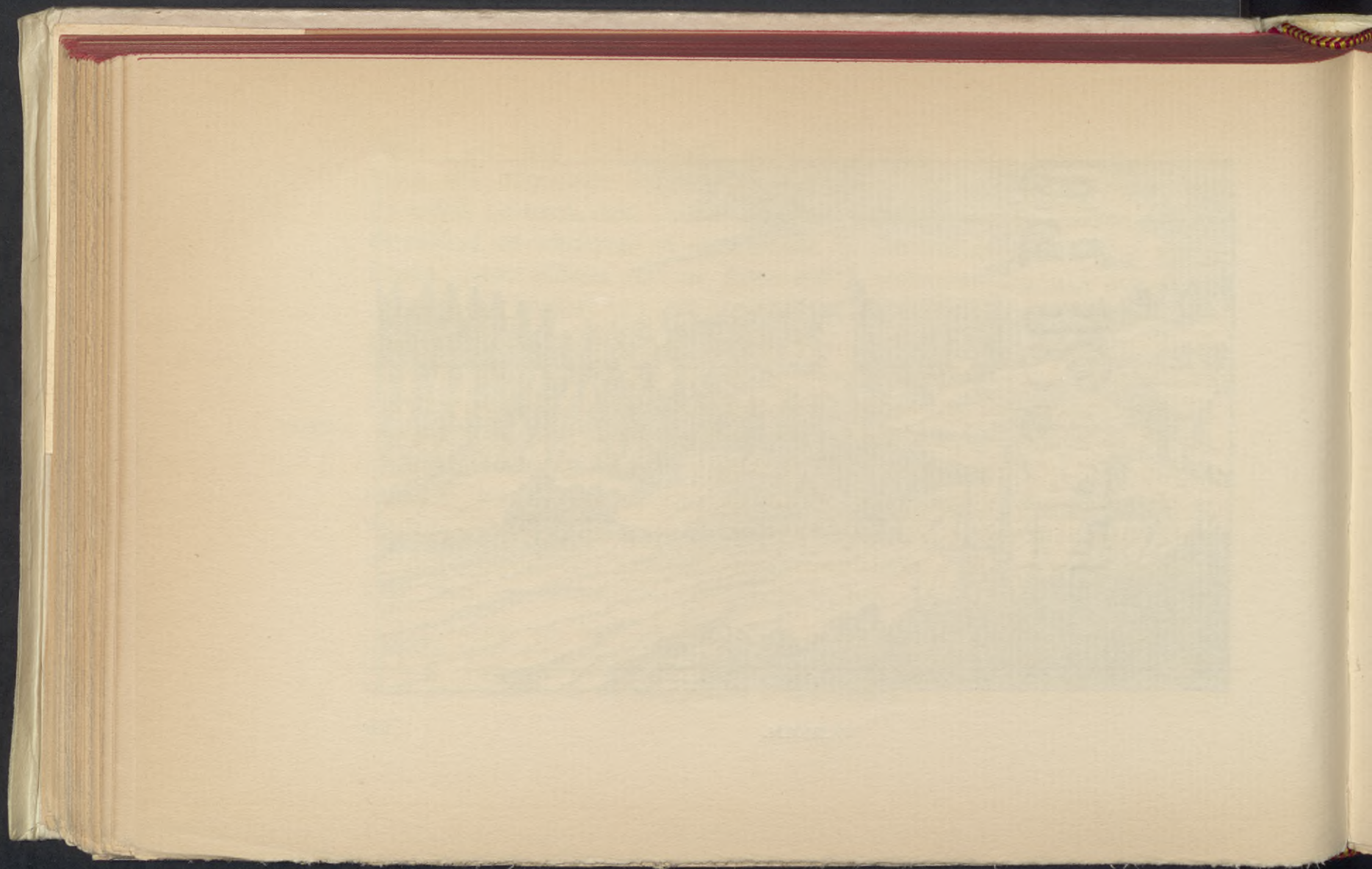
Vaxholm

Den 28 maj på e. m. gingo vi åter till segels, men då vinden något förändrades, sattes större delen av besättningen i land för att med en tross hala fartyget förbi en utskjutande udde, som tog bort vinden. Sedan alla åter gått ombord, kommo vi på aftonen fram till tullhuset i Vaxholm,* tre mil utanför Stockholm. Vid vår ankomst gavs salut med flera kanonskott och avbrändes fyrverkeri. Då vi ville påskynda

* Tullhuset, som är av trä, ligger alldeles invid vattnet på en liten holme eller stenklippa. Fästningen består av ett stort och tjockt torn. Mitt emot ligger en annan liten ö, på vilken finnes ett hakelverk, omgivet av skanskorgar. Om natten avstänges farleden med en bom. Bakom öarna är mycket grunt vatten, så att den enda passagen är förbi Vaxholm.

VAXHOLM.

vår resa, sändes endast penningmästaren i land för att framföra herrar sändebudens hälsningar till guvernören jämte ursäkter, att de själva ej kunde uppvakta honom. Så snart den förstnämnde åter kommit ombord, seglade vi vidare, men kommo till följd av vindstilla icke långt.

Då vi tidigt på morgonen den 29 maj hunnit i närheten av Stockholm, beläget 40 mil från Åbo, möttes vi av tvenne jakter* med viceamiral Clerck ombord. Vardera jakten var försedd med ett par metallkanoner, med vilka saluterades såväl vid deras framkomst till oss som då vi kommo in till staden. Jakterna togo oss på släp nästan ända fram till Stockholm, varpå herrarna, då vi för vindstilla icke kommo längre, stego ombord på dem och foro vidare i land. Staden Stockholm** tog sig vid ankomsten alldeles grön ut, där den låg emot bergen, ty husen ha alla avplattade tak, täckta med björknäver och grönskande grästorvor på samma sätt som de ovan beskrivna bondstugorna i Ryssland. Taken

Stockholm

* Behängda med rött kläde.

** Stockholm, konungariket Sveriges huvudstad, är mycket vackert beläget vid sjön och har en präktig hamnkaj, där dagligen många fartyg komma och gå. Staden, som har trånga och krokiga gator, är byggd på öar och klippor, varför man ständigt måste gå backe upp och backe ned. Kyrkorna, tornen och slottet äro täckta med koppar, som här finnes i överflöd.

användas till bleke, och på en del låter man getter gå och beta, vilka understundom hoppa över gatan från det ena huset till det andra och åter tillbaka. I tider av nöd skulle man lämpligen kunna beså dem till täckande av husets behov av brödsäd. Över taken resa sig de mestadels helt vita skorstenarna, något som på avstånd tar sig mycket egendomligt ut, så att man icke rätt vet vad man skall tro om det. Slottet har man vid infärden till staden på höger hand. Det är vackert, men gammalt.* Vid vår ankomst gavs salut, och herrar sändebuden ledsagades av Hans Maj:ts amiral in i staden, där de alla tre togo logi hos Valentin Nilsson på »Gyllne Solen».¹ Sviten inkvarterades här och där i staden i hederliga borgarhus. Strax därpå mottogo herrarna å Rikets råds vägnar besök av junker Jacob Jacobsson Bååt och Åke Axelsson (Natt och Dag) samt en tredje friherre.² Dessa framburo ursäcker för att herrarna icke fått det mottagande man ansett tillkomma dem, då det uppgivits att deras ankomst till följd av den otjänliga vinden icke varit att vänta förrän om aftonen. De nämnda herrarna stannade därpå kvar till middagen.

* Det har ett stort torn, gemenligen kallat Tre kronor, emedan trenne kronor äro anbragta på tornspetsen, vilka sinnebildliga väldet över tre konungariket, nämligen Svealand, Götaland och Venden.

Den 30 maj dinerade friherre Abraham Eriksson Leijonhufvud jämte de ovannämnda junkrarna hos herrar sändebuden, och den 2 juni mottogo dessa besök av riksrådet Johan Skytte, förutvarande sändebud i Nederländerna, som stannade kvar till aftonmältiden.¹

Den 3 juni på f. m. anlände till Stockholm den Stormäktigste och Högborne Furste och Herre, Herr Gustaf Adolf, Sveriges, Götes och Vendes Konung, Storfurste till Finland, Hertig till Estland och Karelen, Herre till Ingermanland etc.* Till middagen gästades herrarna av riksrådet friherre Gustaf Stenbock och junker Olof Stråle, av vilka den förstnämnde jämte några andra herrar stannade kvar till kvällen.²

Den 4 juni superade Hans Maj:ts livmedikus hos herrarna, och den 5 mottogo de besök av Hans Maj:ts tygmästare eller artillerigeneral Johan Månsson (Ulfsparre), junker Jacob Jacobsson samt den ovannämnde kontrol-

* Med ett örlogsfartyg, en galeja och tre fregatter. — Hans Maj:t mottogs av borgerskapet, som uppmarscherade i följande ordning: I spetsen två kaptener, följda av två trumslagare, och därefter 12 led hällebardiärer, ett led musketerare; 4 led hällebardiärer, ett led musketerare; 12 led hällebardiärer, en löjtnant med ett slagsvärd; en trumslagare, två fänrikar, som slängde lustigt med båda händerna, 37 led musketerare och till sist en sergeant med hällebard.

lören Monyer. Junker Jacob Jacobsson och några andra stannade kvar till aftonmåltiden. Samma dag avreste Hans Maj:t från Stockholm till slottet Gripsholm, beläget sju mil därifrån.*

Den 6 juni på e. m. promenerade herrar sändebuden med junkrarna Månsson och Jacob Jacobsson till Hans Maj:ts garde,¹ förlagt tätt invid Stockholm, där även friherre Stenbock, riksamiralen friherre Göran Gyllenstierna samt viceamiral Clerck infunno sig. I gardet anordnades en hederlig kollation för herrarna, varefter samtliga värdar ledsagade dem till deras logi och stannade där till aftonmåltiden. Då vi passerade bron på ut- och ingående från staden, sågo vi under densamma ett mycket strömt vatten, kommande från en sjö vid namn Mullerus (Mälaren), som är mycket stor och uppfylld av holmar av det slag, som ovan beskrivits. Det berättades oss såsom något sällsamt, att detta vatten strömmar uppåt eller nedåt på tider, som icke sammanfalla med dem för ebb och flod vanliga, d. v. s. var sjätte timme, utan dessutom med en eller flera dagars eller veckors mellantid, och detta oberoende av om

* Drottningen, hans fru moder, håller hov där. Före sin avresa lät Hans Maj:t anmoda herrar sändebuden att göra sig lustiga och gå ut, ty hittills hade de icke varit utom dörrn, såsom brukligt är.

vinden är emot. Denna egendomlighet, till vilken man icke vet orsaken, har jag för kuriositetens skull trott mig böra relatera.

Den 9 juni gästades herrarna till middagen av konungens livmedikus och den lybske kommissarien,¹ som varit oss följaktig alltsedan vi reste norrut från Novgorod, samt några andra. Kort före middags-tiden återkom Hans Maj:t till Stockholm. — Den 10 dinerade herr Johan Skytte och överste Herman Wrangel m. fl. hos herrar sändebuden.*

Den 11 juni ankommo de tre riksråden herrar Axel Kurck, riksskattmästaren Jesper Mattson Cruus samt Johan Skytte jämte flera andra rådsherrar och adelsmän med kallelse till herrarna att vid 11-tiden infinna sig till audiens hos Hans Maj:t. De medförde några av Hans Maj:ts hästar i kostbara munderingar, och erbjödo herrarna att rida upp till slottet på dem. Detta avböjdes emellertid med tacksamhet, varför hela sällskapet begav sig i väg till fots, under det att hästarna leddes efter. På gatorna, som ledde från härbärget till slottet, stod borgerskapet å

Den första
audiensen

* Konungens naturlige broder Carl Carlsson (Gyllenhielm) kom också dit. Hans Maj:t lät genom trumslagning kungöra, att alla borgarna nästa dags morgon skulle vara under vapen i sina bästa kläder och lät meddela herrar sändebuden, att de då skulle mottagas i audiens.

ömse sidor under vapen, och vid framkomsten saluterades med grova kanonskott.* Uppkomna på slottet passerade herrar sändebuden tvenne stora och vackra gemak, behängda med praktfulla, guldvirkade tapeter, och kommo därpå in i ett tredje** med än dyrbarare sådana. Här funno de Hans Maj:t stående med blottat huvud på en vacker matta framför sin kungliga tron.*** Då Hans Maj:t hade sorg efter sin avlidne morbroder hertigen av Holstein, var han klädd i svart broderat siden och svart sidenkappa, allt mycket kostbart. Över hans huvud hängde en trönhimmel. Strax till höger om Hans Maj:t stod ett marmorbord, uppburet av fyra silverpelare, och på detsamma lågo bredvid varandra tvenne blå, guldbroderade sammetsdynor. På den främsta vilade den kungliga gyllene spiran jämte det gyllene äpplet eller globen, på den bakre konungens blå sammetshatt, omgiven av den gyllene kronan, och på bordet mellan de båda dynorna låg ett stort, blottat svärd. Något längre åt sidan stod ett antal av rikets grevar, friherrar, adelsmän och

* Konungens drabanter paraderade.

** Vars dörr bevakades av sex hällebardiärer med vackra, förgyllda hällebarder.

*** Av rent silver, mycket dyrbart arbetat.

officerare. Hans Maj:t var reslig till växten, av proportionerlig kroppsbyggnad, och hade ett ljuslätt och något långlagt ansikte, blont hår samt tillspetsat skägg, något stötande i gult. Hans Maj:t är mycket tapper inför fienden och har alltsedan sin faders död utkämpat heta strider med moskoviten, varvid han hemfört så lysande segrar, att han med svärdet erövrat allt land intill den i det föregående nämnda handelsplatsen och tvungit moskoviten eller storfursten att träda i fredsunderhandlingar. Han har även fört krig med konungarna av Danmark och Polen, med vilka han dock nu slutit fred. Han är icke hämndlysten, utan en mycket nådig herre, klok till förståndet, företagsam och vaken, och i synnerhet mycket älskvärd och vänlig i umgänget med var man. Då Hans Maj:t f. n. är endast 21 eller 22 år gammal, så kan man, om han fortsätter som han börjat, framdeles vänta sig stora ting av honom.¹ — Sedan herrar sändebuden hjärtligen hälsats av Hans Maj:t, frambar herr presidenten Van Veenhuysen å sina och de två andra herrarnas vägnar muntligen och på Hans Maj:ts begäran även skriftligen sina framställningar,² varpå Hans Maj:t å sin sida svarade. Efter att ytterligare hava sampråkats med de två andra sändebuden, inbjöd Hans Maj:t dem samtligen

Hans Maj:ts
utseende

jämte sviten till middagen, som under tiden iordningställdes. Greve Magnus Brahe och friherre Stenbock räckte handvattnet först till Hans Maj:t och därefter till herrar sändebuden, varpå Hans Maj:t tog plats överst vid bordet under en tronhimmel. På sin vänstra sida hade han Herr presidenten Van Veenhuysen, Herr Bas och Herr Joachimi samt några andra herrar av förnäm familj, något längre bort på den högra, ungefär mitt emot Herr Joachimi, sutto grevarna Magnus och Abraham Brahe jämte fyra eller fem andra riksråd. Sviten, adelsmän och officerare, sutto i samma rum vid tre andra, till sista plats upptagna bord. Alla undfågades på det präktigaste och i god ordning. Den första skålen utbragte Hans Maj:t för Höga Generalstaterna och därefter i tur och ordning tvenne skålar för prins Mauritz av Oranien och prins Henrik, varpå herrar sändebuden, med konungens begivande, svarade med en skål för Hans Maj:t och för drottningen hans fru moder.* Efter måltiden framburo herrarna å Generalstaternas vägnar som gåva åt Hans Maj:t en kista med präktigt damastlinne från Paschier Lamartyn samt ett japanskt lackerat skrin, inlagt med pärlemor, jämte åtskilliga stycken

* På grund av sorgen saluterades icke under skålarna.

gyllentyg, siden och damast i olika färger, vilka gåvor Hans Maj:t nådeligen mottog ur deras händer och lät bära till sitt kabinet. Herrar sändebuden stannade sedan kvar till framemot aftonen under samtal med Hans Maj:t,¹ varpå de under betygande av sin tacksamhet togo hjärtligt farväl och återvände till sitt logi, beledsagade av talrika herrar och officerare.

Den 12 juni* på e. m. promenerade herrar sändebuden utanför Stockholm.** Den 13 på morgonen ankommo de tre ovannämnda deputerade riksråden, vilka herrarna såväl skriftligen som muntligen delgävo, vad de ytterligare hade att meddela Hans Maj:t.² — Efter middagen besågs det nya klostret,*** där konung [Magnus] Ladulås† ligger begravnen. Om honom berättades oss, att han varit den förste som påbjudit, att alla

* På f. m. gingo herrarna med stor ståt i kyrkan. Deras bänk var klädd med gyllentyg och adelsmännens med karmosinrött kläde. I kyrkan invid slottet finnas en del gravmonument och en vacker predikstol. Där finns även en stor och mycket vackert arbetad S:t Göran, sittande till häst med krona på huvudet, samt en drake och en jungfru.

** De gingo ut genom Söderport, som är späckad med höga herrars dödsallar, uppträdde på störar. Därutanför stå trenne stenpelare, vilkas avstånd från staden och sinsemellan säges motsvara viloställena på Jesu korsvandring. Fordom vallfärdades ofta dit, men luteranerna bekymra sig föga därom.³

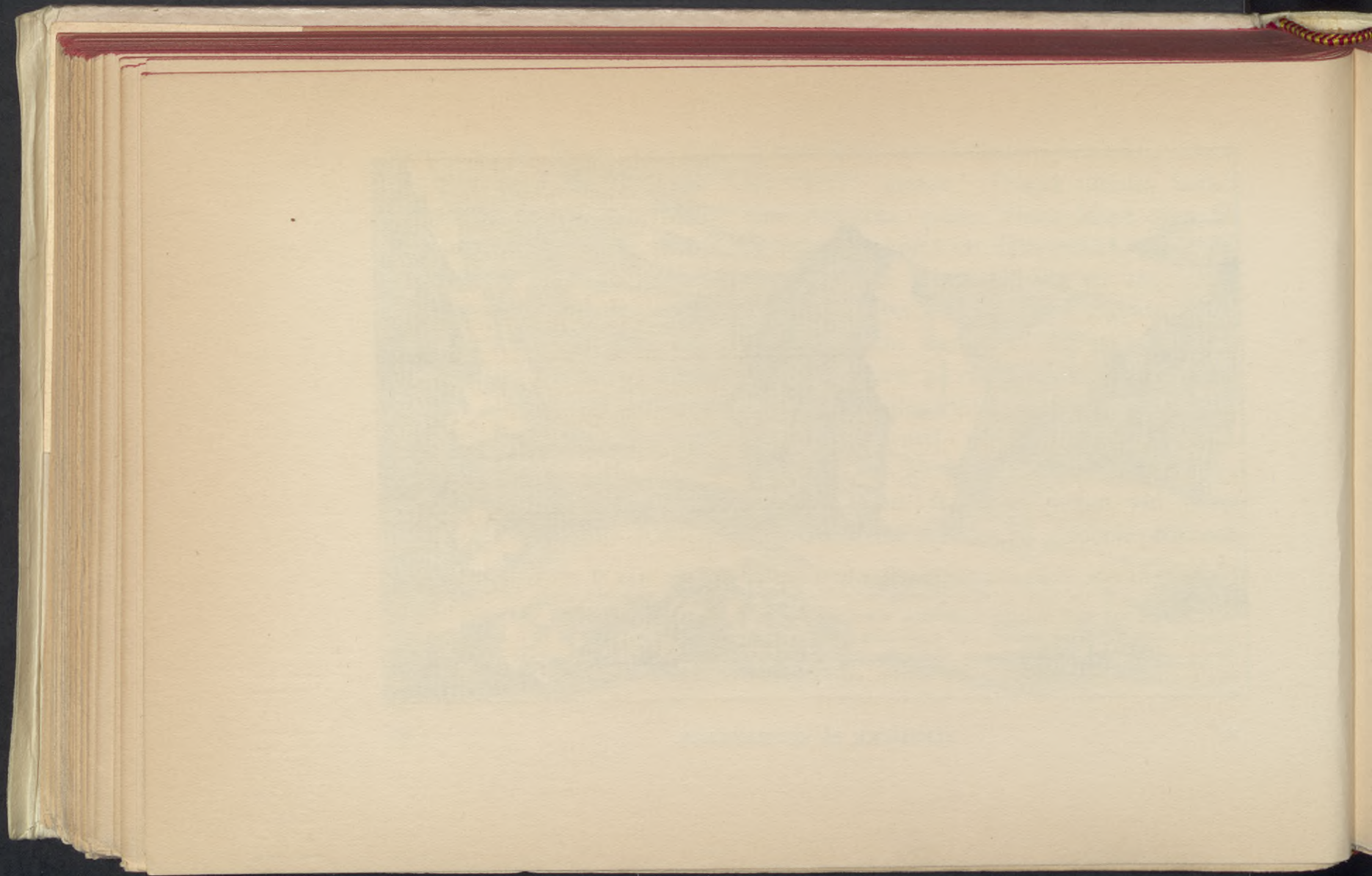
*** Kallat Gråmunkeklostret.

† Som regerade (dog) år 1290.

dörrar skulle förses med lås, då man förut icke brukat regla dem(!). Dessutom besågos Magnus' och Karl VIII:s* gravar.¹ Därpå ställdes färden till förstaden på Norrmalm, där herrarna mötte Hans Maj:t, som till fots begivit sig utom staden för att provskjuta ett fältstycke.² Efter utbytande av hjärtliga hälsningar vände Hans Maj:t tillbaka en annan väg till kanonen, vilken därpå laddades på nytt. Hans Maj:t riktade den i egen person, i det han tog sikte på en stor sten, som låg på ett ansenligt avstånd därifrån i närheten av en kvarn på en höjdslutning. Skottet träffade stenen, och ett andra skott, ävenledes riktat av Hans Maj:t själv, tog helt nära, vadan inriktandet skett med mycket gott omdöme. Andra gången gick lavetten sönder, ett av hjulen lossnade och nära laddhålet fann man en liten spricka, som framträtt redan vid första skottet. Hans Maj:t hade därför velat sätta stycket på dubbelt prov och

* Död i nådens år 1470. — Framför högaltaret ligger en biskop begravnen, som blivit mördad där på stället av några adelsmän. Dessa, som voro honom gramse, emedan han lyst dem i bann, hade kommit instörtande i kyrkan, medan han stod och förrättade altartjänsten, slagit ihjäl honom och sönderhuggit liket i 26 stycken. Över graven, som är trekantig, ligga lika många tegelstenar. Adelsmännen togo till flykten, deras vapensköldar äro stickade på ett kläde, som ännu dagligen brukas på altaret.³ I kyrkan finnes även skulderbladet av en jätte, mycket stort. — Vid kranen lågo över 100 metallkanoner.

andra gången låtit ladda det med dubbel laddning och en kula. För övrigt tog pjäsen ingen skada.¹ Härpå ledsagade Hans Maj:t herrarna till Skeppsholmen² för att där bese några nya fartyg. Vid passerandet av en tämligen lång, rödmålad bro³ observerade jag här på fyra till fem stegs avstånd till höger om landfästet på holmen ett mer än manshögt klippblock, som, då det bakifrån belystes af aftonsolen, syntes fullkomligt likna ett människoansikte: ögat bildades av en fläck mörk mossa, och återstoden av ansiktet var utskuren från pannan till hakan, som höjde sig något över marken, alldeles som om huvudet tittade upp därur. Denna likhet var fullt naturlig, utan att man gjort något till eller ifrån för att framkalla den. Jag visade några av sällskapet på fenomenet och var man måste stå för att kunna se det, ty tog man ett steg tillbaka eller framåt, så förändrades genast det hela. Hur det tog sig ut visas å närstående bild.⁴ — Från Skeppsholmen togs vägen till det närbelägna Gardet, där en aftonmåltid stod uppdukad mitt på gården för herrarna och sviten. Här rådde stor fröjd och gamman vid de ypperliga anrättningarna, allt under bar himmel i det gröna. Festen pågick vid vackert väder ända till midnatt, då det här i landet är ljusst som på

dagen, så att vi kunde se att läsa och skriva i våra rum hela natten igenom. Därpå gingo vi med Hans Maj:t ombord på några jakter och foro runt kring alla örlogsfartygen, vilka i likhet med slottstornet saluterade med sina kanoner. Tagande vägen förbi staden, rodde vi därpå fram till slottet, där vi alla stego i land och ledsagade Hans Maj:t upp till hans matsal. Här togo herrar sändebuden hjärtligt farväl och begåvo sig, åtföljda av några adelsmän från hovet och under salut från grova kanoner på slottet, med två-slaget på morgonen till sitt logi.*

Den 16 juni voro herrarna jämte sviten till aftonen inbjudna till Herr Johan Skytte, där även Hans Maj:t infann sig jämte några andra förnäma herrar. Även här bjöds på hederlig traktering och rådde stor

* Inne på slottsgården stå åtta utomordentligt stora och vackra stycken. De sex största äro från Ryssland, de två övriga lät konung Johan gjuta. Av de ryska förskriva sig några från Ivan Vasiljevič. Folket i Ryssland kände då ännu icke till sådant djävulstyg. Då mästaren skulle provskjuta kanonerna, lät Ivan fylla dem med små kulor, spik och annat skrot, ställa upp några av dem bredvid varandra och spänna ett omkring 20 fot långt rep framför mynningarna på dem. Dagen förut hade han låtit kungöra för allt folket att komma dit till platsen för att åse ett underverk han ämnade utföra, men att ingen vid livsstraff skulle drista sig att komma innanför repet. Folket, som var nyfiket att få se något märkvärdigt, kom i mängd tillstädes. Han lät nu medelst en löpeld avlossa alla styckena på en gång mitt ibland allt folket. Många dödades, varåt Ivan skrattade och sade: »Nu komma de inte en gång till för att titta.» Denne tyrann dog år 1584.

munterhet. Den 20 förhandlades med herrar deputerade,¹ och den 21 gävo herrar sändebuden middag för Hans Vålborenhet, den högädle och stränge Herren Carl Carlsson Gyllenhielm, friherre till Bergkvara och Sundbyholm, änkedrottningens av Sverige råd och marskalk, m. fl.*

Den 22 juni på f. m. överlämnade Hans Maj:ts trenne herrar deputerade, skattmästaren Jesper Mattson (Cruus), riksrådet Johan Skytte samt Axel Kurck, Hans Maj:ts skriftliga svar på deras framställning² jämte brev till Höga Generalstaterna och Hans Excellens prinsen av Oranien. Häri förklarade sig Hans Maj:t mycket tillfredsställd med herrar sändebudens arbete, tack vare vilket fredsunderhandlingarna nu fortskridit så långt, att Hans Maj:t icke ville motsätta sig deras återresa till Nederländerna. Därpå överlämnade herrar deputerade som gåva åt var och en av herrar sändebuden en mycket vacker och dyrbar guldkedja, vilka de egenhän-

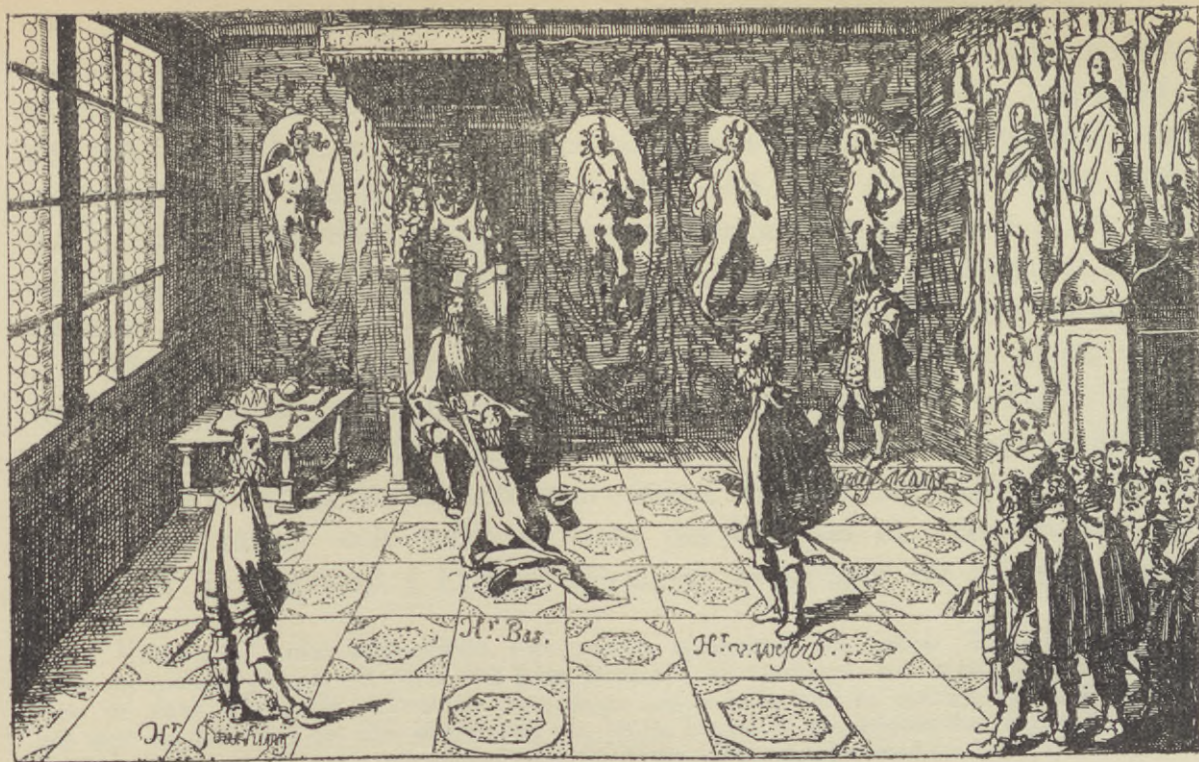
* Man talar mycket om de belevade danskarna, men jag skall här giva ett litet prov på den svenska artigheten. Vår gode hovmästare och prestav Rosen, som satt till bords jämte herrarna och deras gäster, hade vid de många skålarna tagit litet för mycket till bästa. För att ändå icke försumma sina värdsplikter och visa sig som en god dryckesbroder, lyfte han en smula på bordsduken, stack fingret i halsen och spydde under bordet. Därpå torkade han sig om munnen och började att dricka på nytt, som om ingenting hänt. När taffeln sedan upphävdes, fick man sig ett gott skratt. Man tør kunna säga, att där det räknas för en heder att supas sig full, där är det heller ingen skam att spy.

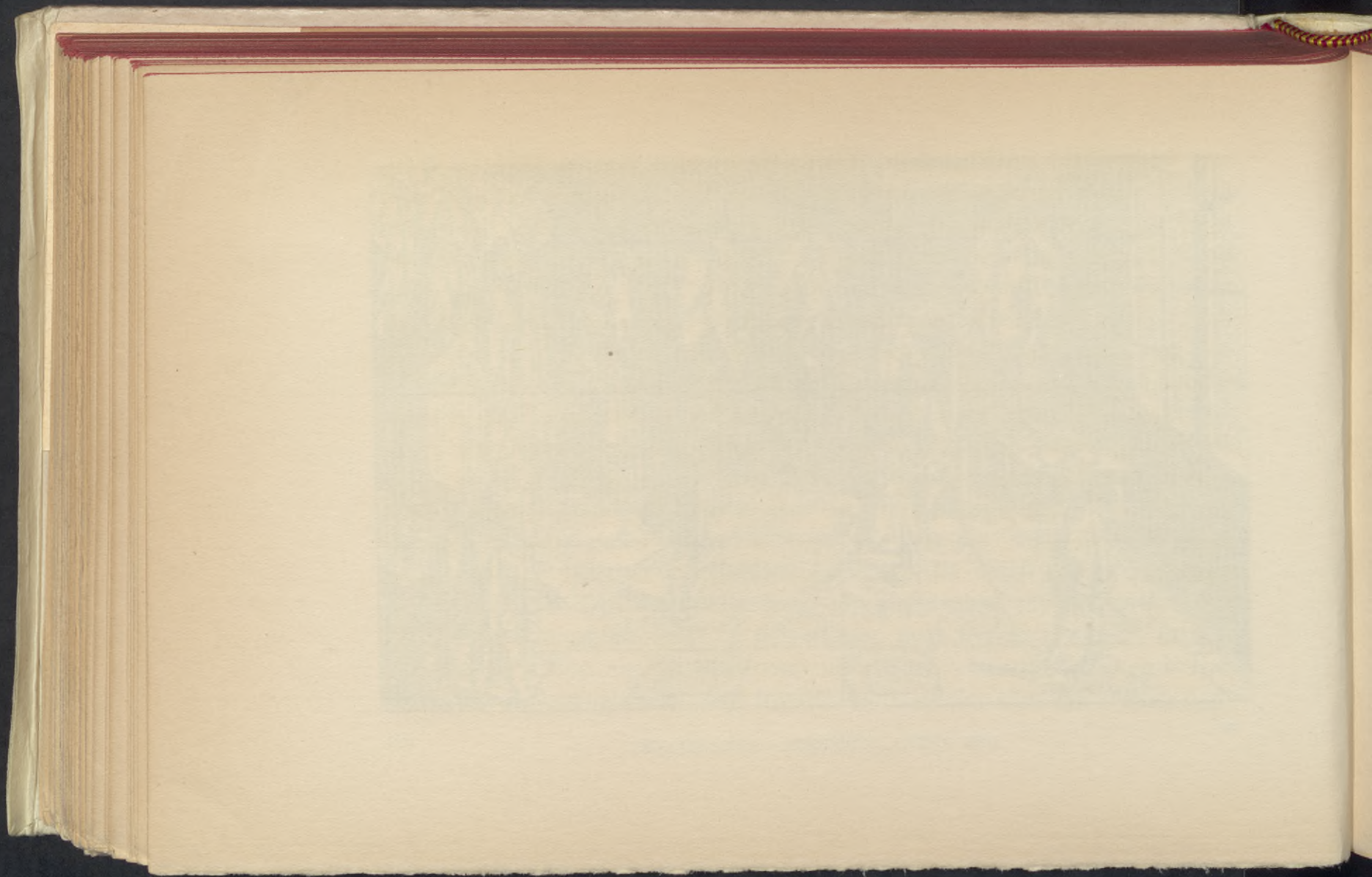
Den andra
audiensen

digt lade kring halsen på dem. Kedjorna, som voro så långa, att de räckte nio varv runt, voro nedtill försedda med Hans Maj:ts bild i en vacker medaljong, rikt beprydd med diamanter.¹ Dessutom förärades herrarna gemensamt 100 skeppund koppar som prov på landets produkter. Likaså erhöilo adelsmännen och officerarna i sviten, tretton till antalet, var sin gulmedaljong med Hans Maj:ts porträtt, hängande i en guldkedja, som å Hans Maj:ts vägnar lades kring halsen på var och en av dem. Under samma ceremonier som förra gången ledsagades därefter herrarna, alla iklädda sina guldkedjor, jämte adelsmän och officerare av herrar deputerade till hovet, där de mottogos av Hans Maj:t, stående i samma gemak som ovan förmälts. Sedan herrar sändebuden efter vederbörliga hälsningsformaliteter något samspråkade med Hans Maj:t och behörigen tackat honom för hans kungliga nådebevis och frikostighet, svarade dem Hans Maj:t med belevnhet, att de ingalunda rönt det mottagande och den välplägnad, ej heller efter förtjänst så belönats för sitt stora besvär, som Hans Maj:t hade önskat, och att Hans Maj:t förenskull vore dem på det högsta bevågen. För att bevisa detta ville han icke låta dem draga ur riket utan ett varaktigt tecken till sin till-

givenhet och ynnest, som skulle lända dem själva till heder samt väcka och sporra deras efterkommande att följa i deras fotspår, icke endast i fosterlandets, utan även i främmande och angränsande furstendömens och republikers tjänst. Till den ändan hade Hans Maj:t redan på förhand i vänskapligt samtal delgivit herrarna denna sin avsikt, ehuru dessa helst velat undandraga sig och under några dagar även satt sig däremot; dock hade Hans Maj:t genom riksrådet Skytte låtit dem förstå, att han icke ville avstå från sitt förehavande. Till åminnelse av och som erkänsla för visade tjänster upphöjde Hans Maj:t därför först Herr presidenten Van Veenhuysen jämte manliga och kvinnliga efterkommande till rang och värdighet av välborne, fria banerherrar och -fruar till Wesenberg, och till förbättring av hans adliga, honom av börd tillkommande vapensköld, tillstodde Hans Maj:t honom och hans efterkommande att i fyra blå fält föra fyra silverbalkar och över skölden tvenne öppna, förgyllda och krönta hjälmar, den ena prydd med fem blå och silverfärgade strutsfjädrar, den andra med tvenne rödklädda mansarmar, vardera hållande en silverskodd hästhov, allt utförligare beskrivet i det öppna brev Hans Maj:t mottagit av greven till Visingsborg, Herr Magnus Brahe, och vilket han nu överläm-

nade till Herr presidenten, inlindat i blått siden. Den sistnämnde mottog det djupt bugande och under stora tacksägelser. Därefter vände sig Hans Maj:t till Herr borgmästaren Bas och upphöjde honom och hans efterkommande av samma skäl som ovan nämnts i adligt stånd samt gav honom till förbättring av hans vapensköld en dubbelörn av silver i blått fält, hållande en olivkvist i näbben. Sedan Hans Maj:t därpå tagit plats på sin kungliga tron, dubbade han under övliga ceremonier den framför honom knäböjande Herr Bas till riddare, i det han gav honom tvenne slag på vänstra skuldran med det ovannämnda svärdet. Härpå reste han sig åter och överlämnade till Herr Bas sitt kungliga brev, även detta inlindat i blått siden. Till sist vände sig Hans Maj:t till Herr Joachimi och förklarade även honom i adligt stånd, förbättrande hans vapensköld med en gyllene grip i blått fält, samt överräckte till honom det i blått siden inlindade brevet. Alla dessa ceremonier ägde rum i det med dyrbara, guldstickade tapeter prydda, mycket vackra gemaket, där marmorbordet på silverfötter med dynorna, spiran, kronan och äpplet befann sig, så som ovan utförligare relaterats. Till en början hade alla tre sändebuden stått framför Hans Maj:t, som själv stått upp-

rätt framför sin kungliga tron. Därpå trädde Herr presidenten Van Veenhuysen något närmare för att mottaga den första gåvan och efter honom Herr Bas, som knäböjande mottog riddarvärdigheten. Under tiden hade de två andra herrarna trätt något tillbaka, varefter Herr Joachimi i sin tur stigit fram. Längre bort till vänster stod Herr Magnus Brahe, hållande breven och efter vartannat överräckande dem till Hans Maj:t, och vid ingångsdörren till gemaket befunno sig alla de övriga herrarna, adelsmännen och officerarna; vilket allt är att se å vidstående avbildning.*¹

Medan sålunda Herr Van Veenhuysen av Hans Maj:t i nåder mottog titeln, slottet och friherrskapet Wesenberg med underlydande egendomar, överlämnades till mig en avbildning av detsamma (själv såg jag det aldrig i verkligheten), och efter denna bild har jag avtecknat slottet med dess murar och torn, så som det f. n. ser ut. Godset, som är huvudort i Wierland i Livland (Estland), är beläget tre mil från havet

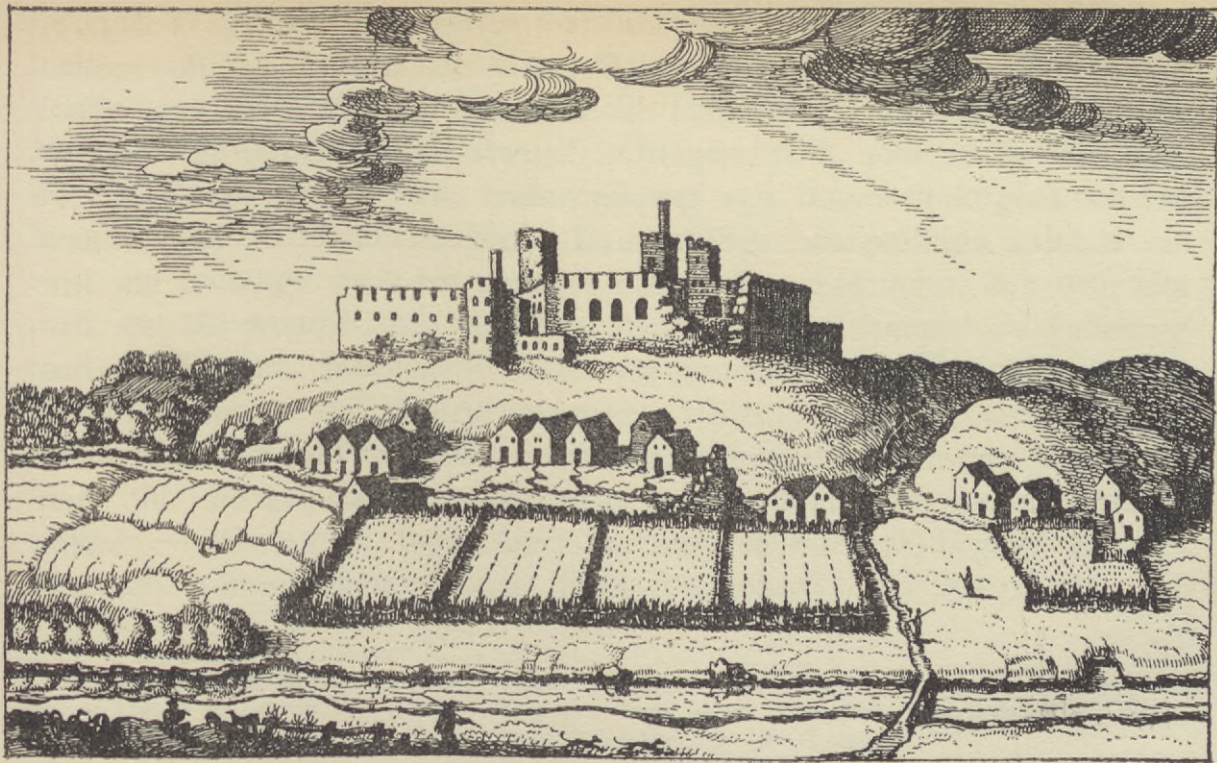
* Några av herrar adelsmännen voro mycket uppslupna och lustiga. Ehuru de alla dagar fingo sitt lystmäte på mat och dryck och hade permission för bjudningar hos andra eller sig själva, så voro de ändå icke nöjda. Herrarnas förmaningar båtade intet, utan de sprungo från krog till krog och söpo sig fulla, och det allra oförsyntaste var, att de bredde ut sina kappor runt omkring kåken² på det icke särdeles stora torget och satte sig där att dricka. Tvi skam, hur snart var icke Ryssland glömt!

på en bergshöjd och vid en farbar ström, som utmynnar nära Tolsburg 15 mil från köpstaden Reval. I forna tider var slottet starkt befäst, och intill detsamma låg en ståtlig köping och ett hakelverk. Under senare tid har det lidit mycket av belägringar, krig och brand. Det wesenbergska området omfattar 18 stora byar, alla lydande under slottet, och dit hör även mycket fruktbart land, skog, jaktmarker och fiskevatten. Från öster tar det sig ut som å vidstående bild; tätt invid strömmen vid busksnåret finns en springbrunn.

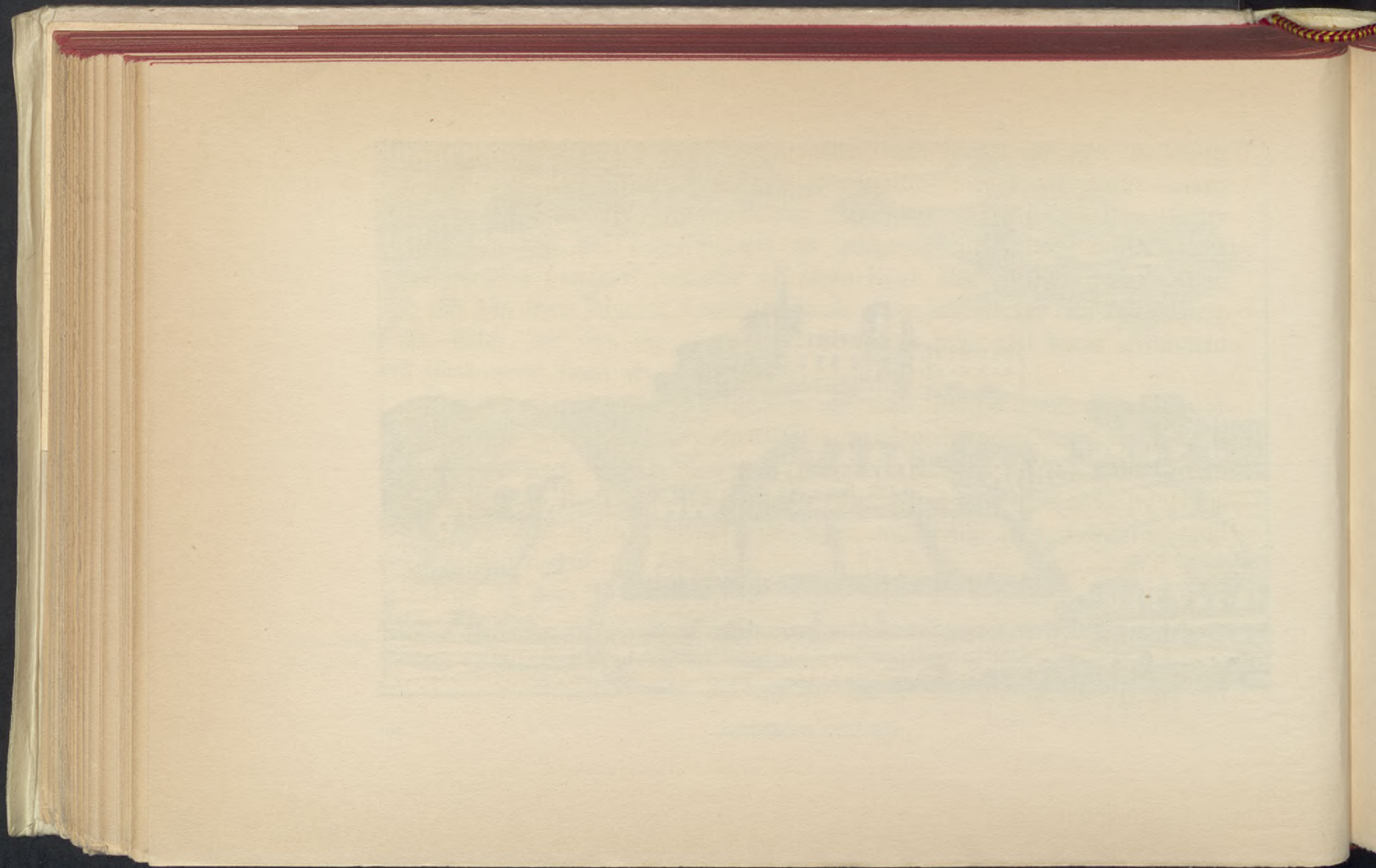
Sedan nu nämnda ceremonier ägt rum, inbjöd Hans Maj:t herrar sändebuden att deltaga i den ståtliga middagsmåltiden, vilken inbjudan de även antogo. Inemot aftonen togo de därefter under vederbörliga vördnads- och tacksamhetsbetygelser för sista gången farväl av Hans Maj:t, som med blottat huvud hela dagen underhållit dem med samspråk,¹ och begåvo sig till sitt kvarter.

Den 23 juni på f. m. avreste Hans Maj:t till det tre mil från Stockholm belägna slottet Svartsjö och återkom till staden den 24 på f. m. Samma dag efter middagsmåltiden avreste herrar sändebuden jämte svi-
ten från Stockholm. De ledsagades under stora hedersbetygelser till

Avresa från
Stockholm

SLOTTET WESEBERG.

fartyget av riksamiralen Göran Gyllenstierna, Herr Carl Carlsson Gyllenhielm, naturlig broder till Hans Maj:t, Herr Gustaf Stenbock, alla friherrar, två unga friherrar Schenck till Tautenburg, skattmästaren Jesper Mattson Cruus och Johan Skytte.* Örlogsskeppet, som skulle föra dem från Stockholm till Lybeck, hade omkring 158 lästers dräktighet och var bevärat med 26 metallkanoner.¹ Den rymliga och präktiga kajutan var runt om behängd med blå sammet och vackra målningar, och över det med en blå sammetsduk täckta bordet hängde en himmel av gyllentyg med guldfransar. Kaptenens namn var Sander Fuerret,**² och besättningen utgjordes av c:a 40 stridbara män. I Stockholm kvarstannade endast Johan Danckert, vilken skulle överbringa ytterligare några brev från Hans Maj:t till Ladoga, där båda parternas kommissarier åter skulle sammanträffa.³ — Sedan vi tagit farväl av våra följeslagare, begåvo vi oss i väg och kommo mot aftonen förbi Vaxholm*** till Stegsundet, tre Stegsund

* Konungens f. d. lärare.

** Hans båda bröder voro även i Hans Maj:ts tjänst som örlogskaptener. Själv berättade han oss, bedyrande att det var sant, att han under den första natten i Stockholm jämte sängkläderna kastats sex fot ur sängen ut på golvet. Mycket annat dylikt kan man här få uppleva.

*** Där gavs stor salut och avbrändes ett präktigt fyrverkeri.

mil från Stockholm, där vi till följd av motvind i det slingrande farvattnet mellan skären kastade ankar. Först följande dags afton förändrades vinden något, så att vi åter kunde gå till segels, men då vi om natten hunnit till t' Weerboom(?)¹ fyra mil längre ut, måste vi av samma skäl som ovan åter ankra.*

Tidigt på morgonen den 28 juni kom Herr Johan Skytte ombord, utsänd av Hans Maj:t och åtföljd av en rysk adelsman vid namn Bogdan Grigorovič, den sistnämnde kommande från Moskva med brev till herrar sändebuden från ryske tsaren och Hans Maj:ts kommissarier.² Samtidigt anlände underhovmästaren hos storbritanniske ambassadören mästern Robert Tricx samt Christoffel Woldich, en adelsman

* Hela dagen hade vi legat stilla för motvind. Guvernören i Vaxholm sände oss ytterligare proviant, såsom levande oxar, svin, spädgrisar, får, bockar och höns. Vi gingo i land på de täcka holmarna, som voro bevuxna med en mängd vackra örter och blommor, för att plocka smultron och blåbär, vilka här finnas i överflöd. Den 26 och 27 lågo vi stilla för dåligt väder. För att fördriva tiden gingo vi i land på Warmdy (Värmdön), som är fem mil lång. Den har vackra dälдер och goda betesmarker, och där finns även älg. Danskarna hava härjat och bränt på ön, ihjälslagit inbyggarna och fört bort kreaturen.³ Sedan fredsslutet har den åter börjat uppblomstra, bönderna bygga hus och lägga på kreatur. De äro rappa karlar och tillverka själva allt de behöva i hushållet.

tillhörande överstefältherren greve Jacob De la Gardies svit, båda ävenledes med brev till herrarna.¹ Vid deras ankomst gavs salut, varöver den ryske gesanten blev mycket förundrad, då han aldrig förut sett ett örlogsfartyg.* På kvällen återvände Herr Johan Skytte till Stockholm, ånyo saluterad med några kanonskott, varvid ryssen åter såg mäktigt förbluffad ut. Om natten ville eller tordes han icke anförtro sig åt fartyget,** utan gick med sitt sällskap i land på en holme för att uppsöka en sovplats bland klipporna, där han kunde vara säker på att ha fast mark under fötterna.

Den 29 juni på e. m. sändes den adlige ryske gesanten med svit åter tillbaka med herrarnas svar på de mottagna breven. Då han önskat, att herrar sändebuden skulle återvända till förhandlingsplatsen för att fullfölja de påbörjade underhandlingarna, tog han avsked tämligen missnöjd och illa till freds. Vid avfärden hedrades han med salut. — Då vinden vid middagstiden började rymma något, gingo vi åter till segels

* Han sade, att det icke var någon båt (så kallade han fartyget), utan ett slott.

** Man vet ej rätt varför. — Det försäkras, att denne bojar haft sin hand med i Demetrius' bringande om livet.² Han berättade oss, att han i kriget mot konungen av Sverige förlorat sju bröder och två onklar.

Djurhamn och kommo från Weerboom till Dierhaven (Djurhamn) en halv mil längre fram, där vi dock åter måste fälla ankar av samma orsak som vid föregående tillfällen.* Ännu i kvällningen den 2 juli lågo vi kvar, och som alltid låg Jacob Mantgens i närheten med sitt fartyg, å vilket större delen av bagaget, några av tjänarna samt den alltjämt sjuke hovmästaren de Mist befunno sig. Vi hade vackert väder, men plötsligt uppstod en stormby med dunder och blixtnad och av sådan våldsamhet, att träden syntes nära att ryckas upp ur marken och allt ombord hotade att slås i spillror. Därvid lösrycktes vårt ankare, fartyget började sacka akteröver, och innan det andra ankaret hunnit utkastas

* Vi plågas förskräckligt av mygg. Bönderna skaffa oss strömming och torsk, goda och sötaktiga till smaken. — Den 30 maj samma otur. — Den 1 juli fick en rymmare ett duktigt kok stryk för om masten. Då en av bönderna som dagligen kommo ombord med fisk märkte, att vi började bli otåliga över att ligga stilla längre, sade han oss, att vi kunde vara vid gott mod, ty på tisdag skulle vi få god vind och gå till segels. Det var nu fredag. — Den 2 juli promenerade vi på Kungsholmen(?), som är mycket vacker. — Den 4 juli samma väder och vind. Den ovannämnde bonden kom åter ombord med fisk, och då det såg ut, som om vinden skulle svänga litet, frågade vi honom, om vi skulle få god vind. Han kikade i luften och sade: »Inte nu, men i morgon bittida fån I god vind.» — Och mycket riktigt, sedan det regnat starkt hela natten, gick vinden tisdagen den 5 i soluppgången över på ostlig. Vi hissade därlör ankar och gingo till segels. Bonden, han visste allt mer än jag lärt honom och hade spått sant.

och taga fäste, hade vi redan drivit så nära intill stenklipporna, att rodret började skrapa mot bottnen och man med hjälp av en käpp kunnat hoppa i land. Vi voro i överhängande fara att förlora både fartyg och last, ja kanske även människoliv, men med Guds hjälp bet mot all förmodan ankaret i sista stund. Kaptenen lät nu genast föra över trossar till landet på motsatta sidan och fastgöra dem vid träden för att på så sätt hala ut fartyget på djupt vatten igen. Under tiden hade ovädret dragit förbi. Vårt andra fartyg befann sig utom all fara och låg kvar där det legat. — Medan vi lågo och väntade på vind, fingo vi ofta utmärkt fisk ombord, som här fångas i överflöd. Äntligen den 6 juli på aftonen blev vinden något tjänligare, varför vi åter gingo till segels. Dock blåste det icke bättre, än att vi först påföljande dags eftermiddag kommo ut till havs från de svenska skären. Avståndet till Stockholm utgör landvägen omkring tre mil, räknat från hamnen Elvsnabben, som är den första på ingående, men sjövägen 16 till 18 mil, detta till följd av farledens kroker och bukter mellan klipporna.* Nu liksom under hela färden sågo vi utomordentligt vackra och täcka holmar, en del bevuxna

* Man får segla runt nästan hela kompassen, innan man kan komma ut eller in genom skären.

med vacker gröda och fulla av smultron, ljuvliga blomster och portulak, av vilken sistnämnda man som ovan nämnt bereder sallat. En av dessa holmar passade jag på att avbilda, då vi en stund lågo stilla,* och den såg ut som vidstående bild utvisar. Att avteckna alla holmar vi sett i de finska och svenska skären hade varit en omöjlighet, ty de äro otaliga och skulle ha uppfyllt flera volymer.** De fyra kvadraterna man ser bredvid varandra nere vid vattnet äro grundmurarna till fyra hus, vilkas byggande påbörjas på detta sätt, i det man hopfogar runda timmerstockar övanpå varandra, tills de bilda en sluten fyrhörning; dörrar och fönster anbringas först sedan huset är färdigbyggt.***

Öland Vid 9-tiden på morgonen den 8 juli siktade vi Gottland, men då vinden var svag, kommo vi först vid midnatt till redde utanför Öland.

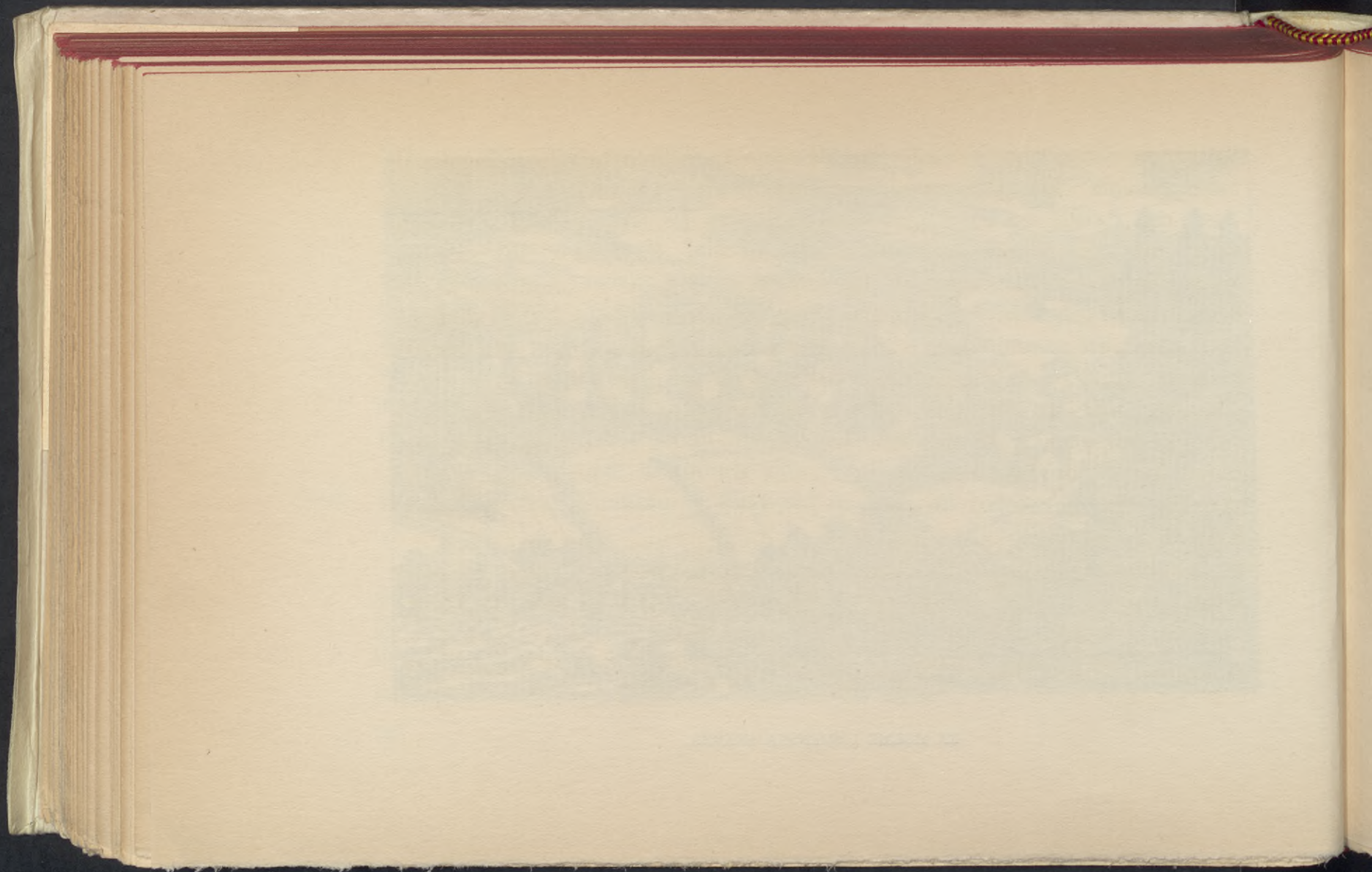
* Vid Stendor haven (Stendörren).

** Vi hade satt i land våra får på en vacker holme för att beta. Då vi skulle gå till segels, sände vi en båt för att hämta dem, men båtsmännen kunde trots alla ansträngningar icke få fatt på dem. De lyckades jaga upp dem på en klippa, men bocken hoppade i sjön och alla fåren efter; det var lustigt nog att åse, men mycket besvärligt att fiska upp dem igen. Man kan i sanning säga, är ett får över bron, så följer det andra efter.

*** Under det vi gingo till segels, kom en av konungens drabanter ombord med fyra åmar vin och två tunnor öl. — Den 7 på middagen kommo vi ut ur skären.

EN HOLME I SVENSKA SKÄREN.

Vi befunno oss nu 18 mil från de svenska skären och hade Småland inom synhåll. Här lågo vi för motvind till den 13 juli.*

Den 13 juli på f. m. gingo vi under segel med sydostlig vind och satte kurs på Kalmarsund mellan Öland och Småland. Mitt i denna farled ligger en stenklippa av ansenlig höjd, som på avstånd synes alldeles rund och som icke utmärker sig för någon som helst naturskönhet, värd att avbilda. Den kallas Svenska Jungfrun. Om denna klippö berättas många sällsamma ting. En ombordvarande andlig, skeppspredikanten Nikolaus Haquini, som i sin ungdom seglat med den ovan nämnde amiralen, sade sig själv ha erfarit sanningen av dessa historier. Bland annat omtalade han, att om någon söker hamn under denna klippa, så sker det endast av nödtvång och då man icke kan uppnå Öland. Klippan är nämligen illa beryktad hos alla sjöfarande, som hålla den för en samlingsplats för trollpackor. Låter någon sätta sig i land på densamma utan vetskap om detta, så finner han endast en stor stenklippa

Den
Svenska
Jungfrun

* Där lågo ytterligare 20 fartyg och väntade på tjänlig vind. — Den 9 gingo vi i land, åto smultron med grädde och socker, som är en god spis. Den 12 var vädret så dåligt, att vi knappast kunde se Småland.

utan alla behag, här och där något bevuxen med gröna örter och mossor, men alldeles trädlös och så hög, att man från toppen kan skåda långt ut över havet. Den åter, som är underkunnig om rätta förhållandet och ger sig dit i en båt enkom för att förlusta sig, finner öns utseende helt annorlunda. Så snart han kommer upp på densamma, blir han varse en mycket vacker, grönskande trädgård med allehanda fruktträd, såsom äpple-, päron-, körsbärs-, krikon- och plummonträd, vilkas frukter han utan fara kan plocka och äta. Går han vidare, kommer han till en ljuvlig, grön dæld, i vars mitt ett blått, guldstickat sidentält är uppslaget. Inne i tältet ser han en skara sköna ungmör i rika och dyrbara kläder förlusta sig med allehanda lekar och spel. Han behöver ej frukta att delta i det festliga laget med kurtis och all slags vällustighet, ty därav tager han ingen skada. Men när han efter ett ömt farväl går samma väg tillbaka till båten som han kommit, må han vid passerandet av trädgården noga akta sig för att plocka på sig och medtaga något av frukterna, ty detta skulle hava till följd, att så väl han själv som hans kamrater skulle kantra med båten i en hastigt uppkommande virvelvind och alla gå till botten. Detta inträffar både vinter och sommar. Fiskarne i

trakten, som veta huru de skola förhålla sig, fara emellanåt dit för att roa sig och vända oskadda tillbaka. Enligt vår sagesman hade dessa trollkvinnor, som i skepnad av svenska jungfrur uppehålla sig på ön, givit denna dess namn. Allt detta vore ju högst sällsamt, om det vore sant, men då jag själv icke sett det, vill jag icke vidare gå i god för det, utan åberopar mig endast på den nämnde predikanten. Denne berättade oss även under resan om ett visst spöke, som stundom visar sig vid flodstränderna kring hela Östersjön, i Livland, Finland och Sverige, och som där kallas Näcken. Ibland händer det, att folk som gå och bada eller hästar, oxar och andra djur, som beta vid vattnet, bliva neddragna av näcken i floderna och havet, så att de aldrig synas mer i livet. Den förut nämnde kammarjunkaren Robert von Rosen berättade oss, att han själv en gång sett näcken med kvinnoansikte och långt, hängande hår sitta på en påle till höger om Slottet i Stockholm. Dyligt är ingenting ovanligt, och vi hörde därom även från annat håll. Stundom lära vid vissa floder sådana melodiösa och ljuvliga röster och andra ljud låta sig förnimma, att den som endast närmar sig något för att lyssna så röres i sitt sinne, att han gripes av än större lust att närmare under-

söka saken, hoppar ned i vattnet och drages därunder. Det sades oss, att så snart landets inbyggare, som känna till förhållandet, erfara en dylik händelse, så löpa de så långt bort de kunna för att icke falla offer för frestelsen. Det berättades oss även, att när Hans Maj:ts fader en gång såg näcken sittande på en påle så som ovan beskrivits, han genast fattade en långbössa och sköt efter den från ett av slottsönstren, varvid näcken uppfångade kulan med handen och kastade den ifrån sig. Då jag emellertid icke själv sett något av allt detta, så låter jag det härvid bero och överlämnar det till deras bedömande, som ha större kunskaper i dessa ting.¹ För att därför återvända till oss mera kända saker och till vår resa till Kalmarsund, så inträffade, då vi seglat omkring sju mil, att vinden började gå över till sydväst, varför vi i likhet med åtta till nio andra fartyg, som samtidigt med oss avseglat och satt kurs på Kalmarsund, blevo nödsakade att vända tillbaka till vår första hamn under Öland. Härvid sågo vi på avstånd, hur ett litet fartyg på återvägen råkade i lägervall under Öland och strandade där och hur folket i land skyndade till hjälp.

Den 14 juli på e. m. företogo Herr presidenten, numera friherre till

Wesenberg, jämte några till sviten hörande adelsmän och officerare en promenad på Öland för att där se sig litet om. Ön är 18 mil lång och icke bergig och har fruktbara sädesfält och skogar fulla av smultron. På en lantgård, dit herrarna ankommo, bjöds på en rundlig och hjärtlig traktering av landets produkter, såsom grädde, mjölk, smör, ost och smultron, allt mycket gott och snyggt hållet.* På ön finnes mycket vacker ekskog. Vi bröto några grenar att användas till skydd mot solen ombord, men gåvo därvid icke närmare akt på bladen. Först efteråt upptäckte vi de sistnämndas utomordentliga storlek och förvånades högeligen, sedan jag med en tumstock funnit dem vara $13\frac{1}{2}$ eller nära 14 tum långa och $8\frac{1}{2}$ till 9 tum breda; ja, jag tvivlar ej på, att jag funnit ändå större, om jag med avsikt sökt efter dylika. På återvägen, sedan vi brutit grenarna, hörde vi ett kanonskott avlossas och kort därefter ännu ett, vilket vi togo för en signal till oss att komma tillbaka ombord, då den svaga vinden nu började gå över på nordost. Vi skyndade oss därför så mycket som möjligt, varför vi ej fingo tid att lägga vidare märke till

* Man ser endast svarta, inga vita får. Hästarna på ön äro små och livliga. — Öland är 18 mil långt, på var mil finnes en by, det gör 18 byar.

träden eller fundera på saken, förrän vi kommo i båten. Här sågo vi, att fartyget skyndsamt hissade segel och började lätta ankar, men knappt voro vi ombord och började fartyget skjuta fart, så gick vinden över på väst till syd. Dock höllo vi så vitt möjligt sjön.

Kurs sattes nu på tyska landet, och den 21 juli landstego herrarna i Travemünde och foro i vagnar vidare till Lübeck. Här togs avsked av den lybske kommissarien Johan Wardeheuche och kammarjunkaren Robert von Rosen, varpå resan den 22 fortsattes med ankomst till Hamburg påföljande dag. Över Bremen, Emden och Groningen gick färden vidare till Amsterdam, dit man ankom den 2 aug. Lämnande Herr Bas med svit i denna stad, fortsatte herrar Van Veenhuysen och Joachimi den 4 till s'Gravenhage och inträffade där samma dag, på tre veckor när ett år sedan de lämnade staden. Av resällskapet, ursprungligen bestående av omkring 42 personer, saknades endast två.

Den Allsmäktige Guden, som hållit sin skyddande hand över oss och låtit oss komma välbehållna hem igen, ske ära, lov och tack i evighet. Amen.

HERR JOACHIMI RESER TILL PLESKOV.

Den 12 okt. 1615 skildes Herr Joachimi från de övriga herrarna för att uppsöka konungen i lägret framför Pleskov, vilken stad Hans Maj:t belägrade. Han beledsagades å Hans Maj:ts vägnar av rikskansleren Oxenstierna, stallmästaren Claës Horn och riksrådet Philip Scheiding samt fyrtio välrustade ryttare. I Ivangorod gavs hederssalut, och rådsherren Rutgersius följde oss på väg till andra sidan floden. Om aftonen kamperade vi på öppna fältet, där ett skjul slagits upp för herrarnas räkning tätt invid floden Flux (Plussa?). Huruvida det är något nöje att vid denna årstid kampera i det fria här i landet, därom låter jag dem döma, som själva varit där.

Den 13 okt. ankommo vi till det starkt befästa slottet i Augdov (Gdov). Staden är alldeles förstörd av kriget, så att där utom slottet icke finns ett enda hus kvar. Till det förra hör en antik kyrka med koppartak. Kyrkorna äro här vanligen byggda i stil med Salomos tempel.¹

Augdov

Mönnichhofens grymhet

Då Mönnichhofen för svenske konungens räkning belägrade detta slott, hade strax efter hans ditkomst en rysk bojar (d. v. s. adelsman) tagits till fånga. Ehuru den sistnämnde erbjöd 12,000 daler i lösepenning, så hjälpte det honom icke, utan Mönnichhofen lät stoppa in honom levande i en mörsare och skjuta honom in i staden, sägande: »Gå nu och tala om för dem, vilken traktering ni fått!» I sanning, en alltför stor grymhet! Men straffet uteblev icke, i det Mönnichhofen träffades till döds redan av det första skottet från slottet, och detta på en söndag och helgdag, vilket moskoviterna anse för ett stort straff.¹

Den 14 okt. måste vi på grund av det regniga vädret stanna i Augdov. Den 15 lågo vi över natten i Routius, en by vid sjön Pibus (Pejpus). Kyrkorna, tornen, husen och gatorna äro här helt och hållet av trä. Som byggnadsvirke brukas icke bräder eller plankor, utan timmerstockar, vilka tillyxas så, att de kunna fogas tätt intill varandra. Man lever alltså här så att säga i en värld av trä. Skator finnas i massa, och de flyga omkring bland husen och gatorna, alldeles som duvorna i Holland; av de sistnämnda har jag här ännu ej sett några.

Den 16 okt. på morgonen talade vi med M. Stalpaert mönster-

skrivare,¹ son till Jacob van der Wiel och Florentina de Vries, vilken upprepade gånger anfallits av stråtrövare. I själva verket är det förenat med stor fara att resa här i landet. — Vi övernattade i en gård tätt invid Krappau, ett vackert ställe, men i hög grad förstört och förvildat av kriget.

Den 17 okt. lågo vi stilla till följd av dåligt väder och läto våra hästar vila ut litet.

Den 18 okt. sutto vi upp tidigt på morgonen och kommo till en stor skog, där även Stalpaert varit och där mången fått sätta livet till. Ehuru vi voro ett talrikt sällskap, förskonades icke heller vi från anfall av rövare, i det dessa mitt för näsan på oss bortsnappade den första vagnen med hela dess last, tillhörande riksrådet Philip Scheiding. De gingo därvid till väga på så sätt, att de läto ett högt träd, vilket de på förhand nästan helt och hållet genomsågat, falla ned över vägen, så fort den första vagnen hunnit förbi, varpå de bemäktigade sig varorna och lupo in i skogen. Denna var så tät, att vi redan efter tio till tolv steg icke längre kunde se dem, än mindre förfölja dem. — Vid middagstiden intogo vi litet föda på stående fot, och om natten sovo vi under bar himmel,

vilket icke var särdeles angenämt, då det var kallt och marken var fuktig till följd av det myckna regnandet. Fast det var mitt i djupa natten (vi hade denna dag suttit fjorton timmar i sadeln), underläto vi icke, våta och smutsiga som vi voro, att hämta oss ved till bränsle ur skogen, den vi till på köpet själva måste hugga. Vi uppgjorde därpå stora eldar, och av vagnarna bildade vi en vagnborg, i vars mitt vi slogo vårt läger. Somliga lågo under sina hästar, andra på eller under vagnarna, varåt vi sedermera hade mycket roligt.

Den 19 okt. passerade vi klostret Eliasarius (Elizarov), mycket vackert beläget i en täck skogsdunge. Det är helt och hållet byggt av trä, undantagandes kyrkan, som är av sten, och till detsamma höra präktiga fiskdammar. Prästerna här i landet förstå sig tydligen bra på att utvälja de bästa platserna. — På aftonen anlände vi till lägret utanför Pleskov. Vi mottogos av ryttmästar Wrangel med en fännika ryttare, och då vi foro in i lägret, voro några kompanier fotfolk uppställda i stridsordning. Hans Maj:t hade denna dag företagit en mycket tapper stormning, över 700 av försvararna hade dödats, av konungens folk knappast ett tjugotal. Stadsborna hade tappert satt sig till motvärn, bl. a. medelst en så

ursinnig stenkastning, att många av de anfallande sårats, ehuru de flesta sluppit undan med ett blått öga.¹ Staden, som är belägen vid floden Ammut(?), tycks vara mycket vacker. Floden, över vilken Hans Maj:t låtit slå en mycket sinnrikt konstruerad bro, genomskär staden tvenne gånger, så att denna är liksom uppdelad i tre skilda städer. Utomkring lågo förr flera ståtliga kloster, av vilka man nu ser en mängd ruiner. Landet här är mycket fruktbart, varför staden är en blomstrandemarknadsplats, dit hela den kringliggande landsbygden torgför sina varor. Det heter därför, att den som icke sett Pleskov, han har heller ej sett några bönder.²

Den 20 okt. dinerade Herr Joachimi jämte de hans svit tillhörande adelsmännen hos Hans Maj:t.³ På aftonen lät Hans Maj:t skjuta brand i staden, vilken åstadkom stor skada och var hemsk och sorglig att åse. Vi kunde hela natten igenom tydligt höra larmet, ropandet och skrikandet i staden.

Den 21 okt. uppkom genom ovarsamhet eld i krutdurken i en av löpgravarna, varigenom stor skadegörelse vållades. Fyrverkaren flög i luften med armar och ben utsträckta som en groda, många blevo sårade,

Hemsk
olycka

och på en runno tarmarna ur buken, en gräslig syn. — Då nu emellertid vintern snabbt nalkades och Hans Maj:t icke fann det med sin fördel förenligt att längre fortsätta belägringen, så lät han denna dag på aftonen bortföra artilleriet från staden.¹

Den 22 okt. uppstod om natten eld i konungens kvarter, vilket förorsakade stor uppståndelse i lägret. Alla soldater och ryttare voro under vapen av fruktan för att stadsborna skulle göra ett utfall. De sistnämnda återtogo de dagen förut förlorade platserna och togo en utpost till fånga. — Hästarna i lägret voro av naturen utan svansar, vilket såg mycket komiskt² ut.

Den 23 okt. voro vi åter inbjudna till middag hos Hans Maj:t. — De sjuka och sårade, som utgjorde ett ganska stort antal, avskildes från de andra. Du arma land, vilket elände medför icke detta fördömda krig! På suckar och klagan var där ingen ände. — Jag träffade här kapten Polidoor, kapten Andries Goessens och fänriken Joris van Cats, av vilka den sistnämnde följde med oss som tolk. Det blev naturligtvis en glad dag. — Ingenjör Andries Sessander (Margarita Slots man)³ hade avlidit här och stod ännu ovan jord. Man tordes varken begrava honom eller

andra döda, ty ryssarna skulle så fort man avrest genast ha grävt upp liken igen, huggit dem i stycken och kastat dem för hundarna och fåglarna.

Den 24 okt. företogs ett utfall från staden.¹ Konungens folk satte sig till motvärn, och endast några få stupade. Claës Wachtmeister blev skjuten genom käken, och överste Cobrons häst fick huvudet avskjutet från bålen. Alla störtade sig över det färska köttet, människor och hundar sletos om det, de förra skuro ut stycken därav och åto, de senare söndersleto det med sina hungriga käftar. Ingen tunga förmår skildra den hungersnöd som här råder. — Vid vår avresa påföljande dag erhöll var och en av adelsmännen i Herr Joachimis' svit i present av Hans Maj:t en vacker häst med tillhörande mundering.

Den 25 okt. begåvo vi oss åstad med fem fännikor rytteri och fyra kompanier fotfolk under befäl av ryttmästar Wagner. Vägen var mycket dålig och mödosam med många svårtrafikabla kavelbroar, och här liksom överallt djup som ett moras. För att komma fram måste man fälla träd, vilka, sedan grenarna avhuggits intill stammen, läggas tätt intill varandra och sammanfogas, varpå man rider eller går över. — På aftonen slog vi läger vid floden Meglanka, och den iskalla luften var allas vår paulun.

Den 26 okt. slogo vi en bro över floden, men sedan vi alla gått över, revo vi åter upp den, fruktande att pleskoviterna, då Hans Maj: nu dragit bort med hela sin här, skulle förfölja oss. Vid ett förstört hus, där vi intogo vårt middagsmål, påträffade vi en splitter naken man med huvud och armar avhuggna, jämmerligt att åse. Vi läto begrava honom och blevo om natten i Gorka, som är alldeles lagt i ruiner och övergivet. Hela dagen hade det snöat.

Den 27 okt. passerade vi genom en stor skog, där en hel rad av furuträd, över 500, förstörts av en virvelvind; en del voro helt, andra till hälften uppryckta med rötterna, och på många voro topparna avbrutna. På aftonen stannade vi i Saresko, som har ett ståtligt kloster, ehuru nästan helt och hållet förstört, beläget i en mycket behaglig trakt. Bönderna sutto här hemma, men så snart de försorde vår ankomst, flyktade männen och många av kvinnorna till klostret, som de starkt befäst. I huset där vi tagit in befann sig en änka, som dagen förut sålt sitt barn för ett stycke bröd för att stilla sin hunger.

Den 28 okt. blevo vi liggande här, då man måste slå en kavelbro över ett moras, väl en mil brett. De knektar, som icke deltog i arbe-

tet, gingo emellertid icke sysslolösa, några revo ned hus till bränsle, andra lupo åt skogen att söka efter undandolt gods, ty bönderna hade grävt ned och gömt alla sina tillhörigheter. Vad de tvungo dem att framvisa eller av en händelse själva uppdagade togo de ifrån dem, såsom havre, kål, rovor och allt de kunde komma över. Fyra ryttare av ryttmästar Magnus' folk, som ridit ut på bondjakt, glömde alldeles bort att komma tillbaka igen: bönderna, som fått in dem i skogen, hade där ihjälslagit dem. Vid måltiderna kröpo barnen som hundvalpar under bordet och uppsamlade smulorna vi läto falla, och de avgnagda benen vi bortkastat togo de åter upp och gnagde av än en gång. Vilket elände fingo vi ej här bevittna!

Elände

Sedan vi den 29 okt. passerat många små byar och många ståtliga kloster, över vilka Mars utgjutit sin vrede, kommo vi till Porcou (Porchov), som är ett runt slott med endast en port. Det ligger vid floden Ousa (Usa), som nästan helt och hållet kringflyter detsamma. Förr låg en prydlig timmerstad alldeles intill, av vilken nu knappast en gårdsgårdsstake fanns att se. Vid det vi redo över bron, som ävenledes bestod av runda timmerstockar, brast en av dessa, varvid Andries van Wouw's häst körde

Porchov

igenom ett av benen, så att häst och ryttare störtade nära intill brokanten. Hade de fallit en eller halvannan fot längre ut, så hade båda störtat i graven, som här var mycket djup och utan vatten, och ryttaren hade ofelbart brutit halsen och krossats till döds. Gud vare lov som avböjde denna olycka!

Den 30 okt. hade det frusit så starkt om natten, att vi till häst kunde passera ställen, där vi kvällen förut satts över med båtar. Vi stannade här denna dag för att bevista döpelsen av ett av ståthållarens barn, varvid Herr Joachimi var dopvittne, detta oaktat barnet var fött utom äktenskapet, ehuru under äktenskapslöfte. På gatorna åtföljdes vi av en sådan mängd tiggare, att det var oss hart när omöjligt att komma fram. Om vi ville eller ej, måste vi giva dem något, det hade varit en lätt sak, om man bara kunnat ge dem pengar, men nästan alla ville ha mat, så att vi uppköpte och utdelade allt bröd som stod att få på torget. Hur stor var icke deras glädje, vi sågo dem gråta av fröjd, ehuru de endast fingo några smulor! Människokött åts här hemligen i ej ringa mängd. Vi sågo med egna ögon en död häst släpas bort, följd av hundar och av barn på tolv till nitton år, vilka, så snart kadavret kom-

mit utanför staden, kastade sig över det, varvid barnen och de av avundmorrande hundarna revos och sletos om köttet. Vems hjärta måste ej vid en dylik åsyn röras av medlidande?

Den 31 okt. förärade knäs Ivan (det är hertig Jan) [Meščerskij] Herr Joachimi högtidligen tre flaskor brännvin samt fem till sex vita och tre eller fyra bruna bröd. Då det frös starkt på, stannade vi här för att anskaffa slädar samt låta beslå och brodda hästarna. På e. m. avlade Herr Joachimi jämte sviten besök hos knäs Ivan, som tog väl emot oss. Han lät oss t. o. m. se och hälsa på sin gemål, vilket här i landet hålles för den största ärebetygelse, som kan vederfaras någon. Hon var iförd en dyrbar, röd sidenkappa och ovanpå denna en grön dylik, båda försedda med bred, pärlstickad bård, hade rikt pärlbesatta armringar och kring halsen ett praktfullt pärlhalsband. Knäs Ivan hade en mycket vacker och väl dresserad duvhund jämte ett par duvor, de första vi sågo där i landet. Sedan vi inmundigat litet brännvin och annat starkt, togo vi avsked av knäsen, varvid hans gemål åter visade sig, ehuru hon genast åter måste draga sig tillbaka.¹ Detta var hans tredje maka i livet, de båda föregående voro i kloster. Om en man här gifter sig, står det honom nämligen fritt att,

om hans hustru icke är honom till behag, sätta henne i ett kloster och taga en annan, med vilken han kan förfara på samma sätt; men sin tredje hustru måste han behålla, vare sig hon är god eller led, vacker eller ful.¹ De stackars kvinnorna, som här liksom i Italien noga bevakas och instängas, kunna väl icke taga sin hämnd härför, men förstå att på fint italienskt maner skicka sina män åt skogen att jaga, så som Acteon gjorde.²

Den 1 nov. begåvo vi oss i väg i slädar tillhörande de bönder, som körde för oss, och med en fännika ryttare som betäckning. Återstoden av folket lämnades kvar i garnison där. På kvällen stannade vi i en folktom by.

Den 2 nov. nådde vi Rasea, likaledes övergivet, då alla tagit till flykten. Vi hade mycket knappt med mat, och vatten var jämte en smula brännvin vår bästa dryck.

Då våra hästar voro trötta, lågo vi den 3 nov. över i Boyesse, en vacker by vid den lilla floden Ipsissa (Psizza); vid densamma äro en så stor mängd byar belägna, att det så att säga såg ut, som hade det regnat byar. Landet är ganska fruktbart, bönderna, här nästan alla hemma, hade efter sin art stora och välbyggda hus.

Den 4 nov. övernattade vi i en förfallen liten by; sågo på vägen fem vargar, uppåtande ett litet barn, som de rivit.

Den 5 nov. ankommo vi till Staraja Russa, beläget vid den natursköna floden Russa(?).¹ Numera är det endast en liten, av hakelverk omgiven skans, men var fordom en stor, ståtlig stad; på en halv mils avstånd ter den sig ännu vackert med sina torn och kloster, ehuru dessa ligga i ruiner, undantagandes ett ståtligt dylikt, där abbedissan och nunnorna ännu voro kvar. Här finnes även en saltbrunn öfver 1,000 famnar djup. Stället är täckt och har flera vackra fruktträdgårdar, av vilka vi besökte en, som förlidet år givit en avkastning till ett värde av öfver 100 rubel (eller 100 pund flamskt). Nu fanns där dock ej ett blad, än mindre några frukter på träden, ty trädgården hade blivit förhäxad, och man såg trollkarlarna och trollkvinnorna, tio till antalet, stå där brända vid sina pålar. — Bönderna, som kört oss hit från Pleskov, blevo vid hemkomsten nästan samtliga ihjälslagna av de hemmavarande till straff för att de hjälpt oss. Allting är här mycket dyrt, om något öfverhuvud står att få, så att dagligen en mängd människor dö av hunger. Deras lik få ej en kristelig begravning, utan köttet hamnar i andra människors buk. Ja,

Staraja
Russa

ingen penna förmår skildra tillståndet här, barnen och kvinnorna följde efter hästarna, då de fördes till vattning, uppsamlade hästpärnen ett efter annat som de föllo och åto dem alldeles varma; funno de några frusna, så kokade de upp dem i vatten, skummade av det och åto dem med skedar.

Den 7 nov. brann om natten ett hus upp alldeles intill vårt logi, vilket åstadkom stor uppståndelse i skansen. — Ryttmästar Lorenz Wagner hade skickat ut tre avdelningar ryttare till skogen för att söka furage till hästarna, men av dem återkommo endast två friska och välbehållna, medförande de till den tredje avdelningen hörande sex ryttarna med avhuggna huvud. Så trakterade hade de påträffat dem i skogen. Man förmodade att det var ett verk av bönderna.

Den 10 nov. fann det av hunger rasande folket i en smutsig grop liket av ett barn, som dött sväldöden, styckade det inför allas ögon, kokade och åt upp det. Vi köpte dagligen på torget gammalt bröd och utdelade det åt de fattiga, men tillgången blev så knapp, att ståthållaren ej längre kunde bespisa oss, så att vi själva måste köpa oss bröd att äta. Då de stackars människorna gingo och tiggde bröd vid dörrarna, där

de trodde att de skulle få något, öppnade man för dem och lockade in dem under förevändning att vilja giva dem bröd, varpå man skar halsen av dem och åt upp dem.

Då vi den 10 nov. sutto vid middagsbordet, berättade oss ståthållaren, att en man samma morgon slagit ihjäl sin hustru och ätit av köttet och att en annan man jämte hustru och dotter på en månads tid tillsammans ihjälslagit och uppätit åtta personer. På vår fråga, varför han ej lät rättvisan ha sin gång, svarade han, att gjorde han det, så bleve där näppeligen en enda vid liv, ty så gjorde de alla. Jag skulle kunna anföra mera i samma väg, men då det är alltför bedröfligt, förbigår jag det.

Den 19 nov. ankommo Herr Van Veenhuysen och Dirk Bas jämte svit, varöver glädjen blev stor, så mycket mer som de medförde åtskillig proviant. Under den gångna vintern hava mer än 2,000 människor omkommit här av hunger och köld.

MONSIEUR ANDRIES VAN WOUW's RESA.

Den 18 febr. 1616 avreste jag och mästern Henry Buddel, en adelsman i Engelske legatens svit, med var sin tjänare från vårt kvarter (i Glebova) för att begiva oss till Åbo i Finland, medförande brev från herrar sändebuden till Hans Maj:t av Sverige, som efter vad man förmodade befann sig där.¹ Som prestav tjänstgjorde en finsk löjtnant vid namn Erik Jörens-son. Vi hade sammanlagt nio slädar för oss själva, bagage, proviant och furage. Om natten ankommo vi till Romanov vid så förskräckligt väder, att man knappast velat köra ut en hund.

Den 19 febr. passerade vi det vid floden Walda(?) belägna Sapoay, som är en stor by, men alldeles nedbränd och förstörd. På kvällen rastade vi i Ivasko (Ivaszeva?), likaledes fullständigt i ruiner, men bröto om natten åter upp och kommo den 20 febr. vid dagbräckningen till Sytna, den största, vackraste och minst brandskadade och förstörda by jag här

sett. Den ligger vid Novgorodska sjön, som är sex mil bred. Bönderna voro här till största delen hemma, och vi delade med oss åt dem så mycket vi kunde avvara av vår proviant. Barnen gnagde ännu en gång av de ben vi själva lämnat och uppsamlade de smulor vi läto falla; hade vi oförvarandes trampat på dem, så var det icke så noga. Man åt här talgen på ljustakarna. Överallt råder ett obeskrivligt elände. Drivna av hungersnöden skilja sig mödrarna utan svårighet från sina barn; vår prestav tog ett med sig, vilket dess moder med glädje lämnade ifrån sig. Sytna är ett mycket behagligt ställe, och runt omkring ligga många ståtliga bojargårdar, kloster och små byar. I ett av klostren, som vi besökte, funno vi lik i alla vinklar och vrår, i ett av de stora fönstren låg en man död med ett barn i famnen, och på golvet vid hans fötter satt hans hustru, likaledes död, alla fullkomligt svarta av hunger. Klosterkyrkorna, som alla äro byggda i gammal stil, äro försedda med gallerfönster av järn och med järnportar, så att man utifrån snarare tar dem för ett fängelse än en kyrka. — Vi satte oss nu åter i slädarna och foro vidare. Vid Nougårdska sjön sågo vi en mängd lik av människor och hästar, somliga helt, andra till hälften sönderslitna och uppätta av vargar och rävar.

Novgorod Om aftonen kommo vi till Nougården eller Novgorod. Staden har av ålder stor handel och rörelse, varför man säger, att den som ej sett Novgorod, han har ej heller sett några köpmän. Den ligger vid den fiskrika floden Walda (Volchov). Fisktorget ligger nere vid floden, vars vatten fiskmånglarna arrendera. Vill någon köpa fisk, dragas näten in mot torget, varpå köparen kvickt får taga för sig vad han önskar, under det att återstoden av fisken släppes tillbaka i vattnet. — Över Volchov för en lång bro till slottet, som är starkt befäst och har mycket höga murar. Nio kloster befinna sig inom detsamma.

Ryssarna, som äro ett kristet folk, hava i sina kyrkor i likhet med den gamla grekiska kyrkan inga beläten, utan endast målningar, poperna och munkarna kunna intet latin, läsa kyrkofäderna och äro stora predestinatörer.¹ De fira många helgdagar, bland vilka St. Niklas och Tre konungar hållas i stor ära. Sina döda giva de ett 'vägabrev' med till St. Peter, att han må låta dem passera oantastade. Ett dylikt brev, på befallning av drottningen av Polen Catharina av (?) troget översatt från ryska språket till latin, lyder som följer: »Zacharias med Guds nåd ärkebiskop av N. — N. — och hela Ryssland till Vår Herre och Vän

St. Peter, den Allsmäktige Gudens dörrvaktare. Vi göre veterligt, att då denna tid döden dött en Guds tjänare vid namn etc., så anbefalla Vi Eder, att I utan något som helst hinder eller utdräkt genast insläppen honom i Guds konungarike, ity att Vi hava absolverat honom från alla hans synder och givit honom Vår välsignelse. Därför skolen I detta icke underlåta, ty till den ändan hava Vi givit honom detta absolutionsbrev. Givet i Vårt förnämsta kloster i N. — i dag den . . . i Herrans år . . .»¹ — Vi foro redan samma afton vidare. Vid passerandet av stadsporten bortsnappade soldaterna vår bakersta släde med vårt bröd och vår proviant. Då detta kom för ståthållaren Hans Boijes öron, lät han anställa en skarp undersökning för att få reda på de skyldiga. Dessa, som väl visste, att de, om de föllo i hans händer, med sina halsar skulle få betala det stulna brödet, togo till harvärjan och lupo över till ryssen. Om natten foro vi förbi flera förstörda kloster, av vilka ett med namn St. Nicolai Vaisitsqui (Vjasišči) måste ha varit utomordentligt starkt och ståtligt.

Vid middagstiden den 22 febr. kommo vi till Tessau vid floden Visior, en mycket liten skans, föga större än en redutt, omgiven av ha-

Tessau

kelverk och full av ryttare; på andra sidan floden låg en bojargård mycket naturskönt. Vi övernattade i ett förstört kloster vid namn Perista, där vi funno tio till tolv arma stackare, sittande vid elden men sina barn, allesammans svarta av hunger. Vår prestav tog en vacker pojke med sig, som frivilligt skildes från sin moder liksom hon från honom. Invid klostret låg förr en vacker by vid namn Verina, nu så fullständigt nedbränd, att vi knappast kunde få ved att göra upp eld. På vår färd vidare påträffade vi vid vägen en kvinna, sittande vid en liten eld med sin döde man bredvid sig. Vi togo kvinnan med oss och förde henne till skansen Zaris (Starits), dit vi ankommo den 23. Det är en vacker och rymlig skans, omgiven av hakelverk och vatten. På kvällen stannade vi i den ståtliga byn Goebanits (Gubanitsy), där till vår angenäma överraskning folket var hemma, och där kor och får stodo på stallet, något vi på länge ej sett.

Den 29 febr. kommo vi till den lilla av timmer uppförda staden Koporje, som ännu icke velat svära konungen huldhet. En liten flod flyter här förbi med ett vattenfall alldeles intill staden. Denna har ett starkt befäst, trekantigt slott med tjocka torn, späckade med grova styc-

ken. Vid vår infärd saluterade oss ståthållaren Anders Jönsson med två kanonskott, som är svensk lösen. Runt kring staden ligga många förstörda kloster. Medan vi lågo här, inkommo tjugu tatariska soldater och överlämnade sig i ståthållarens händer. Då vi för den sistnämnde beklagade oss över våra hästar, att de till intet dugde, svarade han: »Vänten bara, tills I kommen till Finland, där skolen I tacka Gud, om I fån sådana hästar. I fån nog oxar för Edra slädar och kunnen vara glada, om I på så sätt kommen vidare» — en klen tröst för oss. »Jag har», tillade han, »skickat tre prestaver i förväg för att i Haruvel beställa friska hästar, hö och havre.»

Den 25 febr. på aftonen avreste vi med våra dåliga, tröttkörda hästar och kommo om natten till Sepekulle, där vi gåvo dem något foder. Här sutto bönderna i tämlig ro, och en myckenhet fäkreatur stod på stallet. Vi fingo sötmjök och ägg, och en rysk speleman underhöll oss vid måltiden med sin säckpipa och sin väl dresserade lilla hund.

Den 26 febr. kommo vi före dagbräckningen till Haruvel, en prydlig by, belägen vid Östersjön (Finska viken). Vi väntade, att vi här skulle finna hästar, hö och havre i ordning för oss, men naturligtvis hade ingen varit

där, så att vi fingo reda oss bäst vi kunde med vad vi själva hade. — Vi lämnade nu Ryssland, som är ett stort och väl befolkat land, ehuru det mycket lidit och förvildats av detta fördömda (icke desto mindre av många önskade) krig. Det är förvånande, att man i detta stora, vilda och öde land har endast en gud, en tro, en kejsare, ett mynt och en klädedräkt. Den sistnämnda består mestadels av en lång kappa och bäres av båda könen, så att mannen ofta går med sin hustrus kappa och tvärtom. Folkets stora lättsinne och praktlystnad vill jag här ej närmare gå in på.

Sedan vi rastat något, begåvo vi oss ut på Östersjön, som här är endast fyra mil bred. Vi funno på isen liken av en mängd människor och hästar, på vilka rovfåglar sutto och åto. Vägen var obanad och våra hästar dåliga, varför vi stundtals nödgades gå till fots genom snön, som räckte oss till och över knäna, vilket var mycket mödosamt och tålamodsprövande. Denna natt logerade vi i en förfallen bondgård utan vare sig dörr eller fönster. Vi befunno oss nu i finska landet, i det landskap som kallas Karelen, vars huvudstad är Viborg.

Den 27 febr. reste vi nio mil vidare utmed Östersjön, som var full av isklädda holmar, mellan vilka vi foro med våra slädar. Vi mötte en

mängd dylika på väg till Livland, men ingen kunde ge oss klart besked om var Hans Maj:t befann sig. Vid middagstiden fodrade vi våra hästar i Homelien och kommo om aftonen till Kaijalu.

Den 28 febr. ankommo vi till Viborg, den enda stad i Finland, som är omgiven av en stadsmur. Den ligger vid Östersjön, är mycket starkt befäst till skydd mot ryska överfall och var förr medelpunkt för stor handel och rörelse. Staden var fordom bebyggd med stenhus, men sedan den några gånger nedbrunnit, finnas där nu flera hus av trä än av sten.¹ De äro utvändigt prydliga nog, men invändigt tämligen obekväma.

På aftonen lät ståthållarens fru hämta oss till slottet i en tvåspänd, med dyrbara täcken klädd släde. Hon bjöd oss till bords, där vi rikligen undfågnades med förträffliga anrättningar, serverade på silver. Där fanns en mycket liten dvärg. Efter måltiden fördes var för sig tillbaka till sitt logi i den ovannämnda släden, varvid salut gavs från slottet. Detta är utomordentligt starkt befäst och kallas Olofsborg.² Det ligger i Svarta sjön, vars fiskar likaledes äro svarta, men icke desto mindre välsmakande.³ I ett av slottstornen finns den s. k. djävulskittelen, men då ståthållaren icke var hemma, kunde vi ej få se den.⁴

Den 29 febr. fortsatte vi vid middagstiden vår resa och saluterades på bron mitt framför slottet med tvenne kanonskott. Vi togo nattläger i Kasauka hos länsmanen eller byfogden. Sådana finnas för var fjärde eller femte mil, och de voro skyldiga att på konungens bekostnad under resan förse oss med friska hästar och vad vi eljest hade av nöden, något som de också fermt gjorde, om de så kunde. Bönderna ha det betydligt bättre här än i Ryssland.

Den 1 mars åto vi middag i Sallack. Landet här, som ävenledes lidit mycket av kriget, är lika vilt, folktomt¹ och skogigt som Ryssland. Det är även mycket bergigt och har många fiskrika sjöar. Näcken härskar här väldeligen. Vårt aftonmål intogo vi i Quivats, och om natten vilade vi i Hemelaar.

Den 2 mars i dagbräckningen kommo vi till Korsen. — Dryckeskannor äro föga i bruk här i landet, man dricker ur små vitskurade träbunkar eller stänkor. Folket är mycket smutsigt och osnyggt, men sina husgerådssaker av trä, såsom tallrikar, dryckeskärl, tråg m. m., skura de så skinande vita, att det är fröjd att skåda. — På middagen kommo vi till Raikan vid mycket rusligt väder. Detta landet är ett riktigt vatten-

land, man kan icke resa en mil utan att träffa på en sjö eller flod, alla mycket fiskrika. De stackars bönderna få dagligen utstå många trakasserier. Man berövar dem deras mat, deras hö och havre, hästarna tar man ur stallet, spanner dem för sina fordon och kör bort med dem, utan att deras ägare våga säga ett ord; de äro glada, om de få igen dem, sedan de sprungit fem eller sex mil efter dem, våga de komma med några invändningar, få de ett duktigt kok stryk på köpet. Jag tror ej, att våra holländska bönder skulle hålla till godo med dylikt. Denna trakt heter Savolaks, och byarna ligga flerstädes så tätt, att det ser ut som hade det regnat byar. Kyrkorna äro mycket få här i landet, jag tror fullt och fast, att många av inbyggarna i sitt liv aldrig sett en dylik, än mindre varit inne i någon. På de sjuttio mil vi rest sågo vi endast fyra eller på sin höjd fem kyrkor; de äro av trä eller sten och så torftigt byggda som bondlador. En gång årligen reser en *ferheer* (förhörare) eller predikant genom landet för att predika och döpa, men då han icke kan komma överallt, få barnen ofta vänta på dopet, tills en annan kommer ett annat år; dock färdas man stundom ända till tjugu mil för att låta döpa sina barn. Då det icke är över femtio (!) år sedan folket antog kristen

tro, finner man ännu många, som föga bekymra sig om religion och präster, utan behålla sin gamla hednatro. Flerstädes äro höga stänger uppresta med ett kors inom en oval ring i toppen och nedtill försedda med en bred, altarliknande upphöjning. Dessa hålla de i helgd, och vid sina högtider slakta de en get, en kalv och ett får, blanda deras blod och gjuta det över stångens fot som en offergåva. Många andra hedniska bruk leva kvar hos dem, och de ha många trosfränder. — På aftonen kommo vi till Savontoienvel (Savontoival?), en prydlig by.

Den 3 mars passerade vi Anettou (Anettu) och kommo om aftonen till Lusci (Lussi), där vi intogo något föda och rastade litet. De fattiga kommo här fram till bordet och tiggde om en allmosa. Därpå satte vi oss åter i våra slädar och kommo den 4 på morgonen till Anianpeldo (Anianpelto) i Tavastland. Vid en förbiflytande liten flod lågo trenne sädeskvarnar, men vanligen males säden här för hand liksom senapen i Holland. Detta arbete tar lång tid och utföres vanligen av bondpigorna, som här hållas ej bättre än slavar och oskälige djur. Mot aftonen foro vi vidare med mycket usla hästar och kommo till en mycket stor och vacker by vid namn Corhyla (Kurhila). Då vår prestav å sitt ämbetes vägnar här liksom på många

Corhyla

andra ställen olovandes försökte taga hästarna ur stallet, märkte en duk-
tig ung bondpiga hans förehavande och kastade sig upp på en vacker
häst för att rida bort med den. Prestaven rusade fram och grep hästen
i tygeln i avsikt att rycka den från henne, hon å sin sida ville icke
släppa den, varför han uppretad kastade henne i snön och klådde på
henne en smula. Bondflickan, som hade starka lungor, gav hals och
skrek högljutt på hjälp: det blev ett förskräckligt oväsen, bönderna
kommo på benen och skyndade till med påkar och käppar och likaså
en ryttarknekt, som var kär i flickan, vilken icke hörde till de fulaste.
Prestaven satte sig till motvärn, och vi bisprungo honom så gott vi kunde,
men som många hundar äro harens död, fick prestaven sitt gevär sön-
derslaget och sin pälsmössa borttryckt, engelsmannens tjänare erhöll två
eller tre bulor i huvudet och förlorade sin mössa, min tjänare Arent van
Meppelen blev likaledes av med sin pälsmössa, och min häst jämte släden
med min koffert körde de bort med. Så snart de emellertid fingo veta
vilka vi voro och vart vi ärnade oss, kommo de åter fram med våra till-
hörigheter. Då vi efter denna hederliga traktering ämnade fara vidare och
och jag satt mig upp i min släde, kom en bonde bakifrån med en stor

och tjock knölpåk i högsta hugg för att med densamma giva mig dråpslaget. I samma ögonblick vände jag på huvudet för att se, om de andra slädarna snart voro färdiga, varför slaget förfelade sitt mål och träffade min axel, och så stor var dess kraft, att jag kände det lång tid efteråt. Nu började bondekriget på nytt, vi höggo in på dem som för betalning, en bonde fick två fingrar avhuggna och en annan nästan hela handen. Vi lyckades dock komma undan och tackade Gud, att det skett för så gott pris, endast en häst och två tomma slädar lämnade vi i sticket hos bönderna, som sålunda fråntogo oss, vad vi ämnat taga från dem. — Denna natt lågo vi i en adelsgård vid namn Vitarela, där frun i huset undfågnade oss väl, ehuru hennes man ej var hemma.

Den 5 mars åto vi middag i Hetus hos länsmanen David Skotte. Det heter: om du skall äkta en änka, så välj en, vars man blivit hängd, då får du goda dagar och frid med henne. Så hade denne skotske ryttare gjort, ty hans hustrus förste man, som var lantfogde, hade slarvat med räkenskaperna och levat som en furste, varför han blivit hängd i Stockholm. För denna orsaks skull slapp hennes nuvarande man höra talas om honom. — Hade vi råkat i klistret i Kurhila, så fingo nu bönderna

vi mötte betala kalaset. För några spände vi hästarna från slädarna, och då deras ägare blevo grova i mun och menade, att vi ej hade rätt till det, ja satte sig till motvärn, fingo de ett duktigt kok stryk, och en fick ett sådant nyp i högra axeln, att en hund skulle ha slickat sig i såret. Vi foro sålunda fram som de värsta stråtrövare och vägsäckare i världen, det är det enda sättet, om man överhuvud taget vill komma någon vart, ty bönderna här äro mycket illasinnade. — På kvällen kommo vi till Thevorus (Teurois?). Här blev ståthållaren i Koporje sannspådd, ty påföljande dag fingo vi oxar i stället för hästar för våra slädar och voro i tysthet glada, att vi alls fingo några dragare. Vi höllo middagsrast i Cockilla (Kokkila) och kommo på aftonen till Retula, där vår prestav var bosatt och där vi blevo vänligt mottagna och väl trakterade av hans hustru och barn. Det heter väl, att Hans Maj:t betalar alla kostnaderna, men icke desto mindre finner man överallt öppna händer, och tar man sig ej i akt, äro de oblyga nog att avfordra en betalning: den ene säger: »Jag är kocken, tänk på mig, go'a herrn!» den andre: »Jag är munsken!» — och likadant göra konstapeln och trumslagaren och t. o. m. de små barnen i huset och pojkarna som vända spettet. Alla ropa de: »Giv, giv!» Det

är då bäst att icke räkna pengarna, utan att ge var och en så där i hög, ty säger man: här är en daler, eller en halv daler, så sätta de sig att räkna efter i ens närvaro alldeles som de fått betalt, och fattas det då ett rundstycke eller en denning, så äro de belevade nog att fordra det av en, sägande: »Min herre, ni sade, att det var en daler, det är så och så mycket för litet.» Vad kan man då annat göra än ge de oförskämda tiggarna återstoden?

Den 7 mars stannade vi här och smorde kråset.

Den 8 mars passerade vi Tertula (Tarttila) och togo på kvällen in i Noutzou (Notsjö) hos vår prestavs svåger Karl Berg, som gav oss god traktering.

Den 9 mars var det dåligt väder, varför vi fingo pälsa på oss väl, innan vi satte oss i slädarna och foro vidare. Vi fodrade hästarna i Hompela (Humppila). Där börjar (Egentliga) Finland. Nattlogi togo vi hos länsmanen i Niuwsou (Nysjö?).

Den 10 mars passerade vi Vinelaks. Man ser här runt omkring väderkvarnar med trävingar.

Åbo

Åbo anses för huvudstaden i Finland, ehuru det icke är omgivet av murar. Det ligger en halv mil från havet vid floden d'A (Aura), över vilken

är slagen en träbro. En höjdsträckning omgiver staden nästan på alla sidor som en vall, på vilken stå över 300 sädeskvarnar med trävingar. Det är nämligen här brukligt, att varje borgare själv mal sin säd, varför många hava egna kvarnar eller också två eller tre en gemensamt. En dylik kvarn kan man här få för 20 daler å 32 rundstycken. Staden har en del stenhus, men de flesta äro av trä. Vi fingo logi hos Kasper Pyk. Hans Maj:t befann sig på slottet Torolina (Turunlinna), som ligger en god kvarts timme från staden. Det är nedbränt, men uppföres nu åter ståtligt.¹ — I stadens prydliga kyrka finns ett skrin inmurat, i vilket förvaras ett revben av en ung jättinna, halvannan holländsk eller två svenska alnar långt: jag höll det själv i handen och betraktade det noga.

Den 11 mars kom ryttmästar Fleming för att hämta oss till Kanslern på slottet, dit vi fördes i en släde, förspänd med tre hästar, den ena framför den andra. Den var klädd med dyrbara täcken, och under våra fötter lågo björnfällar. Sedan vi utbytt hälsningar, överlämnade vi våra brev till Kanslern, som hade befallning att mottaga dem, varpå vi fördes tillbaka till vårt logi, där taffeln stod dukad. Överstelöjtnant Göran Boije och kaptan Brom hade i uppdrag att sörja för riklig traktering,

vilket de även gjorde, och i vårt kvarter hölls öppen taffel för adelsmän, ryttmästare, kaptener, löjtnanter, fänrikar och alla som kunde komma. I samma logi som vi bodde även Abraham Cabeliau. Denne anförtrodde mig, att orsaken varför jag ej fått tala med Hans Maj:t själv var den, att Hans Maj:t varken ville se eller tala med engelsmannen, då den engelske ambassadören icke uträttat mycket gott vid fredsunderhandlingarna.¹

Den 12 mars tillbringade vi med att bese staden och kalasa.

Den 13 mars fingo vi besök av en skotsk änkefru, åtföljd av tvenne tyska fruar, som till oss överlämnade en böneskrift och under tårar bönföll oss, att vi hos Hans Maj:t ville utverka nåd för hennes son för en oförskyld olycka, som enligt hennes utsago inträffat för åtta dagar sedan; processen vore så gott som avgjord, och han måste dö. Ehuru saken kom oss olägligt och vi helst hade givit henne avslag på hennes begäran, så kunde vi icke bli henne kvitt, så mycket mer som utom kapten Ramsay² även andra talade för henne. Man försäkrade oss, att om vi endast ville inkomma till Hans Maj:t med en nådeansökan (vilket vi ännu icke gjort), så skulle han icke avslå vår anhållan, så mycket mer som

där funnos förmildrande omständigheter och den dömde ännu var helt ung, endast 16 år. Vi mottogo böneskriften med löfte att göra vad vi kunde, varför kvinnan överhopade oss med tacksägelser. Men den engelska åsnan — jag menar ädlingen, som också givit sitt löfte, bekymrade sig om allt annat mer än om detta och rörde ej ett finger för saken, så förargad var han över att han icke fått audiens hos Hans Maj:t. Ansökningsen vilar alltså nu på mig allena.

Den 14 mars var jag ensam hos Kanslern för att ansöka om tillstånd att avresa. Efter många diskurser bragte jag den anklagade på tal, varpå vi hade långa överläggningar i denna angelägenhet. Jag omnämde även engelsmannens beteende, varåt han skrattade. Sedan han lovat att göra sitt bästa i saken och att giva mig närmare besked före min avresa, skildes vi åt efter vederbörliga artighetsbetygelser.

Den 15 mars superade jag hos rådsherren Rutgersius, som å Hans Maj:ts vägnar bad mig icke taga illa upp, att jag ej fått audiens och att detta skett uteslutande för engelsmannens skull.

Den 16 mars förlustade jag mig i sällskap med kapten Ramsay. Denna dag begrovs kapten Drake och häktades tvenne kvinnor, som

dränkt sina barn. Under natten hade en borgare hängt sig i en handduk.

Den 17 mars var jag åter ensam hos Kanslern, som sade mig, att överste Boije hade befallning att giva oss tillstånd att avresa. Han meddelade mig, att processen mot den unge mannen åter nedlagts och att jag skulle delgiva modern, att hennes son benådats till livet, varför jag varmt tackade honom. Därpå skildes vi under övliga hälsningar. Jag lät kalla den anklagades moder till mig och framförde till henne de goda tidningarna, varöver hon blev mycket glad och varför hon på det varmaste tackade mig. Då min värderade vän engelsmannen fick veta detta, blev han mäktigt förgrymmad och hade hellre sett, att ansökningen avslagits. Under tiden hade överste Boije infunnit sig för att till oss överlämna Hans Maj:ts brev till herrar sändebuden. Å Hans Maj:ts vägnar förärade han var och en av oss en vacker guldkedja med vidhängande medaljong. Vi bådo honom framföra våra tacksägelser till Hans Maj:t och tackade honom själv för hans besvär. Han sade oss vidare, att Hans Maj:t vänligen anmodade oss att så mycket som möjligt påskynda vår resa. Jag genmälde, att vi skulle göra vårt allra bästa,

men att vi vore honom förbundna, om han ville giva prestaven uttrycklig befallning därom. Detta vore redan gjort, svarade han, och dessutom hade en annan prestav skickats en dag i förväg, så att vi aldrig skulle behöva vänta på hästar, utan finna dem redo vid vår ankomst. Sedan vi intagit litet frukost och betalt värden hans räkning, satte vi oss i våra slädar och saluterades vid avfärden med tvenne kanonskott. Vi passerade Pinnelak och kommo om aftonen till Vinelaks, där vi funno den nämnde prestaven sitta och dricka med tankarna på allting annat i världen utom på oss. Vid midnatt begåvo vi oss åter på väg och kommo den 18 mars i dagbräckningen till Herivikoske (Hirvikoski). Vi passerade därefter Humppila och Ordiala (Urtiala, Urjala), det sistnämnda en vacker by med en stenkyrka. På natten kommo vi till Hongela (Hongola). Det är förenat med stora svårigheter att nattetid resa på okända och obanade vägar, och vi använde mer än fyra timmar på milen. — Här i landet bakas det endast tre gånger om året för husfolkets behov; bröden äro stora, runda och tjocka kakor med ett runt hål i mitten, vilka upp-radas på en stång och hängas i taket.

Den 19 mars foro vi förbi Tarttila och kommo om aftonen till

Retula, där vi togo in hos prestavens hustru. För att påskynda vår resa hade Hans Maj:t sänt en beriden profoss efter oss. Han bar en tjock, silverbeslagen stav med konungens vapen, håller ständigt en yxa i handen, och sina bojor har han hängande vid sadelbommen.¹ Min herr engelsman är en stor resenär när han ligger i sängen, men annars är det svårt att komma någon vart med honom, nu så mycket mindre, som han icke fått företräde hos Hans Maj:t.

Den 20 mars lågo vi över här, eftersom vår prestav var hemma på orten; profossen sände vi i förväg för att beställa hästar.

Den 21 mars passerade vi Hauho och kommo på middagen till länsmannen i Teurois(?), densamme som på bortresan givit oss oxar i stället för hästar. Samma spratt spelade han nu vår profoss, som rest i förväg. Men denne, som icke var bortkommen av sig, tog sin kniv, skar halsen av oxen och lät flå, koka och steka den tills vi ankommo. Länsmannen, vilken detta föll mindre väl i smaken, skakade på huvudet, men då profossen märkte det, klämde han till honom med sin stav, så att den röda svetten kom fram. Då han det oaktat icke ville skaffa fram några hästar, blev han slagen i bojor och fick springa efter oss, nedblodad

som han var, så att det var en jämmer att se den gamle, gråtande mannen. Han lyckades emellertid komma undan, då vi på vägen passerade en skog. Vi togo nu en annan väg för att slippa passera Kurhila av fruktan för att man där skulle vilja ge oss betalt för gammal ost; vi höllo även denna väg för kortare och hoppades, att den skulle erbjuda bättre tillgång på hästar. Mot aftonen mötte vi några slädar kommande från Novgorod. Man sade oss, att det såg illa ut med freden, att dagligen många av fältherrens folk löpte över till fienden och att herrar sändebuden väntades tillbaka till Novgorod. I brist på goda hästar stannade vi om aftonen i Ojeus (Ois) vid ruskigt och stormigt väder. Efter midnatt bröto vi åter upp och kommo bittida den 22 till Ockereus (Okerois). Då det även här såg ut att vara illa beställt med hästar, fick länsmannen ett kok stryk. Efter en riklig måltid foro vi vidare och kommo om aftonen till Nieubu (Nyby). Där är gott om hare, men ont om fågel. Hararna äro här mörka till färgen som hemma hos oss och om vintern snövita. Kaniner känner man ej. Förre fanns det rikligt med fågel för gott köp, men kriget har förstört allting. De som i likhet med oss resa å konungens vägnar ha det därför ganska knappt, så mycket mer som bönderna

äro otjänstaktiga. Slår man dem, så att ett par tre bli liggande, så är det inte så noga. Eländiga bönder!

Den 23 fortsatte vi efter frukosten med samma dåliga hästar till Retula, där vi fingo nya, men icke bättre. Då vägen var obanad, åkte vi fyra mil vilse, och milen är icke så bred som den är lång. Här finns fullt av strömmar och höga bergsklippor, bevuxna med ståtliga träd, vilket tar sig egendomligt ut. Då bönderna icke ville bekväma sig att skaffa oss hästar efter vår önskan, togo vi en kittel från den ena, en hatt eller päls från den andra; hos en togo vi med oss en ko ur stallet, och den stackars bonden måste springa fem till sex mil efter oss, tjutande och klagande, innan han återfick den. Efter ett kort uppehåll i Seiskijarvby (Sääskjärvi) mötte vi några bönder, som kommo från Narva. Vi togo hästarna ifrån dem, så att de, om de ville eller ej, måste springa efter oss samma väg tillbaka. Mitt i djupa natten kommo vi till Hongisto, där det var klent med födan; brödet bestod till mer än hälften av finhackad halm.

Den 29 kommo vi till Koula (Kouvola?), beläget vid floden Kelts (Kymene älv),¹ som har ett vattenfall, där det om sommaren fångas mycket lax. Genom denna flod avbörda de flesta insjöarna och småfloderna sitt vatten i

havet. Den skiljer Tavastland från Karelen. Tavastland är delvis väl befolkat, men på sina ställen är landet alltför kargt för att kunna bebyggas. Där finnas många byar, som på avstånd taga sig ståtliga nog ut, men detta intryck försvinner, när man kommer in i dem. Somliga ha två- till trehundra hus, men endast 16 till 20 hushåll. Adelsmännen tvinga bönderna att årligen uppföra ett nytt hus för att byn icke skall förfalla. De gamla få ej heller rivas med mindre ett nytt uppbygges i stället. Där stå också många hus tomma och obebodda. I Kelti (Keltis) togo vi in hos läns-
mannen. Då denne fått höra om vår ankomst, hade han gett sig av hemifrån, och därtill hade han sina skäl. Ty då han föregående vinter icke skaffat profossen hästar till hans belåtenhet, hade denne gripit honom och klätt av honom naken, varpå han övergjutit honom med kallt vatten och låtit det frysa, en den värsta tortyr man kan utsätta någon för. Då han dessutom blev förd till Viborg och fick sitta åtta dagar i tornet på vatten och bröd, så undrar jag verkligen inte på, att han tog till benen, ty detsamma hade lätt kunnat hända honom en gång till. Efter lång väntan skaffade oss äntligen hans hustru några hästar, varpå vi i kvällningen gåvo oss av och reste hela natten.

Den 25 i dagbräckningen kommo vi till Kaipianen, där vi i brist på hästar fingo stanna hela dagen. Emot aftonen satte vi oss åter i slädarna och kommo om natten till Lakankulla. Av en ryttare, som vi mötte på vägen, erforo vi, att fältherren och de holländska sändebuden anlant till Novgorod och att ståthållaren Arvid Tönnesson ankommit till Viborg. I Lakankulla fingo vi bröd av tallbark. Barken torkas hårt, finmales och uppblandas med hackelse och något rågmjöl, varpå den bakas och ätes. Här vankades även ett slags soppa på små fiskar, såsom nors, kokta i sötmjolk med skurna rovor. Den åts med sked och var en god kost. Man kokade här hästspillningen, skummade av den och blandade den med litet rågmjöl och gav den åt korna i stället för hö och halm, varpå ofta är brist. — Om natten var det över all måtta kallt.

Den 26 i dagbräckningen kommo vi till Keldermaas (Kellerma?), där vi varken med goda ord eller onda kunde få friska hästar. I en stor stuga i Toikalla hängde tre vaggor i takbjälkarna, vardera med ett lindebarn. Kvinnorna, som sutto och spunno, vaggade dem medelst ett snöre, som de bundit om foten. Om vintern tränga tre eller fyra familjer ihop sig i en stuga, men om sommaren bor var och en för sig själv. Vi passe-

rade Kocka och kommo vid midnatt till Rickinen. Att resa om natten och ligga stilla om dagen är icke något särdeles nöje, men man är nödsakad att begagna sig av nattfrost, ty om dagen, när solen stiger på himlen, smälter snön och det är vanskligt att komma fram med slädarna.

Den 27 bröto vi upp efter middagen, passerade Jaruenpey (Järvenpää) och kommo om aftonen till Viborg. Ståthållaren sände mig samma afton bud, att herrar sändebuden rest till Narva och att jag skulle finna dem i Reval. Därifrån skulle vi överskeppas till Sverige.

Den 28 hämtades vi till slottet i ståthållarens släde av Anton Jörge, f. d. sergeant, som vid Pleskov förlorat sin ena arm. Vi blevo mycket hedersamt mottagna och ärligen trakterade. På slottet fingo vi se den s. k. djävulskitteln, som är inmurad i ett av tornen och om vilken berättas många märkvärdiga ting. En av dessa historier vill jag här anföra. Ryssarna belägrade en gång hårt Viborg, och guvernören såg icke någon möjlighet till undsättning. Kunnig som han var i allehanda konster, lagade han då i ordning denna kittel, i det han fyllde den med krut och annat, och då han var färdig, sade han till sitt folk: »Den här kitteln

ämnar jag tidigt i morgon sätta i brand, det kommer att bli en smäll sådan, att alla som höra den falla som döda till marken. Därför skolen I alla begiva eder ned i källarna och väl stoppa till öronen, så att I intet hören. Då det är över, skall jag komma och hämta eder, I skolen öppna stadspportarna och slå ihjäl de värnlösa ryssarna.» De gåvo sig till freds härmed, och det skedde som han sagt. Guvernörens kock skar med sin kniv halsen av över 400 ryssar. Kniven förvarades under lång tid, men blev för några år sedan stulen.¹ — På kvällen fördes vi åter i ståthållarens släde till vårt logi. Ståthållaren sände en slottstjänare i förväg för att beställa hästar, enär, efter vad han sade, sådana icke stodo att uppbringa i Viborg.

Sedan vi den 29 intagit en god frukost tillsammans med ryttmästare Henrik Magnusson, reste vi vidare med våra usla hästar och kommo till Houmoula, där vi fodrade dem. Här skalade flickorna barken av träden och gåvo den i brist på annat foder åt fåren och getterna. Ehuru det endast var tre mil hit, körde vi tre hästar dödströtta, och ändå måste jag gå mer än halva vägen till fots. Om aftonen kommo vi till Kauki-gerui (Kaukjärvi). Då den gode länsmanen av slottstjänaren fått höra

om vår förestående ankomst, hade han lupit till skogs. Vi funno därför ingen hemma, utan fingo reda oss med våra magra, utpumpade krakar bäst vi kunde.

Då bönderna flytt sin kos, måste vi den 30 taga en annan väg än den tillämnade. I Kouuiarue (Kuolemajärvi?) fodrade vi hästarna med torkad åkerfräken, som här växer i överflöd. Mötte vi bönder på vägen, togo vi hästar och hö från dem. Vi foro över en insjö, som endast var en mil lång, men utan banad väg över isen. Du store Gud, vilket besvär vi hade! Vi vadade i snö till över knäna, hästarna hade den största möda att komma framåt, och till råga på allt uppstod en häftig snöyra, så att vi tackade Gud när vi väl kommo i land. Mitt ute på sjön fingo vi nämligen syn på en liten holme med en by, dit vi styrde vår kurs. Den hette Koripa. Vi fingo logi hos en fattig fiskare, som trakterade oss efter bästa förmåga. Ovädret räckte till efter midnatt.

I dagningen den 31 fortsatte vi den återstående halva milen över sjön, icke utan stort besvär och mycken tidspillan, då vi fortfarande måste gå till fots till följd av den obanade vägen. Vid 9-tiden kommo vi fram till Finska viken och togo in i en bondstuga, men bonden, som märkt

vår ankomst, hade spänt på sig sina träskidor och åkt sina färde. Dessa skidor äro mellan sex och sju fot långa, den vänstra vanligen en fot kortare än den högra, och omkring en halv fot breda.¹ Man löper så snabbt över snön med dem, att ingen gående eller ridande kan hinna med. Min herr komediant, jag menar kompanjon, engelsmannen, förklarade sig icke våga sig ut på sjön med sin häst; lat, trött vill jag säga, som han var, kröp han i stället till kojs. Då vi ändå skulle skiljas åt, så snart vi kommit över sjön, eftersom han skulle resa till Ryssland och jag till Livland, så såg jag ingen anledning att ligga och vänta längre här vid en öde ström utan alla bekvämligheter. Jag tog därför farväl av honom och gav mig ut på sjön med min muntre tjänare Arent van Meppelen och två pojkar, som körde släden. På isen låg ännu en mängd lik av människor och hästar, en ruskig syn. Om kvällen ankommo vi till Haruvel, där icke ett gudslån fanns att få annat än uselt bröd och en dryck klart vatten. Efter midnatt satte vi oss åter i slädarna och kommo den 1 april till Koporje. Det är nu riktigt aprilväder. Fortsatte efter middagen på usel väg och med eländiga hästar och kommo först efter midnatt med stort besvär till Aberkulle. Vi togo in hos en fattig

väware, som icke kunde giva oss annat till bästa än rå lök och friskt vatten, varmed vi läto oss nöja.

Den 2 bröto vi tidigt upp. Vägen gick genom vackra skogsdungar. I skogen mötte vi en bonde med sina långa träskidor hängande på en stav över axeln. Så fort han fick syn på oss, spände han dem på fötterna och åkte av inåt skogen. Bönderna här äro mycket folkskygga, alla människor de möta taga de för rövare eller soldater och frukta att bli ihjälslagna. Våra hästar orkade nu ej längre, varför vi måste lämna dem i skogen. Då mötte vi en släde, kommande från Jama för att hämta ved, och med den lekte vi än en gång den »finska leken», togo hästen och spände den för vår bagagesläde. Själva gingo vi till fots till Jama. Ryssarna togo mycket illa upp detta och klagade för ståthållaren, som blidkade dem med att det skett i Hans Maj:ts tjänst. Jama är byggt av trä, men har ett starkt befäst slott av sten med gott artilleri och duktig besättning. I hela Finland såg jag ej så bördigt och väl befolkat land som mellan Koporje och Jama. Ståthållaren skaffade oss genast nya hästar, och sedan vi något fyllt våra hungriga magar, foro vi vidare. Strax utanför Jama står ett vackert kloster, som ej förstörts av kriget.

Jama

Tidigt på aftonen kommo vi till Tyska Narva. Det fryser ännu om nätterna, men om dagen förvandlar solen snön till vatten, och isen börjar gå upp på floderna, varför det är förenat med stort besvär att resa.

Den 3 besökte jag ståthållaren Nils Jansson, som lovade att skaffa hästar till kort före middagen. Herrar sändebuden hade för åtta dagar sedan friska och sunda rest därifrån till Reval. De utlovade hästarna visade sig vara så torra och magra, att de närmast sågo ut som vinthundar, men det hjälpte icke, att jag gjorde invändningar, jag måste låta mig nöja med dem som de voro. Knappt voro vi utanför stadsporten, så måste vi taga till apostlahästarna. Efter två mil kommo vi till en bondstuga, där vi fingo ett par goda hästar, och nu gick det med fart ytterligare två mil till en annan bondgård. Här fingo vi till vår glädje tre duktiga hästar, flinka i benen som själva Bayard.¹ Utan att rasta gävo vi oss strax i väg igen och åkte fyra mil. I nästa bondgård hade vi icke samma tur, utan måste behålla våra gamla hästar. Vi stannade där till dagningen. Om natten frös det så starkt, att isen bar mer än väl.

Påföljande dag stodo inga andra hästar att få, varför jag ämnade reda mig med de goda jag hade. Då jag emellertid icke avtalat med

bönderna att köra längre och de voro ovilliga att fortsätta, konstrade de Gud vet på vad sätt med en av hästarna, så att den icke kunde förmås att flytta en fot, utan stod där som en träbock, man måtte piska på den aldrig det. Jag for därför vidare med de två andra. Efter en mil ville en av de två andra bönderna också försöka sina knep, men då jag märkte, att hästen blev istadig, drog jag blankt och hotade bonden med värjan, varvid han hoppade ur och tog till benen inåt skogen. Hästen, som icke längre frågade efter om man slog honom, satte nu i väg som hin håle själv, så att vi kommo två mil framåt på mycket kort tid, detta ehuru vägen var usel. Bonden kom nu åter tillbaka och låtsades som om ingenting hänt. Han och hans kamrat spelade oss nu ännu ett spratt, i det de körde oss över två mil från rätta vägen till en bondstuga, där de togo till fötterna och lupo till skogs. Hela dagen hade det varit gement väder, och vägen var usel. Bonden kunde icke ge oss annat till bästa än vatten och bröd, just en passande kost för adelsmän. Efter mycket bråk lyckades jag ackordera med honom att för 1½ svensk daler köra mig till Tolsburg med sin släde, men icke förrän han fått sina pengar och jag heligt förpliktat mig att icke taga vare sig honom själv

eller hans häst och släde med mig längre än till nämnda plats, kunde jag få honom i väg. Jag tog även med mig den ena av de förrymda böndernas hästar, den andra stod och skakade som den varit besatt och kunde ej fås ur fläcken. Tre mil från Tolsburg såg jag ett kors, där följande tilldragelse säges ha ägt rum. År 1581, då Ivan Vasiljevič var i Livland och här slagit läger, lågo tvenne bojarer i gräl med varandra, om vem som vore tsaren eller storfursten trognast. Då tsaren fick höra detta, kallade han dem båda till sig och frågade dem en efter annan, om han vore honom mera trogen, varpå båda svarade ja. »Välän», sade tsaren, »jag skall nog snart utröna, vem av eder som har rätt.» Därpå lät han uppresa ett kors på en brant bergsklippa och befallde bojarerna att sätta sig till häst bredvid detsamma, sägande: »Störten er nu båda med edra hästar utför berget! Gud skall beskydda den av eder, som är mig trognast, i det han låter honom bliva hängande i trädgrenarna.» Bojarerna efterkommo genast tsarens befallning, med den påföljd, att den ene slog ihjäl sig med sin häst, under det den andre fastnade i trädgrenarna. Tsaren lät hissa upp honom och sade till honom: »Gick det icke som jag sagt, att Gud skulle bevara den, som för mig hade den

största troheten?» Därpå överhopade han honom med skänker. — Vi passerade en på en bergshöjd belägen ruin, som utgjordes av en enda hög skorsten och ett par lämningar av de höga murarna. Det var Wesenberg, fordom mycket starkt. Vid foten av berget stodo några bondstugor. Sent på aftonen kommo vi fram till Tolsburg, vars portar voro stängda, och ehuru vi ropade åt vakten, fingo vi ändå stanna utanför. Bonden tog till schappen med sin häst och släde, och vi själva togo logi i en otäck, smutsig och stinkande stuga. Vi kunde varken få vått eller torrt, ehuru vi erbjödo rundlig betalning.

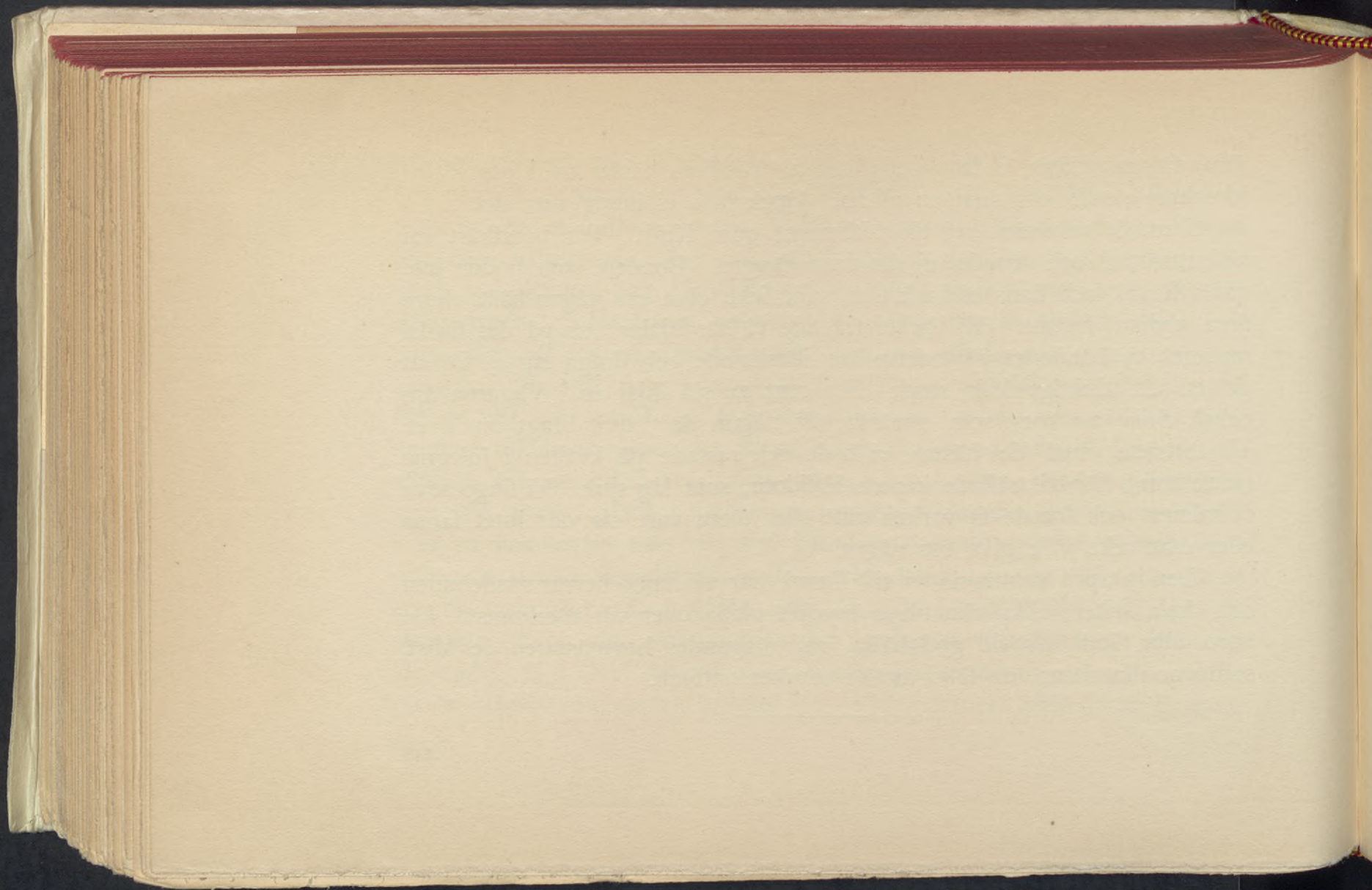
Följande dag, den 5, förblev slottet fortfarande stängt. Jag sände nu min tjänare för att tala med ståthållaren, men han blev icke insläppt. Till sist kom ståthållaren själv och besökte mig i min svinstia. Sedan vi utbytt hälsningar, sade jag honom vem jag var och att jag önskade hästar för att kunna resa vidare. Han svarade, att han icke hade några hästar och ej heller kunde skaffa några. »Då blir jag er gäst», svarade jag, »tills ni beställer mig hästar.» Han hade icke behov av några gäster, genmålde han, själv hade han intet att äta eller dricka. »Hur skall jag då komma i väg?» frågade jag. »Det blir er sak», sade han i det han vände

mig ryggen och gick sina färde. Jag visste mig nu ingen råd, och bröd och öl stod ej att få för pengar. Emellertid måtte ståthållaren fått samvetsagg, ty en timme senare lät han hämta mig till slottet. I rummet där han befann sig stod en måltid uppdukad. Den var väl knappast värd sju örtugar och utgjordes av en kanna kvass¹, som är en mycket dålig dryck. Ståthållaren sade mig nu, att profossen hade en häst och vore villig att för 10 svenska daler köra mig till Reval. Jag prutade av summan till åtta daler och fick ett kvitto av ståthållaren på beloppet. Jag är viss om, att Hans Maj:t skulle bli icke så litet missnöjd, om detta komme till hans öron. — Vi gåvo oss nu åter åstad och kommo om aftonen till en bondgård. Där firades just bröllop, i det bonden gifte bort sin dotter. Här i landet gå de gifta kvinnorna första året klädda i en vit linnekappa med en bred yllegördel i fyra färger om livet, huvudduken är baktill försedd med olikfärgade yllefransar och vid sidan ha de ett brokigt ylleband, i vilket hänga några cymbaler, försedda med tre eller fyra mynt, som vid gående eller springande åstadkomma ett starkt klirrande. När året är till ända, bortlägges all denna stass, och sedan gå de klädda som andra kvinnor.² — Vid avfärden lekte vi än en gång

den »finska leken», i det vi togo en av bondens hästar med oss, då vi icke kunde reda oss med en allena. Dock läto vi ingen veta det.

Den 6 ankommo vi till fältherrens gård Kolk. Vår bondhäst var nu uttröttad och kunde ej fås fram längre. Bonden, som bodde här, var i Reval, och hans elaka hustru ville icke giva oss någon häst, ehuru flera dylika funnos. Ej heller vågade vi här hjälpa oss på det finska maneret, ty bönderna på trakten äro illasinnade och draga sig ej för att ge en ett duktigt kok stryk eller rent av slå ihjäl en. Vägarna äro också fulla av kors, som utmärka, att någon där blivit bragt om livet. Vi fortsatte med de hästar vi hade och rastade på kvällen i Jolegme (Joelehtme), där vi träffade kaptén Polidoor, som låg sjuk. Vi fingo sova i halmen och kunde få varken vått eller torrt, vare sig där intet fanns eller man icke ville giva oss något.

Den 7 april ankommo vi till Reval, där vi funno herrar sändebuden och hela sviten, vilka alla blevo mycket glada över vår återkomst. De voro alla Gudi lov vid god hälsa, undantagandes hovmästaren de Mist, som var illa däran, en följd av för mycket nattvak.

ANMÄRKNINGAR.

- Sid. 1. ¹ Städerna Hoorn och Medenblik (Medemblik) ligga vid Zuiderzee i provinsen Nordholland. Vlie (Vlietstroom) är sundet mellan öarna Vlieland och Terschelling.
- » 2. ¹ Livland i vidsträcktare mening omfattade allt land mellan Finska viken i norr, floden Narova och sjön Pejpus i öster och Kurlands gräns i söder.
² Sjöstad i holländska provinsen Friesland vid Zuiderzee.
- » 3. ¹ Rubjærg-Knude på Jyllands västkust, omkring 18 km. söder om Hirshals.
² Jyllands nordvästligaste udde.
- » 4. ¹ Hertigen av Braunschweig, Frederik Ulrik, var systerson till Kristian IV. Resan föranleddes därav, att nederländska trupper ryckte an mot staden, vilken låg i strid med hertigen.
² I det holl. originalet: »Aenhout maeckt menich mensch syn billen cout.»
- » 7. ¹ Enligt en särskild instruktion skulle sändebuden bedja Hans Maj:t, att han fortfarande täcktes i hela kristenhetens intresse motarbete det romerska och jesuitiska anhangets vidare utbredning.
² Amagers inbyggare härstamma delvis från de holländska familjer, som Kristian II år 1516 inkallade från distriktet Waterland i Nordholland och till vilka han skänkte byn Store Magleby med tillhörande marker samt ön Saltholm. De skulle i gengäld förse Köpenhamns slott med 'nödiga rötter och lök'. Befolkningen i Store Magleby tillväxte efterhand så starkt, att invånarna måste ansöka hos Fredrik II om att få slå sig ner även i de danska byarna på Ama-

ger. Detta beviljades dem den 11 juni 1574. Holländarna bibehöllo sitt språk ända in på 1800-talet.

Sid. 8. ¹ Gotlands största längd är 125 km. och största bredd 53 km.

² Dagerort är egentligen Dagös västligaste udde, men namnet brukas ofta för hela ön. Den- nas bredd är omkring 5, dess längd 5 1/2 mil. Vad förf. avser med 'vardera spetsen' är ej klart. På Dagerort står ett fyrorn.

» 11. ¹ Lilla och Stora Rågö betecknas i JOHAN MÅNSSON's Sjöbok, 3:e uppl. 1725 som *uddar*, om- slutande en stor vik.

² Odensholm ligger omkring 10 km. utanför Estlands nordvästra udde, Spitham. Ön har ännu i dag svensk befolkning.

³ År 1360 räknade man 14 torn, 1410 27 och 1525 ända till 34. Härtill kommo på 1500-talet de tre bastionstornen 'Dicke Margarete' eller '*Rosenkranz*', '*Kiek in de Kök*' och '*Luhrenburg*'. Stadsmuren är i medeltal 15 meter hög och 8 meter bred. Bröstvärnet är 2 1/2 meter högt, och längs efter detta löper en skyttegång, så bred, att två mötande kunna komma förbi varandra.

⁴ Då ryssarna år 1560 lågo utanför Reval, företogs den 11 sept. av stadsborna ett djärvt utfall, vilket gjorde ett sådant intryck på de förstnämnda, att de trots erhållna förstärkningar upphävde belägringen och drogo sina färde. Till minne av tilldragelsen restes trenne minnes- stenar vid stora vägen till Pernau. — 1570—71 belägrades Reval förgäves under 30 veckor av en rysk styrka på över 20,000 man under hertig Magnus av Ösel; en ny rysk belägring 1577 blev likaledes fruktlös, och staden har aldrig med stormande hand intagits.

» 12. ¹ I Reval trakterades sändebuden på stadens bekostnad till den 28 sept.

² Olai kyrkans torn är 139 m. högt. Enligt sägnen hade stadens borgare beslutat uppföra tornet högre än alla i världen för att låta det tjäna som märke för främmande sjöfarande. Sju byggmästare efter varandra grepo sig förgäves an med byggandet av tornet, alla störtade ned och bröto halsen av sig, innan verket var fullbordat. Man trodde, att den lede hade sitt finger med i spelet, och i sju år låg arbetet nere. Ehuru allt större belöningar utfästes för den som utförde detsamma, ville ingen riskera sitt liv på företaget. Slutligen anmälde sig den *store Olof*, vilken åtog sig saken mot det att staden utbetalade till honom tusen dukater

den dag han satte tuppen på tornspetsen. Arbetet fortskred med otrolig snabbhet, men då Olof skulle slå in den sista spiken, greps han av svindel och störtade ned i djupet. I samma ögonblick han krossades till döds vid foten av tornet, hoppade en padda och en orm ur hans mun. Han begrovs där han fallit, och en gravsten restes på platsen. Det hette, att Olof varit i förbund med den Onde, och hans änka återbetalade till staden den betingade penningsumman, då den icke troddes medföra någon välsignelse. — Ett epitafium med åtta bilder ur Kristi passionshistoria finnes på yttermuren till det s. k. Bremenkapellet på kyrkans sydsida. Under epitafiet ligger i en nisch ett skelett, på vars bröst en padda sitter, under det att en orm slingrar sig om dess huvud. En viss Hans Paulsen från Frankfurt am Main bestodade kapellet och skulpturerna.

- Sid. 12.** ³ Slottet ligger på det s. k. Domberget och uppfördes på 1200-talet av ordensmästaren Volquin. Av de ursprungligen fyra tornen finnas numera tre i behåll. 'Långe Herman' står i sydväst och var s. k. bergfrid.
- » **13.** ¹ *Küll*, estn. *küla* = by, är vanligt som senare sammansättningsled i ort- och gårdsnamn.
² Fideikommiss inom Stenbockska släkten, donerades 1581 av Johan III till Pontus De la Gardie.
- » **14.** ¹ År 1602 inträngde polackerna under Zamoisky i Estland.
² Av slottet finnas numera endast lämningar.
- » **18.** ¹ 1581 belägrades och intogs Narva av svenskarna.
² Enligt *Verbaal* (jfr Inledning sid. VIII, not) ankom Axel Oxenstierna den 25 sept. från Sverige till Narva.
- » **25.** ¹ Ivangorod, 'Ryska Narva' mitt emot 'Tyska Narva' på östra stranden av Narova, intogs 1581 av Pontus De la Gardie, återlämnades 1590 till tsaren, återerövrades 1612 och avträddes 1617 till Sverige.
² Hakelverk är en förstäd, omgiven av palissader, även själva palissaderna, jfr sid. 52—53.
- » **26.** ¹ Enligt *Verbaal* kunde floden Narova befaras med 8 fot djupgående fartyg intill Narva och Ivangorod. Gustaf Adolf hade låtit föra flera fartyg med kanoner, ammunition, livsmedel m. m. över land förbi fallet till Pleskov.
- » **31.** ¹ Enligt *Verbaal* återkommo de utskickade den 2 okt.

- Sid. 31. ² *Verbaal*: den 5 okt. — Konungen anhöll, att en av herrar sändebuden ville begiva sig till Pleskov.
- » 32. ¹ Jama eller Jamagorod, efter 1703 Jamburg, vid floden Ljuga i Ingermanland, avträdde 1617 till Sverige.
- » 34. ¹ Koporje, befäst slott i Ingermanland mellan Narva och Nyen, svenskt 1617.
- » 35. ¹ *Streltser* av ryska strölets = skarpskytt. Kåren uppsattes 1551 av Ivan Vasiljevič såsom tsarens livvakt och upplöstes 1699. Härom FLETCHER, *Of the Russe Common Wealth. Or Maner of Gouvernment by the Russe Emperour . . . London 1591*: 'Of footmen that are in continuall pay, he (storfursten) hath to the number of 12,000, all gunners, called *strelsey*. Whereof 5000 are to attend about the cite of Mosko, or any other place where the emperour shall abide, and 2000 . . . about his owne person . . . The rest are placed in his garrison townes . . .'
- ² Dylika utgöras av ett glest varv av långa, raka trädstammar i vägens riktning och vinkelrätt ovanpå dessa ett varv av tätt liggande rundkavlar. Häröver bredes ett lager av löst ris, täckt med lera o. d., och slutligen grus.
- » 48. ¹ I holl. originalet: 9 *duyts*. En duit var ett kopparmynt = $\frac{1}{8}$ holl. stuiver. *Denning*, ryska *denga*, dimin. *denežka* = $\frac{1}{2}$ kopek, var på Gustaf Adolfs tid ett silvermynt, gångbart både i Ryssland, Polen, Livland och överallt vid sjösidan, ung. = en svensk skilling (på slutet av 1700-talet) (Hallenberg). PETREJUS, *Regni Muschovitici sciographia. Thet är: Een wiss och egeneligh Beskrifning om Rydzland . . . Stockholm 1615*, berättar: '. . . och hafwa the altijdh myntat uthi fyra Städher uthi Rydzland Sölffmynt, nämlighen Muskow, Twer, Stoor Nogård och Pleskow, som the kalla på theras språåk Denningar'.
- » 51. ¹ Jfr *Fletcher* a. a.: 'Every house hath a paire of staires, that lead up into the chambers out of the yarde or streat, after the Scottish manner'.
- » 52. ¹ Jfr *Fletcher* a. a.: 'Their houses are of wood, without any lime or stone, built very close and warm with firre trees plained and piled one upon an other. They are fastened together with dentes or notches at every corner, and so clasped fast together. Betwixt the trees or timber they thrust in mosse . . . to keepe out the ayre . . .'
- ² Jfr *Fletcher* a. a.: 'The streates of their cities and townes, in steed of paving, are planked with firre trees, plained and layed even close the one to the other.'

- Sid. 53. ¹ Jfr *Petrejus* a. a.: »Taken äro slätta på både sidhor och täkte med raft och näfwer och ther utan på bräder med spijk tilslogna.»
- » 54. ¹ Jfr *Petrejus* a. a.: »The fattigha och arma bruka Röökugnar, som the aff ålder wana äre, och tyckia ther af bättre och helsosammare wara, än som the hadhe Skorstenar och Kachelugnar, ty the äre bättre wana widh röök, skarn och dam, än som någon reenligheet.»
- » 57. ¹ Ryska *lucina*, spån, pärtä.
² Jfr *Fletcher* a. a.: 'The man (though he never saw the woman before) is not permitted to have any sight of hir al the time of his woing: which he doth not by himself, but by his mother or some other ancient woman of his kin or acquaintance . . .' — *Petrejus* a. a.: 'Begärar uthi medler tidh hans Fader och slecht, at Brudhgummen må see sina Brudh för än Bröllopet står, tå swarar hennes Förälldrar ther ney til, och säija, at han må ther om hoos andra sikh förfråga, som henne hafva seedt: The wetta wäl hurudan som hon är, han må ther medh låta sikh benöia til thes Brudlopet skeer.' 'Therföre', tillägger författaren, 'hender så stundom, at en får trull för gull, och moste så then hafwa, som han således hafwer fåt.'
- » 58. ¹ Jfr ADAM OLEARIUS, *Offt beehrte Beschreibung der newen orientalischen Reise . . . Schleswig 1647*: 'Die Russen halten alle in gemein . . . täglich ihre Mittags-Ruhe. Dahero findet man im Mittage die meisten und fürnembsten Krambuden zugemachet, und einen dafür schlafen liegen. Man kan auch umb dieselbe Zeit keinen fürnehmen Herrn oder Kauffmann zu sprechen bekommen.' O. tillägger, att då Ivan IV:s son Demetrius ej iakttog detta ryska bruk, han blev misstänkt för att ej vara ryss och sin faders rätte son, vilket hade biaragit till hans röjande ur vägen.
² I *Verbaal* omnämnes, att tredskande gälldenärer brukade tvingas till betalning genom att man dagligen gav dem ett visst antal slag på skenbenen.
- » 59. ¹ Enligt *Van Wouw* hade han varit skomakare till yrket.
- » 61. ¹ Antonius 'Romaren' kom 1108 till Novgorod och grundade ett kloster vid Volchov två verst från staden.
- » 69. ¹ Jfr *Fletcher* a. a.: 'Their best salt is made at Stararouse in very great quantity, where they have great store of salt wells, about 250 verst from the sea.' Alla saltverken, utom 8 till 10, liksom hela staden hade för tre år sedan bränts av polackerna (*Verbaal*).

Sid. 74. ¹ Enligt Anrep var Henrik Horns son Henrik friherre även till Wenden (i Estland).

» 78. ¹ De svenska kommissarierna omtalade bl. a., att den engelske ambassadören vore mycket jalu på holländarna, emedan han trodde, att det var på deras föreställningar som Gustaf Adolf upphävt belägringen av Pleskov och att han fördenskull fruktade att förlora i kredit hos ryssarna. De berättade även, att de ryska kommissarierna tillsänt dem ett smådebrev, vilket de, ehuru den engelske ambassadören sökte få dem att avstå därifrån, ämnade besvara. — På de holländska sändebudens inrådan nöjde de sig dock slutligen med att åter-sända brevet med påskrift, att de icke aktade det mödan värt att besvara dylika lögner.

» 81. ¹ 'Enär', heter det i *Verbaal*, 'det syntes oss betänkligt att under sådana förhållanden göra kontravisit.'

² Den av engelske ambassadören först föreslagna platsen, Selitse, hade ogillats av ryssarna, som ville, att svenskarna skulle komma över två mil längre in i landet till en flod, där år 1614 utväxlingen av fångar skett. Ambassadören föreslog då en ort vid namn Diderina, vilket förslag godkännts av de svenska kommissarierna. Jfr sid. 82 (den 26 nov.).

» 82. ¹ Den engelske ambassadören hälsade de holländska sändebuden mycket artigt välkomna vid foten av trappan, men kunde under samtalets gång icke avhålla sig från att fråga, dels om den holländska beskickningen skett med Hans Maj:ts av Storbritannien vetskap, dels om belägringen av Pleskov upphävts före de holländska sändebudens ankomst. På den första frågan svarades, att det engelska sändebudet i Generalstaterna haft kännedom om saken, och på den andra, att artilleriet bortförts från staden före holländarnas ankomst, men att konungen och fälthären begivit sig därifrån först två dagar därefter.

² De svenska kommissarierna beklagade sig inför holländska sändebuden över detta villkor, men förmåddes slutligen, för att underhandlingarna äntligen skulle kunna taga sin början, att medgiva detsamma.

³ Enligt WIDEKINDI, *Thet Swenska i Ryszland tijo åhrs Krijgz-Historie ... Stockholm 1671*, voro de utskickade Lorenz Wagner, Arvid Horn, Anders Nilsson och Lars Mårtensson.

» 83. ¹ Horn, åtföljd av Måns Mårtensson Palm, anförde klagomål över att i en skrivelse från storfursten, av vilken de medhade en kopia, de Gustaf Adolf tillkommande titlarna ej voro utsatta. Om dylika titelfrågor rörde sig även de följande dagarnas konferenser.

- Sid. 86. ¹ I en skrivelse av den 11 dec. 1615 till de ryska kommissarierna meddelade de holländska sändebuden, att de i samråd med storbritanniske ambassadören funnit den enda utvägen vara, att Deras Kejsrerliga och Kungliga Majestäters såväl som deras fullmäktiges titlar efter kommissariernas skön kunde utsättas eller utelämnas i korskyssnings- och edsformulären.
- » 88. ¹ Det är ej klart, vilka skriftstycken härmed avses. Enligt framställningen i *Verbaal* hade de svenska kommissarierna den 15 underrättat holländska sändebuden, att ryssarna gjorde svårigheter i fråga om korskyssningen, och den 16 hade hovmästaren meddelat, att ryssarna icke ville inbegripa de holländska gesanterna i försäkringsbrevet, varför saken åter uppskjutits.
- ² Svenska kommissarierna ämnade stanna i Romanov, till dess de förvissat sig om, att korskyssandet ägt rum.
- » 94. ¹ Edsavläggelsen och korskyssandet bekräftade utväxlingen av lejdebrevet, jfr inledningen sid. VI. Urkunderna lades på ett fat under krucifixet, som sedan kysstes. Eden avlades på bibeln, lagd ovanpå försäkringsbrevet. I den ryska skrivelsen voro de för svenskarna sårande uttrycken utslutna, under det att det svenska lejdebrevet tillade storfursten titeln självhärskare (*samoderžets*).
- » 95. ¹ Gustaf Adolf meddelade, att om sammankomsten ej skedde senast åtta dagar efter brevets mottagande, de svenska kommissarierna hade befallning att återvända till Novgorod.
- ² Van der Heyden medförde brev från storfursten, vari denne uppmanar holländska sändebuden att förehålla svenskarna deras falskhet och förmå dem att återlämna Novgorod jämte alla erövrade städer och slott. Holländarna utlovas fri handel och köpenskap inom Ryska riket.
- » 96. ¹ Enligt svenska kommissariernas skrivelse till Gustaf Adolf av den 11 jan. 1616 ankommo de den 14 dec. 1615 (gamla stilen) till Glebova.
- ² Då svenskarna hotade att avresa, om engelske ambassadören avlade besök hos de ryska kommissarierna, innan han kom till dem, infann sig engelske ambassadören samma dag i svenska kvarteret, men underlät därvid att hälsa de holländska sändebuden.
- ³ I den holländska rapporten står Pesock. *Widekindi* a. a. nämner ej namnet på ryssarnas kvarter, endast att det låg en halv mil ifrån Glebova. — Till Polonovo kommo de ryska kommissarierna redan den 23 okt. (gamla stilen).

- Sid. 96. ⁴ Enligt *Petreyus* a. a. började den första fastan åtta veckor före Påsk, den andra, St. Peters fasta, hölls i fyra veckor från den 25 juni till den 22 juli, den tredje, Vårfrufastan, varade i fjorton dagar från 1 aug. och den fjärde, St. Philippi fasta, i sex veckor från 12 nov.
- » 97. ¹ *Fletcher* a. a. omnämner angående storfurstens måltider, att rätterna, som i vardagslag uppgå till omkring 70, men vid högtidliga tillfällen långt överskrida detta antal, serveras två eller högst tre åt gången. I *Verbaal* heter det, att den magnifika måltiden var anrättad på ryskt maner med många rätter, den ena följande på den andra. Det vanliga bruket denna tid var eljest att sätta fram alla rätterna på en gång eller vid större måltider i flera, vanligen tre, omgångar, var omgång bestående av flera rätter.
- ² Jfr *Fletcher* a. a.: 'Their common drinke is mead', och *Olearius* a. a.: 'Die fürnehmen Leute aber haben neben guttem Bier und Weine herrliche und wolgeschmacksame Meeth von Hindbeeren, Brombeeren, Kirschen und dergleichen.'
- ³ Den ryske kommissarien knäs Daniel reste sig upp och höll ett långt tal, hållande en promemoria i handen, antingen, heter det i *Verbaal*, för att uppfriska sitt minne eller för att ordagrant följa sin instruktion, ty vid den minsta avvikelse från densamma straffas även höga herrar i Ryssland med piskslag.
- ⁴ De ryska kommissarierna hade denna dag icke kommit tillstädes. På morgonen hade båda parternas sekreterare infunnit sig med de respektive *mandata procurataria*, men då svenskarna ej tillagt storfursten titeln *samoderžets* (självhärskare) och ryssarna å sin sida under storfurstens titel upptagit även Livland, kunde något överlämnande ej ske.
- » 99. ¹ Enligt *Fletcher* a. a. hava de höga adelsmännen eller riddarna (chiefe horsemen) en liten mässingstrumma hängande vid sadelbommen, på vilken de slå för att giva signal till anfall.
- ² I *Verbaal* berättas, att alla bordsgästerna reste sig från sina platser, när någon förnäm herre drack. Vid slutet av måltiden förkunnade en av de ryska kommissarierna, att en skål skulle utbringas för storfursten. Alla de närvarande fingo träda tillbaka från bordet, endast han själv förblev stående vid detsamma. Sedan han uppräknat alla storfurstens titlar, utbragte han skålen, varpå han kallade fram storbritanniske ambassadören och överräckte bägaren till honom. Sedan denne druckit, gick bägaren efter namnupprop laget runt till alla de övriga gästerna.

- Sid. 99. ³ För att få ett slut på den omtvistade titelfrågan hade engelska sändebudet föreslagit, att fredsmäklarna i skrivelser till storfursten och Gustaf Adolf skulle söka utverka nya instruktioner för kommissarierna. Svenskarna framhöllo emellertid det lönlösa däri för deras vidkommande, då de nyligen fått brev från konungen med hans yttersta erbjudanden. Slutligen föreslogs, att ryssarna endast *en gång muntligen* vid underhandlingarnas början skulle få räkna upp storfurstens alla titlar, inklusive Livland, vilket svenskarna med förbehåll, att det icke skulle tjäna till prejudikat för framtiden, medgåvo.
- » 100. ¹ I en skrivelse den 1 jan. 1616 hade de ryska kommissarierna fordrat, att de svenska vid förhandlingarna skulle sitta, icke vid sitt eget bord, utan vid det ryska i det ryska tältet. På engelske ambassadörens begäran hade de holländska sändebuden slutligen förmått svenskarna att medgiva, att två tredjedelar av bordet skulle stå inom det ryska och en inom det svenska tältet.
- » 101. ¹ Borden uppställdes sålunda i T-form, varvid tvärstrecket torde representera det gemensamma svenska och ryska bordet och det lodräta strecket fredsmäklarnas bord. Det förstnämnda stod alltså helt inom de båda parternas respektive tält, dock så, att två tredjedelar befunno sig under det ryska. Då förhänget var spänt *längs* detta bord, sutto de svenska och ryska kommissarierna mitt emot varandra på var sin långsida.
- ² Enligt *Widekindi* a. a. ägde den första sammankomsten rum den 4 jan. (gamla stilen).
- » 102. ¹ Jakob d. ä., de vägfarandes skyddspatron; hans attribut äro pilgrimshatt och stav, i handen håller han en bok, och hans mantel är behängd med musslor. Med dylika pilgrims-musslor brukade från Österlandet hemvändande pilgrimer smycka sina hattar och kåpor.
- ² Ryska *karbač*, piska.
- » 104. ¹ Sedan engelske ambassadören öppnat förhandlingarna, reste sig knäs Daniel jämte de övriga ryska kommissarierna och uppräknade, vänd mot medlarna, storfurstens alla titlar, varpå han tilltalade de svenska fullmäktige, kallande dem *Gustaf Adolfs, Sveriges, Götes och Vendes* konungs, höga kommissarier. Svenskarna föllo honom då i talet, beklagande sig, att ryssarna icke höllo den träffade överenskommelsen, nedfällde förhänget framför sitt bord och satte upp för att rida sin väg.

- Sid. 105. ¹ I *Verbaal* omnämnes icke denna episod, men väl att De la Gardie och knäs Daniel Ivanovič ordväxlade med varandra; den senare hade tilltalat den förre *Jacob Pontus* utan alla titlar och värdigheter och själv i gengäld blivit kallad endast *Daniel Ivanovič*.
² Jfr *Olearius* a. a.: 'Der Knoblauch wird nicht alleine von geringen, sondern auch von hohen, ja höchstes Standes Personen beliebt und genossen.'
- » 111. ¹ En holl. *penning* var = $\frac{1}{16}$ stuiver, jfr anm. I till sid. 48.
- » 112. ¹ Episoden omtalas även i *Verbaal* samt av *Widekindi* a. a. i nionde boken, s. 697.
² Bör vara den 3 *mars*.
- » 113. ¹ Brederode medförde även trenne av fredsmäklarna framställda förslag till fredsvillkor, nämligen 1) att svenskarna skulle återlämna alla erövrade fästningar och städer emot en summa av 2,000,000 rubel eller 4,000,000 riksdaler specie (40 tunnor guld), 2) att svenskarna skulle inskränka sina fordringar till Nöteborg, Jama, Koporje och Ivangorod och erhålla en summa av 150,000 rubel (3 tunnor guld), eller 3) till nämnda fästningar jämte det Somerska länet och 100,000 rubel. För att inhämta Gustaf Adolfs utlåtande över dessa fredsvillkor avsändes den 18 februari ambassadkavaljeren Andries van Wouw med brev till Åbo.
- » 123. ¹ Härom nämnes intet i *Verbaal*.
- » 125. ¹ Ryssarna hade begärt fyra månader, men de svenska fullmäktige beviljade endast tre eller till den 1 juni. Angående de trenne föreslagna punkterna jfr anm. I till sid. 113.
² Enligt *Widekindi* a. a. avreste de svenska kommissarierna den 25 febr. (gamla stilen) till Novgorod.
- » 127. ¹ Jfr nedan, sid. 214—15.
- » 128. ¹ Brederode medförde dels ett öppet brev från Kejsarliga rådet i Moskva, dels förseglade skrivelser från storfursten och de ryska kommissarierna. Villkoren betecknas som obilliga och oantagliga (Kexholm och 100,000 rubel vore allt som kunde medgivas), och medlarna uppmanas att förmå de svenska kommissarierna till eftergifter.
² En gång fick han även mottaga en inbjudning till de engelska köpmännen i staden (*Verbaal*).
- » 129. ¹ Enligt *Verbaal* erhöll han ett timmer sobelskinn och 20 rubel.

Sid. 133. ¹ Jfr *Fletcher* a. a.: 'One other special recreation is the fight with wilde beares, which are caught in pittes or nets, and are kepte in barred cages for that purpose, against the emperour be disposed to see the pastime.'

» 139. ¹ I denna skrivelse, daterad Åbo den 3 mars 1616 (gamla stilen), förklarade sig Gustaf Adolf giva ryssarna fritt val mellan de trenne av medlarna föreslagna villkoren. Den 28 februari hade han sänt brev av samma innehåll till engelska sändebudet, som då befann sig i Moskva. Han begärde emellertid även änkedrottningens och riksrådens yttrande över villkoren med tillkännagivande, att han helst ville antaga det andra av dessa (jfr ovan not 1 till sid. 113), ty, heter det, 'der han (ryssen) antingen finge Nöteborg igen, eller Ivangorod, eller dem båda, och han framdeles lärde rätt känna sin makt, sjöns bekvämlighet och mycken annan *commoditet*, som de strömmar, sjöar och stränder med sig hade, . . . då kunde han icke allenast angripa Finland på alla orter, . . . utan han skulle för sin stora makts skull uppfylla hela Östersjön med skepp och lodjor, så att hela Östersjön och enkannerligen Sverige vore städs för honom osäkert . . .' Svenska riksrådet var av samma mening.

² Hypokras (hippokras) var en blanddryck, bestående av vin på kardemumma, ingefära, kanel, muskot, saffran m. m.

³ Gammal-italiensk dans, *gagliarda*, även kallad *romanesca* eller *cinque pas*, populär på 1500- och 1600-talen. I dess urartade form förekommo groteska hopp och språng.

» 141. ¹ De meddelade innehållet i Gustaf Adolfs brev, jfr ovan sid. 139 anm. 1.

» 142. ¹ Bonde? I holl. originalet står *huysvrouwe*, som även kan betyda hustru. Gabriel Oxenstierna var gift med Anna Banér.

² Nikolaikyrkan, troligen uppkallad efter Nikolaus av Bari, skyddspatron för sjöfarande.

³ Genom att bära ljus framför den döde trodde man sig hålla djävulen på avstånd, ty den Onde skyr eld. Bruket fortlevde i Norden länge efter protestantismens införande.

⁴ Holl. *kandeel* är en varm dryck, beredd av mjölk eller vin med äggulor, socker och kanel.

» 144. ¹ Gustaf Adolf hemställde, huruvida de holländska sändebuden vore hågade att återvända till Ryssland för att delta i de blivande underhandlingarna. Om icke, ställde han ett fartyg till deras förfogande, som skulle avhämta dem i Reval (jfr sid. 143, not **). Sändebuden förklarade sig föredraga att återvända till Holland.

- Sid. 146. ¹ Nargö eller Narjen, ö i Finska viken, 20 km. norr om Reval.
- » 147. ¹ I *Verbaal* heter han Jacques Feuerrot, jfr anm. 2 till sid. 183.
- » 148. ¹ I holl. originalet *inspannigher*, varmed torde avses det svenska 'enspannare'. Denne hörde till lantstatsbetjäningen och tjänstgjorde som kurir.
- » 153. ¹ Jfr litauiska *pomūkelis*, torsk (*Gadus callarias*).
- » 155. ¹ Han hade fått befallning att möta i skären med »färsk mat och vad han kunde åstadkomma». Då man var väl försedd ombord, behövdes hans tjänster ej tagas i anspråk.
² Enligt *Verbaal* hade de denna dag seglat föga mindre än 30 mil.
³ *Satureja hortensis*, saver, vanligen, men oriktigt, kallad kyndel.
- » 156. ¹ Smultron i maj! Här synes författarens fantasi spela honom ett spratt.
- » 160. ¹ I Karl IX:s förordning angående gästgiverier av den 12 juni 1605 heter det: »Så hafve vi så förordnet, att her i staden skole vare sex öpne vertzhus..., det fempte skall Hans Nielsen oppeholle; och ther skall hengie uth en sol...» Detta Hans Niensens värdshus låg sannolikt vid Benickebrinken. Ägare var troligen en viss Jören Benick, gift med Åletta, Per Nilssons änka. Hennes son i första giftet, Nils Persson, hade bl. a. sönerna Hans och Valentin. År 1616 innehades värdshuset av den sistnämnde, som dog 1638. (WRANGEL, *Stockholmiana 1—4. Stockholm 1912.*)
² De flesta riksråden hade till följd av pingstfirandet rest till sina gods på landet, varför de nämnda herrarna fått i uppdrag att mottaga sändebuden.
- » 161. ¹ I brev till Johan Skytte hade Gustaf Adolf ålagt honom att besöka de holländska sändebuden, »att de må hava någon med vilken de disquirera kunna».
² Stenbock och Stråle hade deltagit i den av Johan Skytte och Jacob van Dijck ledda diplomatiska beskickningen till England och Nederländerna år 1610.
- » 162. ¹ I det holl. originalet står 'Garde off Hoff'. Förmodligen avses någon tillfällig läger- eller övningsplats på Norrmalm. Något 'garde' fanns ej vid denna tid; 1611 eller 1612 hade fyra kompanier värvade tyska soldater, det s. k. 'Gula regementet', ur vilket Svea Livgarde sedermera framgick, inkommit från Tyskland.
- » 163. ¹ Johan Wardeheuche, jfr sid. 196.
- » 165. ¹ Skildringen av audiensrummet och konungens utseende finnes intagen i GEIJERS *Svenska*

folkets historia, 3:e delen s. 75. I *Verbaal* ges följande karakteristik av Gustaf Adolf: »Hade Hans Maj:ts goda förståndsgåvor noggsamt framträtt i de offentliga förhandlingarna, vilka han fört utan allt bistånd av sin kansler eller dennes ställföreträdare, så gjorde de det än mer i våra enskilda förhandlingar med Hans Maj:t. Han ådagalade dessutom vidsträckta kunskaper i språk och de matematiska vetenskaperna samt i historien, såväl den gamla som den nya, enkannerligen Nederländernas. Av hans samtal framgick, att han satte sin största ära i att regera sina underlydande riken i fred och ro och att i förkovrat tillstånd överlämna dem till sina efterträdare. Till den ändan ville han antaga alla drägliga och ärliga fredsambud från ryssarnas sida och noga akta sig att uppväcka ett nytt krig. Då köpenskap och handel högeligen bidraga till ett lands välmåga, sade han sig ämna göra staden Kalmar till en handelsplats och anlägga en ny stad i Finland på en därför lämpad ort, ej långt från Åbo; över 80 personer hade redan anmält sig som borgare i den nya staden och erbjudit sig att bygga var sitt hus eller fartyg. Till rikets skydd mot fientliga anfall hade Hans Maj:t nio stora örlogsskepp på stapeln och umgicks med planer att förbättra krigsväsendet i landet och på samma gång göra det mindre betungande för befolkningen.»

Sid. 165. ² Sändebuden redogjorde för sin verksamhet vid fredsförhandlingarna och vädjade till Hans Maj:ts 'kristliga och fridsamma' sinnelag att, för så vitt det överensstämde med Hans Maj:ts värdighet och landets fördel, visa moderation i fråga om fredsvillkoren.

» 167. ¹ I *Verbaal* heter det, att Hans Maj:t stående samtalade med sändebuden om många olika ting ända till aftonen, stundom uppmanande dem att taga sig till bästa och göra sig lustiga, ehuru Hans Maj:t själv mot landets sed är mycket måttlig i mat och dryck och endast förtär vin vid högtidliga tillfällen.

² Jfr anm. 2 till sidan 173.

³ Enligt RÜDLING, *Det i flor stående Stockholm, Stockholm 1731*, ansågs den första pelaren stå på ett avstånd från Stockholms gamla rådhus motsvarande det mellan Pilati hus och Golgata. Mellan den första och andra sades vara lika långt som från Golgata till det ställe, där Kristus föll andra gången med korset. Av den tredje pelaren fann R. själv intet spår på platsen, den s. k. Pelarebacken, ej heller någon tillförlitlig underrättelse därom i krönikorna. Jfr äv. ELSERS, *Stockholm*, D. 3, s. 38—39.

Sid. 168. ¹ Magnus Ladulås begrovs nedanför högaltaret i Gråmunkeholmens klosterkyrka. Då Johan III lät ombygga och utvidga koret, förfärdigades det monument över konung Magnus, som ännu finnes. I samma grav nedlades sonsonen, den olycklige prins Magnus Birgersson. Bredvid konung Magnus' cenotaf är konung Karl VIII Knutssons, förfärdigad vid samma tid.

² Kgl. Styckgjuteriet låg på Brunkeberg.

³ Helt visst åsyftas den av ROTHLEB, *Beskrifning öfver Kongl. Riddarholmkyrkan. Stockholm 1822*, anförda, år 1382 inträffade 'rysliga och brottsliga' händelsen, då riksdrotsen Bo Jonsson (Grip) vid altaret i Gråmunkeholmkyrkan mördade riksrådet Karl Nilsson (Färla). Karl Nilsson skall ligga begravnen bredvid mordplatsen, och det berättas, att stenen, som lades över hans grav, rämnat i lika många stycken eller tolv delar, som han blev sönderhuggen.

» 171. ¹ Provsjutningen omnämnes även i *Verbaal*. Kanonen, som var av Hans Maj:ts egen uppfinning, vägde icke mer än 22 pund och avsköt en kula på 20 pund. Hans Maj:t sade sig hava förhoppning att kunna nedbringa vikten ytterligare och ändå ernå samma prestationsförmåga som hos de svåra styckena.

² Nuvarande Blasieholmen. Detta namn blev brukligt, sedan amiralitetet år 1634 förlagts till Nya (= nuv.) Skeppsholmen.

³ Med 'en lång, rödmålad bro' kan Goeteeris väl svårligen avse Näckebro över dåvarande Näckströmmen. Den långa s. k. Stora Ladugårdslandsbron mellan Blasieholmen och nuv. Nybrogatans förlängning anlades enligt ZETTERSTEN, *Svenska flottans historia, Stockholm 1890*, först omkring 1641.

⁴ Bilden är i reproduktion bifogad NILS ÖSTMANS uppsats 'Förteckning över Stockholmsbilder' II i St. Eriks Årsbok 1914.

» 173. ¹ Angående skrivelsen av den 13 juni.

² Den 13 juni hade de holländska sändebuden överlämnat en skrivelse till Hans Maj:t, innehållande vissa klagomål från nederländska undersåtar i anledning av en del åtgärder beträffande fri handel och sjöfart, som ansågos stridande mot överenskommelserna i den svensk-holländska traktaten av år 1614. I sitt nu avgivna svar förklarade sig Gustaf Adolf vilja genom särskilda deputerade undersöka alla *gravamina* och skaffa rättelse, där så syntes befogat. I övrigt uttalade Hans Maj:t den förhoppningen, att om ryssarna icke ville bekväma

sig att antaga något av de av medlarna föreslagna fredsvillkoren, han fortfarande skulle komma i åtnjutande av Höga Generalstaternas välvilliga hjälp och bistånd.

Sid. 174. ¹ Riks- och kammarråden hade fått order att i Stockholm låta förfärdiga guldkedjor, vardera om 600 kronor eller svenska dukater, och därtill hörande *conterfey*, infattade med diamanter, vart om fem eller sexhundra daler. Dessutom hade riksskattmästaren befallning att hava 300 dukater i beredskap att överlämnas till sändebuden.

» **179.** ¹ Föräringarna till sändebuden och den andra audiensen omnämnas i ABRAHAM BRAHES 'Tidebok' under den 12 Junii 1616.

² I det holl. originalet står *gallich* (galg) = galge. Härmed åsyftas förmodligen 'kåken' och med 'det icke särdeles stora torget' Stortorget. Efter att länge ha varit borttagen restes kåken eller 'stupen' ånyo på det sistnämnda den 12 maj 1602, men huruvida den stod där 1616 är ej bekant. Jfr WRANGEL, *Stockholmiana*, 1:a saml. 1902.

» **180.** ¹ *Verbaal* tillägger: »doch niet geheel drooge», icke uteslutande om torra och tråkiga ting.

» **183.** ¹ Det hette »Orpheus».

² Med Sander Fuerrret torde avses *Alexander Forath*. Enligt FISCHER, *The Scots in Sweden, Edinburgh 1907*, funnos tvenne Forath i svensk örlogstjänst, av vilka Alexander var kapten 1611 och förde trupper från Stockholm till Narva 1614. Död 1627. Hallenberg anför ett pass för Sander Forath. Jfr anm. 1 till sid. 147.

³ Han medförde till Ryssland fyra *missiv*, ett till ryske storfursten, ett till ryska kommissarierna och två till engelske ambassadören. — Underhandlingarna skulle företagas på en läglig ort mellan Ladoga och Tichvin vid Siasfloden. Den numera försvunna byn Stolbova, där freden slöts, låg mellan nämnda ort och sjön.

» **184.** ¹ I *Verbaal* heter det Tweersondt och Tweerboom, 'sju mil från Stockholm'. WACHENAER'S *Spiegel der Zeevaerdt* (1584) och *Thresoor der Zeevaert* (1592) upptaga icke detta namn, men väl *Drayboom* i närheten av Djurhamn.

² Tsaren sökte förmå de holländska sändebuden att återvända till Ryssland för att biträda vid de blivande fredsunderhandlingarna. I sitt svar av den 18 juni (gamla stilen) (jfr sid. 185, den 29 juni) framställde holländarna sin närvaro vid desamma som obehövlig och förklarade, att de på intet vis förbundit sig därtill.

- Sid. 184.** ³ Under danska kriget företog Kristian IV i aug. 1612 en expedition med flottan till Stockholmskären, varvid han landsteg på Värmdön och Vaxholm. Om *härjningar* på Värmdön finner utg. intet nämnt. Vid Vaxholm nedbrändes en del hus.
- » **185.** ² Woldich, som nyligen varit i Moskva, omtalade, att där gick ett rykte, att Polen rustade sig till krig mot Ryssland och att stora penningssummor uppsamlades i Moskva, vare sig för att användas till inlösen av de av svenskarna erövrade städerna eller till kriget mot Polen.
² Omnämnes även i *Verbaal*.
- » **194.** ² Berättelserna om Jungfrun och näcken finnas i översättning intagna i *Palmskiöldska samlingen* i Uppsala universitetsbibliotek, N. XIV, T. XLVIII, P. II. — Angående traditionerna om Jungfrun eller Blåkulla och dithörande litteratur kan hänvisas till J. SAHLGREN'S uppsats 'Blåkulla och blåkullafärder' i *Namn och Bygd*, årg. 3—4 (1915/16), samt till R. SAXÉN, 'Häxornas Blåkulla', *Finsk tidskrift*, dec. 1916. Bland de äldre urkunderna till den märkvärdiga öns historia återger Sahlgren Goeteeris' berättelse (i original och den nämnda översättningen) näst efter Olaus Magnus. — En helt annan historia om Jungfrun meddelar CHARLES D'OGIER i sin dagbok över den franska ambassadens resa till Sverige 18 år senare: 'Det berättas, att överst på densamma är en sjö med svart vatten och svarta fiskar, dem ingen utan olägenhet smakat. Berättelsen härleder sig förmodligen därav, att ingen varit ditupp, varföre klippan även fått namn av Jungfrun. Det är en gammal tradition, att en jungfru blivit våldtagen av sjörövare och av blygsel helt ensam flyktat till denna otillgängliga klippa; hon hade i saknad av födoämnen störtat sig i sjön, vars vatten svartnat till minne av hennes förtvylade gärning.'
- » **197.** ² I det holl. originalet: *Salomons tempelkens*. Vad förf. härmed åsyftar är utg. icke bekant.
- » **198.** ² Belägringen av Augdov år 1614 begyntes under Evert Horns överbefäl. Den 25 aug. ankom Gustaf Adolf utanför staden, och den 10 sept. dagtingade denna. Överste Mönnichhofen var bland de stupade, men manspillan var i sin helhet ringa.
- » **199.** ² Mönsterskrivaren var en militärtjänsteman, som förde räkenskaperna vid varje fännika, sedermera skrivbiträde hos kompanichefen.
- » **201.** ² Den 12 okt. (gamla stilen) företogs en stormning, varvid 700 man dödades av försvararna, under det att svenskarna förlorade ej mer än trettio, av vilka de flesta ihjälslagos av stenar. (Hallenberg.)

Sid. 201. ² Pleskov (Pskov) är beläget vid sammanflödet av floderna Pskova och Velikaja. Staden, som jämte Smolensk, Kasan och Astrakan var en av Rysslands starkast befästa städer, hade en utsträckning av omkring en halv svensk mil och utgjordes av fyra delar, skyddade av gravar, murar och torn. Inom stadsmurarna reste sig tinnarna av 46 kloster, och utanför lågo ytterligare tjugo.

³ På morgonen hade Herr Joachimi mottagits i audiens av Hans Maj:t, varvid han överlämnat brev från Generalstaterna. Vid middagen, som serverades vid tvenne tafflar, hade han sin plats på konungens vänstra sida, till höger om honom satt rikskansleren, mitt emot riksrådet Philip Scheiding, och vid bordsändan kapten Brederode. Bordssamtalet rörde sig om belägringen, varjämte Hans Maj:t gjorde sig underrättad om holländska krigsmakten, de ostindiska angelägenheterna, handeln m. m.

» 202. ¹ Sjelva belägringen upphävdes först den 17 okt. (gamla stilen), jfr Inledningen sid. VI. Goeteeris' uppgifter överensstämma med framställningen i *Verbaal*.

² I det holl. originalet står *toertich* (till medelnederl. *toert*, *tort* = träck, smuts?). Utg. läser *boertig* = komisk, lustig.

³ Om Margareta Slots och hennes förmodade identitet med Margareta *Cabeliau* se H. FRÖDING i Historisk tidskrift Årg. 22 (1902), sid. 145 ff. — En handskreven not till den 30 maj upplyser, att hon var bosatt i Stockholm och där hade 'goede conversatie.'

» 203. ¹ Om detta utfall nämnes intet hos Widekindi.

» 207. ¹ *Petřejus* a. a. förtäljer under marginalrubriken *Mulierum dura conditio* bl. a.: »När måltidhen är uthe, och Mannen hafwer några synnerlige förnämlige män hoos sigh, låter han Hustrun komma in medh sina Döttrar och Pigor uti theras bästa klädher, och bewisa sigh för the fremmande, helsar och slåår sitt hufwudh för them, och skäncker hwar och en en skål Brennewijn, Miödh och ööl aff sin eghin hand, sampt hans döttrar, och gå ther medh sin koos, in uti theras stugu igen.»

» 208. ¹ Enligt *Petřejus* a. a. kunde en man, som ville bli kvitt sin hustru, men icke hade någon laglig orsak till skilsmässa, köpa någon med penningar, »som updichtar en lögn på henne och säger, at hon haffuer thet och thet giort, och gåår medh thet samma til Munkerna och begärar skilias widh henne... Munken befalar strax några Nunnar at gåå ther hedan, skära håret

aff henne, kläda henne i Nunnakläder och föra henne uthi Klöstret, hwadh hon wil eller ey, ther hon tå moste blifwa i Nunnawijs så länge hon lefwer.» Efter sex veckor kan mannen taga en annan hustru.

Sid. 208. ² Förf. tycks ha något oklara begrepp om Acteonmyten.

» 209. ¹ Staraja Russa ligger vid floden Polist.

» 212. ¹ Jfr Inledningen sid. IX samt anm. 1 till sid. 113.

» 214. ¹ Efter ikonoklaststriderna vidtogs inom den grekiska kyrkan den kompromissen, att alla statyer förbjödos i kyrkorna, under det att målade bilder och reliefer voro tillåtna. Vad förf. avser med 'predestinatörer' (anhängare av predestinationsläran?) är utg. ej klart.

» 215. ¹ Det här meddelade 'lejdebrevet' härrör icke från Van Wouw, utan är av annotatorn bifogat i slutet av det interfolierade exemplaret. De i originalet förekommande svårtydbara namnen äro av utg. utelämnade. Hos *Petreyus* a. a., som refererar innehållet av ett dylikt brev, heter det, att prästen stiger fram till liket 'och lägger uthi höghra handen ett Breff eller klemar thet fast uthi ansichtet'. Även *Olearius* a. a. avtrycker en passersedel i tysk översättning, till lydelsen snarlik den här anförda.

» 219. ¹ I de av Johan III den 8 aug. 1569 utfärdade nya privilegierna för staden förklarades, att trähusen skulle avskaffas, och förunnades 10 års skattefrihet och andra förmåner åt dem, som byggde stenhus. Någon verkan hade icke dessa påbud till en början, och enligt en uppgift av år 1575 funnos då ännu inga stenhus. Först efter eldsvådorna på 1620-talet började dylika mera allmänt att uppföras. (LAGUS, *Ur Wiborgs historia. Wiborg 1893—95.*)

² Van Wouw förväxlar Olofsborg = Nyslott och *Olofstornet* på Viborgs slott.

³ Namnet 'Svarta sjön' och uppgiften om fiskarnas färg och smak synas härröra från Olaus Magnus. På hans berömda 'Carta marina' (1539) kallas sjön *Saima* 'Lacus niger', och om Vuoksen heter det i kommentaren till nämnda karta: 'fluvius niger immense profunditatis omnes pisces habet nigros sed saporosos'. I sin 'Historia' (Lib. 20, cap. 19: De piscibus Nigri fluminis ad Arcem novam in Finlandia) behandlar Olaus samma tema utförligare, men sätter här jämväl den 'svarta floden' i förbindelse med Viborg, i det denna 'tandem vero nigrum lacum efficit, transiens per Viburgum . . .'

⁴ Jfr nedan sid. 237—38 och anm.

Sid. 220. ² Förf. motsäger sig själv, jfr sid. 218.

- » 227. ¹ Finska *linna* = slott, *turun* till Turko = Åbo. — Om slottsbranden berättar *Widekindi* a. a.: »Emedan Kongl. M:t uthi Åbo war, hände thet olyckeligen den 20 April (1614), i thet när Hans M:t satt til måltidz om afftonen i stoorer Salen, hade en Eeld tiltagit uthi kammaren som ther öfwer war, och fastnat i taket, hwilken för än man kunde taga til wara, togh öfwerhanden, och den förspridde sigh öfwer alla the andre taken uthi thet gamla Slottet, så at ingen meer hielpa kunde; och gick Eelden ther medh öfwer alt, så at K. May:t måtte see för ögonen sitt egit huus gå bort i eeld.»
- » 228. ¹ Om Merick ytrade Gustaf Adolf: »Men oss tycker, att den engelske gesanten är mera en rysk, än som något annat, emedan han allt vill hava på så god ryska.»
² John (Hans) Ramsay, f. på 1550-talet i Skottland, kom 1577 till Sverige, blev ryttmästare och chef för adelsfanan i Finland, naturaliserades som adelsman 1633, d. 1649. Han hade fem söner, alla militärer.
- » 232. ¹ Wieselgren läste (enligt utgivarens övertygelse oriktigt) *bogen* (båge) i stället för *bojen* (bojor), vilket föranledde honom till den reflexionen, att profossens utrustning vore märkvärdigt *gammalmodig* för ifrågavarande tid.
- » 234. ¹ Kymmene älv kallas på olika ställen av ortsbefolkningen på olika sätt, t. ex. Keltti.
- » 238. ¹ Den till Viborgs belägring år 1495 anknutna sägnen om 'Viborgska smällen' och Knut Posses kittel (i holl. orig. *ketel van virtuiten* (vuur = eld, tuiten = blåsa?), på finska 'helvetin kattila') behandlas utförligt av LAGUS a. a. I, sid. 206 ff., som efter Wieselgren även refererar Van Wouw's berättelse. I denna nämnes uttryckligen, att kitteln fylldes bl. a. med *krut* (pouder), vilket icke är fallet i de äldre versionerna, där 'smällen' tillskrives Knut Posses svartkonst.
- » 240. ¹ Hos OLAUS MAGNUS a. a. heter det om folket i 'Scricfinnia', att de använda skidor, 'eo tamen modo servato, ut unum lignum altero sit longius mensura unius pedis, iuxta virorum vel mulierum proceritatem: utpote si vir, vel mulier sit octo pedum longitudine, lignum unius pedis totidem habebit pedes in longitudine iusta, reliquum vero novem'.
- » 242. ¹ I det holl. originalet: *clouk als de rosbeyaerden*. Bayard, Reinold av Montalbans häst i sagan om de fyra Haimonsbarnen, hade nio hästars styrka och var snabb som en pil.

Sid. 246. ¹ I det holl. originalet *quast*. Holl. *kwast* är en dryck, bestående av vatten med socker och citronsaft. Här avses väl det ryska *kwass*, som består av en blandning av malt och rågmjöl, övergjuten med en viss mängd vatten.

² I det holl. originalet *sinbellen*. Förmodligen avses något slags metallskivor med vidhängande mynt. W. HUPEL, *Topographische Nachrichten von Lief- und Ehtland, Riga 1774*, omnämner ett slags pannbindel med vidhängande mynt eller räknepenningar, som påbands bruden på bröllopsmorgonen. Denna 'Klapperschmuck' fick hon bära under ett år. Enligt samme förf. förekommo i trakten av Reval bröllopsklänningar av vitt ylle.

PERSONREGISTER.

Aa, Hendrik Pinsen van der, adelsman i Herr Van Veenhuysens svit 1.

Appelman, kapten 85, 88, 101.

Axelsson, Åke, se Natt och Dag.

Bande (?), Anna, husfru hos guvernören i Estland Gabriel Oxenstierna 142. (Jfr anm 1 till sid. 142.)

Bas, Diederik (Dirk), Dr. jur. och borgmästare i Amsterdam. B., som gällde för en klok och lärd man, hade varit medlem av den holländska beskickning till Danmark, som år 1611, ehuru förgäves, sökt mäkla fred mellan Kristian IV och Karl IX. 1622 deltog han i den holländska ambassaden till England. 1 ff.

Berendes, Joachim (Journ: Berades), till Strömsberg, Esimäki, Fohr och Reggefehr, slottsherre på Viborg 1611 och på Koporje 1614. rikskammarråd, ståthållare på Riga slott 1622, härads hövding i Savolaks s. å., d. 1623 34 ff., 59, 61, 63, 73.

Berg, Karl (Journ: Carel Berck), sväger till prestaven löjtnant Erik Jörensson. Wieselgren a. a.: Carl Bäck 226.

Bielke, Nils, till Salestad, ståthållare över Reval och Estland, riksråd 1605, landshövding i Finland 1628, d. 1636 138, 141, 142, 143.

Boelisz., Govert, adelsman i Herr Bas' svit 1, 94.

Boije, Göran, till Gennäs och Kulla, fältmarskalk över krigsfolket i Finland 1576, general-krigsöverste i Finland, Livland och Ryssland 1586, riksråd 1602, d. 1617 227, 230.

Boije, Hans (av Gennäs), till Gennarby och Wägsjö, f. 1581, d. 1617, ståthållare på Nöteborg 1613, överste 1614, kommandant på Novgorod 1615 48, 51, 59, 61, 63, 127, 215.

Bous, Anna, värdinna i Andries van Wouw's logi i Reval 139.

Brahe, Abraham, f. 1569, d. 1630, greve till Visingsborg, friherre till Rydboholm och Lindholmen, riksråd, Uppsala universitets kansler 1607—22, bisittare i Svea hovrätt 1614, förf. till »Abraham Brahes Tidebok» 166.

Brahe, Magnus, f. 1564, d. 1633, den föregående's broder, greve till Visingsborg, friherre till Rydboholm, herre till Lindholmen, Lyckö och Axholm, riksråd 1601, riksdrots 1611, president i Svea hovrätt 1614 166, 175, 179.

Brakel, Hans, livländsk adelsman (Johan B. till Kochtel, ståthållare på Wesenberg?), tolk hos Jacob De la Gardie 86, 87.

Brederode, Nicolaas (sid. 1: Claes Claessen?) van, (natur-

- lig) son till Reinhoud v. B., kapten i Generalstaternas tjänst 1, 33, 113, 128.
- Brederode**, Reinhoud van, f. 1567, d. 1633, herre till Veenhuysen, Spanbroek etc., sedermera friherre till Wesenberg, president i Höga Rådet i Holland, Zeeland och Friesland. B. var gift fyra gånger, första gången med en dotter till den bekante Johan van Oldenbarneveid. i ff. **Bremen**, Evert, estländsk adelsman, ståthållare i Ivangorod 18, 25, 33.
- Brom**, kapten (Åbo). Wieselgren a. a.: Blom 227.
- Buddel**, Henry (Hendrik), adelsman i engelske legatens svit 212, 228—30, 232, 240.
- Bure**, Anders (Andreas Engelbrechtsson Bureus, 1624 adlad Bure), f. 1571, d. 1646, Gustaf II Adolfs lärare, fr. o. m. 1616 sekreterare i kansliet, 1640 krigsråd, berömd som kartograf 154.
- Burmania** (Journ: Bormanania), Thomas, från Friesland, i Herr Van Veenhuysens svit, d. 29 april 1616 i Reval 142, 143.
- Bååt**, Jacob Jacobsson (Snakenborg), slottsloven på Kalmar 1608, överste vid Smålands rytteri 1612, v. president i Svea hovrätt 1621, d. 1627. B. deltog i ambassaden till Moskva 1617 160—62.
- Cabeliau**, Abraham, f. i Holland, köpman i Amsterdam, en av Göteborgs anläggare och borgmästare där, åtföljde Gustaf Adolf till Livland 1614, d. efter 1632.
- Cats**, Jorjaan (Joris) van, fänrik, i de holländska sändebudens svit 94, 111, 113, 120, 202.
- Christian IV**, konung av Danmark 3, 4.
- Christian**, prins av Danmark, f. 1603, d. 1647 4.
- Clerck**, Richard, skotte, underamiral i svensk tjänst, förutvarande flottkapten i Generalstaternas tjänst, död som Holmamiral 1625 159, 160, 162.
- Cobron**, (Daniel?), skotte i svensk tjänst, överste 137, 203.
- Cromhout**, N., i Herr Van Veenhuysens svit 1, 32.
- Cruus**, Jesper Mattson, till Harvila m. m. i Finland samt Karkus i Livland, ståthållare på Reval 1605, riksråd 1609, generalfältöverste och riksskatmästare 1615, d. 1622. Bekant från den s. k. »Brännefejden» 163, 167, 173, 183.
- Danckert**, Johan (Verbaal: Jan Danckaerts), sekreterare hos de nederländska sändebuden 1, 18, 31, 183.
- De la Gardie**, Jacob, f. 1583, d. 1652, greve till Leckö, friherre till Ekholmen, herre till Hapsal, Dagö, Kolk etc., generallöjtnant 1608, riksråd och generalfältherre över krigsfolket mot Ryssland 1613, riksmarsk 1617, landshövding i Estland och ståthållare på Reval 1619, guvernör över Livland och Estland 1622 13, 51, 74, 77, 83, 84, 88, 95, 96, 98, 101, 103—06, 111, 112, 114—16, 118, 119, 123—25, 133, 137, 185, 233, 236.
- De la Gardie**, Johan, f. 1580, d. 1642, friherre till Ekholmen, herre till Kjulaholm, Rasich och Kåreholm, riksråd 1633, ståthållare på Åbo slott och över dess län 1611 150.
- De la Gardie**, Pontus, fältherre, f. 1520, d. 1585 25.
- Delwich** (Dellvig?), N. N., junker, förlovad med en syster till ryttmästare Lorenz Wagner 145.
- Derentals**, syndikus 141.
- Dijck**, Jacob van, f. 1567, nederländare i svensk tjänst, hovråd 1609, svensk ambassadör i Nederländerna 1614, d. som borggreve i Göteborg 1631 1, 18.
- Dominicus**, Daniel, i holländska sändebudens svit 31.
- Drake**, kapten, begrovs den 16 mars 1616 i Åbo 229.
- Dücker**, Frans, ståthållare i Staraja Russa. En Frans Dücker, till Wartz, lefde 1586, son till Johan Dücker, lantråd i Estland 67, 70, 84, 210, 211.
- Eriksson**, Claës, förordnades 1613 att vara underståthållare på Narva under generalståthållaren Evert Horn 33.
- Exalto**, Jacques, kusin till den följande 141.

Exalto, Johan (Jan), med. dr i Leiden, tillhörande Herr Van Veenhuysens svit, d. 24 (Verbaal: 20) april 1616 i Reval 141—43.

Fleming, Henrik, till Lais i Livland m. m., f. 1584, d. 1650, deltog som ryttmästare i ryska kriget, landshövding över Ingermanland 1620 63, 227.

Fleming, Lars Ivarsson, friherre till Nynäs, Sundholm och Penningby, 1556 ståthållare på Viborgs slott, 1561 guvernör i Estland, d. i Reval i pesten 1562 11.

Forath (Foratt), Alexander (Journ.: Sander Fuerret), skotte, kapten på örlogsfartyget Orpheus. (Jfr Vevyer.) 183.

Fredrik Henrik, prins av Oranien, f. 1584, d. 1647 166. **Fuerret** se Forath.

Galle, Claës, till Steninge eller Stenkula i Finland, 1615—16 ståthållare i Jama, 1623 i Narva och Ivangorod, d. 1643 134, 241.

Gersdorff, Georg, till Reys (Repschhoff) i Torma socken, Livland, ståthållare på Tolsburg 14, 137, 245(?).

Goessens, Andries, kapten 202.

Goeteeris, Anthonis, 1:e ordinarie »deurwaarder» i Höga rådet i Holland, penning- och hovmästare i holländska sändebudens svit, författare till »Journal der Legatie» 1, 67, 112, 120, 121, 159.

Goldberghen, Caspar, nederländsk köpman, bosatt i Reval 13.

Goute se Goeteeris.

Grigorovič, Bogdan, rysk adelsman, bördig från Rjäsan 184, 185.

Grip (Gyllengrip), Anders Christoffersson till Stensnäs m. m., friherre, kammarjunkare, beledsagade holländska sändebuden som prestav, d. 1630-talet 33, 34.

Gustaf II Adolf, konung av Sverige 11, 14 17, 18, 29, 48, 139, 143, 144, 147—50, 161—68, 171—76, 179, 180, 197, 200—04, 212, 219, 225, 227, 228—30, 232, 246.

Gyllenhielm, Carl Carlsson, f. 1574, d. 1650, friherre till Bergkvara (och Sundbyholm), riksråd 1617, riksamiral 1619, naturlig son till hertig Carl, sedermera Carl IX 163, 173, 183.

Gyllenstierna, Göran Nilsson, f. 1575, d. 1618, friherre till Lundholm, herre till Björkesund och Heljö, riksråd 1602, riksamiral 1611, president i Amiralitetskollegium 1617 162, 183, 191.

Haquini, Niklas, skeppspredikant 191.

Hasselaer, Nicolaas, adelsman i Herr Bas' svit 1, 18, 31, 70, 84.

Heemskerck, i holländska sändebudens svit 32.

Heyden, Gerrith (Georg) van der (Verbaal: Geerard van der Heyden), nederländsk köpman från Zeeland, sedan 14 år bosatt i Novgorod, tolk 60, 95.

Horn, Arvid, av Kankas, till Wuorentaka och Harris, ståthållare på Narva 1633, landshövding i Nylands och Tavastehus län 1634, v. president i Åbo hovrätt 1650, d. 1653 82.

Horn, Claës, till Kankas och Kegelholm, f. 1583, d. 1632, broder till Henrik H. nedan, riksstallmästare 1612, riksråd 1617, riksmarskalk 1620 31, 33, 197.

Horn, Henrik, till Kankas, Wenden och Hesselö, f. 1578, d. 1618, riksråd 1611, svensk kommissarie vid fredsunderhandlingarna i Stolbova 1617 74, 83, 96, 138, 139, 144, 146.

Isidor, metropolit i Stora Novgorod 1603—1619 59, 60, 128.

Ivan Vasiljevič, rysk tsar (1533—84) 26, 131, 132, 133, 172, 244.

Jansson, Nils, ståthållare i Narva 18, 137, 242.

Joachim, Albert, f. 1560, d. 1654. J., som var sekreterare och stadsadvokat i sin födelsestad Goes, deltog från

- 1610 upprepade gånger i diplomatiska beskickningar till England, Danmark, Sverige och Tyskland. Utnämnd till nederländskt sändebud i London, stannade han på denna post i 22 år och återvände 1650 till Holland i ff.
- Johan Adolf**, hertig av Holstein, f. 1575, d. 1616 164.
- Julius Friedrich**, hertig av Württemberg-Weiltingen, f. 1588, d. 1635, yngre bror till regerande hertigen Johann Friedrich, företog vidsträckta resor, bl. a. till Sverige, där han vintern 1615—16 besökte Lappland 32.
- Jönsson**, Anders (Journ.: Andries Jeunisz., Hallenberg: A. Jonsson), ståthållare i Koporje 217, 225.
- Jörge**(?), Anton (Anthonis Jeurge), f. d. sergeant (wachtmeister), Viborg 237.
- Jörensso**n (Hufvudskjöld), Erik (Journ.: E. Jörgensson), finne, löjtnant (fänrik?), sedermera ryttmästare, medföljde som prestav på Andries van Wouw's resa till Finland 113, 212, 213, 216, 222, 223, 225, 226.
- Kurck**, Axel Jönsson, till Annoila, general-krigsöverste för finska krigsfolket 1604, en av kommissarierna vid fredsunderhandlingarna i Stolbova 1617, d. 1630 163, 167, 173.
- Lamartyn**, Paschier, nederländsk fabrikant 166.
- Leijonhufvud**, Abraham Eriksson, friherre till Nynäs, f. 1583, d. 1618, riksråd 1617 161.
- Lisovskij**, Alexander, polsk överste 78.
- Lontcius**, i holländska sändebudens svit 32.
- Magnus**(?), ryttmästare 205.
- Magnusson**, Henrik (Journ.: Hendrick Magnissen), ryttmästare, Viborg 238.
- Mantgens**, Jacob, van Abbekerck, kapten på fartyget »Såningsmannen» 146, 186.
- Massa** (Journ.: Marssa), Lambert 134.
- Mauritz**, prins av Oranien, f. 1567, d. 1625 166, 173.
- Meppelen**, Arent van, åtföljde Herr Van Wouw på resan till Åbo 223, 240.
- Merick**, Johan (Sir John Meyrick), 1592 ombud för London Russia Company i Moskva, 1614 engelsk ambassadör hos tsaren, 1628 direktör för Russia Company, d. 1638, 81—83, 86—88, 93, 94, 97—101, 106, 113, 118, 119, 123, 125, 228.
- Meščerskij**, knäs Ivan Nikitič, ståthållare i Porchov 206, 207.
- Messy**, Jan, i Herr Joachimis svit 1, 146.
- Mezetskij**, knäs Daniel Ivanovič, ståthållare i Suzdal, rysk fullmäktig vid fredsunderhandlingarna 1615 och 1616 101.
- Mist**, Michiel de, hovmästare 1, 87, 94, 113, 143, 247.
- Moetrich**, Andries (Verbaal: Andreas Meutreich), sekretäre hos ambassadören Johan van Dijck 18, 31.
- Mol**, Jacob, vinskänk 1.
- Monyer**, Anthonis, nederländsk kontrollör 150, 162.
- Mulder**, Hans, rådshere 17.
- Månsson**, Johan, se Ulfsparre.
- Mårtensson**, Måns, se Palm.
- Mönnichhofen** (Monickhouen), Johan von, född flamländare, överste och generalkvartermästare vid svenska armén, deltog 1611 i Kalmarkriget, d. 1614 vid belägringen av Gdov 17, 198.
- Natt och Dag**, Åke Axelsson, till Göksholm, f. 1594, d. 1655, riksråd 1633, riksmarskalk 1643 160, 161.
- Nehmen**, Diederik (Dirk) van, tolk, åtföljde den ryska ambassaden till Nederländerna 1614 85, 86, 95.
- Nessen**, Jan van, kock 1.
- Nilsson**, Anders, till Farenthal(?), svensk delegerad vid korsryssningen. Hos Widekindi heter han enbart Anders Nilsson 82.
- Nilsson**, Valentin, innehade år 1616 värdshuset »Gyllene Solen» i Stockholm, d. 1638, stamfader för adliga ätten Löwenburg 160.

Novokščenov, Nikolai Nikitič, sekreterare (djak), rysk fullmäktig vid fredsunderhandlingarna 102.

Odoevskij, knäs Ivan Ivanovič, son till den följande 48, 51, 63.

Odoevskij, knäs Ivan Nikitič Bolsoi, rysk ståthållare i Novgorod 48, 51, 60, 61, 62, 63, 127.

Osinga, junker, i Herr Van Veenhuysens svit 1, 32.

Oxenstierna, Axel, f. 1583, d. 1654, greve till Södermöre, friherre till Kimito och Nynäs, herre till Fiholm och Tidön, rikskansler 18, 25, 31, 33, 150, 197, 227, 229, 230.

Oxenstierna, Gabriel Bengtsson, f. 1586, d. 1656, greve av Korsholm och Wasa, friherre till Mörby och Lindholmen, guvernör över Reval och Estland 1611, riksråd 1617, riksskattmästare 1634, riksamiral 1652 138—44, 146.

Palm, Måns Mårtensson, till Löfstaholm m. m., f. 1572, d. 1641, fältsekreterare hos Jakob De la Gardie 1611, ståthållare i Novgorod 1615, sekreterare vid fredstraktaten i Stolbova 1616—17 74.

Pauw, i Herr Bas' svit 1, 32.

Pinse, fru 13.

Pinsen se Aa, van der.

Polidoor, kapten 202, 247.

Pyk, Kasper (Journ.: Caspar Pyck), Andries van Wouw's husvärd i Åbo 227.

Ramsay (Journ.: Ramsy), kapten (Åbo) 228, 229. (Jfr anm. 2 till sid. 228.)

Roobol, Simon Quirynsz., kapten på skeppet »Marsvinet», som förde holländska sändebuden till Reval 2, 32, 144.

Rosen, Robert (Robbrecht) von, prestav 149, 155, 173, 193, 196.

Roy, Dirk de, vinskänk 1.

Rutgers, Johan (Janus Rutgersius), f. 1589, d. 1625, nederländsk diplomat i Gustaf Adolfs tjänst, hovråd 1615, utförde åtskilliga diplomatiska uppdrag, 1623 svensk sändebud i Nederländerna. Bekant som filolog 18, 33, 175, 197, 229.

Scheiding, Otto von, till Skedevi och Åby, f. 1580, d. 1651, ryttmästare för adelsfanan 1612, överstelöjtnant 1623 74.

Scheiding, Philip von, till Skedevi samt Arnö i Uppland, f. 1578, d. 1646, generalkommissarie vid svenska armén i Livland, ståthållare på Narva 1607, överstekrigskommissarie vid svenska armén vid Novgorod 1614, riksråd 1615, guvernör över Estland 1628 197, 199.

Schenck se Tautenburg.

Schraffer, Adam, krigskommissarie 145.

Semenov, Dobrynja, sekreterare (djak), rysk fullmäktig vid fredsunderhandlingarna 1615 och 1616 102.

Serwouters, Jan, sekreterare, ingenjör. Gustaf Adolf ville behålla honom i sin tjänst, vilket dock avböjdes av de holländska sändebuden 1, 85.

Sessander (Sersanders?), Andries, ingenjör 202.

Skotte, David (Journ.: Davit Schot), länsman i Hetus (Finland). O. Donner, A brief sketch of the Scottish families in Finland and Sweden (1884), nämner en David Skotte såsom tillhörande Johan III:s livvakt. 224.

Skytte, Johan Bengtsson, f. 1577, d. 1645, friherre till Duderhoff i Livland, Gustaf Adolfs lärare, riksråd 1617, president i räknekammaren 1620, generalguvernör över Livland, Ingermanland och Karelen 1629 161, 163, 167, 172, 173, 175, 183—85.

Slots, Margarita, g. m. ingenjör Andries Sessander. (Jfr anm. 3 till sid. 202). 202.

Specht, Abraham, sekreterare, svensk delegerad vid korskysningen 82.

Stalpaert se Wiel, van der.

- Stenbock**, Gustaf Eriksson, friherre, f. 1575, d. 1629, riksråd 1609, ståthållare i Västergötland 1613, hovrättsråd i Svea hovrätt 1615. Deltog vid gränsregleringen mellan Ryssland och Ingermanland 161, 162, 166, 183.
- Sterling**, Paulus Thomasson (Journ.: Pauwels Staerlinck), född i Danzig av skotska föräldrar. tolk hos ryske tsaren och sedermera hos de holländska sändebuden 95, 96.
- Stråle**, Olof Andersson, till Ekna, f. 1578, d. 1648, befälhavare på Älvsborg 1611—12, vice president i Göta hovrätt 1614 161.
- Tautenburg**, Schenck till, friherrar, söner till Christoffer Schenck von Tautenburg 183.
- Tiesenhausen**, Detlof (Dieloff) von, ståthållare i Jama 34.
- Timotheus** se Nehmen.
- Tomasson(?)**, Tomas (Journ.: Thoomas Thoomas), enspannare hos Hans Maj:t av Sverige 148.
- Tricx**, Robert (Robbrecht), underhovmästare hos storbritanniske ambassadören 184.
- Tönnesson**, Arvid, se Wildeman.
- Uggla (?)**, Claës Claësson (i originalen Oul och Uul), ståthållare, prestav. C. C:son Uggla till Bröttorp och Haga, hovjunkare hos konung Karl IX, slutligen amiral, d. 1622? 101, 134, 139, 147.
- Ulfsparre**, Johan Månsson, till Tisenhult samt Regnaholm i Regna socken, Östergötland, rikstygmästare 1612 161, 162.
- Wachtmeister**, Claës, av Björkö, ryttmästare för en fana finska ryttare 1611, överste för estländska adelsfanan och lantråd i Estland 203.
- Wael**, Wiebolt (Wijbolt) de, adelsman i Herr Joachimis svit 1, 70, 84.
- Wagner**, Lorenz, till Stensholm, livländsk adelsman, ryttmästare 70, 82, 88, 111, 117, 145, 203, 210.
- Wardeheuche(?)**, Johan, lybsk kommissarie 163, 196.
- Verburch**, adelsman i Herr Bas' svit 1, 32.
- Vevyer**, Hans, skotte, kapten på örlogsfartyget Mercurius 147. (Jfr anm. till denna sida.)
- Wiel**, Jacob (Stalpaert) van der, far till följ. 199.
- Wiel**, Stalpaert van der, mönsterskrivare, enligt en handskriften not bosatt i Stockholm 198, 199.
- Wildeman**, Arvid Tönnesson, till Tjusterby, amiral för finska flottan 1599, ståthållare på Viborgs slott 1602—17, lagman i Karelen 1607 och i Keksholms län 1611, deltog i undertecknandet av fredsfördraget i Stolbova 1617, d. s. å. 74, 236—38.
- Vinck**, Hillebrant Pietersz., adelsman i Herr Bas' svit 1, 7, 94.
- Woldich**, Christoffel, adelsman i Jacob De la Gardies svit 184.
- Wouw**, Andries van, adelsman i Herr Joachimis svit, underceremonimästare 1, 85, 93, 94, 101, 116, 120, 138, 144, 205, 212 ff.
- Wrangel**, Herman, till Skokloster m. m., f. 1585, d. 1643, kommandant i Ivangorod 1612, fältmarskalk 1621, riksråd 1630, generalguvernör i Livland 1643 163.
- Wrangel** (Verbaal: Herman), ryttmästare, deltog i belägringen av Pleskov 200.
- Wrangel**, N. N., hovjunkare 14.
- Vries**, Florentina de, mor till Stalpaert mönsterskrivare 199.
- Wulfsdorff**, Göran, ståthållare och befallningsman på Kastelholm och Åland 155.
- Wustman** (Journ.: Woestman), Herman, köpman i Reval 138.
- Zjuzin**, Aleksëi Ivanovič, adelsman vid hovet, ståthållare i Šatsk, rysk fullmäktig vid fredsunderhandlingarna 1615—16 101.

RÄTTELSER.

Sid. V rad 6 står Joachim, läs Joachimi
» 251 not 18,₂ » VIII » XII
» 265 » 202,₁ » VI » X
» 266 » 212,₁ » IX » XIII

Stenbock, Gustaf Eriksson, friherre, f. 1575, d. 1629, riksråd 1609, ståthållare i Västergötland 1613, hovrättsråd i Svea hovrätt 1615. Deltog vid gränsregleringen mellan Ryssland och Ingermanland 161, 162, 166, 183.

Sterling, Paulus Thomasson (Journ.: Pauwels Staerlinck), född i Danzig av skotska föräldrar. tolk hos ryske tsaren och sedermera hos de holländska sändebuden 95, 96.

Stråle, Olof Andersson, till Ekna, f. 1578, d. 1648, befälhavare på Ålshov 1611—12, vice president i Göta hov-

Wagner, Lorenz, till Stensholm, livländsk adelsman, ryttmätare 70, 82, 88, 111, 117, 145, 203, 210.

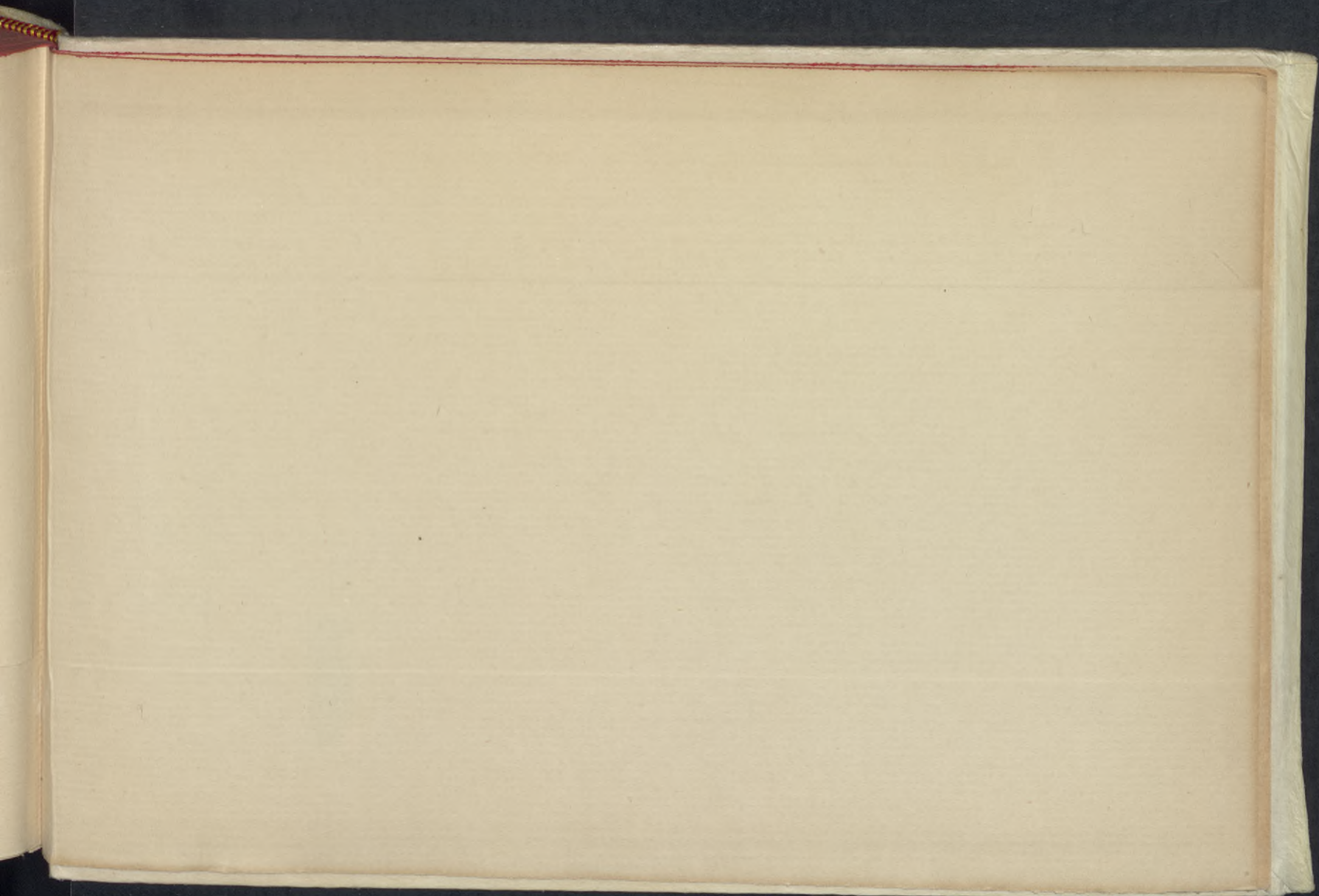
Wardeheuche(?), Johan, lybsk kommissarie 163, 196.

Verburch, adelsman i Herr Bas' svit 1, 32.

Vevyer, Hans, skotte, kapten på örlogsfartyget Mercurius 147. (Jfr anm. till denna sida.)

Wiel, Jacob (Stalpaert) van der, far till följ. 199.

Wiel, Stalpaert van der, mönsterskrivare, enligt en handskriften not bosatt i Stockholm 108, 109.

1001865108

